

Kevser Suresi

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir
alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.
Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyandır.

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Hidayet Önderleri

İMAM HASAN ASKERÎ

(*ONÂ SELÂM OLSUN*)

13. cilt

Telif Komisyonu
(Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı)

Çeviri:
Vahdettin İnce
İslam Özkan

Tashih & Tatbik:
Musa Güneş

KEVSER

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kevser Yayınları: 190

Eserin Orijinal Adı:

A'lamu'l-Hidaye; el-İmam Hasan b. Ali
(aleyhi's-selâm)

Dizgi ve Mizanpaj:

Kevser Yayıncılık

Kapak Tasarım:

Ramazan Erkut

Baskı:

Yılmaz Matbaacılık (sertifika: 27185)
Litros Yolu Matb. Sitesi 3 NB 2 Zeytinburnu
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 493 00 85

1. Baskı: Ocak 2014

ISBN: 978-975-6640-67-7 (Takım No)
978-9944-709-83-5 (Cilt No)

Adres:

Kevser Yayınları
Sofular Mah. Simitçi Şakir Cad. No: 14/1
Fatih – İSTANBUL
Tel: (0212) 534 35 28 / 555 16 66
Fax: (0212) 631 36 01 / 555 22 12
www.kevseryayincilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

القرآن الكريم:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ
وَيُطَهِّرَكُم تَطْهِيرًا.

Kur'ân-ı Kerim:

Allah ancak siz Ehl-i Beyt'ten her türlü kötülüğü
uzak tutmak ve sizi tertemiz kılmak ister.

(Ahzâb / 33)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ):

إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ: كِتَابَ اللَّهِ، وَعِترَتِي أَهْلَ
بَيْتِي، مَا إِن تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا، وَأَنَّهُمَا لَنْ
يُفْتَرَقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ.

Hz. Resulullah (s.a.a):

Ben sizin aranızda iki paha biçilmez emanet bırakıyorum: -Biri- Allah'ın kitabı ve -diğeri- itretim, Ehl-i Beyt'im. Bu ikisine sımsıkı sarıldığınız müddetçe asla sapmazsınız. Bu ikisi Kevser havuzunun başında bana varıncaya kadar birbirinden ayrılmazlar.

(Sahih-i Müslim, c.7, s.122; Sünen-i Daremî, c. 2, s.432; Müsned-i Ahmed, c.4, s. 14, 17, 26, 59; c.4, s.466, 471; c.5, s.182; Müstedrek-i Hâkim, c.4, s.109, 148, 533 vs.)

TAKDİM

Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla

Son dönemde düşmanların tüm çabalarına rağmen modern cehaletten bitkin düşen ve evrensel adalete susamış olan dünya gözünü bir kez daha İslâm dinine, Şia kültürüne ve Ehl-i Beyt (a.s) Ekolü'ne dikmiş durumda. Bu durum, sevin-dirici olmakla beraber bilinçli insanların sorumluluğunu kat kat artıran, başta Hz. Resulullah (s.a.a) olmak üzere hidayet önderleri olan Ehl-i Beyt'i tanıtmanın ne denli zaruret hâline geldiğini gözler önüne seren bir faktördür aynı zamanda.

İşte bu nedenle, Ehl-i Beyt ve Muhammedî öz İslâm kültürünü yaymayı amaç edinen yayınevimiz bu doğrultuda yazar ve araştırmacıların araştırma eserlerine ve ilmî faaliyetlerine kucak açıyor ve kendisini bu yüce kültürün yayılması için çaba harcayan yazar ve mütercimlerin hizmetçisi biliyor.

Bu hususta Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı'nın, Şia'nın düşünürlerinden oluşturduğu bir komisyon aracılığıyla hazırlattığı "**Hidayet Önderleri**" unvanıyla 14 ciltten oluşan dev çalışması şayan-ı teveccühtür.

Bu titiz çalışmada bir taraftan Müslümanlar arası vahdet ve birliğin zaruretinin bilinci hâkim iken, diğer taraftan akıcı bir üslûpla kaleme alınması, gerçeklerin, konusunda kaynak kitaplar esas alınarak tüm çıplaklığıyla ortaya konulmasına dikkat edilmiştir. Ehl-i Beyt öğretileriyle ilgili olarak merkez

konumunda olan "Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı"ndan da ancak bu özellikleri haiz bir çalışma beklenirdi zaten.

Yayınevimizin, konusunda kaynak olacak 14 ciltlik bu dev eseri Türkçe'ye kazandırma yönünde birkaç yıldan beri çalışma başlattığı ve kısa aralıklarla okurlarına sunacağı haberini siz değerleri okurlarla paylaşmak isteriz.

Kitabın telifinde gösterilen titizlik, çeviri aşamasında da gözetildi. Güçlü çevirmenlerin akıcı çevirilerinden sonra aynen kaynak eserlerde olduğu gibi orijinal metni ile tatbik yapıldı. Tatbik aşamasında uzman kadrodan yararlanıldı. Bütün bu aşamalardan sonra yine uzman kardeşlerimiz ve üstatlarımız tarafından bir kez daha gözden geçirildi.

Bu arada eserin hazırlanmasında emeği geçen bütün üstatlara ve kardeşlerimize teşekkürü borç biliyoruz.

Kültürel cihad meydanında atılan bu küçük adımın, Mevla'mızın rızasını kazanmaya vesile olması ve Ehl-i Beyt öğretilerine susamış insanlara faydalı olması umuduyla...

KEVSER

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla

Hamd, her şeyi yaratan ve ona yol gösteren Allah'a mahsustur. Salât ve selâm Allah'ın kulları için rehber olarak seçtiği önderler, özellikle peygamberlerin sonuncusu, elçilerin ve seçkin kulların efendisi Ebu'l-Kasım Muhammed Mustafa (s.a.a) ile onun mübarek ve tertemiz Ehl-i Beyt'inin üzerine olsun.

Yüce Allah insanı yarattı ve onu akıl ve irade unsurları ile donattı. İnsan akli ile gerçeği görüp ortaya çıkarır ve onu batıldan ayırt eder. İrade ile de yararına gördüğü, amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştireceğini düşündüğü şeyi seçer.

Yüce Allah, bu ayırt edici akli kulları için hüccet kıldı. Bu akıllara hidayet pınarından feyiz sunarak onları destekledi. Çünkü insana bilmediklerini öğreten, onu lâıyığı olduğu ke-mal yoluna yönlendiren, ona uğruna yaratıldığı ve gerçekleştirilmesi için dünyaya getirildiği amacı bildiren O'dur.

Kur'ân-ı Kerim bize ilâhî hidayetin kriterlerini, ufuklarını, gereklerini ve yollarını açık nasları ile belirtti.

Ayrıca bir yandan bu hidayetin sebeplerini açıklarken, öbür yandan onun meyvelerini ve sonuçlarını gözler önüne serdi.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

De ki, asıl hidayet Allah'ın hidayetidir.¹

1- En'âm (6): 71

Allah dilediği kimseleri doğru yola iletir.¹

Allah gerçeği söyler ve O doğru yola iletir.²

Kim Allah'a sarılırsa, o kesinlikle doğru yola iletilmiştir.³

De ki, Allah hakka iletir. Hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır, yoksa başkasının kılavuzluğundan yararlanmadıkça kendisi doğru yolu bulamayan mı?⁴

Kendilerine bilgi verilenler, Rabbinden sana indirilen mesajın gerçek olduğunu, üstün iradeli ve hamde layık Allah'ın yoluna ilettiğini görürler.⁵

Allah'tan kaynaklanan bir yol gösterme olmaksızın keyfî arzusuna uyandan daha sapık kim olabilir?⁶

Buna göre hidayetın kaynağı yüce Allah'tır ve gerçek hidayet O'nun hidayetidir. İnsanı elinden tutup doğru yola ve sağlam gerçeğe ileten O'dur.

Bunlar ilmin desteklediği, bilginlerin idrak edip bütün varlıkları ile boyun eğdikleri gerçeklerdir.

Yüce Allah, insan fıtratını kemale ve cemale eğilimli bir yapıda yarattı. Sonra onu lâıyığı olduğu kemale yönlendirmekle ödüllendirdi ve ona kemale erdirecek yolu tanıma nimetini bağışladı. Bu yüzden yüce Allah; "**Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.**"⁷ buyuruyor. Nasıl ibadet edileceği bilinmeden bu görev gerçekleştirilemeyeceği için bilmek ile ibadet etmek kemal zirvesine erdirecek tek yol ve yegâne amaç olmuştur.

1- Bakara (2): 213

2- Ahzâb (33): 4

3- Âl-i İmrân (3): 101

4- Yûnus (10): 35

5- Sebe' (34): 6

6- Kasas (28): 50

7- Zâriyât (51): 56

Öte yandan insanın kemale doğru hareketinde itici etken olması için onu öfke ve hırs içgüdüleri ile donattığından dolayı, öfkenin ve hırsın ve bunlardan kaynaklanan ve bunların gerekleri olan arzu ve duyguların egemenliğinden kurtulmasından emin olunamaz. Bundan dolayı insan aklının ve diğer bilgi edinme yöntemlerinin yanı sıra sağlıklı algılamayı ve görmeyi garanti edecek araçlara da muhtaçtır. Bu araçlar sayesinde yüce Allah'ın ona yönelik hücceti tamamlanmış, hidayet nimeti kemale ermiş ve böylece serbest iradesiyle iyilik ya da kötülük yolunu seçmesini mümkün kılacak bütün sebeplere sahip olmuş olur.

Bundan dolayı ilâhî hidayet yasası, insan aklını desteklemeyi gerekli gördü. Bu destek ilâhî vahiy ve kulları doğru yola yöneltme sorumluluğunu üstlenmek üzere Allah tarafından seçilen hidayet önderleri aracılığı ile gerçekleşti. Bu destekleme ise, gerekli bilgileri ayrıntılı şekilde sunmak ve hayatın her alanında gerekli olan yönlendirmeleri yapmakla gerçekleşmiştir.

Tarihin başlangıcından itibaren bütün çağlar ve yüzyıllar boyunca peygamberler ile onların vasileri ilâhî hidayet meşalesini elden ele taşımışlardır. Yüce Allah kullarını hiçbir yerde, hiçbir zaman hidayete ileten bir hüccetsiz, doğru yolu gösteren bir mürşitsiz ve aydınlatıcı ışıksız bırakmamıştır. Aklın delillerini destekler nitelikteki vahiy nasları açıkça belirtiyor ki, yeryüzü yüce Allah'ın kullara hitap edecek hüccetinden yana boş kalmaz. Çünkü böyle bir boşluk insanlar tarafından yüce Allah'a karşı bahane ve gerekçe olarak kullanılabilir.

Buna göre hüccet kullardan önce, kullarla beraber ve kullardan sonra hep vardır. Öyle ki, eğer yeryüzünde sadece iki kişi kalsa, onlardan biri hüccet olur.

Kur'ân-ı Kerim bu ilkeyi şüpheye yer bırakmayacak şekilde şöyle vurguluyor:

Sen sadece bir uyarıcısın ve her kavmin bir yol göstericisi vardır.¹

Yüce Allah'ın nebileri, resulleri ve onların yol gösterici vasileri doğru yola yöneltme görevini bütün aşamaları ile üstlenirler. Bu aşamalar şu maddelerde özetlenebilir:

1- Vahyi tam bir şekilde almak ve ilâhî mesajı en ince ayrıntısına kadar kapsamak. Bu aşama elçiliği üstlenmek için tam bir hazırlığı gerektirir. Bundan dolayı elçilerle ilgili seçim, tamamı ile Allah'a ait bir iştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu gerçek şöyle ifade edilir:

Allah elçilik görevini kime vereceğini daha iyi bilir.²

Allah elçilerinden dilediğini seçer.³

2- İlâhî mesajı insanlığa ve mesajın hitap ettiği kitleye ulaştırmak. Bu ulaştırma görevi, ulaştırma görevini, ulaştırmanın amaçlarını ve gereklerini bütün ayrıntıları ile kapsamada somutlaşan tam bir yeterliliğin yanı sıra yanlış yapmaktan ve sapmalardan korunmuş olmaya dayanır.

Yüce Allah bu ilkeyi şöyle ifade ediyor:

İnsanlar tek bir ümmet idi. Allah peygamberleri müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderdi. Onlarla beraber anlaşmazlığa düştükleri konularda insanlar arasında hüküm vermek üzere gerçeği içeren kitabı gönderdi.⁴

3- İlâhî risalete inanan bir ümmet oluşturmak ve bu ümmeti hidayete erdirici önderliği destekleyip güçlendirmeye hazırlamak. Bu hazırlığın amacı ilâhî risaletin amaçlarını ger-

1- Ra'd (13): 7

2- En'âm (6): 124

3- Âl-i İmrân (3): 179

4- Bakara (2): 213

çekleştirmek ve onun yasalarını hayata uygulamaktır. Kur'ân-ı Kerim'in ayetleri bu görevi açık bir dille vurgularken tezkiye (arındırma) ve talim (öğretim) terimlerini kullanarak şöyle diyor:

Onları arındırıp yücelten, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir elçi gönderdi.¹

Tezkiye, insana layık kemal doğrultusundaki eğitimidir. Bu eğitim, kemalin bütün unsurları ile donanmış, elverişli bir öğrenin varlığını gerektirir. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

Allah'ın Elçisi'nde sizin için güzel bir örnek vardır.²

4- İlâhî risaleti, onun için belirlenen süre boyunca bozulmadan, değişmeye ve kayba uğramaktan korumak. Bu görev de ilmî ve ruhsal yeterliliği gerektirir ki, buna "ismet" (yanılığdan ve hatadan korunmuşluk) denir.

5- İlâhî risaletin manevî amaçlarını gerçekleştirmek, fertlerin vicdanlarında ve toplumların kurumlarında ahlâkî değerleri kökleştirmek için çalışmak. Bu da ancak ilâhî kriterleri yürürlüğe koymakla, ilâhî risaletin kriterleri uyarınca ümmetin işlerini yönetmeyi üstlenen siyasî bir yapı kurarak hanif dinin yasalarını topluma uygulamakla mümkündür. Bu yürütme görevi bilge bir yönetim kadrosu, üstün bir cesaret, büyük bir kararlılık; fertlerin psikolojileri, toplumun çeşitli tabakaları; fikrî, siyasî ve sosyal akımlar, yönetim ve eğitim kuralları ve hayat tecrübeleri ile ilgili tam bir bilgiyi gerektirir.

Bunların hepsini, evrensel bir dinî devleti yönetmeyi sağlayacak ilmî yeterlilikle özetleyebiliriz. Bu ilmî yeterliliğe, dinî yönetimi her türlü sapmadan ve yanlış uygulamadan koruyacak ruhsal yeterlilikte ifadesini bulan "ismet" (yanılmadan

---

1- Cuma (62): 2

2- Ahzâb (33): 21

ve hatadan korunmuşluk) sıfatını da eklemek gerekir. Çünkü bu yönden bir yetersizlik hâlinde baş gösterebilecek olan sapsmalar ve yanlışlıklar, yönetimin ve ona uyan ümmetin takip ettiği yolda ilâhî risaletin amaçları ile çelişen olumsuz etkiler meydana getirebilir.

Tarih boyunca gelen peygamberler ile arkalarından gelen seçkin önderler, özveriyi gerektiren hidayet yolunu izlediler, meşakkatli eğitim yolunda yürüdüler, ilâhî elçilik görevini yerine getirme yolunda her türlü zorluğa katlandılar, ilâhî elçilik hedeflerinin gerçekleşmesi yolunda kendini ilkelerine ve inançlarına adanmış bir insanın feda edebileceği her şeylerini feda ettiler. Bir an bile geri çekilmediler, göz açıp kapatacak bir süre kadar bile yerlerinde saymadılar.

Yüce Allah, onların yüzyıllar boyu süren kesintisiz gayretlerini ve cihatlarını peygamberlerin sonuncusu olan Abdullah oğlu Muhammed'in (s.a.a) peygamberliği ile taçlandırdı, büyük emaneti ve bütün aşamaları ile hidayet sorumluluğunu ona yükledi, ondan bu emanetin hedeflerini gerçekleştirmesini istedi. Bu en büyük peygamber, bu sarp ve dikenli yolda müthiş adımlar attı, köklü değişimlere yol açan davetler ve inkılâpçı hareketler alanında son derece kısa sürede mümkün olan en büyük başarıyı gerçekleştirdi. Yirmi yıl kadar süren geceli gündüzlü çabalarının ve cihadının başlıca kazanımları şu maddelerde özetlenebilir:

1- İnsanlığa, süreklilik ve kalıcılık unsurlarını içeren eksiksiz bir ilâhî mesaj sunmak.

2- Bu mesajı yozlaşmadan ve sapsmadan koruyan unsurlarla donatmak.

3- İlke olarak İslâm'a, önder olarak Peygamberimize ve hayat yasası olarak şeriata inanan bir ümmet oluşturmak.

4- İslâm sancağını taşıyan ve ilâhî şeriati uygulayan bir siyasî yapı, bir İslâm devleti kurmak.

5- Peygamberimizin önderliğinde örneğini bulan hikmetli ilâhî önderliğin aydınlık saçan yüzünü sunmak.

Bu ilâhî risalet ve görevin hedeflerini eksiksiz bir şekilde gerçekleştirmek için şunlar zarurîdir:

a) Bu ilâhî risaletin uygulamasını ve onu yozlaştırıp yıkmak için sürekli fırsat kollayan komplolardan korumayı garanti edecek yeterlilikte bir önderliğin devamlı şekilde var olması.

b) İlmî ve psikolojik bakımdan yeterli bir eğitimcinin eli ile verilecek sağlıklı bir eğitimin nesiller boyunca sürmesi, bu yeterli eğitimcinin ahlâkta ve davranışta Peygamberimiz gibi örnek olması, ilâhî risaleti bütün yönleri ile kapsayıp bütün davranışlarında ve tutumlarında somutlaştırması.

Bundan dolayı Peygamberimiz (s.a.a), ilâhî bir plân gereğince Ehl-i Beyti'ne mensup bazı seçkinleri bu görev için hazırlamakla ve bu seçkinlerin isimlerini ve fonksiyonlarını açıkça belirtmekle yükümlü kılındı.

Bu seçkin önderler, Peygamberimizin (s.a.a) başlattığı büyük hareketin ve kıyamete kadar hüküm sürecek olan ilâhî hidayetin dizginlerini yüce Allah'ın emri ile ele alacaklar, yüce Allah'ın ebedîlik bahşettiği ilâhî risaleti cahillerin bozmalarından ve hainlerin tuzaklarından koruyacaklar, yüzyıllar boyunca ve dünya durdukça kriterlerini açıklamayı, sırlarını ve hazinelerini gözler önüne sermeyi üstlendikleri mübarek şeriatın değerleri ve kavramları uyarınca nesilleri eğiteceklerdi.

Bu ilâhî plân, Resulullah'ın (s.a.a) sözlerinde şöyle somutlaşıyor:

Ben size iki değerli emanet bırakıyorum. Bunlara sarıldığınız takdirde kesinlikle sapıtmazsınız. Bunlar, Allah'ın kitabı ile benim Ehl-i Beyt'imdir. Bunlar, Havuz'da yanıma gelinceye kadar birbirlerinden asla ayrılmayacaklardır.

Ehl-i Beyt İmamları -Allah'ın selâmı onlara olsun-, Peygamberimizin (s.a.a) Allah'ın emri ile kendinden sonra ümmetin önderliğini üstlenmek üzere tanıttığı en hayırlı kimselerdir.

On İki Ehl-i Beyt İmamı'nın hayat çizgisi, Hz. Peygamber (s.a.a) döneminden sonraki İslâm'ın gerçek çizgisini yansıtır. Onların hayatlarını kapsamlı biçimde incelemek, köklü İslâm hareketinin kapsamlı bir portresini gözlerimiz önüne sürer. O İslâm hareketi ki, Peygamberimizin (s.a.a) vefatının arkasından ateşli enerjisi zayıflamaya yüz tuttu, ama sonra ümmetin derinliklerinde içten içe yol almaya başladı. Bu süreçte Masum İmamlar -Allah'ın selâmı onlara olsun- ümmeti bilinçlendirmeye, ümmetin enerjisini Peygamberimizin (s.a.a) kutsal devrimini kavrama doğrultusunda harekete geçirmeye çalıştılar. Fakat yönetimin ve ümmetin tutumlarına egemen olan evrensel yasaların müsaade ettiği ölçüde ilerleyebildiler.

Bu Râşid İmamlar'ın hayatlarında dikkat çeken ortak özellikler şunlar oldu: Peygamberimizin (s.a.a) açtığı çığır ısrarla izlediler. Ümmet, teveccühünü onlara yönelterek onlarla kaynaştı, onları **Hidayet Önderleri** ve müminlerin yolunu aydınlatan yıldızlar olarak benimsedi. Onlar Allah'a ve O'nun rızasına ulaştıran kılavuzlar, Allah'ın emrinde karar bulanlar, Allah sevgisinde kemale erenler, Allah özleminin ateşinde eriyenler, imrenilen insanî kemalin zirvelerine yönelik tırmanışta birbirleri ile yarışanlardır.

Onların hayatı cihadın, sabırla Allah'a itaat etmenin, zalimlerden gelen cefaya tahammül etmenin çeşitli örnekleri ile doludur. Öyle ki, yüce Allah'ın hükümlerini yürürlüğe koyma uğrunda kararlı direnişin en üstün örnekleri oldular. Bu direnişin arkasından onurlu şehitliği, onursuz hayata tercih ederek yüce bir mücadelenin ve büyük bir cihadın arkasından Allah'a kavuşma başarısını elde ettiler. Tarihçiler ve ya-

zarlar, bu İmamlar'ın hayatlarını her açıdan ele alıp tam anlamı ile incelediklerini iddia edemezler. Bundan dolayı bizim bu girişimimiz, onların hayatlarından bazı kesitler; kişilikleri, davranışları ve tutumları hakkında tarihçilerin kaydettikleri ve araştırma kaynaklarında bulabildiğimiz bazı alıntılarını sunmaktan ibarettir.

Yüce Allah'ın bu çalışmamızı faydalı kılmasını umarız. Hiç şüphesiz, başarının sahibi O'dur.

Ehl-i Beyt hareketi hakkındaki bu incelememiz, İslâm Peygamberi ve elçilerin sonuncusu Abdullah oğlu Muhammed Mustafa (s.a.a) ile başlayıp, vasilerin sonuncusu ve beklenen Mehdi Muhammed b. Hasan Askerî ile son buluyor. Yüce Allah, onun ortaya çıkışını çabuklaştırsın ve yeryüzünü adaleti ile aydınlatsın.

Bu kitap, Resulullah'ın (s.a.a) yüce Allah'ın emriyle kendi halifeleri olarak atadığı, imamet ve hilâfetlerini tasrih ettiği ve kendisinden sonra şeraiti ve ümmeti üzerinde eminleri kıldığı Ehl-i Beyt İmamları'nın on birincisi olan İmam Hasan b. Ali el-Askerî'nin (a.s) hayatını incelemeye ayrıldı.

Bu kutsal projenin gerçekleştirilip gün ışığına çıkarılması için yoğun gayretleri ile katkıda bulunan bütün kardeşlerimize, özellikle Seyyid Munzir Hakîm'in denetiminde çalışan yazarlar kurulunun üyelerine şükranlarımızı sunmalıyız.

Son sözümüz, bizi bu kutsal projeyi gerçekleştirmeye muvaffak eden yüce Allah'a dua ve şükürlerimizi sunmak olacaktır. O, kâfidir ve ne güzel yardımcıdır.

Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı

Birinci Bölüm

- İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Hayatına Kısa Bir Bakış
  - İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Kişiliğinden Yansımalar
  - İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Kişiliğinden Görünümler
-
-

İMAM HASAN ASKERÎ'NİN (A.S) HAYATINA KISA BİR BAKIŞ

İmam Hasan b. Ali el-Askerî (a.s), masumların on üçüncüsü ve Resulullah'tan (s.a.a) sonra ümmetin önderliğiyle görevlendirilen Ehl-i Beyt İmamları'nın (a.s) on birincisidir.

İlim, züht, takva ve cihat bakımından çağdaşlarından çok çok ileride olan babasının himayesinde büyüdü. Yirmi iki veya yirmi üç yılı babasının yanında geçti.¹ Bu süre içinde ondan imamet ve nübüvvet mirasını aldı. Tıpkı saygı değer ataları gibi ilim, amel, önderlik, cihat ve ıslah alanında dedesi Hz. Muhammed'in (s.a.a) ümmetine rehberlik ediyordu.

İmamlıkla görevlendirildiği, babası İmam Hadi (a.s) zamanında belli olmuştu. İmam Hadi'nin (a.s) has adamlarının yanında ve Müslümanların genelinin nezdinde babasından sonra itaat edilmesi farz imamın o olduğu kesin olarak biliniyordu.

Babasından sonra imamlık görevini üstlendi ve bu görevi yaklaşık olarak altı sene sürdü.² Çok zor koşullarda ve en

---

1- Bu husus, elinizdeki eserin 2. bölümünün 1. başlığında İmam'ın (a.s) doğum ve ölüm yılına değinileceği vakit açıklık kazanacaktır. Babası İmam Hadi'nin (a.s) vefatının hicrî 254 senesinde olduğunu bildiğimize göre ve İmam'ın (a.s) doğumunun hicrî 232 senesinde vaki olduğunu esas alırsak, babasının yanında 22 yılının geçmiş olduğu ortaya çıkacaktır.

2- İleride söyleneceği üzere hicrî 260 senesinde vefat etmiştir. Ayrıca bkz. İ'lâmu'l-Vera: 2/129

şiddetli bir zaman diliminde büyük sorumluluklar üstlenip yerine getirdi.

Şartlar ve zaman çok zordu. Çünkü herkesten çok daha fazla hâkimiyetlerinin devam etmesini büyük bir hırsla isteyen Abbasîler, Resulullah'ın (s.a.a) Ehl-i Beyti'nden gelecek Mehdi'nin (a.s), Ali'nin (a.s) ve Hüseyin'in (a.s) soyundan olacağını biliyorlardı. Onunla ilgili olarak sürekli tetikteydiler, başkaları gibi onlar da Mehdi'nin (a.s) ortaya çıkacağı zamanı gözlüyorlardı. Ama ortaya çıktığında iktidarı ona teslim etmek için değil, belki ezilenlerin son umutlarını da kırmak için.

İmam Hasan Askerî (a.s) çağının âlimlerinin üstadı, abitlerinin önderi ve siyasî ve akidevî muhalefetin lideriydi. Parmakla gösterilen bir şahsiyetti. Gönüller ona sevgi ve dostluk duygularıyla akıyordu. Tıpkı her biri İbn Rıza (Rıza'nın oğlu)¹ olarak tanınan babası ve dedesine gönüllerin sevgi ve muhabbetle akması gibi. İktidarın Ehl-i Beyt (a.s) düşmanı olmasına, onları ve Şiîlerini sıkı bir takip altında tutmasına rağmen onlara yönelik dostluk ve sevgi duygusu had safhadaydı.

Abbasî saltanatı, İmam Hasan Askerî'yi (a.s) mecburî ika-mete tâbi tutmuştu. Haftada iki gün Abbasî hilâfet merkezine gelip görünmek zorundaydı.

İmam'ın (a.s) hilâfet merkezine geldiği gün şöyle tasvir edilmiştir: Caddeler hayvanlarla, katırlarla ve eşeklerle dolardı. İnsanlar yürüyecek yer bulamazlardı. Kimse onların aralarına giremezdi. İmam geldiğinde her tarafa derin bir sessizlik hâkim olur, hilâfet merkezine girişinde ve çıkışında ona yol açılırdı.²

1- Bkz. İ'lâmu'l-Vera: 2/131; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/523 ve İbn Sabbağ, el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1080

2- Bkz. Taberî, Delâilu'l-İmame: 429-430; el-Haraic ve'l-Ceraih: 2/782; Tusî, el-Gaybet: 215-216

Bütün hayatı boyunca büyük bir ciddiyetle ibadete sarılmıştı. Özellikle de zindanda iken. Zindanda iken iki şirret adam onunla görevlendirilmişti. İmam (a.s), bu adamların hayatlarında büyük bir değişiklik meydana getirmeyi başarmıştı. Öyle ki bu adamlar, ibadet ve namaz hususunda son derece hassas hâle gelmişlerdi. Onlara baktığı zaman, gözlerinin tesiriyle titrerlerdi ve hâkim olamadıkları bir ürperti içlerini bürürdü.¹

Abbasî sarayı, İmam Hasan Askerî'yi takibe almış, sıkı bir denetimle kuşatmıştı; her hareketi kaydediliyordu. Amaç; ilmî ve siyasî faaliyetlerini dumura uğratmak, ümmet içinde liderlik rolünü yerine getirmesine engel olmaktı.

Bu yüzden İmam (a.s), tıpkı ataları gibi gizli faaliyetlere büyük önem veriyordu. Bunun yanında vekiller sistemini de sağlamlaştırmayı ihmal etmiyordu. Ki bu zor şartlarda topluma önderlik etme görevini eksiksiz bir şekilde yerine getirebilsin. Nitekim bu sayede Ehl-i Beyt (a.s) yolunu tümüyle etkisiz hâle getirip yok etme amaçlı girişimleri sonuçsuz bırakmıştır.

İmam Hasan Askerî (a.s), tıpkı saygıdeğer ataları gibi zulme, teröre, iktidarla ve ümmetin kaderi ve maslahatıyla istediği gibi oynama siyasetine karşı yoğun bir siyasal mücadele içine girmiştir. Böylece şeriatın temel prensiplerini ve risalet değerlerini korumuştur. Bu sayede Hz. Resulullah'ın (s.a.a) ve Ehl-i Beyt İmamları'nın (a.s) kesin ve zorunlu olarak vuku bulacağını haber verdikleri gaybet asrına en uygun ve en yerinde hazırlığı yapmıştır.

Ehl-i Beyt (a.s) medresesi, İmam Hasan Askerî (a.s) zamanında ilmî çalışmaların merkeziydi. Ehl-i Beyt çizgisine yönelik davetin, İslâm şeriatını savunmanın üssüydü. İmam'ın yıldız gibi parlayan ashabı, hadislerinin ravileri ve medrese-

---

1- Usul-i Kâfi: 1/512; el-İrşad: 2/334; İ'lâmu'l-Vera: 2/150

sinde eğitim gören talebeler, bu misyonu en güzel şekilde yerine getiriyorlardı.

Siyasal şartların zorluğuna rağmen İmam Hasan Askerî (a.s), tavizsiz bir şekilde şeriatı savunuyor, bidatlere karşı amansız bir savaş veriyor, tereddüt ve şüphe içinde bocalayanlara doğru yolu göstermeye, onları dinin özüne çekmeye çalışıyordu.

İmam Hasan Askerî (a.s), kısacık imamlığı süresince Mu'tez, Muhtedi ve Mu'temid dönemlerine tanık oldu.¹ Onlardan baskıların, sıkıştırmaların, takiplerin ve terör girişimlerinin en ağırlarını gördü. Kaç kere hapse atıldı.

Şii'siyle, Sünnî'siyle tüm ümmetin İmam'a (a.s) büyük bir saygı göstermesi, onu yüceltmesi, onu bütün Alevîlerden, Abbasîlerden üstün bir konumda görmesi, ümmet tarafından sevilmeyen bir halife olarak Mu'temid'in öfkesini daha da artırıyordu. Bu yüzden İmam'ı (a.s) ortadan kaldırmaya, ona bir suikast düzenlemeye karar verdi. Nitekim onu zehirleyerek öldürdü.

Böylece İmam (a.s) sevabını Allah'tan umarak sabreden bir şehit olarak vefat etti. Yaşı henüz otuza varmamıştı.²

Doğduğu gün, Rabbinin risaleti uğruna cihat ettiği gün, şehit edildiği gün ve tekrar diriltileceği gün selâm olsun ona.

1- İ'lâmu'l-Vera: 2/131. Bu hususa 3. bölüm, 2. başlıkta değinilecektir.

2- Bu hususa, inşallah 3. bölüm, 2. başlıkta değinilecektir.

İMAM HASAN ASKERÎ'NİN KİŞİLİĞİNDEN YANSIMALAR

Ehl-i Beyt, Resulullah'tan (s.a.a) gelen ve Ehl-i Beyt'e sarılmayı, dinî ilimleri onlardan almayı teşvik eden çok sayıda nassın yanı sıra ilim, fazilet, takva ve ibadette yüksek derecelere sahip olduğu için de Müslümanların gönüllerinde yüksek bir menzile sahip olmuştur.

Bildiğimiz gibi Kur'ân-ı Kerim, Ehl-i Beyt'i sevmeye, onları dost edinmeyi Resulullah'ın (s.a.a) risaleti tebliğ etmesinden dolayı hak ettiği ücret olarak nitelendirmiştir:

De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum.¹

Ne var ki ümmetin egemenliğini kılıçla, zorla ele geçiren iktidarlar ve halifeler, türlü yollara ve yöntemlere başvurarak Ehl-i Beyt öğretilerini ortadan kaldırmak ve ümmeti onlardan uzaklaştırmak için ellerinden gelen her şeyi yapmışlar ve sonra da bu hareketlerini onları kılıçla veya zehirleyerek öldürmekle taçlandırmışlardır.

Resulullah'ın (s.a.a) çizgisinden sapmış yöneticiler, Ehl-i Beyt'e (a.s) karşı işledikleri onca zulme rağmen, onların bu düşmanca tutumları Ehl-i Beyt İmamları'nı yöneticilere nasihat etmekten, onlara doğru yolu göstermekten, Resulullah'ın (s.a.a) vefatından itibaren İslâm devletinin karşılaştığı sorun-

---

1- Şûrâ (42): 23

ların birçoğunu çözmekten alıkoymamıştır. Bu tavır, İmam Hasan Askerî (a.s) zamanında da sürdürülmüştür.

Hiç kuşkusuz, İmamlar'ın (a.s) bu bağlamda sergiledikleri birçok tavır bizden gizlenmiştir. Buna, ya iktidar korkusu ya da İslâm tarihine dair kitapları kaleme alanların onları Emevî zihniyeti ve Abbasî mürekkebiyle yazmış olmaları sebep olmuştur.

Kuvvetle muhtemeldir ki, bu kitapları, zalim sultanların sofralarından dökülen kırıntılarla beslenirken kaleme almışlardır.

Burada İmam Hasan Askerî (a.s) ile çağdaş olan bazı kimselerin ona dair sözlerine, tanıklıklarına, örnek kişiliğine dair -ki İslâm ümmeti içinde kendisiyle çağdaş olan tüm şahsiyetlerden ve âlimlerden üstün bir kişilikti- intibalarına yer vermek istiyoruz:

1- Abbasî Halifesi Mu'temid'in Tanıklığı

İmam'ın (a.s) yüksek makamı, avam ve havas herkesçe biliniyordu. O dönemin halifeleri de bu yüksek makamın farındaydılar.

Rivayet edilir ki: Cafer b. Ali el-Hadi, Mu'temid'den kendisini imam olarak tayin etmesini ve kardeşi Hasan'dan (a.s) sonra onun makamını kendisine vermesini ister. Bunun üzerine Mu'temid ona şu karşılığı verir:

Bil ki, kardeşinin sahip olduğu makamı biz vermiş değiliz. Allah ona bu makamı vermiştir. Biz onun makamını düşürmek, onu küçültmek için çok çalıştık. Ama Allah, onun sahip olduğu takva, güzel ahlâk, ilim ve ibadet nedeniyle onu daha da yüceltti. Eğer kardeşinin Şia'sı nezdinde onun makamında görülyorsan, bu konuda bize ihtiyacın yoktur. Ama onlar nezdinde onun makamında görülmüyorsan, onda olan özellikler

sende yoksa, bizim bu konuda sana bir faydamız dokunmaz.¹

2- Abbasî Saray Doktorunun Tanıklığı

Buhtuyuşu, İmam Hasan Askerî (a.s) döneminin en ünlü tıbbî şahsiyeti idi. Hanedan ailesinin doktoruydu. Bir gün İmam'ın (a.s) doktora ihtiyacı oldu. Buhtuyuşu'dan bir öğrencisini göndermesini istedi. Buhtuyuşu öğrencilerinden birini çağırды, gidip İmam'ı (a.s) tedavi etmesini söyledi. Bu arada İmam'ın (a.s) yüksek makamını, üstün menzilini anlattı. Sonra talebesine dedi ki:

İbn Rıza kendisine hacamat yapması için benden birini istedi. Onun yanına git. O, günümüzde gökyüzünün altındaki en bilgili kimsedir. Dikkat et, sana söylediği herhangi bir şeye itiraz etme.²

3- Ahmed b. Ubeydullah b. Hakan

Kum bölgesinin vergi memuruydu. Babası Ubeydullah b. Hakan, sarayın en gözde siyasî şahsiyetlerinden ve Mu'temid'in veziriydi. Ahmed b. Ubeydullah, Ehl-i Beyt'e en çok dil uzatan, onlara en şiddetli düşmanlığı besleyen kimselerden biriydi.

Bir gün Ali b. Ebu Talib soyundan gelen Alevîlerden Samarra'ya yerleşenler, onların mezhepleri ve sultan nezdindeki itibarları konu edildi. Ahmed b. Ubeydullah dedi ki:

Samarra'da Alevîlerden Hasan b. Ali b. Muhammed b. Rıza (a.s) gibi birini görmedim. Onun gibi hem ailesinin yanında, hem Haşimoğulları yanında örnek-

---

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 479; el-Haraic ve'l-Ceraih: 3/1109; Kemalu'd-Din'den naklen Biharu'l-Envar: 52/50

2- el-Haraic ve'l-Ceraih: 3/442; ondan naklen İbn Tavus, Ferecü'l-Mehmum: 237-238; yine ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/261

liği, ağırbaşlılığı, kimseden bir şey istemeyişi, şerefi ve keremiyle tebarüz etmiş birini daha duymadım. Birçok yaşlı ve önemli kimsenin önüne geçirirler onu. Komutanlar, vezirler, kâtipler ve avamdan insanlar da ona aynı saygıyı gösterirler.

Adı geçen bu Ahmed, babasının meclisinde şahit olduğu bir hikâye anlatır: Babamın meclisine birden muhafızları girdiler ve "İbn Rıza -yani İmam Askerî (a.s)- kapıdadır." dediler. Babam yüksek bir sesle, "Hemen içeri girmesine izin verin." dedi.

Ahmed diyor ki: Muhafızlardan duyduklarımdan hayrete düşmüştüm. Çünkü babamın yanında bir adamdan künyesini kullanarak söz ediyorlardı. Oysa babamın yanında halifeden, veliahttan veya sultanın künyesiyle anılmasını emrettiklerinden başkası künyesiyle zikredilmezdi. İçeri esmer, iri gözlü, boyu endamı dengeli, güzel yüzlü ve bedeni ahenkli bir adam içeri girdi. Henüz yaşı gençti. Babam onu görünce ayağa kalktı ve onu karşılamak üzere birkaç adım yürüdü. Haşimoğulları'ndan, komutanlardan veya veliahtlardan herhangi biri için böyle davrandığını hiç görmemiştim. İçeri girince onu kucakladı, yüzünü ve omuzlarını öptü. Elinden tuttu, seccadesinin üzerinde oturttu.

Rivayette belirtildiğine göre Ahmed'in bu şaşkınlığı akşam kadar devam etti. Akşam babası namaz kılıp oturduktan sonra Ahmed gelip önünde oturdu. Babası dedi ki: "Ahmed! Bir ihtiyacın mı var?" Ahmed diyor ki: "Evet, dedim, babacığım! Eğer izin verirsen bir şey soracağım." Dedi ki: "İzin verdim, oğlum, istediğini sor."

Dedim ki: "Babacığım! Sabahleyin sana gelen ve kendisine onca saygıyı, ikramı ve ağırlamayı gösterdiğin, kendini, ananı ve babanı feda ettiğin o adam kimdi?"

"Oğlum! O adam Rafızîlerin imamıdır, İbn Rıza'dır." dedikten sonra bir süre sustu, sonra şöyle dedi:

Oğlum! Eğer halifelik Abbasoğulları'nın elinden çıkarsa, bu adamdan başka Haşimoğulları'ndan hiç kimse o makama lâîk değildir. Bu adam fazileti, iffeti, yol göstericiliği, saygınlığı, zühdü, ibadeti, güzel ahlâkı, salihliğiyle bu makamı hak etmektedir. Eğer onun babasını görseydin, heybetli, ulu, şerefli, hayırlı ve faziletli bir adam görmüş olacaktın.¹

4- Halife Mu'temid'in Kâtibi

Ebu Cafer Ahmed Kasir el-Basrî rivayet etmiştir: el-Asker'de (Samarra'da) efendimiz Ebu Muhammed'in (a.s) yanında bulunuyorduk. Sultanın sarayından yüksek rütbeli bir hizmetçi geldi ve şöyle dedi: "Müminlerin Emîri (Mu'temid) sana selâm söylüyor ve diyor ki: Kâtibimiz Hıristiyan Enuş, iki oğlunu temizlemek istiyor. Bizden evine gitmeni, oğlunun iyileşip yaşaması için dua etmeni istedi. Atına binip gitmeni ve dua etmeni istiyorum. Eğer 'Bizler nübüvvet ve risalet hanedanının devamı olan kişilerin duasıyla bereketleniriz.' demeseydi, seni bu şekilde yormazdık."

Mevlâmız (a.s) dedi ki: "*Hıristiyanların Müslümanlardan daha iyi bizim hakkımızı bilmesini sağlayan Allah'a hamdolsun.*"

Sonra şöyle dedi: "*Atıma eğer vurun.*" Ardından atına bindi. Derken Enuş'un evine vardık. Enuş dışarı çıkıp İmam'ı (a.s) başı açık ve yalın ayak karşıladı. Etrafında keşişler, rahipler ve papazlar vardı. İncil'i göğsünün üzerine koymuştu. İmam'ı (a.s) evinin kapısında karşıladı ve şöyle dedi: "Ey efendimiz! Bizden daha iyi bildiğin bu kitaba tevessül ederek sana ricada bulunuyorum, seni yorduğum için beni affet. Meryem oğlu İsa Mesih ve Allah katından getirdiği İncil hakkı için Müminlerin Emîri'nden senin gelmeni istememizin

---

1- el-Kâfi: 1/503-504; Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 1/41-42; el-İrşad: 2/321-323

sebebi şudur: Biz İncil'de sizin Meryem oğlu İsa Mesih gibi olduğunu gördük."

Bunun üzerine İmam (a.s) şöyle buyurdu: *"Şu oğlun yaşayacak. Diğeri ise üç gün sonra senden alınacaktır (ölecektir). Yaşayacak olan bu oğlun Müslüman olacak, Müslümanlığı güzel olacak ve biz Ehl-i Beyt'in dostlarına katılacaktır."*

Enuş dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, ey efendim! Senin dediğin haklıdır. Oğullarımdan birinin Müslüman olup siz Ehl-i Beyt'e bağlanacağını öğrendiğim için ölecek olanın acısı bana hafif geldi."

Keşiş ona dedi ki: "Sen niçin Müslüman olmuyorsun?"

Enuş dedi ki: "Ben Müslümanım ve Efendimiz de bunu biliyor."

Efendimiz (a.s) dedi ki: *"Doğru söylüyor. Eğer insanlar 'Oğlunun öleceğini haber verdiler, ama haber verdikleri gibi olmadı, oğlun yaşadı.' diyecek olmasalardı, onun da yaşaması için Allah'a dua ederdim."*

Enuş şöyle dedi: "Ey Efendim! Senin istediğinden başkasını istemiyorum."

Ebu Cafer Ahmed el-Kasir -hadisin ravisi- diyor ki: "Allah'a yemin ederim ki, o çocuk üç gün sonra öldü. Diğeri de bir sene sonra Müslüman oldu ve Efendimiz Ebu Muhammed'in (a.s) vefatına kadar bizim gibi kapıdan ayrılmadı."¹

5- Âkul Kilisesi'nin (Deyru'l-Akul) Rahibi

Hıristiyan din adamlarının en büyüklerinden ve en bilgililerindendi. İmam'ın (a.s) kerametlerini duyunca, bazıları da kendi gözleriyle görünce, onun huzurunda Müslüman oldu, Hıristiyanlık elbisesini çıkarıp beyaz elbiseler giydi.

1- el-Hidayetu'l-Kubra: 334-335; ondan naklen Medinetu'l-Meaciz: 7/671-672

Tabip Buhtuyeşu, ona dininden ayrılmasının sebebinin sorulduğunda şu cevabı vermişti: "Mesih'i gördüm ve onun eliyle Müslüman oldum." Bununla İmam Hasan Askerî'yi kastediyordu. Buhtuyeşu, "Mesih'i mi gördün?!" deyince, "Ya da benzerini... Bu adam (İmam Hasan Askerî) nişaneleri ve delilleri itibariyle Mesih'in benzeridir." dedi. Daha sonra İmam'a (a.s) gitti ve ölünceye kadar onun hizmetinden ayrılmadı."¹

6- Muhammed b. Talha eş-Şafî

İmam Hasan Askerî (a.s) hakkında şunları söylemiştir:

Allah'ın ona has kıldığı, en yüce menkıbe, en üstün meziyet, onun boynuna taktığı en eşsiz gerdanlık, yeni hiçbir şeyin eskitemediği en daimî sıfat, durmadan okunmasının ve sürekli tekrarlanmasının unutturamadığı özellik; Muhammed el-Mehdi'nin (a.s) onun neslinden olması, ondan halk edilmesi, onun soyundan ve onun çocuğu olması, ondan ayrılan bir parça olmasıdır.²

7- İbn Sabbağ el-Malikî

Diyor ki:

O, çağının halkının efendisi, zamanının ehlinin imamıdır. Sözleri doğru, fiilleri övgüye değerdir. Şayet zamanının faziletlieleri kasideye benzetilirse, o bu kasidenin şahbeytidir. Bir gerdanlığa dizilirse, bu gerdanlığın ortasında yer alan göz alıcı mücevher odur. İlimlerin rakipsiz süvarisidir. Anlaşılması güç ilmî meselelerin açıklayıcısıdır. Ne onunla yarışılabilir, ne ona karşı çıkılabilir. İsbetli görüşüyle hakikatleri ortaya çıkarandır. Eşyanın ötesine geçen etkili düşünce-

---

1- Bk. el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/422-424; ondan da naklen İbn Tavus, Ferecu'l-Mehmum: 237-239; yine ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/260-261

2- Metalibu's-Seul: 2/148

siyle incelikleri sergileyendir. Özel meclislerinde varlık âleminin gizli sırlarından haber verendir. Kökü, nefsi ve zatı şereflidir. Allah rahmetiyle onu bürüsün ve Muhammed'in (s.a.a) hatırı için onu geniş cennetlerine yerleştirsün. Âmin!¹

8- Allâme Sibte b. el-Cevzî

Şöyle diyor:

Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Musa er-Rıza b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebu Talib (a.s)... Âlim ve sikaydı. Babasından ve onun vasıtasıyla dedesinden hadis rivayet etmiştir.²

9- Allâme Muhammed Ebu'l-Huda Efendi

İmamları tavsif ederken onların, insanları Kutsî Huzur'a götürdüklerini, Resul-i A'zam'dan (s.a.a) sonra insanların velileri olduklarını belirtir ve şöyle der:

Maşrıktaki ve mağripdeki bütün Müslümanlar bilirler ki, Resulullah'tan (s.a.a) sonra velilerin reisleri, seçkin kulların imamları onun (s.a.a) soyundan gelen tertemiz evlâtlarıdır. Kuşaktan kuşağa, nesilden nesle intikal ederek şu zamanımıza kadar gelmişlerdir. Onlar, hiç şüphesiz velilerin velileridir. Onları Kutsî Huzur'a götüren önderlerdir. Kirden ve ayıptan korunmuşlardır. Resulullah'ın (s.a.a) sohbeti şerefine nail olan tabakadan sonra ilk baştaki veliler arasında Hasan, Hüseyin, Seccad, Bâkır, Kâzım, Sadık, Cevad, Hadi, Taki, Naki ve Askerî (a.s) gibi kim var?!...³

1- el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1094

2- Tezkiretu'l-Havas: 2/501-503

3- Şerhu İhkakı'l-Hakk: 19/621, Ebu'l-Hüda Efendi'nin Zav'u'ş-Şems adlı eserinden naklen: 1/119

10- Allâme eş-Şebravî eş-Şafîf

İmam Hasan Askerî ile ilgili olarak şunları söylüyor:

İmamların on birincisi, Hasan el-Halis'dir. Bir lakabı da el-Askerî'dir... Beklenen Mehdi'nin onun evladından olması şeref olarak ona yeter. Ne şerefli bir aile! Ne büyük, engin ve yüksek bir soy! Eşsiz övgülerin, yüksek değerlerin sembolü bir hanedan!... Yüksek mertebeli, üstün makamlı bir aile! Yücelik ve şerefte parlak yıldızı (veya gökyüzünü) geride bırakmışlardır. Menzilleri ve konumları kutup yıldızından yücedir. Bütün kemal sıfatlarını üzerlerinde toplamışlardır. "Şu hariç, şu olmaksızın" diye istisna edilecek bir tek kemal kalmamıştır ki, onlarda bulunmasın. Bu imamlar, ululukta bir gerdanlık gibi dizilmişler. Tıpkı incilerin dizilmesi gibi. Şerefte aralarında fark yoktur. İlki ile ardından geleni eşittir. Nice topluluklar onların ışık saçan meşalelerini indirmek istedi de Allah yüceltti...¹

Bunun gibi gerek Şia'dan, gerekse Ehl-i Sünnet'ten daha birçok fakih, tarihçi ve muhaddis, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) faziletlerini ve üstünlüklerini dile getirmiştir. Bunda şaşılacak, garip karşılanacak bir şey yoktur. Çünkü o, Resulullah'ın (s.a.a) evlâdı, beklenen imamın babası ve Ehl-i Beyt İmamları'nın on birincisidir ki, Allah onlardan kiri ve pisliği giderip onları tertemiz kılmıştır. Onları, Resulullah'ın (s.a.a) haber verdiği gibi Kur'ân'la eş saymıştır. Onlar kurtuluş gemisidir. Babası İmam Hadi (a.s), makamının yüceliğine, menzilinin yüksekliğine şu ölümsüz sözlerle tanıklık etmiştir:

Oğlum Ebu Muhammed, karakter olarak Muhammed soyunun en hayırseveri, hüccet olarak en sağlamıdır. O, benim çocuklarımın en büyüğüdür. Benden

---

1- el-İthaf Bi-Hubbi'l-Eşraf: 366

sonra yerime geçecektir. İmamlık kulpları ve hükümleri ona ulaşacaktır. Benden sorduğun şeyleri bundan böyle ondan sor. Çünkü onun yanında ihtiyaç duyulan bilgiler vardır.¹

1- el-Kâfi: 1/327; el-İrşad: 2/319; İ'lâmu'l-Vera: 2/135-136

İMAM HASAN ASKERÎ'NİN KİŞİLİĞİNDEN GÖRÜNÜMLER

İmam Ebu Muhammed Hasan Askerî (a.s), üstün ahlâkı itibariyle Resul-i A'zam Hz. Muhammed'i (s.a.a) temsil ediyordu. Üstün ahlâkı, yüce sıfatlarıyla dost düşman herkesin yanında seçkin bir makamı vardı. Bu olgu, onun kişilik yapısının en belirgin özelliklerinden biriydi. Bunu atalarından ve dedesi Resulullah'tan (s.a.a) miras almıştı. Dedesi Resulullah (s.a.a), üstün ahlâkıyla herkesi kucaklamıştı. İmam'ın (a.s) bu üstün ahlâkı düşmanlarının, kendisine kin besleyenlerin üzerinde de derin bir etki bırakıyordu. Bir anda büyük bir değişim geçirerek ona öfkelenmekten sıyrılıp en samimî, en ihlâslı bağılları arasına giriyorlardı. Bunun örneklerini ilerleyen satırlarda göreceğiz.

Tarihçilerin naklettiğine göre Halife Mütevekkil, Ehl-i Beyt'e yönelik şiddetli düşmanlığıyla, İmam Ali'ye (a.s) karşı beslediği derin kinle bilinirdi. İmam Askerî'nin (a.s) zindana atılmasını ve ona karşı sert davranılmasını emretti. Fakat İmam (a.s) zindana konulduktan sonra Zindan yöneticisi onun üstün ahlâkına, büyük örneğine ve salihliğine şahit oldu ve ona karşı tam tersi bir tutum içine girdi. Öyle ki İmam'a (a.s) karşı beslediği derin ve büyük saygıdan dolayı başını kaldırıp yüzüne bakamazdı.

İmam zindandan çıktıktan sonra zindancı en güzel basi-

rete sahip, İmam hakkında en güzel sözler söyleyen insanlardan biri hâline geldi.¹

Hoşgörüsü ve Cömertliği

Tarihçiler, İmam Askerî'nin (a.s) göz kamaştırıcı hayatından erdem örnekleri aktarmışlardır. Bunlardan bazısına aşağıda yer veriyoruz:

1- Şeyh Kuleynî ve Şeyh Mufid, Muhammed b. Ali b. İbrahim b. Musa b. Cafer'den (a.s) şöyle rivayet etmişlerdir: Bir ara maddî durumumuz iyice sıkıştı. Babam bana dedi ki: "Birlikte şu adama -Ebu Muhammed'i kastediyor- gidelim; çünkü onun cömert biri olduğunu söylüyorlar."

"Onu tanıyor musun?" diye sordum.

"Hayır, onu tanımıyorum." dedi, "Bugüne kadar hiç görmedim de."

Babamla birlikte Ebu Muhammed'in (a.s) yanına gittik. Yolda babam bana, "Bize beş yüz dirhem vermesine ne kadar ihtiyacımız var! İki yüz dirhemiyile giysi alır, iki yüz dirhemiyile un alır ve yüz dirhemiyile de masraflarımızı karşıladık!" dedi.

Ben de kendi kendime şöyle dedim: "Keşke bana da üç yüz dirhem verse! Yüz dirhemle kendime bir eşek satın aldım, yüz dirhemiyile masraflarımı karşıladım, diğer yüz dirhemiyile de giysi alırdım, sonra da Cebel bölgesine giderdim!"

Onun kapısına vardığımız zaman, hizmetçi bizi karşıladı ve "Ali b. İbrahim ve oğlu Muhammed içeri giriyorlar." dedi. Yanına girip selâm verdiğimizde babama şöyle dedi: "*Ey Ali! Bizi ziyaret etmek için bugüne kadar niçin bekledin?*" Babam dedi ki: "Ey efendim! Böyle bir durumda seninle karşılaşmak-

---

1- el-Kâfi: 1/508; el-İrşad: 2/329-330; İ'lâmu'l-Vera: 2/150

tan utandım." Onun huzurundan çıktığımızda hizmetçisi geldi ve babama bir kese verip şöyle dedi: "Burada beş yüz dirhem vardır. Bunun iki yüz dirhemi giysi, iki yüz dirhemi un ve yüz dirhemi de masraflar içindir." Bana da bir kese verdi ve şöyle dedi: "Burada üç yüz dirhem var. Yüz dirhemiyle bir eşek, yüz dirhemiyle giysi satın al ve diğer yüz dirhemini de masraflar için kullan. Cebel'e de gitme, Sûrâ'ya git."

Ravi der ki: "Adam Sûrâ'ya gitti, orada bir kadınla evlendi. Bugün iki bin dinar geliri vardır. Buna rağmen Vâkıfiye inancına sahiptir."¹

2- İshak b. Muhammed en-Nehâî anlatıyor: Ebu Haşim el-Caferî bana söyledi; dedi ki: Ebu Muhammed'e (a.s) hapis-hanenin darlığından ve pranganın sıklığından şikâyet eden bir mektup yazdım. Bana cevap olarak yazdı ki: "*Sen bugün öğle namazını evimde kılacaksın.*" Gerçekten de öğle vakti hapis-haneden çıkarıldım ve onun söylediği gibi öğlen namazını evimde kıldım. Maddî açıdan da sıkıntı içindeydim. Yazdığım mektupta ondan yardım istemeyi düşündüm; fakat utan-dım. Evime gittiğimde bana yüz dinar ve şu içerikte bir mektup gönderdi: "*Bir ihtiyacın olduğunda utanma ve istemekten sakınma. İhtiyacını söyle, inşallah istediğin sana gelir.*"²

3- İsmail b. Muhammed b. Ali b. İsmail b. Ali b. Abdullah b. Abbas anlatıyor: Ebu Muhammed'in (a.s) gelip geçtiği yolun üzerine oturup bekledim. Yanımdan geçerken muhtaç durumda olduğumu söyleyerek şikâyette bulundum ve yemin ederek yanımda bir dirhem ve yukarısının bulunmadığını, ne sabah ve ne de akşam yiyecek bir şeyimin olmadığını

1- el-Kâfi: 1/506; el-İrşad: 2/326-327; ondan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/206

2- el-Kâfi: 1/508; el-İrşad: 2/330; İ'lâmü'l-Vera: 2/140; el-İrşad'dan da naklen Keşfu'l-Gumme: 3/208

söyledim. Bana dedi ki: *"Allah'a yalan yere yemin ediyorsun. Oysa sen iki yüz dinar gömmüşsün. Ancak bu sözlerim, sana bağıştta bulunmayacağım anlamına gelmez. Ey hizmetçi, yanında ne varsa buna ver."* Hizmetçi bana yüz dinar verdi. Sonra bana döndü ve dedi ki: *"O dinarlara en çok muhtaç olduğun zaman onlardan mahrum kalacaksın."* İmam (a.s) doğru söylemişti ve onun dediği gibi de oldu. İmam'ın (a.s) verdiği parayı harcıyıp bitirdikten sonra, bir gün harcayacak paraya şiddetli bir ihtiyaç duydum. O sırada rızık kapıları da âdetâ yüzüme kapanmıştı. Gömdüğüm parayı çıkarmaya gittiğimde onları yerinde bulmadım. Amcaoğullarımdan biri paranın yerini öğrenmiş, çıkarıp kaçmıştı. O paradan hiçbir şey elime geçmedi.¹

Zühdü ve İbadeti

İmam Hasan Askerî (a.s) yaşadığı dönemde çok ibadet etmesiyle, maddî zevklerden uzaklaşmasıyla, kendini Allah'a adanmasıyla tanınıyordu. Bu özelliği Şîî ve Sünnîler arasında meşhur olmuştu. Öyle ki İmam (a.s), Ali b. Narmeş'in zindanına atıldığında -bu adam Ebu Talib sülâlesine kin besleyen, düşmanlık edenlerin en ileri gelenlerinden biri olmasına rağmen- bu Ali, yüzünü onun ayaklarının altına sermiş ve ona karşı duyduğu saygıdan dolayı başını kaldırıp yüzüne bakamaz olmuştu. Nitekim İmam (a.s) hapisten çıktığında bu Ali en güzel basirete sahip ve İmam hakkında en güzel sözler söyleyen insanlardan biri hâline gelmişti.²

Mu'temid onu zindana attığı sırada, zindancıdan -Ali b. Cerin- İmam'ın (a.s) durumunu, onunla ilgili haberleri sorar-

---

1- el-Kâfi: 1/509; el-İrşad: 2/332 İ'lâmu'l-Vera: 2/137; el-İrşad'dan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/209. Bazı kaynaklarda o parayı çalan kişinin adamın amcası oğlu değil, oğlu olduğu kaydedilir.

2- Bkz. el-Kâfi: 1/508; el-İrşad: 2/329-330; İ'lâmu'l-Vera: 2/150

dı, Ali b. Cerin de, "İmam (a.s) gündüzleri oruç tutuyor, geceleri de namaz kılıyor." diye cevap verirdi.¹

Ali b. Muhammed, Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Abdulgaffar'dan² rivayet etmiştir: Salih b. Vusayf, Ebu Muhammed'i (a.s) zindana attığı sırada Abbasîler, Salih b. Ali ve Ehl-i Beyt çizgisinden sapan başkaları Salih'in yanına giderek, ona sert davranmasını istediler.

Salih onlara dedi ki: "Daha ne yapayım?! Bulabildiğim en kötü, en şerli iki adamı onun başına musallat ettim. Bir süre sonra bu iki adam, ibadet, namaz ve oruç bakımından akıl almaz bir düzeye geldiler. Onlara dedim ki: Onda, (sizi bu kadar değiştirecek) ne var?"

Dediler ki: "Gündüzleri oruç tutan, geceleri sabaha kadar uyanık kalıp namaz kılan, konuşmayan, ibadet dışında bir şeyle uğraşmayan bir insan hakkında ne diyorsun?! Ona baktığımız zaman tüm vücudumuzu bir titreme tutuyor ve içimizi bastıramadığımız bir ürperti bürüyor." Bu sözleri duydukları zaman ümitleri kırılarak geri döndüler.³

Gecenin bir yarısında sultanın askerleri evinin etrafını sarardı da onu evinin ortasında oturmuş, yüce Rabbine yakarırken bulurlardı.

İmam'ın yüce Allah ile olan sağlıklı irtibatı, eliyle gerçekleşen mucizeler ve kerametler, onun Allah katındaki makamının yüksekliğine, şanının yüceliğine delâlet etmektedir. Allah onu, bu nedenle ahdi için seçmiş ve imamet görevine getirmiştir.

1- Bkz. Muhecu'd-Deavat: 330; Uyunu'l-Mucizat: 125; Muhecu'd-Deavat'tan naklen de Biharu'l-Envar: 50/314

2- el-İrşad'da rivayet Muhammed b. İsmail'e dayandırılmış, Ali b. Abdulgaffar'dan söz edilmemiştir.

3- el-Kâfi: 1/512; el-İrşad: 2/334; İ'lâmu'l-Vera: 2/150-151

İlmi ve İmamlığının Delilleri

Aşağıda İmam Hasan Askerî'nin (a.s) çeşitli ilimlerine ve imamlığının delillerine dair bazı örnekler sunuyoruz:

1-Hizmetçi Ebu Hamza Nasran anlatıyor: Ebu Muhammed'in (a.s) hizmetçileriyle kendi dilleriyle, Türkçe, Rumca ve Slavca konuştuğunu defalarca gördüm. Bundan dolayı şaşırıp ve kendi kendime dedim ki: "Bu adam Medine'de doğdu ve babası Ebu'l-Hasan -yani İmam Hadi (a.s)- vefat edinceye kadar hiç kimseye görünmedi. Bunu nasıl becerebiliyor?!" Ben içimde bu düşünceleri geçirirken bana döndü ve dedi ki:

Allah hüccetini bütün varlıklar içinde her açıdan belirgin kılmış ve her şeyin bilgisini ona vermiştir. O dilleri, sebepleri ve olayları bilir. Öyle olmasaydı, hüccet ile diğer insanlar arasında bir fark olmazdı.¹

2- Hasan b. Zarif anlatıyor: İki mesele zihnimi kurcalıyordu. Bunlarla ilgili olarak Ebu Muhammed'e (a.s) bir mektup yazmak istedim. Bir süre sonra mektubu yazdım. Sordum ki: Mehdi (a.s) zuhur ettiği zaman neyle hükmedecek ve insanlar arasında hüküm verdiği meclisi nerede olacak? Bu arada nöbetlerle gelen sıtmanın tedavisini de sormak istedim; fakat bunu yazmayı unuttum.

Bana şöyle bir cevap geldi:

Mehdi ile ilgili soru soruyorsun. Zuhur ettiği zaman insanlar arasında ilmiyle hükmedecektir. Davud'un (a.s) hükmetmesi gibi. Kanıt istemeyecektir. Bu arada nöbetlerle gelen sıtma hakkında da bir soru sormak istemiştin; fakat sormayı unutmuşsun. Bir kâğıda, "**Ya nâru kunî berden ve selâmen alâ İbrahîm (= Ey ateş!**

1- el-Kâfi: 1/509; el-İrşad: 2/330-331; İ'lâmu'l-Vera: 2/145; el-İrşad'dan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/208

İbrahim'e karşı soğuk ve esenlik ol.)"¹ ayetini yaz ve onu sıtmalı kişiye as.

Ebu Muhammed'in (a.s) söylediği gibi yazıp astık, hasta kendine geldi.²

3- Şeyh Mufid, Ebu'l-Kasım Cafer b. Muhammed'den, o Muhammed b. Yakub'dan, o İsmail b. İbrahim b. Musa b. Cafer'den rivayet etmiştir: Ebu Muhammed Hasan (a.s), Halife Mu'tezz'in ölümünden yaklaşık yirmi gün önce Ebu'l-Kasım İshak b. Cafer ez-Zübeyrî'ye şöyle bir mektup gönderdi: *"Olay meydana gelinceye kadar evinden çıkma."*

Bu sırada Beriha öldürülünce, Ebu'l-Kasım, İmam'a şöyle yazdı: "Olay meydana geldi, şimdi ne yapmamı emredersiniz?" İmam ona şöyle yazdı: *"Benim kastettiğim olay bu değildir, başka bir olaydır."* Bir süre sonra Mu'tez olayı meydana geldi.³

Yani, İmam (a.s) burada Mu'tezz'in ölümüne işaret etmiş ve dostlarından bu vakte kadar evlerinden çıkmamalarını istemiştir. Bunun sebebi de, İmam'ın (a.s) içinde bulunduğu özel şartlar ve dostlarının sultanın ve askerlerinin sıkı takibi altında olmalarıdır.

Doğal olarak halifenin ölümünden sonra bir kargaşa süreci başlar. Bu da muhaliflerinin daha rahat hareket etmelerini, yer değiştirmelerini mümkün kılar.

4- Rey şehrinde tabiplik yapan Merabda adında bir Hıristiyan vardı. Yüz küsur yaşına gelmişti. Bu adam anlatıyor:

1- Enbiyâ Suresi: 69

2- el-Kâfi: 1/509; el-İrşad: 2/331; İ'lâmu'l-Vera: 2/145; el-İrşad'dan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/208

3- el-Kâfi: 1/506; el-İrşad: 2/325; el-İrşad'dan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/205; yine el-İrşad'dan naklen Biharul-Envar: 5/277-278. Kaynaklarda öldürülen kişinin ismi farklı şekillerde geçer; bazılarında "Beriha", bazılarında ise "Teriha" şeklinde geçer. Ancak bunun bir önemi yoktur.

Ben Mütevekkil'in tabibi Buhtuyeşu'un öğrencisiydim. Buhtuyeşu (önemsediği işler için) beni seçerdi.

Bir gün Hasan b. Ali b. Muhammed b. Rıza (a.s), birini göndererek Buhtuyeşu'dan kendisine hacamat yapması için en özel öğrencilerinden birini göndermesini istedi. Buhtuyeşu bu iş için beni seçti ve "İbn Rıza kendisine hacamat yapması için benden birini istedi. Onun yanına git. O, günümüzde gökyüzünün altındaki en bilgili kimsedir. Dikkat et, sana söylediği herhangi bir şeye itiraz etme." dedi. Ben de onun yanına gittim. Bana bir odaya geçmemi söyledi ve "Seni çağırana kadar orada ol." dedi.

Merabda diyor ki: Ona gittiğimde, bana göre hacamat için iyi ve uygun bir vakitti. Ama o beni hacamat için uygun olmayan bir vakitte çağırdı. Büyük bir leğen getirtti. Ben damarı yardım. Kan akmaya başladı. Leğen dolana kadar kan aktı. Sonra bana "(Kanı) kes." dedi. Kestim. Ardından elini yıkayıp sardı ve beni odaya gönderdi. Sıcak ve soğuk yiyeceklerden bolca sunuldu. İkinci vaktine kadar (odada) kaldım. Sonra beni çağırdı ve "Kanı akıt." dedi ve bunun için o leğeni istedi. Ben de kanı akıttım. Leğen doluna kadar kan aktı. Sonra "(Kanı) kes." dedi. Kestim. Ardından elini sardı ve beni odaya gönderdi.

Geceyi odada geçirdim. Sabah olup güneş çıkınca beni sesledi, aynı leğeni getirtti ve "Kanı akıt." dedi. Akıttım. Leğen dolana kadar elinden, sağılmış süt gibi kan aktı. Sonra "(Kanı) kes." dedi. Kestim. Elini sardı. Sonra bana bir dest elbise ve elli dinar verdi ve "Bunları al, bizi mazur gör, sonra da git." dedi. Ben de, "Efendimin bana emrettiği bir hizmet var mı?" dedim. "Evet." dedi, "Deyru'l-Âkul'dan sana eşlik edecek olan kişiyle iyi arkadaşlık et." dedi.

Çıkıp Buhtuyeşu'a gittim ve hikâyeyi ona anlattım. Buhtuyeşu dedi ki: "Hekimler, bir insanın bedeninde en fazla yedi

men (bir ağırlık ölçüsü) kan olduğunda ittifak etmişlerdir. Senin bu anlattığın bir su çeşmesinden çıksaydı, şaşılırdı. Bu hikâyedeki en şaşırtıcısı şey ise süttür." Sonra bir süre düşündü. Sonra üç gün üç gece bekledik. O sırada durmadan kitap okuyorduk. Acaba dünyada buna benzer bir olaydan bahsediliyor mu, onu öğrenmek için. Fakat hiçbir şey bulamadık.

Sonra Buhtuyuşu dedi ki: "Günümüzde Hıristiyanlar arasında Deyru'l-Âkul kilisesindeki bir keşişten daha iyi tip ilmini bilen biri yoktur." Ona bir mektup yazarak olayı anlattı. Mektubu alıp ona gittim. Ona seslendim. Yukarıdan başını çıkarıp "Kimsin?" dedi. "Buhtuşeyu'un arkadaşıyım." dedim. "Yanında ondan getirdiğin bir mektup var mı?" dedi. "Evet." dedim. Hemen aşağıya bir sepet sarkıttı. Mektubu sepetin içine koydum, yukarı çekti. Mektubu okur okumaz aşağı indi ve şöyle dedi: "Adama sen mi hacamat yaptın?" "Evet." dedim. Dedi ki: "Annen bahtiyar kadınımış!" Sonra bir katıra bindi. Beraber yola çıktık. Samarra'ya vardık. Gecenin üçte biri kalmıştı. "Nereye gitmek istersin?" dedim, "Üstadımızın evine mi, yoksa adamın -İmam Hasan Askerî'yi kastediyor evine mi?" "Adamın evine." dedi.

Derhal İmam'ın kapısına gittik. İlk fecir ezanının hemen öncesiydi. Kapı açıldı, karşımıza siyah bir hizmetçi çıktı. Dedi ki: "Deyru'l-Âkul rahibi hanginizsiniz?" "Benim, sana feda olayım." dedi. "Bineğinden in." dedi. Hizmetçi bana da, "Sen katırlara sahip çık." dedi. Keşişin elinden tuttu, birlikte içeri girdiler. Sabaha kadar bekledim. Güneş iyice yükseldi. Sonra rahip dışarı çıktı. Rahiplik elbiselerini atmış, beyaz bir elbise giymişti. Müslüman olmuştu. Dedi ki: "Şimdi beni üstadının evine götür."

Oradan Buhtuyuşu'un kapısına gittik. Buhtuyuşu onu görünce, hemen ona doğru koştu. Sonra, "Seni dininden ayıran nedir?" dedi.

Rahip dedi ki: "Mesih'i buldum ve onun eliyle Müslüman oldum." Buhtuyuşu, "Mesihi mi buldun?!" dedi. Rahip, "Ya da benzerini." dedi, "Çünkü bu hacamatı dünyada Mesih'ten başka kimse yapmamıştır. Bu adam, alâmetleri ve delilleri itibariyle Mesih'in bir benzeridir." Sonra İmam'ın (a.s) yanına geri döndü ve ölünceye kadar onun hizmetinden ayrılmadı.¹

5- Ebu Ali el-Mutahharî, Kadisiye'den İmam Hasan Askerî'ye (a.s), insanların susuzluk korkusuyla hacca gitmekten vazgeçtiklerini ve kendisinin de giderse susuzluktan korktuğunu bildiren bir mektup yazdı.

İmam (a.s) cevaben şöyle yazdı:

Yolunuza devam edin, sizin için endişelenecek bir şey yoktur, inşallah.

Kalanlar, esenlik içinde yollarına devam ettiler ve susuzluk çekmediler.² Ve hamt, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

1- el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/422-424; ondan naklen Ferecu'l-Mehmum: 237-239; yine ondan naklen Biharul-Envar: 5/260-262; hikâyenin aslı el-Kâfi: 1/512'de geçer.

2- el-Kâfi: 1/507-508; el-İrşad: 2/339; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/531

İkinci Bölüm

- İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Doğumu
  - İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Hayatının Aşamaları
  - İmam Hasan Askerî (a.s), Babasının Himayesinde
-

İMAM HASAN ASKERÎ'NİN (A.S) DOĞUMU

Mübarek Nesebi

Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebu Talib (a.s).

Yüce Allah'ın kendilerinden her türlü kiri giderip tertemiz kıldığı Ehl-i Beyt İmamları'nın (a.s) on birincisidir.

Annesi, Hadis¹ veya Selil² adında bir ümmüveleddir. Arif ve salih kadınlardandı.³ Sibte b. Cevzî, adının Susen olduğunu söyler.⁴

Doğum Yeri ve Tarihi

İmam Ebu Muhammed Hasan Askerî (a.s) -birçok tarihçinin de belirttiği gibi- hicrî 232 yılının rebiyülâhır ayında Medine'de doğdu. Tarihçiler ve raviler arasında doğduğu sene, ay ve gün hususunda ihtilâf görülmektedir. Kimine göre hicrî 230 yılında,⁵ kimine göre hicrî 231 yılında⁶ veya hicrî 232

1- el-Kâfi: 1/503; el-İrşad: 2/313; İ'lâmu'l-Vera: 2/131

2- Uyunu'l-Mucizat: 123; İsbatu'l-Vasiyye: 244

3- Uyunu'l-Mucizat: 123

4- Tezkiretu'l-Havas: 2/501

5- Biharu'l-Envar: 50/235, el-İrşad'dan naklen; fakat biz el-İrşad'da böyle bir kayıt görmedik; orada mevcut olan, ileride de değinileceği gibi, H. 232 senesidir.

6- İbn Haşşab, Tarihu Mevalidi'l-Eimme: 43; İbn Cevzî, el-Muntazam: 5/22; Vefeyatu'l-A'yan: 2/94

yılında¹ ya da hicrî 233 yılında² doğmuştur.

Bazıları rebiyülevvel ayının altısında,³ bazıları ise rebiyülâhır ayının altısında veya sekizinde veya onunda ya da ramazan ayında doğduğunu rivayet etmişlerdir.⁴

Bu ihtilâfta bir gariplik görmüyoruz. Bunun, İmam Hadi'nin (a.s), İmam Hasan Askerî'nin (a.s) hayatını güvence altına almak için uyguladığı tedbirlerden kaynaklanması ihtimali olduğu gibi, özel tarihî şartlardan da kaynaklanması mümkündür.

Lakapları ve Künyeleri

İmam Ali b. Muhammed ve Hasan b. Ali (a.s) için "el-Askerî" lakabı kullanılmıştır. Çünkü her iki İmam'ın (ikisine de selâm olsun) Samarra'da ikamet ettikleri bölgeye "Asker" adı veriliyordu.⁵

"el-Askerî" lakabıyla daha çok İmam Hasan b. Ali (a.s) meşhur olmuştur. Hadisçilerin, ravilerin ve siyer yazarlarının bize naklettikleri diğer lakapları şunlardır: er-Refik, ez-Zeki, el-Fazıl, el-Halis, el-Emin, el-Emin ala sırrillah, en-Naki, el-Murşid ilellah, en-Natık anillah, es-Sadık, es-Samit, el-Meymun, et-Tahir, el-Mu'min Billâh, Veliyullah, Hazanetu'l-Vasiyyin, el-Fakih, er-Recul, el-Âlim.⁶

1- Bkz. el-Kâfi: 1/503; el-İrşad: 2/313; İ'lâmu'l-Vera: 2/129

2- el-Hidayetu'l-Kubra: 327; Delailu'l-İmame: 423

3- Bkz. Vefeyatu'l-A'yan: 2/94; el-Eimme el-İsna Aşer: 113

4- Bkz. el-Kâfi: 1/503; Misbahu'l-Mütheccid:767; İ'lâmu'l-Vera: 2/129; Vefeyatu'l-A'yan: 2/94; Biharu'l-Envar: 50/235-238

5- İlelu's-Şerayi: 1/241 ve ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/235

6- Bkz. Delailu'l-İmame: 424; İ'lâmu'l-Vera: 2/129; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/523; el-Hidayetu'l-Kubra: 325; el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1077; Metalibu's-Seul: 2/148. Lakaplarından bazıları için de bkz. Camiu'r-Ruvat: 2/462; Muhecu'd-Deavat: 399; el-Mezar: 247. Daha geniş bilgi

Bu lakapların her biri, onun şahsiyetinin mazharlarından bir mazhara ve kemallerinden bir kemale delâlet etmektedir.

Ayrıca, dedesi ve babası gibi "İbn Rıza" künyesiyle de anılırdı.¹ Ona has olan künyesi ise, Ebu Muhammed'dir.²

Fizikî Özellikleri

Ahmed b. Ubeydullah b. Hakan, İmam Hasan Askerî'yi şöyle vasfetmektedir: Esmer ve iri gözlüydü. Endamı uyumlu ve yüzü güzeldi. Bedeni dengeliydi. Celâl ve heybet sahibiydi.³ Renginin esmer ile beyaz arasında olduğunu söyleyen de vardır.⁴

Yetişmesi ve Büyüdüğü Ortam

İmam Ebu Muhammed (a.s) hidayet evinde ve en büyük imamet merkezinde büyüdü. Yüce Allah'ın kendilerinden her türlü kiri giderip tertemiz kıldığı kimselerin hanesinde yetişti. Şebravî, bu büyük imamın büyüdüğü bu evi şöyle vasfetmektedir:

Ne şerefli bir aile! Ne büyük, engin ve yüksek bir soy! Eşsiz övgülerin, yüksek değerlerin sembolü bir hanedan! Hepsi en şerefli soya mensup olmak, tertemiz kökten gelmek bakımından bir tarağın dişleri gibi eşittirler. Şeref, onlar arasında paylaştırılmıştır. Yüksek mertebeli, üstün makamlı bir hanedan! Yücelik ve şeref-

---

için bkz. Tabesî, Hayatu'l-İmam el-Askerî: 23-28

1- Bkz. İ'lâmu'l-Vera: 2/132; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/523

2- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 307; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/523; Metalibu's-Seul: 2/148; el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1080

3- el-Kâfi: 1/503; Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 40-41; el-İrşad: 2/321

4- el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1081; ondan naklen de Biharu'l-Envar: 50/238

te parlak gökyüzünü geride bırakmışlardır. Menzilleri ve konumları kutup yıldızından yücedir. Bütün kemal sıfatlarını üzerlerinde toplamışlardır. "Şu hariç, şu olmaksızın" diye istisna edilecek bir tek kemal kalmamıştır ki, onlarda bulunmasın. Bu imamlar, ululukta bir gerdanlık gibi dizilmişler. Tıpkı incilerin dizilmesi gibi. Şerefte aralarında fark yoktur. İlki ile ardından geleni eşittir. Nice topluluklar onların ıfık saçan meşalelerini indirmek istedi de Allah yüceltti. Onların birliğini dağıtmak için dağları, ovaları aştılar da Allah onları birleştirdi. Nice haklarını zayı ettiler de Allah onları asla ihmal etmedi, zayı etmedi.¹

İmam Ebu Muhammed (a.s), yüce Allah'ın arındırdığı ve şanını yücelttiği evde büyüyüp gelişirken, yüksek terbiyenin en yüce suretlerini sindiriyordu.

Orada sabah akşam Allah'ı öyle kimseler tesbih ederler ki, ne ticaret, ne de alışveriş onları Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz.²

O ev ki, Allah'ın kelimesini yeryüzünde en yüce olsun diye yükseltmiş, Allah'ın risaleti uğruna çok ağır bedeller ödemiştir.

İmam Hasan Askerî (a.s), hayatının bir bölümünü babası İmam Hadi (a.s) ile geçirdi. Ondandır hiç ayrılmazdı, nereye gitse onunla beraber olurdu. Dedesi yüce Resulü (s.a.a) çağırıştıran gerçek bir model görüyordu onda. Babası da onu risalet ve imametın devamı olarak görüyordu. Bu yüzden ona büyük bir itina gösterirdi. İmam Hadi (a.s), oğlu Hasan Askerî'nin faziletine şöyle işaret etmiştir:

1- el-İthaf Bi-Hubbi'l-Eşraf: 366-367

2- Nûr (24): 36-37

Oğlum Ebu Muhammed, karakter olarak Muhammed (s.a.a) soyunun en hayırseveri, hüccet olarak en sağlamıdır. O, benim çocuklarımın en büyüğüdür. Benden sonra yerime geçecektir. İmamlık kulpları ve hükümleri ona ulaşacaktır.¹

İmam Hadi (a.s), tıpkı masum ataları gibi, baba oğul arasındaki sevginin ve duygusal davranmanın sonucu olarak bu sözleri söylemekten uzaktır.

İmam Hasan Askerî (a.s), yirmi yıl boyunca babasından hiç ayrılmadı. O, bu dönem boyunca babasının ve Şia'sının uğradığı zulüm ve saldırıların her türlüüne tanık oluyordu. İmam Hadi'nin (a.s) Halife Mütevekkil'e ihbar edilmesinden sonra İmam Hasan Askerî (a.s) babasıyla birlikte Samarra'ya taşındı. Çünkü Abdullah b. Muhammed b. Davud el-Haşimî halifeye şöyle bir mektup yazmıştı: "Anlatıldığına göre bir topluluk onun (Ali el-Hadi'nin) imam olduğuna inanmaktadır." Bunun üzerine İmam Hadi (a.s), Yahya b. Herseme eşliğinde Medine'den Bağdat'a getirildi. Yasiriye denilen yere gelince orada konakladı. İshak b. İbrahim onu teslim almak üzere atna binip yola çıktı. İnsanların ona büyük bir iştiyakla koştuklarını, etrafında toplandıklarını gördü. Gece oluncaya kadar orada bekledi. Gece olunca da şehre girdi. O gecenin bir bölümünü Bağdat'ta kaldı, sonra Samarra'ya götürüldü.²

Abbasî halifesi Mütevekkil, İmam Ali b. Muhammed el-Hadi'ye (a.s) karşı uyguladığı zulüm ve zorbalıkta sınır tanımıyordu. Onu Samarra'da mecburî ikamete tâbi tuttu. Evi ni polislerle çevirdi. Alıp verdiği nefesleri bile sayıyorlardı. Âlimlerin, fakihlerin ve Şia'sının onunla temasına engel oluyorlardı. Mütevekkil, zaman zaman İmam'ın (a.s)

1- el-Kâfi: 1/327-328; el-İrşad: 2/319; İ'lâmu'l-Vera: 2/135-136

2- Tarihu'l-Yakubî: 2/484; el-İrşad: 2/310-311; İ'lâmu'l-Vera: 2/125

evinin aranmasını ve İmam'ı ne hâlde buldularsa o şekilde yanına getirilmesini emrediyordu.¹

Mütevekkil'in Ehl-i Beyt'e yönelik düşmanlığının en somut göstergesi, İmam Hüseyin b. Ali'nin (a.s) Kerbelâ'daki kabrinin ziyaret edilmesini resmen yasaklamasıydı. İslâm topraklarındaki devrim ateşini tutuşturan en önemli merkezlerden biri hâline gelmiş mübarek kabrinin yıkılmasını emretti.²

Bu acı koşulların tamamını İmam Hasan Askerî (a.s) de yaşıyordu. Canı acılarla, hüznlerle dağlanıyordu. Bu dönemi babasının himayesinde geçirdi. Onun uğradığı eziyetleri gördükçe acılardan ve hasretten canı âdeta eriyordu.

Babası H. 254 yılında şehit edildi.³ Ondan sonra imamlık görevini üstlendi. Onun imamlık dönemi, Ehl-i Beyt İmamları içinde en kısa dönemdir. Ki onlar, insanlar arasında bedenen en sıhhatli, ruh ve cisim bakımından en sağlıklı kimselerdi. Nitekim o da daha ömrünün üçüncü on yılını tamamlamadan şehit edildi. Şehadeti H. 260 yılında gerçekleşti. Dolayısıyla imamlık süresi altı senedir.⁴ Bu kısa süre, bize Abbasî devletin yöneticilerinin ondan, onun ümmet içindeki aktif rolünden ne kadar korktuklarını göstermektedir. Çünkü zindan ve baskılardan sonra onu zehirleyerek ortadan kaldırdılar. Şehit edildiği sırada bereketli ömrünün yirmi sekiz veya yirmi dokuzunda bir gençti.⁵

Burada bir hususa işaret etmemiz gerekiyor. Tarihî olarak İmam Hasan Askerî'nin (a.s) babasının himayesinde geçirdiği ömrü ve birlikte takındıkları tavırları ile ilgili sadece

---

1- Vefeyatu'l-A'yan: 3/272; el-Vafî Bi'l-Vefeyat: 22/48

2- Tarihu't-Taberî: 7/365; el-Kâmil Fi't-Tarih: 7/55; Mekatilu't-Talibiyyin: 395

3- el-İrşad: 2/297; İ'lâmu'l-Vera: 2/109

4- el-İrşad: 2/313; İ'lâmu'l-Vera: 2/129

5- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/523-524

bu imamın doğumu, vefatı, mübarek nesebi ve İmam'ın (a.s) şeriatı korumak, ümmeti sapma çizgisinden uzak tutmak için çalışmak ve İslâm düşmanlarının saldırılarına karşı koymakta somutlaşan aslî misyonuyla tenasübü olmayan az sayıda birtakım olaylar ve tavırlar aktarılmıştır.

Ama bazı hadisçilerin naklettikleri bazı rivayetler vardır ki, bunlar, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) hayatında son derece önemli bir yere sahip bazı olaylara değinmektedir. Nitekim İmam Hasan Askerî'nin (a.s) kendisi de içinde yaşadığı şartların zorluğuna işaret etmiştir:

Atalarımın hiçbiri şu çetenin benden şüphelenmesi gibi bir musibete uğramamıştır.¹

Bu da İmam Ali b. Muhammed el-Askerî ve Hasan b. Ali el-Askerî'nin (a.s) yaşadıkları siyasal ve sosyal şartların ne kadar ağır olduğunu göstermektedir. Nitekim bu şartların sonucu İmam Hasan Askerî (a.s) ışıktan ve halktan uzak tutulmuş, sadece çok dar bir çerçevede başkalarıyla temas kurmasına izin verilmiştir. Ancak bazen şartlar makamının, imamlığının ve konumunun yüceliğini açıklama gereğini dayatmıştır. Bu çerçevede yakınlarına ve ashabından güvendiği kimselere hüccetinin tamamlanması için açıklamalarda bulunmuştur. Bütün bunlar, Abbasî tağutlarına karşı hayatını korumak amacına yönelikti.

Kardeşi Muhammed'in vefatı sırasında ondan varit olan bir ifade de, İmam'ın (a.s) bu sözünü pekiştirmekle birlikte, her iki imamın (a.s) yaşadıkları şartların zorluğunu ve iktidarın onlara dayattığı ağır ortamı gözler önüne sermektedir. Kuleynî, Sa'd b. Abdullah aracılığıyla, aralarında Hasan b. Hüseyin el-Eftas'ın da bulunduğu Haşimoğulları'ndan bir topluluktan şöyle rivayet etmiştir:

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 222; Tuhafu'l-Ukul: 487; ondan naklen de Biharu'l-Envar: 75/372

Biz, Muhammed b. Ali b. Muhammed'in vefat ettiği gün, başsağlığı dilemek için Ebu'l-Hasan'ın (İmam Hadi'nin) evine gittik. Evin avlusunda onun için bir sergi serilmiş, insanlar da etrafında oturmuşlardı. Etrafında Ebu Talib ailesinden, Haşimoğulları'ndan ve Kureyş'ten yüz elli kişinin toplanmış olduğunu tahmin ettik. Hizmetçileri ve başka insanları bundan hariç tutuyoruz.

O sırada Hasan b. Ali (a.s), yakası yırtılmış bir hâlde içeri girdi ve gelip İmam'ın sağ tarafında ayakta durdu. Biz onu tanımyorduk. Bir süre sonra Ebu'l-Hasan (a.s) ona baktı ve dedi ki:

Oğlum! Allah'a karşı bir şükür yerine getir; çünkü O, seninle ilgili olarak önemli bir iş meydana getirmiştir.

Hasan (a.s) ağladı, istirca ayetini okudu¹ ve şöyle dedi:

Âlemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun! Ben Allah'tan bize yönelik nimetlerini senin hakkında tamamlamasını diliyorum. Kuşkusuz biz Allah'tanız ve kuşkusuz O'na döneceğiz.

Bu gencin kim olduğunu sorduk. İmam'ın oğlu Hasan olduğunu söylediler. O zaman yirmi yaşında veya yirminin biraz üzerinde olduğunu tahmin ettik. Onu o gün tanıdık ve anladık ki, İmam, onun kendisinden sonraki imam olduğunu işaret etmiş ve onu kendi yerine geçirmişti.²

Topluluğun, seçkin insanların hazır bulunduğu böylesine acıklı bir münasebette İmam Hasan Askerî'nin (a.s) kim olduğunu sormaları, İmam Hadi'nin (a.s) yirmi yaşına gelmiş bulunan oğlu Hasan Askerî'yi (a.s) çok sıkı bir şekilde insanlardan gizlediğini gözler önüne sermektedir.

1- "İnna li'llahi ve inna ileyhi raciun/Kuşkusuz biz Allah'tanız ve kuşkusuz O'na döneceğiz." (Bakara Suresi: 156)

2- el-Kâfi: 1/326-327; el-İrşad: 2/317-318; İ'lâmu'l-Vera: 2/135

İMAM HASAN ASKERÎ'NİN (A.S) HAYATININ AŞAMALARI

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) hayatı iki belirgin aşamaya bölünür:

Birinci Aşama: İmam Hasan Askerî'nin (a.s) babası İmam Hadi'nin (a.s) himayesinde geçirdiği ve babasınının 254 senesinde şehit edilmesiyle son bulan yaklaşık 22 senelik bir dönemi kapsar.

Biz, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) hayatına özgü olarak bu dönemde yaşanan olaylar hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. Sadece bazı hadiseler anlatılır ki, bunlar, onun daha çocukluğunda Allah'tan korktuğu, kardeşleri Muhammed ve Hüseyin'le çok sıcak ilişkilerinin bulunduğu, sonra kardeşi Muhammed'in vefatına üzüldüğü, evlenmesi, İmam Hadi'nin (a.s) onun imamlığını açıklaması, onun da babası vefat edince onu teşhiz edip defnetmesi şeklinde özetlenebilir.

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) hayatının ikinci aşamasında, içinde yaşadığı koşullara ilişkin açık bir tablo çizebilmek için İmam Hadi'nin (a.s) dönemini ve gelişmeler karşısındaki tavırlarını ele almamız gerekir.

Çünkü İmam Hasan Askerî'nin (a.s) imamlığı fiilen üstlendiği dönemi değerlendirmemiz, faaliyetlerini tahlil etmemiz, ancak bu sayede mümkün olabilir. Zira daha önce hiçbir imamın imamlık dönemi bu kadar kısa sürmemiş ve hem İmam'ın kendisi, hem de Şia'sı açısından bu kadar ağır bir süreç yaşanmamıştır.

İkinci Aşama: İmam Hasan Askerî'nin (a.s) H. 254 yılında imamlığı fiilen üstlenmesinden H. 260 yılında şehit edilmesine kadar süren dönemi kapsar. Bu dönem, son derece kısa olmasına rağmen çok önemli hadiselerle beşiklik etmiştir.

Bu aşamada İmam Hasan Askerî (a.s), [Abbasî halifelerinden] Mu'tez (H. 255), Muhtedi (H. 256) ve Mu'temid (H. 279) dönemlerine tanıklık etti.

Gaybet aşamasının önemini tasavvur ettiğimizde, bu aşamanın önemi de kendiliğinden anlaşılır. İmam Hasan Askerî (a.s), Ehl-i Beyt (a.s) Şia'sını imamın hazır bulunduğu aşamadan gaip olduğu aşamaya intikal ettirebilmek için, hem Masum İmam'ın, hem Şia'sının ve hem de onların risalet çizgisinin zayi olmaktan, çökmekten ve çözülmekten korunmasını amaçlayan gaybet aşamasına yönelik gerekli hazırlıkları yapmak durumundaydı. Ta ki bütün zulüm ve tuğyan saraylarına karşı Ehl-i Beyt'in Rabbanî inkılâbına yönelik koşullar hazırlansın, ölümsüz İlâhî risaletin bütün amaçları Ehl-i Beyt'in evrensel adil devleti aracılığıyla tüm yeryüzünde gerçekleşsin.

İMAM (A.S), BABASININ HİMAYESİNDE

İmam Hadi (a.s), oğlu Hasan Askerî (a.s) ile birlikte H. 234 yılında Medine'den Samarra'ya getirildi.¹ İmam Hasan Askerî (a.s), babasının Samarra'da bulunduğu yirmi yıllık süre içinde onun yanından hiç ayrılmadı. Böylece babasının himayesinde yirmi iki sene geçirdi. Babası İmam Hadi (a.s) H. 254 yılında şehit edildi.

İmam Hadi (a.s) ve Şia'sının yaşadığı olumsuz koşulları, ağır ortamı o da bizzat yaşadı. Zamanın iktidarı İmam'a (a.s) ve tâbilerine bu ağır koşulları dayatmıştı. Amaç; İmam'ın ve tâbilerinin faaliyetlerini durdurmak, en azından sınırlandırıp kontrol altına almaktı. Böylece Ehl-i Beyt (a.s) medresesinin etkisini daraltmak, eserlerinin İslâm ümmetinin her tarafına yayılmasını engellemekti.

Ancak bu zorluklarla yüzleşmeyi göze alan İmam ve tâbileri faaliyetlerini aksatmadan sürdürüyorlardı. Kuşkusuz bu baskılar, bütün insanlık tarihi boyunca zalim sultanların başvurdukları işkence, hapis, sürgün ve takip gibi yöntemlerden oluşuyordu.

1- Farklı Bir Çocukluk

Rivayet edilir ki: Bir gün bir adam, Hasan b. Ali el-Askerî'nin (a.s) yanından geçerken, yaşlıları olan çocukların

---

1- Tarihu't-Taberi: 7/348. Ancak el-Kâfi: 1/501'de, el-İrşad: 2/310'da, es-Savaiku'l-Muhrika: 2/599'da ve diğer kaynaklarda bu olayın H. 243 yılında gerçekleştiği kaydedilir.

yanında durmuş ağladığını görür. Adam, çocuğun, yaşitlarının elindeki oyuncakların kendisinde olmamasına, dolayısıyla yaşitlarının oyunlarına katılmamasına üzüldüğü için ağladığını zanneder. Der ki: "Sana da oynayacağın bir oyuncak alayım mı?"

Hasan (a.s) ona şu karşılığı verir: *"Hayır... Oyun için yaratılmadık biz."*

Adam şaşırır: "Peki niçin yaratıldık?" der.

"İlim ve ibadet için." der.

Adam sorar: "Bunu nereden biliyorsun?"

"Allah'ın, 'Sizi boş yere mi yarattığımızı sandınız?'¹ sözünden." diye cevap verir.

Sonra adam, ondan kendisine öğüt vermesini ister. O da birkaç beyit şiirle ona öğüt verir.

Sonra Hasan (a.s) bayılıp yere düşer. Ayıldığında adam ona şöyle der: "Ne oldu sana?! Sen daha günahı olmayan küçük bir çocuksun!"

İmam (a.s) ona şu karşılığı verir:

Benimle işin olmasın. Ben annemin büyük odunlarla ateş yaktığını, fakat büyük odunların ancak küçük odunlarla tutuşabildiğini gördüm. Ben de cehennemin küçük odunlarından olmaktan korkuyorum.²

Muhammed b. Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilir:

"Ebu Muhammed (a.s) küçük bir çocuk iken kuyuya düştü. İmam Ebu'l-Hasan (a.s) da o sırada namaz kılıyordu. Kadınlar bağırışmaya başladılar. İmam (a.s) selâm verince şöyle buyurdu: *'Korkulacak bir şey yok.'* Baktılar, su kuyununun ağzı-

---

1- Mü'minûn (23): 115

2- es-Savaiku'l-Muhrika: 2/600; Nuru'l-Ebsar: 254

na kadar yükselmiş, Ebu Muhammed de suyun üzerinde su ile oynuyor."¹

2- İmam Ali Naki (a.s) Asrı

İmam Hadi (a.s), imamlığı süresince Abbasî halifelerinden altısının hâkimiyetine tanıklık etti. H. 218 yılından H. 227 yılına kadar hüküm süren Mu'tasım'ın hükümdarlığı devam ederken imamet görevini üstlendi. Sonra Vâsık dönemini (H. 227-232) gördü. Sonra Mütevekkil dönemine (H. 232-247) tanık oldu. Mütevekkil, Türkler tarafından öldürülünce de Muntasır'ın günleri başladı. Onun halifeliği altı ay iki gün sürdü. Sonra Müstain (H. 248-252) halife oldu. Son olarak da Mu'tezz'in döneminin (H. 252-255) büyük bölümüne tanık oldu. Çünkü İmam Hadi (a.s) H. 254 yılında şehit edildi² ve bu yıl oğlu İmam Hasan b. Ali el-Askerî (a.s) imamlık görevini üstlendi.

Mütevekkil'in tahta geçmesinden sonra Abbasî devleti çok zor bir sürece girdi. Çünkü bu süreçteki gelişmeler devletin zayıflamaya yüz tuttuğunu gösteriyordu. Artık devletin çöküşünün başladığı anlaşılıyordu. Bir yandan iç ve dış savaşlar, öbür yandan hanedan mensuplarının taht kavgaları, devletin zayıflamasında ve çöküşe geçmesinde büyük bir etki bırakıyordu. Örneğin Müstain ve Mu'tez arasındaki taht kavgası, H. 252 yılında Müstain'nin hal' edilip Mu'tezz'in başa geçmesiyle sonuçlanmıştı.³

İç olaylar, büyük ölçüde Hâricîlerin faaliyetleri şeklinde kendini gösteriyordu. Hâricîlik, Müsavir eş-Şarî liderliğinde

1- el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/451; ondan naklen de Biharu'l-Envar: 50/274

2- İ'lâmu'l-Vera: 2/109-110; el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1075. Abbasî hükümdarların hükümdarlık süreleri için bkz. Tarihu'l-Hulefa: 1/291, 296, 301, 310, 311, 312

3- el-Kâmil Fi't-Tarih: 7/139-145 ve 167; Tarihu'l-Hulefa: 1/311

para ve silâh bakımından güçlü bir hareketti. Ayrıca yer yer Alevîlerin (İmam Ali soyundan gelenlerin) de ayaklanmaları oluyordu. Bunların dışında, iktidarı ele geçirmek isteyen başka gruplarla da çekişmeler yaşıyordu.

Devlet ekonomik açıdan da kötü durumdaydı. Bunun baş sebebi de saray adamlarının, vezirlerin ve maiyetlerinin savurganlığı ve müsrifliği idi. Mütevekkil zamanında İmam Hüseyin'in (a.s) kabrinin yıkılması emri verildi.¹ Kabri ziyarete gelenler engellendi. Çünkü Mütevekkil, Ebu Talib soyuna düşmanlığıyla biliniyordu ve onların sıkı bir takip altında tutulmasını emrediyordu. İmam Hadi (a.s) tarafından bu hadiselerle ilişkin tek bir değerlendirme bize ulaşmış değildir. Hatta denebilir ki: İmam'ın (a.s) Mütevekkil dışındaki halifelerle ilişkilerine dair de çok az sayıda bilgi elimize ulaşmıştır.²

İmam Hadi (a.s), Medineliler nezdinde üstün bir makama ve yüksek bir değere sahipti. Çünkü onlara ihsanda bulunur ve onlarla samimî ve sağlam ilişkiler kurardı. Mütevekkil, H. 234 yılında onu çağırdığında ve Yahya b. Herseme'yi onu Medine'den Samarra'ya getirmek üzere gönderdiğinde, halk arasında huzursuzluk başlamış ve büyük bir rahatsızlık baş göstermişti. Nitekim Yahya b. Herseme'nin kendisi bu olayı rivayet edip şöyle diyor:

Medine'ye gittim. Şehre girdiğimde şehirde büyük bir dalgalanma yaşandı, insanların çığlık ve feryat sesleri yükseldi. İmam Hadi'nin (a.s) başına bir şey gelecek korkusuyla meydana gelen bu dalgalanmanın bir benzeri görülmuş değildi. Deyim yerindeyse dünya ayaklanmıştı. Çünkü İmam (a.s) insanlara hep iyilik

---

1- Bkz. Tarihu't-Taberî: 7/365; el-Kâmil Fi't-Tarih: 7/55; Mekatilu't-Talibiyyin: 395

2- Tarihu'l-Gaybeti's-Suğra: 117

yapıyordu, mescitten ayrılmıyordu. Dünyaya en ufak bir meyli yoktu. Sonra onun evinde arama yaptım. Evde Mushaflardan, dualardan ve ilmî kitaplardan başka bir şey görmedim. Gözümde iyice büyümüştü.¹

Bu rivayet, İmam'ın (a.s) Medine'de nasıl bir ağırlıklı rol oynadığını bize göstermektedir. Kuşkusuz bu, ümmeti imama, imamı da ümmete bağlayan sağlam bağların kurulmasının bir neticesidir. Muhtemelen Halife Mütevekkil, İmam'ın (a.s) bu büyük etkisini haber almıştı. Bu da onun Medineden uzaklaştırılıp Samarra'ya getirilmesinin başlıca sebebiydi. Çünkü Samarra'yı bizzat Abbasîler kurmuşlardı ve çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu halkı da Abbasîlere bağlılıklarıyla biliniyorlardı. Bir diğer özellikleri de, hâkimiyet ve iktidara karşı aşırı bir düşkünlüklerinin olmasıydı.

3- İmam Hadi'nin (a.s) Olaylar Karşısında Takındığı Tavrılar

Abbasî halifesi Mütevekkil'in İmam Hadi'ye (a.s) karşı uyguladığı tedbirler bize şunu gösteriyor: İmam'ın (a.s) hareketi, onun ümmete ve yakın bağlılarına -onun fikrî ve manevî merciliğine inanan tabana- karşı görevini yerine getirmesi, aslında sınırlı bir faaliyet olarak türlü baskılara, denetimlere ve yakın adamlarına yönelik sıkıştırılmalara maruz kalıyordu. Bu bağlamda İmam Hadi (a.s) de atalarının (a.s) izlediği yolun aynısını izledi. Bu hususta tıpkı ataları (a.s) gibi İslâm risaletinin yüksek maslahatını göz önünde bulundurdu ve burada belirleyici unsurlardan biri olarak da içinde bulunduğu genel ve özel koşulları gözetti. Bu, öncelikle İslâm risaletinin temel kavramlarının korunması, sonra bağlılarının sapmalarını önlemesi ya da Abbasî halifelerinin kurdukları

1- Tezkiretu'l-Havas: 2/494

tuzaklara düşmelerine mani olması için son derece önemli ve zorunlu önlemlerdi.

İmam Hadi'nin (a.s) tavırlarını iki eksende değerlendirebiliriz:

Birincisi: Gerek yönetim bazında, gerekse genel halk tabanı bazında, İslâm ümmeti düzeyinde hakkın ispatı ve batılın eleştirisi.

Bunun sonucunda Yahya b. Eksem, Halife Mütevekkil'e şöyle demek durumunda kalmıştı:

Benim bu sorularımdan sonra bu adama herhangi bir şey sormanı istemiyoruz. Çünkü bu sorulardan sonra hangi soruyla karşılaşırsa, üstesinden gelebilecektir. Böylece ilmi ortaya çıkacaktır. İlminin ortaya çıkması da Rafızîliği güçlendirecektir.¹

İkincisi: Ashabını eksiksiz bir şekilde koruması, onların maslahatlarını gözetmesi, Abbasî saltanatının tuzağına düşmekten onları uyarması, faaliyetlerini gizlemeleri hususunda onlara yardımcı olması ve imkânlar elverdikçe kontrolsüz hareketlerden alıkoyması.²

İmam'ın (a.s) karşılaştığı bazı hadiselerden ve onlara karşı geliştirdiği hareketlerden yola çıkarak İmam Hadi'nin (a.s) tavırlarını net olarak kavrayabiliriz. Bu sayede manzaraya dair tam bir gözlem gerçekleştirebiliriz. Ama öncelikle İmam'ın (a.s) yaşadığı bütün şartları göz önünde bulundurmamız gerekir. Bu çerçevede genel olarak bütün imamların, özel olarak da her bir imamın hareket tarzlarını kavramamız mümkün olabilir.

1- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/509; ondan naklen de Biharu'l-Envar: 50/172

2- Bkz. el-Gaybetu's-Suğra: 123

İmam Hadi (a.s) ve Abbasî Halifesi Mütevekkil

Bir topluluk, İmam'ı (a.s) Halife Mütevekkil'e ihbar etmişti. Evinde silâh ve kitap gibi şeyler bulundurduğunu, halifeliği kendisi için istediğini bildirmişlerdi. Bunun üzerine Mütevekkil Türklerden bir topluluğu geceleyin İmam'ın (a.s) evine ansızın baskın düzenlemek üzere gönderdi. Beklenmedik bir anda İmam'ı ablukaya aldıklarında onu tek başına, kibleye yönelmiş olarak Kur'ân okuyor vaziyette buldular. Toprak ile arasında bir sergi yoktu. Evde bulunduğu vaziyette alınıp gecenin bir yarısında Mütevekkil'e götürüldü. Mütevekkil'in huzuruna çıkarıldı. Halife şarap meclisinde oturmuştu. Elinde de kadeh vardı. İmam'ı görünce, saygı göstererek yanına oturttu. Hakkında söylenen şeylerin hiçbiri İmam'ın (a.s) evinde bulunmamıştı. Dolayısıyla Mütevekkil'in İmam'a karşı sunacağı bir kanıtı yoktu. Mütevekkil, elindeki kadehi İmam'a (a.s) uzattı.

İmam (a.s), *"Ey Müminlerin Emîri! Etime ve kanıma asla şarap karışmamıştır. Beni bundan muaf tut."* dedi. O da muaf tuttu. Sonra Mutevekkil, "Bana bir şiir oku." dedi.

İmam (a.s), "Ezberimde çok az şiir var." diye karşılık verdi.

Fakat Mütevekkil ısrar etti ve "Mutlaka bir şiir okuyacaksınız." diye üstelendi. İmam (a.s) da aşağıdaki beyitleri okudu:

*Dağların zirvelerine sığıp kuvvetli adamlar tarafından
Korundular da, zirveler de onları koruyamadı
İzzetli iken kalelerinden zillet içinde indirildiler
Ve bir çukura konuldular, konuldukları yer ne de kötüdür!
Kabre konulduktan sonra biri onlara seslendi:
Nerede hanedan, hani taçlar ve süsler?
Nerede o naz ve nimet içindeki yüzler ki,
Üzerlerine perdeler ve cibinlikler çekilirdi?*

Onlara seslenilirken kabir onların yerine cevap verdi:

O yüzler üzerinde şimdi böcekler savaşmakta

Nice zaman yediler, içtiler

Uzun yiyip içmeden sonra şimdi kendileri yenildiler

Kendilerini koruması için nice sağlam evler yaptılar

Evleri ve aileleri bırakıp başka diyarlara taşındılar

Nice mallar biriktirip sakladılar da

Onları düşmanlara bırakarak göç ettiler

Artık evleri boş ve ıssızdır

Bir zamanlar o evlerde kalanlar mezarlara taşınmışlar

Bu şiiri dinledikten sonra Mütevekkil çok ağladı. Öyle ki, gözyaşları sakalına kadar ulaştı. Sonra şarabın kaldırılmasını emretti.

Sonra İmam'a dönüp, "Ey Ebu'l-Hasan! Borcun var mı?" diye sordu. İmam (a.s), "Dört bin dinar borcum var." deyince de ona dört bin dinar vererek saygı gösterilerek evine götürülmesini emretti.¹

Buna göre İmam'ın (a.s) tavırları öncelikle imamlık göreviyle örtüşüyordu; ikinci olarak da, kendisinin ve Şia'sının içinde bulunduğu siyasal ve sosyal koşullara göre belirginleşiyordu.

İmam (a.s) fırsat doğdukça hücceti tamamlamak ve hakkı ikame etmekten kaçınmazdı. Rivayet edilir ki: Bir Hıristiyan bir gün beraberinde bir miktar para ile İmam'ın evine geldi. Siyah bir hizmetçi kapıya çıktı ve "Sen Yusuf b. Yakub musun?" diye sordu. "Evet." dedi. Sonra hizmetçi, "Merkebinden in."

1- Bkz. Murucu'z-Zeheb: 4/104. Yine bkz. Vefeyatu'l-A'yan: 3/272 ve el-Vafi Bi'l-Vefeyat: 22/49. Bu iki eserde beyitlerin tamamı zikredilmiştir. Tezkiretu'l-Havas: 2/496-497'de Mes'udî'den de nakledilmiştir.

dedi. O da indi ve hizmetçi onu evin dehlizinde oturttu. Hıristiyan adam, ismi ve babasının ismiyle tanınmasından şaşırđı. Çünkü şehirde kendisini tanıyan kimse yoktu, daha önce de o şehre hiç gelmemiştir. Sonra hizmetçi dışarı çıktı ve "Elbisenin kolunda sakladığın kâğıdın içindeki yüz dinarı ver." dedi. Parayı ona verdi. Sonra İmam'ın (a.s) yanına girdi. İmam (a.s), ondan hakka dönmesini ve İslâm'a girmesini istedi. İmam (a.s) ona, "Ey Yusuf! İman etmenin zamanı gelmedi mi?" dedi. Yusuf, "Ey efendim! Yeterli delil arayan biri için yeterli olacak kadar delil gördüm." diye karşılık verdi. İmam (a.s) ona şöyle dedi: "Heyhat! Sen Müslüman olmayacaksın, ama senin falan oğlun Müslüman olacak. O bizim Şia'mızdandır."¹

İmam Hadi (a.s) ve Halife Muntasır'ın Veziri

Rivayet edilir ki: İmam (a.s), Ahmed b. Hasîb vezir olduğu sırada onunla beraber yürüyordu. Ebu'l-Hasan (a.s) ondan biraz geride kalmıştı. İbn Hasîb dönüp İmam'a: "Yürü, sana feda olayım." dedi. Ebu'l-Hasan (a.s) ona: "Sen önde gidersin." dedi. Ravi diyor ki: Bu konuşmanın üzerinden dört gün geçmemişti ki, İbn Hasîb'in ayak bileklerine pranga vuruldu ve öldürüldü.²

Adı geçen İbn Hasîb zorbalık yapan biriydi. Muntasır onu vezir yapmış, ama sonra pişman olmuştu. Çünkü zulümüyle meşhur olmuştu. Bu zulümlerine örnek olaylardan biri şudur: Bir gün atına binerek yola çıktı. Zulme uğrayanlardan biri karşısına çıkarak uğradığı haksızlığı anlattı. O da ayağını üzengiden çıkararak konuşan adamın göğsüne vurup öldürdü. Bu olay halkın diline düştü. Şairlerden biri şöyle demiştir:

1- el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/396-398; ondan naklen de Ferecu'l-Mehmum: 234-236; yine ondan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/185-186

2- el-Kâfi: 1/501; el-İrşad: 2/306; İ'lâmu'l-Vera: 2/116; el-İrşad'dan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/173

Halifeye de ki: Ey Muhammed'in amcasının oğlu
 Vezirinin ayaklarına köstek tak; çükü çifte atıyor
 Köstek takarak adamlara çifte atmasını engelle
 Eğer mal istiyorsan, o da vezirinin yanında var.¹

İmam Hadi (a.s) ve İlmî Meydan Okumalar

İktidarın meydan okumaları, sadece İmam'ı (a.s) ezme girişimleriyle sınırlı değildi. Bilakis, zaman zaman İmam'ı ilmî konularda sıkıştırma amacına yönelik adımlar da atıyorlardı. Bu amaçla saray vaizlerine, genel toplantılarda İmam'a (a.s) altından kalkamayacağı sorular sormayı telkin ediyorlardı.

Bunun yanında saray fakihlerinin ortaya çıkan yeni meselelere cevap bulamamaları da halifeyi, cevapları bulmak üzere İmam'a (a.s) soru sormaya yöneltiyordu. Rivayet edilir ki: Hıristiyan bir adam Müslüman bir kadınla zina yapmıştı. Mütevekkil adama had uygulayacakken adam Müslüman oldu. Baş kadı olan İbn Heysem, "İmanı, şirkini ve işlediği fiili ortadan kaldırmıştır." diye görüş bildirdi. Bazı âlimler ise, "Adama üç had uygulanır." dediler. Başka görüşler ileri sürenler de oldu. Mütevekkil, fakihler arasındaki bu ihtilâfi görünce, İmam Hadi'ye (a.s) bir mektup yazılmasını ve bu konudaki görüşünün sorulmasını emretti. İmam mektubu okuduktan sonra, "Adama, ölene kadar had cezası uygulanır." diye yazdı.

İbn Eksem ve Samarra'nın fakihleri bu cevabı yadırgadılar. Mütevekkil'e, "Ey Müminlerin Emîri! Ondan bunun dayanağını sor. Çünkü Kur'ân ve sünnette böyle bir şeyden bahsedilmez." dediler. Mütevekkil, İmam'a bir mektup yazarak, "Fakihler senin söylediğini yadırgadılar ve Kur'ân ve sünnet-

1- Murucu'z-Zeheb: 4/144; Vefeyatu'l-A'yan: 1/187

te böyle bir şeyden bahsedilmediğini söylediler." dedi. İmam (a.s), delil olarak onlara şu ayetleri yazıp gönderdi:

Bismillahirrahmanirrahim. Nihayet çetin azabımızı gördükleri zaman, "Tek olan Allah'a iman ettik ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik." dediler. Fakat çetin azabımızı gördükleri zaman iman etmeleri onlara bir fayda verecek değildi.¹

Bunun üzerine Mütevekkil, adama ölünceye kadar had uygulanmasını emretti.²

İmam Hadi (a.s) ve Kur'ân'ın Mahlûklüğü Fitnesi

Abbasî halifesi Me'mun zamanında Abbasî hanedanı tarafından Kur'ân'ın mahlûklüğü meselesi ortaya atıldı. Amaç, ümmeti asıl dertleriyle ve ana hedefleriyle ilgilenmekten uzaklaştırmaktı. Bunun yanında, ümmetin çocuklarının saf larındaki ayrılıkları derinleştirmekti. Çünkü ümmetin safları arasında ayrılık derin ve köklü olunca, sapık iktidarın İslâm şeriatından uzak davranış ve faaliyetlerinin fark edilmesi ve eleştirilere tâbi tutulması zorlaşır.

Meselenin bir üçüncü boyutu da vardı: İktidar bu meseleyi sonuna kadar kullanıyordu. Muhaliflerini avlamak için eşi bulunmaz bir tuzaktı bu. Bunun aracılığıyla muhaliflerini tanıyordu ve böylece onların toplum içinde oynadıkları etkin rolü işlevsiz hâle getiriyordu.

İmam Hadi (a.s), Bağdat'taki Şiîlerine bir mektup yazarak, Kur'ân'ın mahlûklüğü meselesine dalmaktan uzak durmalarını, bunun sonucunda başlarına gelebilecek olumsuzluklardan kaçınmalarını istedi. Çünkü bu vesileyle ağır baskılara maruz kalabilir, iktidar tarafından toplatılıp sürgün

1- Mü'min (40): 84-85

2- el-Kâfi: 7/238; el-İhticac: 2/258; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/509

edilebilirlerdi. Nitekim İmam'dan (a.s) şöyle bir mektup rivayet edilmiştir:

Bismillahirrahmanirrahim. Allah bizi ve seni fitneden korusun. Eğer Allah bunu yaparsa, bu büyük bir nimettir. Eğer yapmazsa, işte yok oluş odur. Biz Kur'ân'la ilgili tartışmayı bidat olarak görüyoruz. Soran da, cevap veren de bu bidatin ortağıdır. Soran kişi, gerekmeyen bir şeyi gündeme getirmekle, cevap veren kimse de zorunlu olmadığı bir meseleyi ele almakla bidate ortak olmuştur. Yaratıcı sadece yüce Allah'tır, O'ndan başkası mahlûktur. Kur'ân, Allah'ın kelâmıdır. Kendi yanından ona bir isim uydurmaya kalkma. Aksi takdirde sapıklardan olursun. Allah, bizi ve seni görmeden Rablerinden korkan ve kıyametin kopmasından ürperti duyan kullarından eylesin.¹

Bu mesele Me'mun, Mu'tasım ve Vâsık dönemleri boyunca Müslümanların zihnini meşgul etmiştir. İmam'ın (a.s) yukarıdaki cevabı çerçeveyi çizip sınırlandıran ve maksadı en güzel şekilde vurgulayan niteliktedir. Şia'yı sultanın tuzağına düşmekten korumakta, dinde selâmette olmak üzere fitneden uzak tutmaktadır. İmam Hadi (a.s), genel olarak Müslümanların hayatını kuşatan hadiseleri ve olguları, özel olarak da Şia'sını ilgilendiren konuları takip ediyordu ki, onları sapmaktan ve kimliklerinin ortaya çıkmasından başka bir faydası olmayan konulara dalmaktan, neticede sultanın tuzağına düşüp zulüm, baskı, işkence ve hapse maruz kalmaktan uzak tutabilsin.

1- Şeyh Saduk, el-Emalî: 639-640; et-Tevhid: 224; bu ikisinden naklen de Biharu'l-Envar: 89/118

İmam Hadi (a.s), Ashabı ve Şia'sıyla

İmam Hadi'nin (a.s) hayatı acı olaylarla doludur. Çünkü bir yandan hanedan mensupları arasındaki taht kavgası en şiddetli şekliyle sürüyordu, diğer yandan iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan emîrler, Türk komutanlar ve başkaları arasında da en sert şekliyle bir mücadele vardı. Bu mücadelenin bir neticesi olarak İmam Hadi (a.s), amca çocukları ve Şia'sı bu şartlarda en ağır baskılara ve işkencelere maruz kalıyorlardı. Çünkü iktidar için mücadele eden bu hâkimler, emîrler ve vezirler nazarında, o, muhalif cephenin lideriydi. Ancak bu kadar çetin bir iktidar mücadelesinin varlığına rağmen Abbasî hanedanı hükümdarları, İmam Hadi'den (a.s) korkuyorlardı; onu Ehl-i Beyt'in (a.s) seyyidi, ümmetin imamı ve insanlar tarafından sözü dinlenir bir lider olarak görüyorlardı.

İmam Hadi (a.s), müminlerin fikrî ve ruhanî mercii olarak onları eğitmek, yönlendirmek ve gelişmeler karşısında hazırlıklı hâle getirmek için uğraşıyordu. Böylece onları akidevî ve fikrî sapmalara karşı korunaklı hâle getirmek ve ortalıkta gündeme getirilen meselelere dalmaktan alıkoymak istiyordu. Çünkü bu meselelerin çoğu, kimliklerinin ve İmam'la irtibatlarının ortaya çıkmasından başka bir işe yaramıyordu. Bunun da sonucu cezalandırılmalarından, baskı görmelerinden başka bir şey olmuyordu. İktidar, onların İmam'la irtibatlı olduklarını fark ettiği anda bu hususta hiçbir yöntemi kullanmaktan kaçınmazdı. Onları öldürme veya baskı altında tutma yoluna giderdi. Nitekim İbn Sikkit ve benzerleri böyle bir sonuçla yüz yüze gelmişlerdi.

Bu dönemi -ikinci Abbasî dönemi- inceleyenler, iktidarın siyasal ve idarî bakımdan zayıfladığını söyleseler de, yöneticiler İmam ve ashabına karşı uyguladıkları ağır baskılardan hiçbir şekilde taviz vermemişlerdir. Bununla İmam'ın (a.s) faaliyet alanını daraltmayı, geniş bir etkinlik alanına sahip

olmasını engellemeyi, ümmetin değişik kesimleri üzerinde etkili olmasını önlemeyi amaçlamışlardı. Bu yüzden İmam'ın (a.s), vaktinin ve öğretilerinin büyük bir kısmını Şia'sına ve dostlarına tahsis ettiğini görüyoruz. Bunun yanında fırsat doğdukça vakıalar ve hadiseler muvacehesinde İslâmî bakış açısını yansıtan tavırlar sergilemekten de kaçınmamıştır. Bu arada Abbasî yöneticilerinin İslâmî öğretileri tatbik etmekten uzak olduklarını da açıklamıştır. Sapkınlıklarının, eğlence ve zevke dalışlarının zirvesinde olduklarını da dile getirmiştir.

İmam Hadi'nin (a.s) hadiseler karşısında sergilediği tavırlar bu koşullarla uyumlu oluyordu. Direktiflerini, öğretilerini büyük bir dikkatle, tam bir gizlilikle Şia'sına ve ashabına yöneltiyordu.

Elimizdeki tarihî vesikalardan hareketle diyebiliriz ki, bu bağlamda en önemli ve en açıklayıcı olay; Halife Mütevekkil'in, kardeşi aracılığıyla İmam'ın (a.s) adını lekelemek için attığı adım karşısında İmam'ın (a.s) takındığı tavidir. Halife'nin bazı yarenleri, İmam'ın kardeşi Musa'yı yanına çağırmasını ve böylece İbn Rıza'nın Mütevekkil'le oturup şarap içtiğini, eğlendiğini yaymasını telkin etmişlerdi. Fakat İmam (a.s) bir grup ashabıyla birlikte yola çıkarak kardeşini karşılamış ve Mütevekkil'in oyununa gelmemesini, plânının akıbetinden sakınmasını telkin etmişti. Ayrıca Mütevekkil ile bir mecliste hiçbir zaman bir araya gelmeyeceğini de söylemişti. Nitekim İmam'ın (a.s) dediği gibi oldu ve Mütevekkil öldürüldü.¹

İmam Hadi'nin (a.s) Şia'sını Gözetmesi ve İhtiyaçlarını Gidermesi

İmam Hadi (a.s), Muhammed b. Ferec er-Ruhaçî'yi uyararak üzere bir mektup yazar. Mektupta şöyle demişti: "Ey

---

1- el-Kâfi: 1/502; el-İrşad: 2/307-308; İ'lâmu'l-Vera: 2/121-122; el-İrşad'dan naklen de Keşfu'l-Gumme: 3/174

Muhammed! İşlerini derleyip toparla ve tedbirini al." Muhammed b. Ferec der ki: "Ben işlerimi derleyip toparlamakla meşgul iken bununla neyi kastettiğini bilmiyordum. Derken bir elçi geldi. Beni, elleri kolları bağlı ve zincire vurulmuş hâlde Mısır'dan çıkardı ve sahip olduğum her şeye el konuldu. Sekiz sene hapiste kaldım."

İmam'ın (a.s) hapse düştükten sonra da onunla ilgilendiğini görüyoruz. Öyle ki, ona zindanda iken bir mektup göndererek hapisten çıkacağı müjdesini veriyor ve şu tavsiyede bulunuyor: "*Ey Muhammed b. Ferec! Batı tarafında konaklama."*

Muhammed diyor ki: "Mektubu okudum, kendi kendime şöyle dedim: Ebu'l-Hasan (a.s) bana böyle yazıyor, oysa ben hapisteyim. Kuşkusuz, bu acayip bir şeydir! Fakat aradan birkaç gün geçmeden beni serbest bıraktılar. Bağlarım çözüldü, dışarı salındım."¹

Bu örneklerden biri de, Abbasî yönetimi tarafından zarara uğratan ashabından birinin anlattıklarıdır. Diyor ki: Bir gün İmam Hadi'ye (a.s) gittim ve dedim ki: "Mütevekkil maşımı kesti. Bu duruma sebep olan tek suçum ise, sana olan bağlılığımı bilmesidir. Benim için Mütevekkil nezdinde tavassutta bulunarak bana lütufta bulunursan, çok iyi olur."

İmam (a.s), "*İnşallah isteğın yerine gelecektir."* dedi.

Adam diyor ki: Gece olunca Mütevekkil'in elçileri kapımı çaldılar. Biri gidip diğeri geliyordu. Nihayet Mütevekkil'in yanına geldim. Onu yatağına uzanmış hâlde gördüm. Mütevekkil dedi ki: "Ey Ebu Musa! Meşgalemiz seninle ilgilenmemize engel oluyor, sen de kendini bize unutturuyorsun! Yanımda ne hakkın vardır?"

1- el-Kâfi: 1/500; el-İrşad: 2/304; İ'lâmu'l-Vera: 2/115; el-İrşad'dan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/172

"Falanca bağış." dedim ve bazı ihtiyaçlarımı arz ettim. Mütevekkil bu hakkımın verilmesini ve bir kat fazlasının bahşedilmesini emretti.

Sonra İmam Hadi'nin (a.s) yanına geldim. İmam'ın (a.s) huzuruna kabul edilme şerefine nail olunca, İmam (a.s) bana şöyle dedi: *"Ey Ebu Musa! Bu yüz, razılığın/memnunluğun ifadesidir."*

Dedim ki: "Senin bereketin sayesinde ey efendim! Ama senin ona -yani Mütevekkil'e- gitmediğini ve ondan herhangi bir şey istemediğini bana söylediler."

İmam (a.s), adamın görüşü ve düşüncesini doğrularak, onu bir ve kadir olan yüce Allah'a güvenip dayanma mertebesine yüceltmeye çalışarak şu karşılığı verdi:

Allah biliyor ki biz, ihtiyaçlar için sadece kendisine sığınırız. Dertler için sadece O'na tevekkül ederiz. Bu yüzden kendisinden istediğimiz zaman duamıza icabetle karşılık verir. Biz bu tutumuzdan saparsak, korkarız ki, O da bize olan bu lütfundan vazgeçer.¹

İmam (a.s), ashabının ve Şia'sının yaşadığı koşullar hakkında sürekli bilgi sahibi oluyordu. Bu koşulların onlar üzerindeki baskısını hafifletmek için yoğun bir çaba içine giriyordu. Çünkü ekonomik ve siyasal açıdan olumsuz koşullar altında hayatlarını sürdürdüklerini biliyordu. Abbasî saltanatının baskıları, koşulları ağırlaştırması onların hareket etmelerini zorlaştırıyor, çalışmalarına engel oluyordu. Bunun yanında onlara karşı ekonomik ve siyasal bir savaş da yürütüyordu. Denebilir ki, İmam (a.s) bu durumun olumsuz etkilerini bertaraf etmek için aşağıdaki hususları esas alan bir tavır içine girmişti:

1- Tusî, el-Emalî: 285-286; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/514

- 1- Ashabının ve Şia'sının aralarındaki bağları güçlendirmek ve onları sadece Allah'a bağlanmaya teşvik etmek.
- 2- Özel ihtiyaçlarını gidermek.
- 3- Hakkın zaferinin ve batılın çöküşünün devamlılık kazanması için kendilerine olan güvenlerini pekiştirmek.
- 4- Kendisiyle ve kendisinin temas kurmalarını işaret ettiği güvenilir adamlarıyla olan ilişkilerini güçlendirmek.

İmam Hadi (a.s) ve Gulat

İmam Hadi (a.s) zamanında bazı şahıslar ve gruplar ortaya çıkarak insanları kendilerine has görüş ve inançlara çağırmaya başladılar. Amaçları, sıradan insanları aldatarak İmam'ı (a.s) takip etmelerine engel olmak, itikatları hakkında kuşku içine düşmelerini sağlamaktı. Böylece Şîi hareketi parçalamak ve etkinliğini kırmak istiyorlardı.

İslâm'la çelişen yıkıcı fikirler ortaya atarak İmam Hadi'nin (a.s) hareketini zayıflatmaya, etki alanını daraltmaya büyük önem veren iktidarın bazı organları aracılığıyla bu gibi hareketlerin en azından bazılarının arkasında olması uzak bir ihtimal değildir.

Bu gulat ve sapık kişiler arasında Ali b. Haske ve Kasım el-Yaktinî gibi isimler vardı. Ashabından biri, İmam'a (a.s) onların itikatlarını sorduğunda İmam (a.s) ona şu cevabı vermiştir:

*"Bu bizim dinimiz değildir, ondan tamamen uzaklaş."*¹

İmam'ın (a.s) ashabından biri olan Muhammed b. İsa şöyle rivayet etmiştir: İmam Ebu'l-Hasan (a.s) -ben kendisine herhangi bir şey sormadan- kendiliğinden bana şöyle yazdı:

Allah, Kasım el-Yaktinî'ye lânet etsin. Allah, Ali b. Haske el-Kummî'ye lânet etsin. Kasım'a bir şeytan gö-

---

1- Ricalu'l-Keşşî: 2/802, hadis 994; ondan naklen de Biharu'l-Envar: 25/315

ründü ve onu aldatarak ona süslü sözler telkin ediyor.¹

Bu hususta İmam (a.s) tarafından sergilenen daha birçok tavır vardır ki, bunlar aracılığıyla hakkı açıklamayı, hak aki-deyi ispat etmeyi, ashabını ve Şia'sını sapmadan ve kaymadan uzak tutmayı amaçlamıştır.

İmam Hadi (a.s) ve Yaşadığı Dönemde Meydana Gelen İsyanlar

İkinci Abbasî döneminin kötü ekonomik ve sosyal koşulları, ümmetin yaşadığı ağır baskılar ve istibdat ortamı, devletin muhaliflerinden çoğunu silâhlı bir ayaklanmaya sürüklemiştir. Bunun neticesinde ülkenin birçok bölgesinde ayaklanmalar, isyanlar patlak verdi. Bu arada bazı ayrılıkçı hareketler de ortaya çıktı. Bunun neticesinde de çeşitli bölgelerde devletler ve emirlikler kuruldu.

İmam'ın (a.s) bu hareketlere ilişkin tavrını tam olarak öğrenmemiz zor olmakla beraber bunların çoğunun meşru olduğunu da söyleyemeyiz. İmam'ın (a.s) tavrını bilemememizin nedeni, İmam ve Şia'sının tam anlamıyla kuşatılmış olmaları ve olaylarla son derece gizli temaslar içinde olmalarıdır. Özel adamlarına ve Şia'sına yönelik tavsiyeleri ve talimatları son derece gizliydi. Bu ayaklanma ve isyanlar iki türlüydüler:

1- Hz. Muhammed'in (s.a.a) Ehl-i Beyt'ini razı etmeye, haklarını iade etmeye çağıran hareket ve isyanlar.

2- Zulüm, Abbasî yöneticilerin baskıları, valilerin, emîrlerin ve Türk Askerî komutanların zorbalıkları gibi değişik sebeplere bağlı olarak ortaya çıkan muhalefet hareketlerinin isyanları. O dönem Türklerin yönetim mekanizmasında geniş bir etkinlik alanına sahip olmalarıyla belirginleşmişti.

1- Ricalu'l-Keşşî: 2/804, hadis 996; ondan naklen de Biharu'l-Envar: 25/316

İmam Hadi (a.s) ve İktidara Karşı Kullandığı Yöntemler

İmam Hadi'nin (a.s) Medine'den uzaklaştırılıp hilâfet merkezine yakın Samarra'da ikamet etme mecburiyetinde bırakılması; hareketlerinin, duruşlarının kontrol altında tutulması, Şia'sından, ailesinden ve sevenlerinden uzak tutulması amacına yönelikti. Bu, Abbasî saltanatının İmam Hadi'nin (a.s) faaliyetlerinin zayıflatılması ve etkinliğinin dondurulması, akabinde denetim altında tutulması amacıyla attığı bir adımdı. Böylece bütün hareketleri ve hareketlerinin boyutları bilinecekti, sonra da Şia'sı ve ashabı tespit edilecekti. Buna bağlı olarak da Şia hareketinin başarısız kılınması, İmam'ın (a.s) ümmet üzerinde etkili olmasının, fikirlerinin yayılmasının engellenmesi için gerekli uygulamalar başlatılacaktı. Çünkü ümmet İmam Rıza'yı (a.s) ve oğullarını, bunların mevcut rejime karşı esas muhalefeti oluşturduklarını biliyorlardı.

Şu hâlde Abbasî devletin devamı, ona karşı gelişen bütün hareketlerin başarısız kılınmasına bağlıydı. Bu yüzden İmam'ın (a.s) öğretilerinin, Şia'sına ve ashabına yönelttiği direktiflerin büyük bir titizlikle seçildiğini, alabildiğine derinlikli olduğunu görüyoruz. Çünkü içinde yaşadıkları şartlar son derece ağır ve nefes aldırılmaz nitelikteydi.

İmam (a.s) ve Şia'sının gözettikleri bazı ilkelerden hareketle, acımasız Abbasî saltanatı tarafından onun (a.s) ve Şia'sının ne tür şartlarda hareket etmek durumunda bırakıldıklarını gözlemleyebiliyoruz:

1- Gizli yerlerde buluşmak. Örneğin İshak el-Cellâb'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ebu'l-Hasan (a.s) için çok sayıda koyun satın aldım. İmam (a.s) beni çağırırdı ve evinin ahırında bilmediğim geniş bir yere götürdü."¹

1- Besairu'd-Derecat: 426; el-Kâfi: 1/498; el-İhtisas: 325

2- Bilgilerin ve İmam'ın (a.s) açıklamalarının yazılmasından sakınılması. Davud es-Sarmî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Efendim biraz fazla sayıda şeyleri temin etmemi emretti ve *"De bakalım, neler temin edeceksin?"* Ben, onun bana söylediği gibi ezberlememiştim. Bunun üzerine diviti aldı ve şöyle yazdı:

Bismillahirrahmanirrahim. İnşallah hatırlarım, her şey Allah'ın elindedir.¹

3- Gizli isimlerin kullanılması.²

4- Tehlike arz eden unsurlara karşı kuvvet kullanılması.³

5- Haber ve mektupların aktarılmasında sözünün eri, imanlı ve ihlâslı kişilere güvenilmesi.⁴

Bunun yanında bilgilerin aktarılması veya genel ya da özel nitelikli hadiseler karşısında gerekli tavırların takınılması için başka yöntemler de kullanılmıştır. Söz gelimi, genel ya da özel meclislerde ulaştırılması istenen fikirler ortaya atmak veya dua ve ziyaretler vasıtasıyla istenen mesajı iletmek gibi. Örneğin el-Caima ziyareti, yüksek anlamlar ve çok önemli akidevî prensipler ihtiva etmektedir.

1- Tuhafu'l-Ukul: 483; ed-Delâil'den naklen Keşfu'l-Gumme: 3/ 182; Tuhafu'l-Ukul'dan naklen Biharu'l-Envar: 50/73

2- Bkz. Ebu Galib er-Razî, Risaletun Fî Âl-i A'yen: 1. Örneğin İmam (a.s), başkalarına yazdığı mektuplarında, kimliği gizli kalsın diye Süleyman b. Cehm'den er-Razî diye söz ederdi.

3- Ricalu'l-Keşşî: 2/805, hadis 996 ve 2/807, hadis 1006; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 5/319

4- İmam Hadi (a.s) gibi büyük İslâmî bir şahsiyet için bu doğal bir şeydir. Özellikle de iktidar tarafından gözetim altında tutulduğunu, mecburî ikamete zorlandığını, türlü zulüm ve baskılara maruz kaldığını ve çok ağır koşullarda yaşadığını göz önünde bulundursak, bu durum daha iyi anlaşılır. Yukarıda sıraladığımız bütün hususlar için bkz. Minhacu't-Taharruk İnde'l-İmam el-Hadi (a.s): 87-93

İmam Askerî (a.s), bu hadiselerle bütün ayrıntılarıyla tanıklık etmiş, Abbasî saltanatı tarafından babasının (a.s) ve Şia'sının maruz bırakıldığı ezme, tepeleme uygulamalarına şahit olmuştur. Ümmetin bu zaman diliminde uğradığı baskıları bizzat müşahede etmiştir.

4- İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Evlenmesi

Ebu'l-Hasan el-Hadi'nin (a.s) ve Ebu Muhammed el-Askerî'nin (a.s) dostlarından ve Ebu Eyyub el-Ensari'nin soyundan gelen Bişr b. Süleyman en-Nahhas rivayet etmiştir:

Hizmetçi Kâfur -İmam Hadi'nin hizmetçisi- bana geldi ve dedi ki: "Efendimiz Ebu'l-Hasan Ali el-Hadi (a.s) seni yanına çağırıyor." Bunun üzerine kalkıp İmam'ın (a.s) yanına gittim. Karşısında oturduğumda dedi ki:

Ey Bişr! Sen Ensar soyundan gelirsin. Sizde her zaman Ehl-i Beyt dostluğu bulunur, bu sevgiyi babadan oğla miras bırakırsınız. Siz, biz Ehl-i Beyt'in güvenilir dostlarısınız. Ben seni tezkiye ediyor ve bir faziletle onurlandırıyorum ki, onunla bizim dostluğumuzda bütün Şia'dan öne geçersin. Sana bir sır veriyorum ve bir cariye satın almanı istiyorum.

Sonra Roma harfleriyle ve Roma dilinde küçük bir mektup yazdı, üzerini mühürledi. Sonra sarı bir kese çıkardı. İçinde iki yüz yirmi dinar vardı. Dedi ki:

Bunu al ve Bağdat'a git. Falan günün kuşluk vaktinde Fırat üzerindeki geçitte hazır bulun. Esirlerin buldukları kayıklar senin hizana geldiklerinde ve içlerinde cariyelerin de olduğunu gördüğünde, Abbasoğulları komutanlarının vekillerinden cariyeleri satın almak isteyen alıcılar taifelerini ve Arap gençlerinden küçük bir grup göreceksin. Bu manzarayı gördüğün zaman uzaktan Ömer b. Yezid en-Nahhas adında birini kolla

ve bütün gün şu şu özellikleri olan bir cariyeyi satışı çıkarmasını bekle. Bu cariyenin üzerinde iki kalın ipek elbise olacak. Satışı çıkarılmaktan ve alıcının kendisine dokunmasından imtina edecek, kendisine dokunmaya çalışana müsaade etmeyecek. Sonra ince bir perdenin gerisinden Roma dilindeki feryadını duyacaksın. Bil ki şunu diyordu: "Ah! Perdenin yırtılmasından (hürmetin çiğnenmesinden)!" Alıcılardan biri şöyle diyecektir: "Onu üç yüz dinara alıyorum. Çünkü iffeti ona yönelik ilgimi arttırdı." Cariye ona Arapça olarak şöyle diyecektir: "Davud oğlu Süleyman görkeminde belirsin ve onun mülküne sahip olsan, yine de bende sana karşı bir meyil olmayacak. O hâlde malına acı." Bunu duyan en-Nahhas şöyle diyecek: "Peki çare nedir? Seni satmam gerekiyor!" Cariye diyecek ki: "Acelen nedir? Kalbimin yatışacağı, vefasına ve eminliğine güveneceğim bir alıcı seçmem gerekir." Bu sırada sen kalk ve Ömer b. Yezid en-Nahhas'ın yanına git ve de ki: "Yanında eşraftan birinin Roma diliyle ve Roma harfleriyle yazdığı kapalı bir mektup vardır." Mektupta keremini, vefasını, anlayışını ve cömertliğini anlatmış. Mektubu ona ver ki, sahibinin ahlâkı hakkında düşünsün. Eğer ona meyleder ve razı olursa, ben bu cariyeyi onun adına senden almaya vekil kılınmışım.

Bişr b. Süleyman anlatıyor: Efendim Ebu'l-Hasan'ın (a.s) cariyeye ile ilgili olarak belirttiği bütün hususları yerine getirdim. Cariye mektuba bakınca hıçkırığa hıçkırığa ağladı ve Ömer b. Yezid'e, "Beni bu mektubun sahibine sat." dedi ve gayet kararlı ve kesin bir edayla, eğer mektubun sahibine satmazsa kendisini öldüreceğine yemin etti. Ben, cariyenin fiyatı hususunda adamla pazarlık ettim. Sonunda efendimin (a.s) bana verdiği dinarların miktarında karar kıldık. Adam parayı benden aldı ve bundan dolayı gülüp sevinen cariyeyi de bana

teslim etti. Cariyeyi alıp Bağdat'ta kaldığım kulübeye getirdim. Oturur oturmaz efendimizin (a.s) mektubunu koynundan çıkardı, yüzüne gözüne sürdü, göz kapaklarının üzerine koydu, yanaklarına yapıştırdı ve bedenine sürdü. Bu yaptıkları karşısında şaşkına dönmüş olarak ona dedim ki: "Kim olduğunu bilmediğin birinin mektubunu yüzüne gözüne mi sürüyorsun?" Dedi ki: "Ey peygamberlerin evlâtlarının makamına ilişkin marifeti zayıf olan aciz adam! Beni dinle ve kalbini sözlerime aç. Ben, Roma kralı Kayser'in oğlu Yeşua'nın kızı bir prensesim. Annem, havarilerin soyundan gelir. Nesebi, Mesih'in vasisi Şem'un'a dayanır. Sana garip bir şey anlatacağım: Dedem Kayser, beni kardeşinin oğlu ile evlendirmek istedi. O zaman on üç yaşındaydım. Sarayda havarilerin soyundan gelen keşişler ve rahiplerden üç yüz, onların önemli şahsiyetlerinden de yedi yüz kişiyi topladı. Ordu komutanlarından, askerlerden, nakiplerden ve aşiret liderlerinden de dört bin kişiyi davet etti. Sarayın avlusuna, mülkünün görkemini yansıtan, türlü mücevherlerden yapılmış bir taht koydu. Tahtı kırk basamak yukarı kaldırdı. Kardeşinin oğlu basamakları çıkıp haçlar açıldığı, papazlar saygıdan eğildiği, İncil'in sayfaları açıldığı sırada birden haçlar yukarıdan aşağıya düşüp yere yapıştı. Tahtın üstünde durduğu direkler kırıldı ve taht yere serildi. Tahtın üstündeki de baygın yere düştü. Papazların rengi değişti ve korkudan titremeye başladılar."

"Papazların büyüğü dedeme dedi ki: 'Ey kral! Hıristiyanlık devletinin, kralın mezhebinin zevaline delâlet eden bu uğursuzluğu seyretmek zorunda bırakma bizi.' Dedem bu olayı büyük bir uğursuz olarak değerlendirdi ve papazlara dedi ki: 'Bu direkleri ayağa kaldırın! Haçları yükseltin! Ayağı takılıp yere kapaklanan bu bahtsız adamın kardeşini getirin, bu kızı onunla evlendireyim de onun mutlu olmasıyla birlikte bu uğursuzluk üzerinizden kalsın.' Dedemin de-

diklerini yaptıklarında, öncekine olanların benzeri ikincisine de oldu. Bütün insanlar dağılıp gittiler. Dedem Kayser büyük bir üzüntüyle kalktı ve kadınların odasına girdi. Perdeler indirildi. O gece rüyamda Mesih'i, Şem'un'u ve bazı havarileri gördüm. Dedemin sarayında toplanmışlardı. Dedemin tahtını koyduğu yere nurdan bir minber koymuşlardı. Yüksekliği ve yüceliği itibariyle göğü andırıyordu. Sonra Hz. Muhammed (s.a.a), damadı ve vasisi ve çocuklarından bir grup (a.s) içeri girdiler. Mesih ilerleyip onu karşılayarak kucakladı. Hz. Muhammed (s.a.a) ona şöyle diyordu: '*Ey Ruhullah! Vasin Şem'un'un kızı prensesi şu oğluma istemek üzere sana geldim.*' -Eliyle bu mektubun sahibinin oğlu Ebu Muhammed'i gösterdi.- Mesih, Şem'un'a baktı ve dedi ki: 'Büyük bir şerefe nail oldun. Soyunu Âl-i Muhammed'in (s.a.a) soyuyla birleştir.' Şem'un dedi ki: 'Bunu yaptım.' Sonra Hz. Muhammed (s.a.a) minbere çıktı, bir hutbe okudu ve beni oğluyla evlendirdi. Mesih (a.s), Hz. Muhammed'in (s.a.a) evlâtları (a.s) ve havariler de şahit oldular."

"Uyandığımda rüyamı baba ve dedeme beni öldürmelelerinden korktuğum için anlatmaktan çekindim. Rüyamı gizliyordum, onlara anlatmıyordum. Kalbim Ebu Muhammed'in (a.s) sevgisiyle çarpmaya başladı. Yemekten içmekten kesildim. İyice zayıflayıp güçsüz düştüm. Neticede şiddetli bir şekilde hastalandım. Roma devletinin sınırları içindeki şehirlerde ne kadar doktor varsa hepsini dedem beni tedavi etmeleri için getirtti. Sonunda dedem iyileşmemden ümidini kesince dedi ki: 'Ey gözümün aydınlığı! Bu dünyada canının çektiği veya yapmamı istediğin bir şey var mı?' Dedim ki: 'Dedeciğim! Gördüğüm kadarıyla kurtuluş kapıları üzerime kapanmıştır. Eğer zindanlarındaki Müslüman esirlerin üzerindeki işkenceyi kaldırır, zincirlerini çözer, onlara kurtuluş lütfunu bahşedersen, bakarsın Mesih ve annesi bana şifa verirler.'

Dedem bunu yapınca bedenimde yavaş yavaş iyileşme emareleri görüldü. Azar azar yemeye içmeye başladım. Dedem bundan dolayı çok sevindi ve esirlere daha çok ikramda bulunmaya, onlara iyi davranmaya başladı. Bundan on dört gün sonra yine rüyada âlemlerin kadınlarının efendisi Fatıma'yı (a.s) gördüm. Sanki beni ziyarete gelmişti. Yanında da İmran kızı Meryem ile birlikte bin cennet kadını vardı. Meryem bana diyordu ki: 'Bu, âlemler kadınlarının efendisi ve kocan Ebu Muhammed'in (a.s) annesidir.' Ben de onun eteklerine yapışıyorum, ağlıyordum ve Ebu Muhammed'in (a.s) beni ziyarete gelmediğini ona şikâyet ediyordum. Âlemler kadınlarının efendisi (a.s) bana dedi ki: *'Oğlum Ebu Muhammed, sen Hıristiyanlık dini üzere bir müşrik olarak kaldığın sürece seni ziyarete gelmez. Bu da kız kardeşim İmran kızı Meryem'dir. O da senin dininden teberi edip Allah'a sığınıyor. Eğer Allah'ın rızasına meyledip Mesih'i ve Meryem'i (a.s) razı etmek istiyorsan ve de Ebu Muhammed'in seni ziyaret etmesini arzu ediyorsan, de ki: Şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve babam Muhammed Allah'ın resulüdür.'* Bu sözleri tekrarladığımda, âlemler kadınlarının efendisi beni bağrına bastı. İçim bir hoş oldu. Dedi ki: *'Artık Ebu Muhammed'in seni ziyaret etmesini bekleyebilirsin. Onu sana göndereceğim.'* Uyandığımda Ebu Muhammed'le (a.s) buluşmayı bekliyordum. Ertesi gece rüyamda Ebu Muhammed'i (a.s) gördüm. Ona şöyle diyordum: 'Habibim! Sevgin bedenimi bitirdikten sonra bana cefa ettin.' Dedi ki: *'Sana bu şekilde geç gelmemin sebebi, senin şirk üzere olmandan başka bir şey değildi. Artık Müslüman oldun ve ben de Allah bizi gerçek dünyada bir araya getirinceye kadar her gece rüyada seni ziyaret edeceğim.'* O günden sonra ziyaretleri hiç kesilmedi, şu ana kadar devam etti."

Bişr diyor ki: "Ona dedim ki: Bu esirler arasına nasıl düş-tün?" Dedi ki: "Bu gecelerin birinde Ebu Muhammed (a.s)

bana şöyle dedi: *'Deden, falan günde Müslümanlarla savaşmak üzere bir ordu sevk edecek. Sonra kendisi de onları takip edecektir. Bazı cariyelerle birlikte kılık değiştirerek onlara katıl ve falan yolu takip et.'* Dediğini yaptım, Müslüman gözcüler bizi yakaladılar ve gördüğün ve şahit olduğun bu durum başıma geldi. Şu ana kadar senden başka kimse benim kralın kızı bir prenses olduğumu bilmedi. Ganimet paylaşımı sırasında payına düştüğüm yaşlı adam adımlı sormuş, ben de 'Nergis' dediğimde, 'Bu cariyelerin ismidir.' demişti."

Dedim ki: "Hayret! Sen Romalıydın, ama Arapça konuşuyorsun!" Dedi ki: "Evet, dedem bana çok düşküdü. Benim adabı öğrenmemi istiyordu. Bu nedenle bir tercüman kadın tuttu. Bu kadın sabah akşam bana geliyor ve bana Arapça öğretiyordu. Derken, dilim Arapçaya alıştı ve bu şekilde düzgün konuşmaya başladım."

Bişr diyor ki: Onu Samarra'ya getirdiğimde Efendim Ebu'l-Hasan'ın (a.s) yanına gittim. İmam (a.s) ona dedi ki: *"Allah İslâm'ın izzetini ve Hıristiyanlığın zilletini, Muhammed ve Ehl-i Beyt'inin şerefini nasıl sana gösterdi?"* Dedi ki: "Senin benden daha iyi bildiğin şeyi sana nasıl anlatayım, ey Resulullah'ın oğlu!" İmam (a.s) dedi ki: *"Sana bir ikramda bulunmak istiyorum. Sana on bin dinar vermemi mi istersin, yoksa ebedî bir şerefle müjdelememi mi?"*

"Bir çocukla müjdelememi isterim." dedi. Buyurdu ki: *"Müjdelers olsun! Allah sana bir evlât verecektir ki doğusundan batısına kadar bütün dünyaya hükmedecek ve yeryüzünü zulüm ve zorbalıkla dolmuş olduğu gibi insaf ve adaletle dolduracaktır."*

Dedi ki: "Bu çocuk kimden olacak?" Dedi ki: *"Falan Roma yılının falan ayının falan gecesinde Resulullah'ın (s.a.a) seni nişanladığı kişiden."*

Dedi ki: "Mesih ve vasisinden mi?" İmam (a.s) dedi ki: *"Mesih ve vasisinin seni evlendirdikleri kişiden."* Dedi ki: "Yok-

sa oğlun Ebu Muhammed'den (a.s) mi?" İmam (a.s), "*Onu tanıyor musun?*" dedi.

Dedi ki: "Kadınların Efendisi'nin eliyle Müslüman olduğum gecedен beri onu görmediğim tek gecem olmamıştır." Bunun üzerine Efendimiz (a.s) dedi ki: "*Ey Kâfur! Kız kardeşim Hekime'yi çağır.*" Hekime içeri girince, İmam (a.s), "*İşte o.*" dedi. Hekime onu uzun süre kucakladı ve onu gördüğünden dolayı çok sevindi. Ebu'l-Hasan (a.s) ona dedi ki: "*Ey Resulullah'ın kızı! Onu alıp evine götür. Ona farzları ve sünnetleri öğret. Çünkü o, Ebu Muhammed'in eşi ve Kaim'in annesidir.*"¹

Şeyh Saduk, kendi rivayet zinciriyle Muhammed b. Abdullâh et-Tahevî'nin şöyle dediğini aktarır: Ebu Muhammed'in (a.s) vefatından sonra, Allah'ın hüccetiyle ve insanların içinde buldukları ihtilâf ve şaşkınlıkla ilgili bilgiler edinmek üzere Muhammed kızı Hekime'nin yanına gittim. Bana, "Otur." dedi. Ben oturduktan sonra şöyle dedi: "Ey Muhammed! Yüce Allah, yeryüzünü konuşan veya susan bir hüccetten hiçbir zaman yoksun bırakmaz. Hasan ve Hüseyin'den (a.s) sonra da bu görevi iki kardeşe vermemiştir. Bu, Hasan ve Hüseyin'in (a.s) üstünlüğünün ve yeryüzünde onların düzeyinde iki kardeşin gelemeyeceğinin bir göstergesidir. Fakat yüce Allah Hüseyin'in çocuklarını Hasan'ın çocuklarından üstün kılmıştır. Tıpkı Harun'un çocuklarını Musa'nın çocuklarından üstün kılması gibi. Gerçi Musa, Harun'un üzerinde hüccet idi. Ama üstünlük kıyamet gününe kadar Harun'un çocuklarındır. Ümmetin bir şaşkınlık içinde olması, batıl ehlinin şüpheler içinde kıvrınması ve hak ehlinin bu badireden kurtulması kaçınılmazdır; ta ki insanların Allah'a karşı bir bahaneleri, karşı

1- Şeyh Tusî, el-Gaybet: 208-214; ondan naklen de Biharu'l-Envar: 51/6-10

delilleri olmasın. Ebu Muhammed Hasan'ın (a.s) vefatından sonra da bir şaşkınlığın meydana gelmesi kaçınılmazdır."

Dedim ki: "Efendim! Hasan Askerî'nin (a.s) çocuğu var mıydı?" Gülümsedi ve şöyle dedi: "Eğer Hasan Askerî'nin (a.s) çocuğu yoksa, ondan sonraki hüccet kimdir? Sana, Hasan ve Hüseyin'den sonra imamlığın iki kardeşe verilmeyeceğini söylemedim mi?"

Dedim ki: "Efendim! Bana efendimin doğumunu ve gaybetini anlat." Bu minval üzere devam eden rivayette Hekime, Nergis'in, İmam'ın cariyesi olduğunu, İmam Hasan Askerî'nin (a.s), daha İmam Hadi (a.s) hayatta iken halasına, Allah'ın bu cariyeden kendisine bir evlât bahşedeceğini, onun yeryüzünü zulüm ve zorbalıkla dolduktan sonra insaf ve adaletle dolduracağını söylediğini belirtir.

Bunun üzerine Hekime, derhal gidip İmam Hadi'den (a.s) bu cariyeyi oğlu Hasan Askerî'ye (a.s) hediye etmesini ister.

Hekime devamla şunları söyler: "Elbiselerimi giydim, Ebu'l-Hasan'ın (a.s) evine geldim. Oturdum. Ben konuşmadan o söze başladı ve dedi ki: Ey Hekime! Nergis'i oğlum Ebu Muhammed'e (a.s) gönder." Dedim ki: "Efendim! Ben de bu hususta senden izin almak için gelmiştim." Dedi ki: "Ey mübarek! Yüce Allah senin bu işe katılmanı, ecirden nasip almanı, bu hayırda payının olmasını istedi."

Hekime der ki: "Çok geçmeden evime geldim. Nergis'i süsledim ve götürüp Ebu Muhammed'e (a.s) hediye ettim. Onları evimde buluşturdum. Birkaç gün evimde kaldı, sonra babasının (a.s) evine gitti. Ben de Nergis'i onunla birlikte gönderdim."¹

İki rivayet arasında birçok hususta ortak noktalar vardır. Bu rivayette, önceki rivayette yer alan birçok ayrıntının ihmal

---

1- Kemalu'd-Din: 426-427; ondan naklen Biharu'l-Envar: 51/11-12

edilmiş olması muhtemeldir ve bir mahzuru yoktur.

Bu konuda başka rivayetler de vardır. Onlarda da İmam Mehdi Muntazar'ın (a.s) doğumunda, İmam Hasan'ın (a.s) halası Hekime'nin rol oynadığı açık bir şekilde ifade edilir.

5- İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Kardeşi Muhammed İle İlişkisi

İmam Ali Hadi'nin (a.s) dördü erkek, biri kız beş çocuğu vardı. Erkek çocuklarının isimleri şöyledir:

1- Seyyid Muhammed. Künyesi Ebu Cafer'dir.

2- İmam Hasan Askerî (a.s).

3- Cafer (Tevvab -Tövbekâr- veya Kezzab -Yalancı- olarak bilinir).

4- Hüseyin.¹

Seyyid Muhammed, babasının en büyük çocuğudur. Heybetli bir seyyid ve bütün kemal özelliklerini üzerinde toplayan birisiydi.² Şifîler, babasından sonra onun imam olacağını düşünüyorlardı.³ Çünkü hemen fark edilen üstün bir zekâyâ, yüksek bir ahlâka, geniş bir ilme ve hayranlık uyandıran bir edebe sahipti. Allân el-Kilâbî, onun vakarı ve üstün ahlâkı hakkında şunları söyler:

Küçük bir çocuk sayılacak yaşta iken Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ali Rıza ile arkadaşlık ettim. Ondan daha vakarlı, daha zeki ve daha heybetli birini görmedim... Kardeşi Ebu Muhammedden (a.s) ayrılmazdı, hep beraber olurdu.⁴

1- İmam'ın evlâtları hakkında bkz. el-İrşad: 2/311-312; İ'lâmu'l-Vera: 2/127; el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1076

2- el-İmam el-Hadi Mine'l-Mehdi İle'l-Lahd: 137

3- Buna delâlet eden bilgilerle ilgili olarak bkz. el-Kâfi: 1/327; el-İrşad: 2/318; Tusî, el-Gaybe: 200-201

4- Bkz. el-Mecdî, Ensabu't-Talibiyyin: 131

İmam Hadi (a.s) Medine'den ayrıлып Samarra'ya gelince, henüz küçük bir çocuk olan oğlu Seyyid Muhammed'i Medine-i Münevvere'de bıraktı. Birkaç sene sonra babasının yanına gitti ve bir süre onun yanında kaldı. Sonra Medine'ye dönmek istedi. Yolda Beled adlı şehre varınca, orada hastalandı ve H. 252 yılında vefat etti. Yirmi yaşını geçmişti.¹

Seyyid Muhammed'in şiddetli hastalığının sebebi bilinmiyor. Acaba birçok insan gibi babasından sonraki imam olacağını düşünen, insanların bu yüzden ona büyük saygı beslemesini çekemeyen Abbasîlerden oluşan düşmanları ve kıskananları tarafından mı zehirlendi, yoksa ansızın yakalandığı beklenmedik bir hastalık sonucu mu öldü, bilinmiyor?

İmam Ebu Muhammed (a.s), kardeşi Ebu Cafer'in vefatından dolayı çok üzüldü. Hüzün, keder ve gam dalgaları bünyesini sardı. Ağlayarak, hüznü gark olmuş olarak, başsağlığı dilemeye gelenlerle dolu olan babasının meclisine geldi. Bir süre sonra babası ona bakarak şöyle dedi:

Oğlum! Aziz ve Celil olan Allah için bir şükür yerine getir. Çünkü O, seninle ilgili olarak önemli bir işi mukadder etti.

Bunun üzerine Ebu Muhammed ağladı... ve Allah'a hamdedip, "İnna lillâh ve inna ileyhi râciûn" dedi.²

6- Kardeşi Hüseyin İle İlişkisi

Hüseyin b. Ali el-Hadi (a.s), İslâm'ın kıvama gelmiş, olmuş meyvelerinden biriydi. Üstün edebi, güzel ahlâkı ve geniş ilmiyle temayüz etmişti. Kardeşi İmam Hasan Askerî'ye (a.s) de çok bağlıydı. İikisi, Resulullah'ın (s.a.a) gülleri dedele-

1- el-İmam el-Hadi Mine'l-Mehdi İle'l-Lahd: 137

2- Bkz. el-Kâfi: 1/326-327; el-İrşad: 2/317-318; İ'lâmu'l-Vera: 2/135

ri Hasan ve Hüseyin'e (a.s) benzetilerek "es-Sibtayn" (Torunlar) olarak isimlendirilirlerdi.

Yaşadıkları dönemde bu isimlendirme yayılmıştı. Ebu Haşim şöyle rivayet eder: "Bir hayvana bindim ve '**Bunu bizim hizmetimize veren Allah'ı tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunu hizmetimize yanaştıramazdık.**'¹ ayetini okudum. Sibtayn'dan (Torunlar'dan) biri bunu duydu ve şöyle dedi: Yalnız böyle demen emredilmemiştir; üzerine bindiğin zaman Rabbinin nimetini anman da emredilmiştir."²

7- Kardeşi Cafer İle İlişkisi

İmamlık görevini üstlenmeden önce, kardeşi Cafer'le ne tür bir ilişki içinde olduğuna dair bir rivayete rastlamadık. Fakat Cafer'in kardeşi Hasan'la ilgili olarak sultana haber ulaştırmaktan sakınmadığını, şarap içmekten de kaçınmadığını gösteren rivayetler mevcuttur. İmam'la birlikte zindana atılmıştı. Daha sonra İmam'ın serbest bırakılmasına, ama onun içeride tutulmasına karar verilmişti. Fakat Cafer'in zindana atılma sebeplerinden biri, İmam Hasan hakkında sultana haber taşıması olduğu hâlde, İmam (a.s), kardeşi de kendisiyle beraber serbest bırakılmadıkça zindandan çıkmamıştı.³ Kardeşi Hasan'dan (a.s) sonra imamlık iddiasında bulunduğu için İmamiye Şiası nezdinde Kezzab (Yalancı) lakabıyla anılmıştır.⁴ Bir görüşe göre de, daha sonra tövbe etmiş ve Tevvab (Tövbekâr) olarak adlandırılmıştır.⁵

1- Zuhruf Suresi: 13

2- Ravendî, ed-Deavat: 296; ondana naklen Biharu'l-Envar: 73/292

3- Bkz. Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 42, 475, 476, 477; Muehcu'd-Deavat: 330-331; Uyunu'l-Mucizat: 125-126

4- Bkz. Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 319; el-Haraic ve'l-Cerah: 1/268-269; İ'lâmu'l-Vera: 2/195

5- Bu hususta Hz. Sahibu'l-Emr (a.f) tarafından sadır olan mektuba

8- Hasan Askerî'nin (a.s) İmamlığına Dair Naslar

Bu konuda araştırma yapan birisi, İmam Askerî'nin ataları hakkındaki naslarda olduğu gibi, üç tür nass ile karşılaşır. Bu nasları şöyle tasnif etmek mümkündür:

1- Resulullah'tan (s.a.a) varit olan naslar.

2- Resulullah'tan (s.a.a) sonraki ve babası İmam Hadi'den (a.s) önceki imamlardan gelen naslar.

3- Babası İmam Hadi'den (a.s) gelen naslar. Bilindiği gibi İmam Hadi'nin (a.s) imamlığı da naslar ve mucizelerle sabit olmuştu. O mucizelerden biri de, İmam'ın tıpkı babası gibi daha buluş çağına ermeden başlayan erken dönem imamlığı idi. Fakat o küçük yaşına rağmen imamlığıyla ilgili olarak ortaya atılan bütün sorulara büyük bir yetkinlikle cevap vermişti, bütün tartışmalar ve münazaralardan Allah'ın desteğiyle zaferle çıkmıştı.

a) Resulullah'tan (s.a.a) Gelen Naslar

Bunlar, sahabenin ve İmamlar'ın rivayet ettikleri hadislerdir. İmamlar'ın isimlerini, Allah'ın -Resulullah'ın (s.a.a) lisaniyle- onları tasdik edip onlara tâbi olanlara yönelik iki cihanda hayır ve mutluluk vaadini ve onlara karşı çıkıp düşmanlık ve muhalefet edenlere yönelik azap ve rezil olma tehdidini içeren hadislerdir.

İslâm âleminin bölünmüşlüğüünün, evrensel istikbara boyun eğişinin, şaşkınlık ve çaresizlik çöllerinde bocalayışının, yaşamak durumunda kaldığı ağır ve bunaltıcı koşulların yegâne sebebi, Ehl-i Beyt'le (a.s) arasındaki bu kopukluktan

---

dayanılıyor. O mektupta şöyle deniyor: "Amcam Cafer ve evlâtlarının durumu, Yusuf'un (a.s) kardeşlerinin durumu gibidir." Bkz. Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 484; Şeyh Tusî, el-Gaybe: 290; el-İhti-cac: 2/283

başka bir şey değildir. Burada Resulullah'ın (s.a.a) bu konudaki hadislerinden bazılarını zikrediyoruz:

1- Saduk, Muhammed b. İbrahim b. İshak'tan (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bize Muhammed b. Hemmam anlattı; dedi ki: Bize Ahmed b. Mabendaz anlattı; dedi ki: Bize Ahmed b. Hilâl, Muhammed b. Ebu Umeyre'den, o Mufazzal b. Ömer'den, o Cafer b. Muhammed es-Sadık'dan, o babasından, o da atalarından naklen Emîrül-Müminin'in (a.s) şöyle dediğini anlattı: Resulullah (s.a.a) buyurdu ki:

Bir gece vakti semaya götürüldüğüm zaman (isra/miraç), Rabbim bana vahyetti ve dedi ki: "Ey Muhammed! Ben yeryüzüne baktım ve seni seçtim. Seni peygamber yaptım. İsmimden senin için bir isim türettim. Ben el-Mahmud'um (hamda ve övgüye lâyık) ve sen de Muhammed'sin (övlümüş). Sonra bir kez daha baktım yeryüzüne ve Ali'yi seçtim. Onu senin vasın, halifen, kızının kocası, soyunun babası yaptım. İsimlerimden onun için bir isim türettim. Ben el-Aliyyu'l-A'lâ'yım (yüceler yücesiyim), o da Ali'dir (yüce). Fatıma'yı, Hasan'ı ve Hüseyin'i de ikinizin nurundan yarattım. Sonra onların velâyetini meleklerle sundum. Onların velâyetini kabul edenler, benim katımda mukarrebinden (yakınlaştırılmışlardan) oldular."

"Ey Muhammed! Bir kul elden ayaktan düşünceye, çürüyen bir deri, bir kemik kalıncaya kadar ibadet etse, sonra da benim katıma onların velâyetini inkâr eden biri olarak gelse, onu cennetime yerleştirmem, arşımın gölgesine almam."

"Ey Muhammed! Onları görmek ister misin?"

"Evet, ey Rabbim!" dedim.

Buyurdu ki: "Başını kaldır!"

Başımı kaldırdım, birden Ali'nin, Fatıma'nın, Hasa-

n'ın, Hüseyin'in, Ali b. Hüseyin'in, Muhammed b. Ali'nin, Cafer b. Muhammed'in, Musa b. Cafer'in, Ali b. Musa'nın, Muhammed b. Ali'nin, Ali b. Muhammed'in, Hasan b. Ali'nin ve Muhammed b. Hasan el-Kaim'in nurlarını gördüm. el-Kaim ortalarında inci misali parlayan bir yıldız gibiydi. Dedim ki: "Ey Rabbim! Kim bunlar?"

Buyurdu ki: "Bunlar imamlardır. Bu ortadaki ise helâlimi helâl ve haramımı haram kılan el-Kaim'dir. Düşmanlarımdan onun aracılığıyla intikam alırım. O, dostlarım için rahatlık ve huzur kaynağıdır. Zalimlere, inkârcılara ve kâfirlere karşı zafer kazanarak senin Şia'nın kalbine şifa verecek olan odur..."¹

2- Muhammed b. Ali b. Fazl b. Temmam ez-Zeyyat'tan (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bana Muhammed b. Kasım anlattı; dedi ki: Bana Ubbad b. Yakub anlattı; dedi ki: Bana Musa b. Osman anlattı; dedi ki: Bana A'meş anlattı; dedi ki: Bana Ebu İshak, Haris ve Said b. Kays'tan naklen Ali b. Ebu Talib'in (a.s) şöyle dediğini anlattı: Resulullah (s.a.a) buyurdu ki:

Ben Kevser havuzunun başında yanınıza gelirim. Sen, ya Ali, sakisin. Hasan muhafızdır. Hüseyin amiridir. Ali b. Hüseyin önde gidendir. Muhammed b. Ali dağıtandır. Cafer b. Muhammed sevk edendir. Musa b. Cafer sevenleri ve buğzedenleri kaydeden ve münafıkları ezendir. Ali b. Musa müminleri süsleyendir. Muhammed b. Ali cennet ehlini derecelerine yerleştirir. Ali b. Muhammed Şialarını hurilerle nişanlayıp evlendirendir. Hasan b. Ali cennet ehlinin kandilidir,

---

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 252-253; Uyunu Ahbari'r-Rıza (a.s): 1/61; buna benzer bir hadis de Kifayetü'l-Eser: 69-73'de geçer; Kemalu'd-Din ve el-Uyun'dan naklen de Biharul-Envar: 36/245

onunla aydınlanırlar. Mehdi de Allah'ın sadece dileyip razı olduğu kimselere şefa'at etme iznini verdiği kıyamet gününde onların şefa'atçisidir.¹

3- Saduk, Muhammed b. Musa b. Mütevekkil'den (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bize Muhammed b. Abdullah el-Kufî anlattı; dedi ki: Bize Musa b. İmran en-Nahaî, amcası Hüseyin b. Yezid'den, o Hasan b. Ali b. Ebu Hamza'dan, o babasından, o Cafer b. Muhammed es-Sadık'dan, o babasından, o da atalarından naklen Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu anlattı:

Cebraîl, bana izzet ve celâl sahibi Rabbin şöyle buyurduğunu anlattı: Kim yalnız benden başka ilâh olmadığını, Muhammed'in benim kulum ve resulüm olduğunu, Ali b. Ebu Talib'in benim halifem olduğunu ve onun soyundan gelen imamların benim hüccetlerim olduklarını bilirse, onu rahmetimle cennetime koyar, affımla onu cehennemden kurtarırım...

Kim de yalnız benden başka ilâh olmadığına şahitlik etmezse veya buna şahitlik eder de Muhammed'in benim kulum ve resulüm olduğuna şahitlik etmezse veya buna şahitlik eder de Ali b. Ebu Talib'in benim halifem olduğuna şahitlik etmezse veya buna şahitlik edip de onun soyundan gelen imamların benim hüccetlerim olduklarına şahitlik etmezse, hiç şüphesiz benim nimetimi inkâr etmiş, azametimi küçümsemiş, ayetlerime ve kitaplarıma kâfir olmuştur. Böyle biri bana yönelirse, engellerim; benden bir istekte bulunursa, mahrum bırakırım; bana seslenirse, sesini duymam; bana dua ederse, duasını kabul etmem; bana umut bağlarsa, onu

---

1- Muhammed b. Ahmed el-Kummî, Mietu Menkıbe: 23; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 1/251; Harezmi, Maktelu'l-Hüseyin: 144-145

yüz üstü bırakır, hüsrana uğratırım. Bu, ona verdiğim bir cezadır ve ben asla kullara zulmetmem.

Bunun üzerine Cabir b. Abdullah el-Ensarî ayağa kalktı ve "Ya Resulallah! Ali b. Ebu Talib'in soyundan gelen imamlar kimlerdir?" diye sordu.

Buyurdu ki:

Cennet ehlinin efendileri Hasan ve Hüseyin, sonra kendi zamanında abitlerin efendisi Ali b. Hüseyin, sonra el-Bâkır Muhammed b. Ali -ki sen onu göreceksin ey Cabir, onu gördüğünde benden ona selâm söyle-, sonra es-Sadık Cafer b. Muhammed, sonra el-Kâzım Musa b. Cafer, sonra er-Rıza Ali b. Musa, sonra et-Taki Muhammed b. Ali, sonra en-Naki Ali b. Muhammed, sonra ez-Zeki Hasan b. Ali, sonra onun hak ile Kaim oğlu, ümmetimin Mehdi'si, ki yeryüzünü zulüm ve zorbalıkla dolduğu gibi insaf ve adaletle dolduracaktır.

İşte bunlar, ey Cabir, benim halifelerim, vasilerim, evlâtlarım ve itretimdir. Kim onlara itaat ederse, bana itaat etmiş olur. Kim onlara isyan ederse, bana isyan etmiş olur. Kim onları veya onlardan sadece birini inkâr ederse, beni inkâr etmiş olur. Allah -azze ve celle-, onlar aracılığıyla göğün yere düşmesine engel olur. Allah, onlar vasıtasıyla yeri üzerindeki sarsmaktan korur.¹

4- Abdullah b. Abbas'tan rivayet edilmiştir; dedi ki: Bir gün Peygamber'in (s.a.a) yanına gittim. Hasan omzuna çıkmış, Hüseyin de dizine oturmuştu.

Peygamber onların ağızlarını, yüzlerini öpüyordu. Bir yandan da şöyle diyordu:

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 1/258-259; Kifayetü'l-Eser: 144-145; İ'lâmu'l-Vera: 2/183-184

Allah'ım! Onları dost edinenlerin dostu, onlara düşman olanların düşmanı ol.

Ardından şöyle buyurdu:

Ey İbn Abbas! Sanki onun (İmam Hüseyin'i kastediyor) sakalının kanıyla boyandığını, insanları çağırdığını, fakat çağrısına icabet edilmediğini, yardım istediğini, ama yardımına koşan olmadığını görür gibiyim!

Dedim ki: "Ya Resulallah! Bunu kim yapacak?"

Buyurdu ki:

Ümmetimin en kötülerini! Ne oluyor onlara?! Allah onlara şefaati nasip etmesin!

Sonra şöyle buyurdu:

Ey İbn Abbas! Kim, onun hakkını, değerini bilerek onu ziyaret ederse, ona bin hac ve bin umre sevabı yazılır. Haberin olsun, kim onu ziyaret ederse, beni ziyaret etmiş gibidir. Beni ziyaret eden de Allah'ı ziyaret etmiş gibidir. Ziyaretçinin Allah üzerindeki hakkı ise, onu cehennem azabına çarptırmamasıdır. Haberin olsun, duaların kabulü onun türbesinin kubbesi altında, hastalıkların şifası onun toprağında ve imamlar onun soyundandır.

Dedim ki: "Ya Resulallah! Senden sonraki imamlar kaç tanedir?" Buyurdu ki:

İsa'nın havarileri, Musa'nın esbatı ve İsrailoğullarının nakiplerinin sayısı kadardır.

Dedim ki: "Ya Resulallah! Onlar kaç kişiydiler?" Buyurdu ki:

On iki kişiydiler. Benden sonraki imamlar da on iki tanedir. İlkleri, Ali b. Ebu Talib'dir. Ondan sonra torunlarım Hasan ve Hüseyin'dir. Hüseyin göçüp gidince, oğlu Ali imam olacaktır. Ali'den sonra oğlu Muhammed, Muhammed'den sonra oğlu Cafer, Cafer'den son-

ra oğlu Musa, Musa'dan sonra oğlu Ali, Ali'den sonra oğlu Muhammed, Muhammed'den sonra oğlu Ali, Ali'den sonra oğlu Hasan ve Hasan'dan sonra oğlu Hüccet imamet görevini üstlenecektir.

İbn Abbas anlatıyor: Dedim ki: "Ya Resulallah! Bu isimleri daha önce hiç duymamıştım."

Bana dedi ki:

Ey İbn Abbas! Onlar benden sonraki imamlardır. Onlar masum eminler, seçkinler ve hayırlılardır. Ey İbn Abbas! Kim kıyamet günü, onların hakkını bilip kabul etmiş biri olarak huzuruma gelirse, onun elinden tutar, cennete koyarım. Ey İbn Abbas! Kim onları inkâr eder veya onlardan birini reddederse, beni inkâr ve reddetmiş gibidir. Beni inkâr ve reddeden de Allah'ı inkâr ve reddetmiş gibidir.

Ey İbn Abbas! İleride insanlar sağa ve sola ayrılıp ayrı gruplar oluşturacaklardır. Böyle bir durum ortaya çıktığı zaman Ali'nin ve hizbinin yanında ol. Çünkü o hak ile beraberdir, hak da onunla beraberdir. Havuz başında benim yanıma gelinceye kadar ikisi birbirinden ayrılmaz.

Ey İbn Abbas! Onları veli edinmek, beni veli edinmektir. Beni veli edinmekse, Allah'ı veli edinmektir. Onlarla savaşmak, benimle savaşmaktır. Benimle savaşmaksa, Allah ile savaşmaktır. Onlarla barışmak, benimle barışmaktır. Benimle barışmaksa, Allah'la barışmaktır.

Sonra şu ayeti¹ okudu:

Allah'ın nurunu ağızlarıyla (üfleyip) söndürmek

1- Tevbe (9): 32

istiyorlar. Hâlbuki kâfirler hoşlanmasalar da Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez.¹

5- Enes b. Malik'ten rivayet edilmiştir; dedi ki: Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu:

Göğe yükseltildiğim zaman Arş'ın ayağına "Lâ ilâhe illallah. Muhammedun resulullah. (Allah'tan başka ilâh yoktur. Muhammed Allah'ın resulüdür.) Onu Ali ile destekledim, ona Ali ile yardım ettim." yazılı olduğunu gördüm. Bu esnada nur ile yazılmış on iki isim gördüm. İçlerinde Ali b. Ebu Talib, iki torunum (Hasan ve Hüseyin) ve o ikisinden sonra da dokuz isim vardı. Üç kere Ali, Ali; iki kere Muhammed, Muhammed; sonra Cafer, Musa ve Hasan. Hücet (Mehdi) ismi de aralarında parlıyordu.

Dedim ki: "Ya Rabbi! Kimlerin isimleridir bunlar?"

Celâl sahibi ulu Rabbim bana seslendi: "Onlar senin soyundan olan vasilerdir. İnsanlara onlar aracılığıyla sevap verir, onlar aracılığıyla azap ederim."²

6- Sehl b. Sa'd el-Ensari'den rivayet edilmiştir; dedi ki: Resulullah'ın (s.a.a) kızı Fatıma'ya (a.s) imamları sordum. Buyurdu ki:

Resulullah (s.a.a) Ali'ye (a.s) şöyle diyordu: Ya Ali! Sen benden sonraki imam ve halifesin. Sen müminlere kendilerinden daha evlâsın. Sen vefat edince, oğlun Hasan müminlere kendilerinden daha evlâdır. Hasan vefat edince, oğlun Hüseyin müminlere kendilerinden daha evlâdır. Hüseyin vefat edince, oğlun Ali b. Hüseyin müminlere kendilerinden daha evlâdır. Ali vefat

---

1- Kifayetü'l-Eser Fi'n-Nassı Ale'l-Eimmeti'l-İsna Aşer: 16-19; ondan naklen de Biharu'l-Envar: 36/285-286

2- Kifayetü'l-Eser: 74-75; ondan naklen de Biharu'l-Envar: 36/310

edince, onun oğlu Muhammed müminlere kendilerinden daha evlâdır. Muhammed vefat edince, onun oğlu Cafer müminlere kendilerinden daha evlâdır. Cafer vefat edince, oğlu Musa müminlere kendilerinden daha evlâdır. Musa vefat edince, oğlu Ali müminlere kendilerinden daha evlâdır. Ali vefat edince, oğlu Muhammed müminlere kendilerinden daha evlâdır. Muhammed vefat edince, oğlu Ali müminlere kendilerinden daha evlâdır. Ali vefat edince, oğlu Hasan müminlere kendilerinden daha evlâdır. Hasan vefat edince, Kaim Mehdi müminlere kendilerinden daha evlâdır. Allah onun aracılığıyla yeryüzünün doğularını ve batılarını fetheder. Onlar, hakkın imamları ve doğruluğun dilleridir. Onlara yardım eden yardım görür, onları yüzüstü bırakıp terk eden yüzüstü yardımsız bırakılır.¹

7- Abdullah b. Ömer b. Hattab'dan rivayet edilmiştir; de® di ki: Resulullah (s.a.a) Ali b. Ebu Talib'e (a.s) dedi ki:

Ya Ali! Ben ümmetimin uyarıcısı, sen yol göstericisisin. Hasan ümmetin önderi, Hüseyin sevk edicisi, Ali b. Hasan toplayıcısı, Muhammed b. Ali arifi, Cafer b. Muhammed kâtibi, Musa b. Cafer kaydedicisi, Ali b. Musa elinden tutup badireleri atlatıcısı, kurtarıcısı, gazaba uğramışlarının uzaklaştırıcısı, müminlerinin yakınlaştırıcısı, Muhammed b. Ali kaimi ve sevk edicisi, Ali b. Muhammed örtücüsü ve âlimi, Hasan b. Ali çağırıcısı ve bahşedicisi, hepsinin halifesi Kaim ise sakisi ve derleyip toplayıcısıdır. **"Bunda anlayış sahipleri için ayetler vardır."**² ey Abdullah!³

1- Kifayetü'l-Eser: 74-75; es-Sıratu'l-Müstakim: 2/147-148; Kifayetü'l-Eser'den naklen Biharu'l-Envar: 36/351-352

2- Hicr (15): 75

3- el-Menakıb: 1/292

8- Aişe'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bizim su kaplarını koyduğumuz bir odamız vardı. Resulullah (s.a.a) Cebrail ile buluşmak istediği zaman orada onunla buluşurdu. Bir gün Resulullah (s.a.a) orada Cebrail'le buluştu ve kimseyi oraya çıkarmamamı bana emretti. O sırada Hüseyin b. Ali (a.s) içeri girdi. Biz farkına varmadan Peygamber'in bulunduğu odaya girdi. Cebrail, "Bu kimdir?" dedi.

Resulullah (s.a.a), "*Oğlumdur.*" dedi. Peygamber Hüseyin'i tuttu ve dizine oturttu. Cebrail ona dedi ki: "Haberin olsun ki o öldürülecektir."

Resulullah (s.a.a), "*Kim onu öldürecek?*" diye sordu.

Cebrail, "*Ümmetin onu öldürecek.*" dedi.

Resulullah (s.a.a), "*Ümmetim mi onu öldürecek?!*" dedi. "Evet." dedi, İstersen öldürüleceği yeri sana söyleyeyim." Sonra Irak'ta et-Taff denilen yeri gösterdi ve oradan bir avuç kızıl toprak alıp Resulullah'a (s.a.a) gösterdi. Dedi ki: "Burası onun vurulup yere yıkılacağı yerdir." Bunun üzerine Resulullah (s.a.a) ağladı.

Cebrail dedi ki: "Ya Resulallah! Ağlama; çünkü Allah, Ehl-i Beyt'ten gelecek Kaim'in eliyle onlardan intikam alacaktır." Bunun üzerine Resulullah (s.a.a), "*Habibim, Cebrail! Biz Ehl-i Beyt'ten gelen Kaim kimdir?*" diye sordu. Dedi ki:

O, Hüseyin'in dokuzuncu kuşaktan oğludur. Yüce Rabbim bana şunu haber vermiştir ki, Hüseyin'in soyundan kendi katında Allah'a boyun eğen ve Allah'tan korkan Ali adını verdiği oğul yaratacak. Sonra Ali'nin sulbünden oğlunu dünyaya getirecek ve kendi katında onu Allah'a gönülden boyun eğen ve secde eden Muhammed olarak adlandıracak. Sonra Muhammed'in sulbünden oğlunu dünyaya getirecek ve kendi katında onu Allah'tan konuşan ve Allah uğruna sadık olan Cafer diye adlandıracak. Allah onun sulbünden de oğ-

lunu dünyaya getirecek ve kendi katında onu Allah'a güvenen ve Allah için seven Musa olarak adlandıracak. Sonra Allah onun soyundan oğlunu dünyaya getirecek ve kendi katında onu Allah'tan razı olan ve Allah'a davet eden Ali diye adlandıracak. Onun sulbünden de oğlunu dünyaya getirecek ve kendi katında onu Allah'ı arzu eden ve Allah'ın haremını savunan Muhammed olarak adlandıracak. Sonra onun sulbünden oğlunu dünyaya getirecek ve kendi katında onu Allah ile yetinen ve Allah için dost olan Ali diye adlandıracak. Sonra onun sulbünden oğlunu dünyaya getirecek ve kendi katında onu Allah'a iman eden ve O'na ileten Hasan olarak adlandıracak. Onun sulbünden de hakkın kelimesini, doğruluğun lisanını, hakkın izhar edicisini, Allah'ın kullarına karşı hüccetini dünyaya getirecek. Onun uzun süren bir gaybeti olacak, Allah onunla İslâm'ı ve ehlini galip getirip küfrü ve küfür ehlini yerin dibine geçirecektir."¹

b) Ehl-i Beyt İmamları'ndan Rivayet Edilen Naslar

1- İmam Hüseyin (a.s): Yahya b. Ya'mur rivayet etmiştir: Bir gün Hüseyin'in (a.s) yanında bulunuyordum. Bir ara yüzünü gözünü örtmüş, koyu esmer bir Arap içeri girdi. Selâm verdi, Hüseyin (a.s) selâmını aldı. Sonra: "Ey Resulullah'ın oğlu! Bazı sorularım var." dedi. İmam, "Söyle." dedi ve adam birtakım sorular sormaya başladı. İmam da onlara cevap veriyordu. Cevaplarını aldıktan sonra: "Doğru söyledin, ey Resulullah'ın oğlu!" dedi, "Resulullah'tan (s.a.a) sonraki İmamlar'ın sayısını bana söyle."

1- Kifayetü'l-Eser: 187-188; es-Sıratu'l-Müstakim, 2/144 ve Kifayetü'l-Eser'den naklen Biharu'l-Envar: 36/348-349. Biz Biharu'l-Envar'dan naklettik.

İmam dedi ki:

İmamlar'ın sayısı on ikidir; İsrail Oğulları'nın nakiplerinin sayısı kadar.

"Onların isimlerini söyle." dedi.

İmam Hüseyin (a.s) başını öne eğip bir süre bekledi. Sonra başını kaldırıp şöyle dedi:

Evet, sana anlatacağım, ey Arap kardeş! Resulullah'tan (s.a.a) sonraki imam ve halife Emîrül-Müminin (a.s), Hasan, ben ve benim soyumdan gelecek dokuz kişidir. Onların isimleri şöyledir: Benim oğlum Ali, ondan sonra oğlu Muhammed, ondan sonra oğlu Cafer, ondan sonra oğlu Musa, ondan sonra oğlu Muhammed, ondan sonra oğlu Ali, ondan sonra oğlu Hasan, ondan sonra oğlu ve bütün imamların halefi Mehdi'dir. O benim dokuzuncu kuşaktan oğlumdur. Ahir zamanda Allah'ın dinini yeniden ikame edip ege-men kılacaktır.

Ravi diyor ki: Bunun üzerine bedevî Arap kalktı; şöyle diyordu:

Peygamber onun iki şakağını okşadı
Bu yüzden simalar içinde en parlak onun simasıdır
Kureyş'in en üstün boyundandır anne ve babası
Ve dedesi dedelerin en hayırlısıdır.¹

2- İmam Zeynelabidin (a.s): Ebu Halid el-Kabulî şöyle rivayet etmiştir:

Bir gün efendim Ali b. Hüseyin'in (a.s) yanına gittim. Elinde bir sahife vardı, ona bakıyor ve hıçkırarak ağlıyordu. Dedim ki: "Bu sahife nedir?" Buyurdu ki:

1- Kifayetü'l-Eser: 232-234, ondan da naklen Biharu'l-Envar: 36/384-385

Bu, yüce Allah'ın Resulullah'a (s.a.a) hediye ettiği levhanın nüshasıdır. İçinde Allah'ın, Resulullah'ın, Emîrül-Müminin Ali'nin, amcam Hasan'ın, babamın, benim, oğlum Muhammed el-Bâkır'ın, onun oğlu Cafer es-Sadık'ın, onun oğlu Musa el-Kâzım'ın, onun oğlu Ali er-Rıza'nın, onun oğlu Muhammed et-Taki'nin, onun oğlu Ali en-Naki'nin, onun oğlu Hasan el-Askerî'nin ve onun oğlu Allah'ın emri ile Kaim olan, Allah'ın düşmanlarından intikam alan, uzun süre kaybolup sonra ortaya çıkarak zulüm ve zorbalıkla dolmuş yeryüzünü adaletle dolduracak olan Hüccet'in (Mehdi) isimleri yazılıdır.¹

3- İmam Muhammed Bâkır (a.s): Verd b. Kümeyt babası Kümeyt b. Ebu'l-Müstehil'den şöyle rivayet etmiştir: Efendim Ebu Cafer Muhammed b. Ali el-Bâkır'ın (a.s) yanına gittim ve dedim ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Sizinle ilgili bazı beyitler yazdım. Onları size okumama izin verir misiniz?" İzin verdi ve ben de şu beyitleri okudum:

Zaman beni güldürür, ağlatır
Zaman çeşit çeşit ve renk renktir
Taff çölünde dokuzu ihanete uğradılar
Hepsi kefenlere büründüler.

Kumeyt şiirinin devamını okurken İmam (a.s) ağladı ve sonra, "*Allah'ım! Kümeyt'in geçmiş ve gelecek bütün günahlarını başışla.*" dedi. Kumeyt:

Ne zaman aranızda kaim olacak hak, ne zaman?
Ne zaman kıyam edecek ikinci Mehdi'niz?

beytini okuduğunda, İmam dedi ki: "*Yakında inşaallah, yakında.*" Sonra şöyle buyurdu:

Ey Ebu Müstehil! Bizden zuhur edecek Kaim, Hüseyi'nin dokuzuncu kuşaktan oğludur. Çünkü Resulullah'tan

---

1- İsbatu'r-Ric'at, İbn Şazan'dan naklen İsbatu'l-Hüdat: 1/651

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

(s.a.a) sonraki imamların sayısı on ikidir ve bunların on ikincisi Kaim'dir.

Dedim ki: "Efendim! Bu On İki İmam kimlerdir?" Buyurdu ki:

İlkleri Ali b. Ebu Talip'tir. Ondan sonra Hasan ve Hüseyin'dir. Hüseyin'den sonra oğlu Ali b. Hüseyin, ben ve sonra budur.

O sırada elini Cafer'in omzuna koydu. Dedim ki: "Ondan sonraki imamlar kimlerdir?" Buyurdu ki:

Ondan sonraki imam oğlu Musa, Musa'dan sonra oğlu Ali, Ali'den sonra oğlu Muhammed, Muhammed'den sonra oğlu Ali, Ali'den sonra oğlu Hasan'dır. O da zuhur edip yeryüzünü adaletle dolduracak, Şiamızın yüreğine su serpecek olan Kaim'in babasıdır.¹

4- İmam Cafer Sadık (a.s): Alkame b. Muhammed el-Hadramî rivayet etmiştir: İmam Cafer Sadık (a.s), "*İmamların sayısı on ikidir.*" buyurdu. Dedim ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Onların isimlerini bana söyle." Buyurdu ki:

Geçmiş imamlar; Ali b. Ebu Talip, Hasan, Hüseyin, Ali b. Hüseyin, Muhammed b. Ali ve ben.

Dedim ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Senden sonra kimdir?" Buyurdu ki:

Ben oğlum Musa'yı vasiyet ettim. Benden sonraki imam odur.

"Musa'dan sonraki imam kimdir?" diye sordum. Buyurdu ki:

Onun oğlu Ali'dir. Rıza adıyla tanınacaktır. Horasan'da gurbet diyarında defnedilecektir. Ali'den sonra oğlu Muhammed, Muhammed'den sonra oğlu Ali,

---

1- Kifaytü'l-Eser: 232-234, ondan da naklen Biharü'l-Envar: 36/390-391

Ali'den sonra oğlu Hasan imam olacaktır. Mehdi ise Hasan'ın oğludur...¹

5- İmam Musa Kazım (a.s): Saduk kendi rivayet zinciriyile Abdullah b. Cündeb'den, o da Musa b. Cafer'den (a.s) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

Şükür secdesine kapanırken şunları söyle: Allah'ım! Seni, meleklerini, resullerini ve bütün mahlûkatını şahit tutarak diyorum ki, senden başka ilâh yoktur. Sen benim rabbimsin. İslâm benim dinim, Muhammed benim peygamberimdir. Ali, Hasan, Hüseyin, Ali b. Hüseyin, Muhammed b. Ali, Cafer b. Muhammed, Musa b. Cafer, Ali b. Musa, Muhammed b. Ali, Ali b. Muhammed, Hasan b. Ali ve Hücet (Mehdi) b. Hasan b. Ali benim imamlarımdır. Onları veli ediniyor ve onların düşmanlarından teberi/beraat ediyorum, uzaklaşıyorum.²

6- İmam Ali Rıza (a.s): Saduk, Ahmed b. Ziyad b. Cafer el-Hemedanî'den (r.a) şöyle rivayet etmiştir: Bize Ali b. İbrahim babasından rivayet etti, o Abdusselâm b. Salih el-Herevî'den şöyle duymuş: Di'bil b. Ali el-Huzaî'nin şöyle dediğini duydum:

Efendim İmam Rıza'ya (a.s) başlangıç beyti, "Ayetlerin medreseleri tilavetten hali kalmuş / Vahiy evi ıssız bir çöle dönmüş." mısralarından oluşan kasidemi okudum;

İmamın ortaya çıkışı kaçınılmazdır

Allah'ın ismi ve bereketiyle kaim olacaktır.

Aramızda bütün hakları ve batılları ayırıştıracaktır

Nimetler ve cezalarla hak edenlerin karşılığını verecektir.

1- Kifayetü'l-Eser: 266-267, ondan da naklen Biharul-Envar: 36/409-410

2- Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 1/329-330

beyitlerini okuduğumda, İmam Rıza (a.s) hıçkırarak ağladı. Sonra başını bana doğru kaldırıp şöyle dedi:

Ey Huzaî! Ruhü'l-Küdüsin senin lisanınla bu iki beyti söyledi. Bu imamın kim ve ne zaman ortaya çıkacağını biliyor musun?

Dedim ki: "Hayır, efendim, bilmiyorum. Ama sizden bir imamın ortaya çıkacağını, yeryüzünü fesattan temizleyip (zulümle dolu) yeryüzünü adaletle dolduracağını duymuştum." Buyurdu ki:

Ey Di'bil! Benden sonraki imam oğlum Muhammed'dir, Muhammed'den sonraki imam oğlu Ali'dir, Ali'den sonraki imam oğlu Hasan'dır, Hasan'dan sonraki imam oğlu Hüccet el-Kaim'dir ki gaybeti esnasında gelmesi beklenenecek, zuhur ettiğinde ona itaat edilecektir.

Eğer dünyanın bir tek günlük ömrü kalsa bile, yüce Allah o günü uzatacaktır ki o zuhur etsin ve zulümle dolan dünyayı adaletle doldursun.¹

7- İmam Muhammed Cevad (a.s): Saduk, Abdolvahid b. Muhammed el-Abdus el-Attar'dan (r.a) rivayet etmiştir; dedi ki: Bize Ali b. Muhammed b. Kuteybe en-Nisaburî anlattı; dedi ki: Bize Hamdan b. Süleyman anlattı; dedi ki: Bize Sakr b. Ebu Dülef anlattı; dedi ki: Ebu Cafer Muhammed b. Ali er-Rıza'nın (a.s) şöyle dediğini duydum:

Benden sonraki imam, oğlum Ali'dir, onun emri benim emrim, onun sözü benim sözüm mesabesindedir; ona itaat etmek, bana itaat etmektir. Ondan sonraki imam, oğlu Hasan'dır. Emri babasının emri, sözü babasının sözü mesabesindedir; ona itaat etmek, babasına itaat etmektir.

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 2/372-373. Yine bk. Kifa-yetü'l-Eser: 275-277 ve es-Sıratu'l-Müstakim: 2/230

İmam bunu dedikten sonra sustu. Dedim ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Hasan'dan sonraki imam kimdir?"

İmam hıçkırarak ağlamaya başladı, ardından şöyle buyurdu:

Hasan'dan sonraki imam, onun oğlu hak ile Kaim, beklenen (Mehdi)dir.¹

c) Hasan Hasan Askerî'nin İmamlığıyla İlgili Olarak İmam Hadi'den Gelen Rivayetler

Güvenilir çağdaş kaynaklarımızda İmam Hadi'den (a.s) bize ulaşan nasların bütününe incelediğimiz zaman, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) babasından sonraki imam olduğuna ima yoluyla veya doğrudan işaret eden naslarla irtibatlı olgularla karşılaşırız. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1- Görüldüğü kadarıyla bu konuyla ilgili naslar, çeşitli hususlar göz önünde bulundurularak İmam Hadi'den (a.s) tedricî olarak sadır olmuşlardır. Bu tedricî ve aşamalı açıklamalarda, güvenlik boyutunu göz ardı edemeyiz. Bu tedricilikte, somut olgunun Müslümanlara açıklanmasının ve gözleminin önüne serilmesinin keyfiyeti esas alınmıştır. Bu yüzden İmam'ın bazen meseleyi üstü kapalı olarak ortaya koyduğunu, bazen kısa bir ifadeyle işaret etmekle yetindiğini, bazen de açıkça dile getirdiğini görüyoruz.

Meselenin ele alınış biçiminde de bir tedricîliğin, kademeliğin göz önünde bulundurulduğunu gözlemleyebiliriz. Önce meselenin bir veya iki kişiye açıldığını, sonra kırk kişilik bir şahitler topluluğunun huzurunda dile getirildiğini görüyoruz.

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Ni'met: 2/387. Yine bk. Kifayetü'l-Eser: 283. Kemalu'd-Din'den naklen de Biharu'l-Envar: 51/30

Gözlemlediğimiz bir diğer husus, işaret mahiyetindeki bazı alâmetlerin de tedricî ve aşamalı bir şekilde ortaya konulmasıdır. Bazen birçok alâmet ve şahit bir arada bulundurulmuştur ki, herhangi bir karışıklık söz konusu olmasın. Bazen yazılı olarak ifade edilme yönüne gidilmiş ve bunlar mektuplar hâlinde güvenilir ravilere gönderilmiştir. Bazen de İmam'ın (a.s) vefatından sonra araştırmacıların tahkikleri sonucu ortaya çıkaracakları karineler, meseleyi açıkça destekleyecek şekilde çeşitli vesilelerle sözler arasında sarf edilmiştir.

2- İmam Hadi'nin (a.s) vefatından sonra kimin imamlık görevini üstleneceğine dair sorularla ilgili olan naslar, İmam Hadi'nin oğlu Muhammed'in (Ebu Cafer) vefatından önce başlıyor ve İmam'ın Hadi'nin (a.s) hayatının son anlarına kadar uzanıyor.

Oğlu Muhammed (Ebu Cafer) hayatta iken onun imamlığına dair sarih bir nas göremiyoruz. Tam tersine, onun imamlığını reddeden ifadeler görüyoruz. Bununla beraber insanların zanları ona yönelikti. Yine İmam'ın (a.s) da açıklamayı hep uygun bir zamana erteleme eğiliminde olduğunu görüyoruz. Ama Ebu Cafer'in vefatından sonra işaretler belirtmeye başlıyor ve gitgide daha sarih ifadelerle dile getiriliyor. Derken bu sözler güvenilir ravilerin, imamet meselesine büyük önem veren Şiîlerin kulağına kadar gidiyor.

3- Oğlu Muhammed'in vefatından önce imamet meselesiyle ilgili olarak sadır olan naslar el-Kâfi'de, Ebu Muhammed'in (a.s) imamlığına işaret eden naslar bölümündeki ikinci ve yedinci rivayetlerdir.

Yedinci nassın rivayet zinciri Ali b. Amr el-Attar'a dayanır. Diyor ki: "Ebu'l-Hasan el-Askerî'nin (İmam Hadi'nin) yanına gittim. Oğlu Ebu Cafer yaşıyordu. Ben onun (imam) olacağını sandım. İmam'a dedim ki: "Sana kurban olayım. Oğullarından hangisini imam olarak benimseyeyim?" Dedi

ki: "Benim emrim size ulaşınca kadar hiçbirini şimdilik imam olarak belirlemeyin." Daha sonra İmam'a bir mektup yazdım: "İmam kim olacak?" diye sordum. Bana yazdı ki: "En büyük oğlum imam olacaktır." Ebu Muhammed, Ebu Cafer'den daha büyüktü.¹

Bu rivayeti incelediğimiz zaman öncelikle İmam'ın meseleyi açıklamayı ertelediğini görüyoruz. Ama ravi ikinci kez mektup yazıp meseleyi sorunca, bir cevap alıyor; ama mektubu Ebu Cafer'in ölümünden önce mi sonra mı yazdığı anlaşılıyor. Bununla beraber mektubun üslubundan Ebu Cafer'in henüz hayatta olduğu anlaşılabilir. Dolayısıyla İmam, açık söylemeden ima yoluyla kendisinden sonraki imamın kim olacağına işaret ediyor.

Kaldı ki, Muhammed'in İmam Hadi'nin (a.s) büyük oğlu olduğunu ifade eden bir rivayet de vardır.² Ama ele aldığımız bu rivayet bu hususta söz konusu rivayetle çelişiyor. Çünkü rivayette ravi, Hasan'ın, İmam'ın en büyük oğlu olduğunu iddia ediyor.

Evet, konuyla ilgili bizzat İmam Hadi'den (a.s), Hasan'ın en büyük oğlu olduğuna dair rivayetler aktarılmıştır. Ama bunları, kardeşi Ebu Cafer'in vefatından sonra söylenmiş sözler olarak yorumlamamız pekâlâ mümkündür.

İkinci nassın rivayet zinciri ise, Ali b. Ömer en-Nevfelî'ye dayanır. Diyor ki: "Evinin avlusunda Ebu'l-Hasan'la (a.s) birlikteydim. Oğlu Muhammed yanımıza geldi. Ebu'l-Hasan'a (a.s) dedim ki: "Sana kurban olayım, senden sonra imamımız bu mudur?" Dedi ki: "Hayır, benden sonraki imamınız Hasan'dır."³

1- el-Kâfi: 1/326. Yine bk. El-İrşad: 2/317; İ'lâmu'l-Vera: 2/134

2- Az ileride bu rivayete yer verilecektir.

3- el-Kâfi: 1/325-326. Yine bk. el-İrşad: 2/314; İ'lâmu'l-Vera: 2/133

Ali b. Cafer'in oğullarından Ahmed b. İsa el-Alevî'den rivayet edilmişti ki, bir gün "Sarya"da Ebu'l-Hasan'ın (a.s) yanına gidip selâm vermiş. O sırada Ebu Cafer ve Ebu Muhammed de içeriye girmişler. Orada bulunanlar Ebu Cafer'i karşılayıp saygı sunmak üzere ayağa kalkmışlar. Bunu gören Ebu'l-Hasan (a.s), "*O sizin imamınız değildir.*" demiş ve Ebu Muhammed'i işaret ederek, "*İmamınız budur.*" diye demiştir.¹

Bu rivayette, imamın Muhammed olduğuna dair düşüncenin kesin bir dille reddedildiğini görüyoruz. Muhtemelen Şiîler arasında böyle bir anlayışın olmasının sebebi, Muhammed'in salihlik, ilim ve takvayla bilinmesi, ayrıca İmam'ın en büyük oğlu olmasıydı. Çünkü halk arasında imamlık görevinin, İmam'ın en büyük oğlunun olduğu bilinmekteydi. Ama burada İmam, Muhammed'in imamlığını reddediyor ve oğlu Hasan'ın imam olduğunu açık bir şekilde ortaya koyuyor. Oysa bundan önceki nasta, İmam'ın bu hususu açık ifade etmekten ısrarla kaçındığını ve doğrudan işaret etmeyi başka bir fırsata ertelediğini görmüştük.

4- İmam Hadi'den (a.s) sadır olup kardeşi Muhammed'in vefatından sonra Hasan'ın (a.s) imamlığına işaret eden veya açıkça gösteren naslar ise el-Kâfi'nin "Kitabu'l-Hüccet" bölümünde "Ebu Muhammed'in İmamlığına İşaret eden ve Açıkça Gösteren" babında yer alan dördüncü, beşinci, sekizinci ve dokuzuncu hadislerdir.

Dördüncü ve beşinci hadislerin içeriklerinin aynı olmasından hareketle rivayet zinciri Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Mervan el-Enbarî'ye dayanan beşinci hadisi aktarıyoruz. Diyor ki: "Ebu Cafer Muhammed b. Ali vefat ederken ben de vardım. Ebu'l-Hasan el-Hadi (a.s) geldi, oturması için bir kürsü getirdiler. Kürsünün üzerine oturdu, ailesinin fert-

---

1- el-Gaybet, Tusî: s.199 ve ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/242

leri de etrafında kümeleniler. Ebu Muhammed (a.s) ise bir tarafta ayakta duruyordu. Ebu Cafer'in cenaze işlerinden bittince, Ebu Muhammed'e (a.s) döndü ve şöyle dedi: *Ey oğlum! Allah'a şükret; çünkü senin için büyük bir iş (lütuf) var etti.*"¹

Bu rivayeti duyan herkes bunun imamlığa yönelik bir işaret olduğunu anlar. Bu işaret, Haşim Oğulları'ndan, Ebu Talib Oğulları'ndan ve de doğal olarak Kureys'in ileri gelenlerinden oluşan bir topluluğun huzurunda gerçekleşmiştir. Nitekim sekizinci rivayette bu husus gözler önüne seriliyor. Sekizinci rivayette İmam Hadi'nin (a.s) kendisine yönelik sözlerine Ebu Muhammed'in tepkisini de görüyoruz. Rivayette deniyor ki: "...Hasan ağladı ve Allah'a hamdetti. 'İnna lillâhi ve inna ileyhi râciûn (Biz Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz)' dedi ve ardından şöyle buyurdu: 'Âlemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun. Ben, Allah'tan senin hakkında bize olan nimetlerini tamamlamasını diliyorum.' Bu sözleri söyleyenin kim olduğu sorulmuş, 'İmam'ın oğlu Hasan'dır.' cevabı verilmiştir. O sırada yirmi yaşında veya yirminin biraz üstünde olduğu tahmin edilmiştir."

Ravi diyor ki: "Onu o gün tanıdık ve anladık ki, İmam Hadi, ona kendisinden sonra imam olacağını işaret etmiş, onu kendi yerine geçirmişti."²

Muhammed b. Yahya b. Düryab'dan aktarılan dokuzuncu rivayette ise şöyle deniyor: "Ebu Cafer'in vefatından sonra Ebu'l-Hasan'ın (a.s) yanına gittim ve ona başsağlığı diledim. O sırada Ebu Muhammed de yanındaydı. Ebu Muhammed ağladı, Ebu'l-Hasan (a.s) ona yöneldi ve dedi ki: *Allah, onun yerine seni bana halef kıldı. Öyleyse Allah'a hamdet.*"³

1- el-Kâfi: 1/326. Yine bk. el-İrşad: 2/316; İ'lâmu'l-Vera: 2/134

2- el-Kâfi: 1/327. Yine bk. el-İrşad: 2/318; İ'lâmu'l-Vera: 2/135

3- el-Kâfi: 1/327. Yine bk. el-İrşad: 2/318; ondan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/201

5- Onuncu ve on birinci naslar, Ebu Muhammed el-Hasan'ın imamlığını açıkça dile getirmektedirler ve bunlar, kardeşi Ebu Cafer'in (Muhammed b. Ali) vefatından sonra varit olmuşlardır. Onuncu hadisi Ebu Haşim el-Caferî rivayet etmiştir. Diyor ki: "Oğlu Ebu Cafer'in ölmesinden sonraki bir zamanda Ebu'l-Hasan'ın (a.s) yanındaydım. İçimden şunu söylemek geçiyordu: Ebu Cafer ve Ebu Muhammed, bu zamanda Cafer b. Muhammed es-Sadık'ın (a.s) oğulları Ebu'l-Hasan Musa'yı ve İsmail'i andırıyorlar. Bunların hikâyesi onlarınkine benziyor. Çünkü Ebu Muhammed'in imamlığı Ebu Cafer'den sonra beklenmekteydi."

"Ben bunları düşünürken ve bir şey de söylememişken, Ebu'l-Hasan (a.s) bana döndü ve şöyle dedi:

Evet, ey Ebu Haşim! Ebu Cafer'den sonra, Allah Ebu Muhammed ile ilgili daha önce bilinmeyen bir karar verdi (beda hâsıl oldu). Tıpkı İsmail'den sonra Musa (a.s) için durumunu ortaya çıkaracak şekilde böyle bir bedanın hâsıl olması gibi. Dolayısıyla bu mesele, senin düşündüğün gibidir, batıl taraftarları bundan hoşlanmasalar da. Oğlum Ebu Muhammed benden sonra yerime geçecektir. İnsanların ihtiyaç duydukları şeylerle ilgili bilgiler onun yanındadır ve imamlık yetkisi onun elindedir.¹

Açıktır ki, yüce Allah'ın bu meselede baş gösteren "beda"sı, soru soran kişinin tasavvuru ile irtibatlıdır. Çünkü soru sahibi, İmam Hadi'den (a.s) sonraki imamın, oğlu Muhammed olmasını istiyordu. Oysa Allah'ın ilminde farklı biri imamdı. Bunu da Muhammed'in ölümüyle gösterdi. Böylece imam olacağını umduğu kişinin imam olmadığını açıkça görmüş oldu.

1- el-Kâfi: 1/327. Yine bk. el-İrşad: 2/319; el-Gaybet, Tusî: 82-83

Yoksa bu ve bunun dışındaki herhangi bir nasta, İmam Hadi'nin (a.s) veya diğer İmamlar'ın İmam Hadi'nin (a.s) çocuklarından Hasan'dan (a.s) başka birinin imam olacağını ifade ettiklerini gösteren bir işaret yoktur.

el-Kâfi'de konuyla ilgili olarak yer alan on birinci nassın rivayet zinciri ise, Ebubekir el-Fehfekî'ye dayanıyor. Diyor ki: Ebu'l-Hasan (a.s) bana şöyle yazdı:

Oğlum Ebu Muhammed, karakter olarak Muhammed (s.a.a) soyunun en hayırseveri ve kanıt olarak en sağlamıdır. O benim çocuklarımin en büyüğüdür. Benden sonra yerime geçecektir. İmamlık kulpu ve hükümleri onun elindedir. Benden sorduğun şeyleri bundan böyle ondan sor. Çünkü onun yanında ihtiyaç duyulan bilgiler vardır.¹

Bu nas, Ebu Muhammed el-Hasan'ın (a.s) imamlığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İmam bu nasta, onun üstünlüğünü dile getirmiş ve Âl-i Muhammed içinde herkesten daha üstün olduğuna tanıklık etmiştir. Bu nassın, kardeşi Muhammed b. Ali'nin vefatından sonra sadır olması ihtimal dâhilindedir. Nitekim bundan önceki nasta, Haşim el-Caferî'nin, İmam Hadi'nin (a.s), oğlu Muhammed'in vefatından sonra Hasan'ın imamlığını açıkladığını söylediğini görmüştük.

Bu iki nas içerik bakımından birbirine yakındır. Çünkü Hasan'ın, imametle ilgili ihtiyaç duyulan her şeye dair ilme sahip olduğunu vurgulamaktadırlar.

Bu naslar Muhammed'in vefatından sonra varit olduktan sonra, Muhammed vefat etmeden önce en büyük oğlu olsa da, onun vefatından sonra Hasan'ın, İmam Hadi'nin (a.s) en büyük oğlu olmasında bir sakınca yoktur.

1- el-Kâfi: 1/327-328; el-İrşad: 2/319; İ'lâmu'l-Vera: 2/135-136

On ikinci nas da, birçok açıdan onuncu ve on birinci nasların içeriğini ifade etmektedir. On ikinci rivayette Şaheveyh b. Cullab'ın şöyle dediği belirtilmektedir: "Ebu'l-Hasan (a.s) bana şöyle bir yazı gönderdi:

Ebu Cafer'den sonra kimin imam olacağını sormak istiyordun ve bu hususta birtakım sıkıntılar çekiyordun. Artık üzülme; çünkü yüce **Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir.**¹ Benden sonra senin imamın, oğlum Ebu Muhammed'dir. İnsanların ihtiyaç duydukları bilgiler onun yanındadır. Allah dilediğini öne alır, dilediğini erteler. **"Biz, bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelersek) mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz."**² Bu mektupta uyanık akla sahip olanları ikna edecek açık bilgiler verdim.³

6- İmam, şehit edilip vefat etmesinden dört ay önce hizmetçilerden oluşan bir cemaati oğlu Hasan'ın kendisinden sonraki imam olduğuna şahit tutar. Nitekim el-Kâfi'nin konuyla ilgili bölümündeki el-Hüccet babının birinci hadisinde Yahya b. Yesar el-Kanberî şöyle der: "Ebu'l-Hasan (a.s) vefatından dört ay önce oğlu Hasan'a (a.s) vasiyet etti ve beni hizmetçilerden oluşan bir grupla birlikte bu vasiyete şahit gösterdi."⁴

7- Konuyla ilgili bölümün üçüncü hadisi ise, İmam Hasan'ın (a.s) babasının vefatından sonra imam olduğunun delilini ve alâmetini içermektedir. Söz konusu rivayette Abdullâh b. Muhammed el-İsfahanî şöyle diyor: "Ebu'l-Hasan

---

1- Tevbe (9), 115

2- Bakara (2), 106

3- el-Kâfi: 1/328. Yine bk. el-İrşad: 2/319; el-Gaybet, Tusî: 201

4- el-Kâfi: 1/325. Yine bk. el-İrşad: 2/314; el-Gaybet, Tusî: 200

(a.s) şöyle dedi: *'Benden sonra sizin imamınız, benim cenaze namazımı kılacak kimsedir.'* Biz o güne kadar Ebu Muhammed'i (a.s) tanımazdık. O gün bulunduğu yerden çıktı ve İmam'ın cenaze namazını kıldı."¹

Ravi, Hasan'ı (a.s) şahsen tanımadığı için İmam ona içinde ravi açısından karışıklık ve şüphe bulunmayan belirleyici bir alâmet gösteriyor.

Bu babın konuyla ilgili on üçüncü hadisinde ise, Davud b. Kasım'ın şöyle dediği belirtiliyor: "Ebu'l-Hasan'ın (a.s) şöyle dediğini duydum: *'Benden sonra benim yerime imam olarak geçecek kişi Hasan'dır. Haleften sonraki halefe gelince, acaba hâliniz nice olacak?'* Dedim ki: 'Niçin, kurban olduğum?' Buyurdu ki: *'Çünkü siz onun şahsını görmeyeceksiniz ve onu adıyla anmanız da size helâl olmayacaktır.'* 'O hâlde onu nasıl anacağız?' dedim. Buyurdu ki: *Ona Muhammed'in (s.a.a) soyundan Hüccet deyin.'*"²

Bu rivayet, bir emrin dostlara, Şiîlere ulaştırılması hususunda sıkı bir gizliliği gerektiren zor şartlarda İmam'la nasıl bir ilişki içine girileceğinin keyfiyetiyle irtibatlı olmak üzere birçok konuya işaret etmektedir. Bu rivayetten anlıyoruz ki, şartlar sonraki zamanlarda o kadar ağırlaşacak, o kadar zorlaşacak ki, Şiîler Hüccet olan İmam'ı gözleriyle görececek imkânı dahi bulamayacaklar, İmam'ın adını açıkça telaffuz etmeleri helâl olmayacak ve sadece genel kinayelerle ona işaret edebileceklerdir. Bu nasta, Şiîlerin beklemekle yükümlü oldukları, karşılamak için tam anlamıyla hazırlanmak zorunda oldukları yeni durumu kabul edecek psikolojik hazırlığa tâbi tutuldukları da görülmektedir.

1- el-Kâfi: 1/326. Yine bk. el-İrşad: 2/314; İ'lâmu'l-Vera: 2/133

2- el-Kâfi: 1/326. Yine bk. İlelu's-Şerayi': 1/245; Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 381; Kifayetu'l-Eser: 289; el-İrşad: 2/320; el-Gaybet, Tusî: 202

9- İmam Hadi'ye Suikast Düzenlenip Şehit Edilmesi

eş-Şeyhanî şöyle der: "Ali el-Askerî (İmam Hadi), el-Mu'tezz'in saltanatının son dönemlerinde zehirlenerek şehit edildi."¹ Şia âlimlerinden olan Taberî de şöyle der: "el-Mu'tezz'in saltanatının son dönemlerinde Allah'ın velisi... zehirlenerek şehit edildi."²

İmam Ebu'l-Hasan el-Hadi (a.s) 254 senesinde, sonunda vefat edeceği zehirli suikasta uğrayınca, oğlu Ebu Muhammed el-Hasan'ı (a.s) çağırdı, güvenilir ashabından oluşan bir topluluğun huzurunda ona nuru, hikmeti, nebilerin mirasını verdi, imam olduğunu söyledi, onu vasi kıldı. Vefat ettiğinde kırk yaşındaydı.³ Irak'ta Samarra şehrinde defnedildi. İmam Hasan Askerî (a.s) babasının cenazesini yıkadı, kefenledi, namazını kıldı ve kalabalık bir toplulukla birlikte cenazeyi şu anda Samarra'da mübarek türbesinin bulunduğu yere defnetti. Bu türbe, İslâm âleminin dört bir yanından teberrük, dua ve Resulullah'a (s.a.a) vefa göstermek amacıyla gelen Müslümanların ziyaretgâhıdır.

Tarihçi Mes'udî, İmam'ın (a.s) cenaze merasiminden sahneleri, evinde toplanan kalabalık insan topluluğunu tasvir ediyor ve diyor ki: "Bize, her biri bizzat eve girdiğini ifade eden bir topluluk anlattı ki, evde Haşim Oğulları'ndan, Ebu Talip Oğulları'ndan ve Abbas Oğulları'ndan büyük bir kala-

---

1- es-Sıratu's-Seviy: 407'den naklen Kadetuna Keyfe Na'rifuhum: 7/99

2- Delalilu'l-İmamet: 216. Taberî, İ'lâmu'l-Vera: 2/110'da şöyle der: "el-Mu'tezz'in saltanatının son dönemlerinde Allah'ın velisi Ali b. Muhammed (a.s) şehit edildi."

3- İsbatu'l-Vasiyyet: 242-243

balıkla birlikte Şia'dan çok sayıda insan bulunuyordu. Henüz Ebu Muhammed'in durumu kendileri için belirmemiş, imam olduğundan haberleri yoktu. Sadece Ebu'l-Hasan'ın (a.s) kendilerine açıkça bildirdiği güvenilir bazı Şiîler bu durumdan haberdardılar."

"Anlattıklarına göre, herkesin yüzünde büyük bir musibete uğramışlığın izleri görülüyordu. Evdekiler bu şekilde üzgün beklerken, evin iç odalarından birinden bir hizmetçi çıkıp başka bir hizmetçiye şöyle seslendi: 'Ey Riyaş! Şu yazıyı al ve onu Emîrû'l-Müminin'in evine götür ve falana ver. Ona de ki: Bu yazı Hasan b. Ali'nindir.' İnsanlar bunu duyduklarında dikkatlerini o tarafa yönelttiler. Sonra avlunun revak kısmının ortasından bir kapı açıldı. İçeriden siyah bir hizmetçi çıktı. Onun ardından da Ebu Muhammed (a.s) üzgün, başı açık bir vaziyette görüldü... Üzerinde beyaz bir cüppe vardı. Yüzü babasının yüzünün tıpatıp aynısıydı, babasının yüzünden tek bir farkı yoktu. İçeride Mütevekkil'in çocukları vardı ki bazıları veliahttılar. İstisnasız herkes Ebu Muhammed'i karşılamak üzere ayağa kalktı. Ebu Muhammed el-Muvaffak öne çıktı ve İmam Ebu Muhammed'in boynuna sarıldı. Sonra ona, 'Merhaba amcaoğlu!' dedi ve revakın iki kapısının arasına oturdu. Oradakilerin tümü karşısında oturmuştu. Ev, konuşmalardan dolayı bir çarşuyu andırıyordu. İmam odadan çıkıp insanların yanında oturduktan sonra kimseden çit çıkmadı. Aksırma ve öksürme seslerinden başka bir şey duymuyorduk. Bu sırada bir cariye çıkıp Ebu'l-Hasan'a (a.s) ağıt yaktı. Bunu duyan Ebu Muhammed, '*Bu cahil kadını susturacak biri yok mu?*' dedi. Orada bulunan Şiîler derhal harekete geçtiler, kadın tekrar odaya girdi. Sonra bir hizmetçi dışarı çıktı ve İmam Ebu Muhammed el-Askerî'nin hizasında durdu. Ardından İmam (a.s) kalkıp cenaze namazını kıldı. Sonra cenaze evden çıkarıldı. İmam, cenazeyle birlikte sokağa kadar yürüdü. Nihayet cenaze, Musa b. Buğa'nın evinin karşısında bulu-

nan caddeye getirildi. Cenaze halkın arasına çıkarılmadan ve Halife el-Mu'temid'in cenaze namazını kıldırmadan önce Ebu Muhammed cenaze namazını kılmıştı. Sonra İmam'ın cenazesi evlerinden birine defnedildi."¹

Bu rivayetten şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür: Abbasî sarayına mensup kimselerin dışında cenazeye katılan bu büyük kalabalık İmam'ın (as) halk nezdindeki yüksek itibarını, ümmet üzerindeki faal etkinliğini, hayatta iken oynadığı büyük rolü gözler önüne seriyor. Bu arada veliahtların da cenazeye katılmış olmaları, muhtemelen Abbasî halifesinin İmam'ı zehirleterek ölümüne sebebiyet vermek suretiyle işlediği korkunç cinayeti örtme gayretiyle sergilenmiş bir tavidir.

10- İmamlığının, Babasının Şehit Edilmesinden Sonra Öne Çıkan Delilleri

1- Ebu Haşim el-Caferî şöyle anlatıyor: "Acaba Kur'ân mahlûk mudur, mahlûk değil midir, diye aklımdan geçirdim. Ebu Muhammed (a.s) buyurdu ki: *Ey Ebu Haşim! Allah her şeyin yaratıcısıdır, O'ndan başkası mahlûktur.*"²

2- Yine Ebu Haşim el-Caferî şöyle anlatıyor: "Ebu Muhammed (a.s) buyurdu ki: *'el-Kaim (Mehdi) zuhur ettiği zaman mescitlerdeki minberlerin ve mahfillerin kaldırılmasını emreder.'* Kendi kendime, 'Bunu yapmasının anlamı nedir, neden öyle yapar?' diye sordum. Bana döndü ve şöyle dedi: *Bunun anlamı şudur ki, bunlar sonradan icat edilmiş bidatlerdir; hiçbir peygamber veya hüccet tarafından yapılmamışlardır.*"³

1- İsbatu'l-Vasiyyet: 206

2- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/535; ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/158

3- el-Gaybet, Tusî: 206-207; el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/453; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/536. Biz Menakıb'tan naklettik.

3- el-Fehfekî diyor ki: "İmam Ebu Muhammed'e (a.s), 'Niçin kadın mirastan bir pay alırken, erkek iki pay alıyor?' diye sordum. Buyurdu ki: '*Kadının cihat etmek, nafaka vermek (eşinin geçimini sağlamak) ve diyet ödemek gibi bir sorumluluğu yoktur. Bütün bunlar erkeğin yükümlülükleridir.*' Kendi kendime dedim ki: 'İbn Ebi'l-Avca da İmam Cafer Sadık'a (a.s) aynı soruyu sormuş ve aynı cevabı almış.' (Başka bir rivayette şöyle geçer: Kadın için -evlenirken- mehir verme yükümlülüğü yoktur.) Bunun üzerine Ebu Muhammed (a.s) bana döndü ve şöyle dedi: *Evet, bu soruyu İbn Ebi'l-Avca sormuştu. Sorunun anlamı değişmediği sürece bizim cevabımız da aynı kalır. Bizim evvelimiz için geçerli olan, ahirimiz için de geçerlidir. Evvelimiz de, ahirimiz de ilim ve emirde eşit düzeydedirler. Ne var ki Resulullah'ın (s.a.a) ve Emîrül-Müminin'in (a.s) üstünlükleri vardır.*"¹

4- Ebu Haşim el-Caferî şöyle anlatıyor: "Kendi kendime dedim ki: 'İmam, *'Ey işitenlerin en iyi işiteni!...*' diye yazmıştır. Allah'ım! Beni kendi hizbine, kendi zümrene dâhil et.' Bunun üzerinde Ebu Muhammed (a.s) bana döndü ve şöyle dedi: *Allah'a inandığın ve Resulü'ne tasdik ettiğin, velilerini bildiğin ve onlara tâbi olduğun sürece sen O'nun hizbine ve zümresine dâhilsin. Müjdeler olsun sana, müjdeler!*"²

5- Ali b. Ahmed b. Hammad'dan şöyle nakledilir; diyor ki: "Ebu Muhammed güneşli bir yaz gününde bineğinin sırtında yola çıktı. Üzerinde kalın bir giysi ve yağmurluk vardı. Bu yaz günü bu şekilde giyinip kuşandığı için insanlar bu tavrı hakkında konuşmaya başladılar. Ama gittikleri yerden

---

1- el-Kâfi: 7/85; el-Haraic ve'l-Ceraih: 2/685; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/536. Biz Menakıb'tan naklettik.

2- İ'lâmu'l-Vera: 2/142-143; Delâilu'l-Hümyerî'den naklen Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/538; Keşfu'l-Gumme: 3/217. Biz Menakıb'tan naklettik.

döndüklerinde şiddetli bir yağmura tutulmuşlardı ve onun dışındaki herkes sırlıklam ıslanmıştı."¹

6- Muhammed b. Ayyaş şöyle nakledilir; der ki: "İmam'ın (a.s) delillerini tartışıyorduk. Nasibî'nin biri, 'Eğer mürekkepsiz yazıya cevap verirse, onun hak olduğuna inanırım.' dedi. Bunun üzerine bizler bazı sorular yazdık, adam da mürekkepsiz olarak bir kâğıda bir şeyler yazdı ve bizim yazdığımız kâğıdın içine koydu. Mektubu İmam'a gönderdik. İmam bizim sorularımıza cevap gönderdi. Bir kâğıdın üzerine de onun ismini ve anne-babasının isimlerini yazıp gönderdi. Bunu gören adam şaşkına dönüp donakaldı. Kendine gelince de onun hak imam olduğuna inandı."²

7- Muhammed b. Abdullah şöyle anlatıyor: "Küçük bir çocuk kaybolmuştu. Bütün aramalara rağmen bulunamıyordu. Bunu haber alan İmam (a.s), 'Çocuğu su birikintisinde arayın.' dedi. Orada yapılan aramalar sonucu çocuk ölü olarak bulundu."³

8- Ebu Süleyman el-Mahmudî şöyle rivayet eder: "Ebu Muhammed'e (a.s) bir mektup yazarak bana bir çocuk bahşedilmesi için dua etmesini istedim. Gelen cevapta şöyle yazıyordu: 'Allah sana bir çocuk bahşetsin ve ondan dolayı sana sabır versin.' Bir süre sonra bir oğlum dünyaya geldi ve öldü."⁴

9- Ali b. İbrahim el-Hemedanî'den şöyle rivayet edilmiştir: "Ebu Muhammed'e (a.s) bir mektup yazarak amcamın kızı

1- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/538; ondan naklen Biharul-Envar: 50/288

2- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/538; ondan naklen Biharul-Envar: 50/288-289

3- Delâil'ul-İmamet: 428; es-Sakıbu Fi'l-Menazib: 576; el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/451. Biz es-Sakıb'tan naklettik.

4- el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/439; ondan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/224; ondan naklen Biharul-Envar: 50/269. Biz Bihar'dan anlettik.

olan karımdan bana bir erkek çocuk bahşedilmesi için dua etmesini istedim. Gelen cevapta, '*Allah sana erkek çocuklar bahşetsin.*' diye yazıyordu. Dört oğlum dünyaya geldi."¹

10- Ömer b. Ebu Müslim'den şöyle rivayet edilmiştir: "Sümei' el-Mesmaî bana çok eziyet ediyordu ve benimle ilgili nahoş şeyler söylediğini duyuyordum. Evlerimiz bitişikti. Sonunda Ebu Muhammed'e (a.s) bir mektup yazdım ve bu adamdan kurtulmam için bana dua etmesini istedim. Gelen cevapta şöyle yazıyordu: '*Çok yakın bir zamanda gelecek bir kurtuluştan dolayı müjdeler olsun sana! Fars bölgesinden sana büyük bir mal gelecek.*' Fars bölgesinde yaşayan bir amcam vardı ki, ticaretle uğraşır ve benden başka vârisi yoktu. Bu cevabın üzerinden birkaç gün geçmemişti ki, amcam öldü ve malı da bana gönderildi."

"Mektupta ayrıca şöyle bir ifade vardı: 'Söylediğin sözlerden dolayı Allah'tan bağışlanma dile, tövbe et.' İmam'ın böyle yazmasının sebebi şuydu: Bir gün Nasibîlerden oluşan bir topluluğun yanında oturmuştum. Bir ara Ebu Talib hakkında ileri geri konuşular. Hatta efendimi dillerine dolayacak kadar işi ilerlettiler. Ben de onlarla konuşmaya daldım. Çünkü efendimin önemini küçümsemeye çalışıyorlardı. Ben sonunda toplulukla oturmayı terk ettim. İmam'ın sözünden bu olayı kastettiğini anladım."²

11- Haccac b. Yusuf el-Abdî şöyle rivayet etmiştir: "Oğlumun hasta hâliyle Basra'da bırakarak yola çıkmıştım. Ebu Muhammed'e (a.s) de bir mektup yazarak oğlum için dua etmesini istedim. Bana şu cevabı gönderdi: *Eğer müminse, Allah senin oğluna rahmet etsin.*" Haccac diyor ki: "Basra'dan bana

---

1- age.

2- el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/447-448; ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/273-274. Biz Bihar'dan ankettilik.

bir mektup geldi ki, Ebu Muhammed'den (a.s) oğlumun öldüğüne dair mektubu aldığım gün oğlumun öldüğünü haber veriyordu. Oğlum, Şiîler arasında yaşanan ihtilâftan dolayı imamet hakkında şüpheye düşmüştü."¹

1- el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/448; ondan naklen Biharul-Envar: 50/274. Biz Bihar'dan naklettik. Bihar'ın naklinde bir çelişki vardır. Çünkü orada şöyle geçer: "Bana şu cevabı gönderdi: Allah senin oğluna rahmet etsin. O gerçekten mümin biriydi." Açıktr ki böyle bir nakle göre, rivayetin başı ile sonu arasında bir çelişki söz konusudur. Dolayısıyla doğrusu, bizim aktardığımız nakildir.

Üçüncü Bölüm

- İmam Hasan Askerî (a.s) Döneminin Belirgin Özellikleri
  - İmam Hasan Askerî (a.s) Dönemi
  - İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Yaşadığı Dönemin Gerektirdiği Hususlar
-
-

İMAM HASAN ASKERÎ (A.S) DÖNEMİNİN BELİRGİN ÖZELLİKLERİ

Siyasî Durum

Halife Mütevekkil ile hicrî 232 senesinde başlayan ikinci Abbasî döneminin ayırıcı özelliği; halifeleri etkileri altına alan, onları devlet idaresinden uzaklaştırıp etkisizleştiren ve Mütevekkil'den önce saltanata geçen Mu'tasım zamanından beri halka kötü muamelede bulunan Türklerin büyük bir nüfuza sahip hâle gelmiş olmalarıdır. Nitekim Türklerin halka uyguladıkları baskılardan dolayı Mu'tasım yönetim merkezini Bağdat'tan Samarra'ya taşımak zorunda kalmıştı. Türklerin kaba, haşin, sert tutumları ve Bağdat halkının şikâyetleri onu böyle bir değişikliği yapmak zorunda bırakmıştı.

İslâm devletinin merkezî yönetiminin zayıflamasının ve birinci asırdan devraldığı heybetliğini aşamalı olarak yitirmesinin birçok sebebi vardı. Bunlardan biri; yöneticilerin zevk peşinde koşmaları, şehvetlerini tatmin edecek uğraşlar içinde olmalarıydı. Bir diğeri de, yöneticilerin eğlenceye dalmalarından sonra mevalilerin (Arap olmayan ve savaşlar neticesinde esir alınarak Müslüman Arapların arasına katılan insanlar) -özellikle Türklerin- genel siyasal merkezlerin kontrolünü ele geçirmeleridir.

Türklerin ve onlardan oluşan ordu komutanlarının hâkimiyeti eşi benzeri görülmemiş bir hadde gelip dayanmıştı.

Öyle ki, halifelerin atanması veya azledilmesi, bu Türk komutanlar eliyle, onların iradesine göre gerçekleşiyordu. Böylece siyasal irade çeşitliliği baş gösterdi. Halifeler tehlikeli sayılabilecek düzeyde zayıflamışlardı. Bir kere halifelerin saltanat süreleri alabildiğine kısalmıştı ve halifeler hızla değiştiriliyordu. Dolayısıyla İslâm devletinin merkezî yönetimini temsil eden hilâfet merkezine istikrarsızlık hâkim olmuştu.

Merkezin zayıflaması doğal olarak başka olumsuzlukların baş göstermesine de yol açtı. Örneğin İslâm devletinin uç bölgelerine hükmeden emîrlere bağımsız davranmaya başladılar. İslâm devletinin doğusunda ve batısında yarı bağımsız devletçikler ortaya çıktı.

Bu parçalanmışlık hâli İslâm toplumuna da sirayet etti. Bunun en belirgin örneği, Haricîlerin sebep oldukları ve H. 252 yılından 262 yılına kadar süren yıkıcı kargaşaydı. Ki bu kargaşada, Haricîlerin komutanı olan Müsavir b. Abdülhamit eş-Şari öldü.

Yine Sahibu'z-Zenc 255 yılında isyan etti. Bunun yanında Aleviler de "er-Rıza Min Âl-i Muhammed=Âl-i Muhammed'in (s.a.a) Rızası" sloganıyla durmadan isyan ediyorlardı.¹ Özellikle daha önce işaret ettiğimiz gibi, Mütevekkil'in Alevilere baskı uygulaması, İmam Hadi'yi (a.s) öldürmesi ve İmam Hasan Askerî'yi (a.s) de sürekli bir denetim altında tutması Ehl-i Beyt taraftarlarının isyanına sebep oluyordu.

1- Tarih yazarları, bütün bu olayları söz konusu yılın olayları içerisinde nakletmişlerdir. Bu olaylarla ilgili fazla bilgi edinmek isteyenler şu kitaplara bakabilirler: Tarih-i Taberî, hicrî 232-263. yılların olayları bölümünde; el-Kâmil Fi't-Tarih, aynı yılların olayları bölümünde ve Mürucu'z-Zeheb: 4/94-216.

Sosyal Durum

Bundan önce siyasal koşullardan, yönetimde istikrarın olmamasından, güvenlik unsurunun ortadan kalkmasından söz etmiş, bunun da İslâm devletinin çeşitli merkezlerinde Abbasî yönetimine baş kaldıran siyasal ve mezhebî hareketlerin çeşitliliği olduğunu söylemiştik. Bunun yanında Abbasî halifelerinin tayini ve azli hususunda Türklerin oynadıkları bariz role de işaret etmiştik.

Kuşkusuz bütün bunlar, İslâm ümmetinin evlâtlarının ve devletin Müslüman reayasının oluşturduğu sosyal hayatı olumsuz yönde etkiliyordu. Bu da halk-devlet ilişkisine gerginlik şeklinde yansiyordu. Bunun sonucunda da sosyal durumda istikrar namına bir şey kalmıyordu.

Ayrıca siyasal koşulların farklılığı; sosyal farklılıklara, sınıfların ortaya çıkmasına veya geçim düzeyleri bakımından aralarında uçurumlar kadar fark bulunan sosyal tabakaların belirmesine, toplumsal kümelerin gitgide birbirlerinden uzaklaşmasına, saray ve saray adamlarına yakın veya uzak oluşlarına göre beliren hak ve görevlerin bir olgu olarak cari olmasına yol açıyordu.

Bu yüzden İslâm ümmetinin evlâtları; iman kardeşliği, eşitlik, adalet ve insaf esaslarına dayanan dinin mensupları bölünmüşlerdi: Bir yanda saltanatın gücünden yararlanan, varlık içinde azgınlaşan küçük bir zümre, öbür yanda İslâm ümmetinin kahir ekseriyetini temsil eden yoksul, ezilmiş, iç çatışmaların yıpratığı, kavgaların ve savaşların girdabında bitap düşürdüğü, biri biterken öbürü başlayan ve bir anda İslâm devleti genişliğindeki koca bir coğrafyayı etkisi altına alma istidadına sahip isyanların gına getirdiği geniş halk kitleleri...

Derken sonuçta İslâm devletinin bir parçası kopuyor ve merkezden ayrı bağımsız bir devlet oluşturuyordu. Öyle ki bu

durum, tarihçilerin de işaret etiği emîrlerin emirliği döneminin başlamasına yol açmıştı. Tarihçiler bu döneme "Emîrlerin Emirliği/Beylikler Dönemi" adını verirler.¹ Bunun yanında Hamdanîler, Buveyhiler, Safarîler (hicrî 254), Samanîler (hicrî 261-389) gibi bağımsız devletler de ortaya çıkmıştı... Bunun da etkisiyle devam eden süreçte Abbasî devleti parçalandı ve yıkıldı (hicrî 656).²

İslâm toplumu, birinci Abbasî döneminin sonlarında birkaç kavimden oluşuyordu: Araplar, Farslar, Mağripliler. Yine Türklerin siyaset sahnesine çıkmaları, Mu'tasım zamanına denk gelir ki, halife onları muhafız olarak görevlendirdi, devlet makamlarını onlara verdi, Arapları ve Farsları ise ihmal etti. Nihayet Türklerin kendileri açısından büyük bir tehdit unsuru olmaya başladıklarını fark ettiklerinde Mağriplilerden (Afrikalılar), Farganîlerden (Orta Asyalılar) ve başka unsurlardan oluşan paralı askerlerden yararlanmak istediler.³

Yine bu dönemde Müslümanların çeşitli gruplara, taifelere bölündüğünü, İslâm toplumunun mezhep kavgalarının içinde bocaladığını ve bunun da büyük bir parçalanmışlığa neden olduğunu görüyoruz. Bir yanda Müslümanların büyük çoğunluğunu oluşturan, Türklerin etkin oldukları dönemlerde geniş ölçüde mezhebî özgürlükten yararlanan, bu yüzden de büyük bir özgüven kazanan Ehlisünnet mezhebi, öbür yanda birçok baskı ve zorluğa maruz kalan Şia.⁴

Ama bu demek değildir ki, Abbasî devletinin yöneticileri dinî yükümlülükleri yerine getirme duyarlılığı itibarıyla Ehlisünnet mezhebine bağlı davranıyorlardı. Aksine, bizim

---

1- Tarihu'l-İslâm es-Siyasî, Dr. Hasan İbrahim Hasan: 3/26

2- Tarihu'l-İslâm es-Siyasî: 3/26

3- Tarihu'l-İslâm es-Siyasî: 3/422-423

4- Tarihu'l-İslâm es-Siyasî: 3/423

gördüğümüz kadarıyla onların amacı Ehl-i Beyt İmamları'nın ümmet içindeki etkisini önlemek, çeşitli yöntemlere başvurarak, çeşitli yollar izleyerek bu hareketi durdurmaktı. Bu yollardan biri, yönetimin görüşüne uygun hareket eden, yönetim tarafından da olumlu görülen ve günün birinde baş kaldırmasından endişe duyulmayan fırkaların desteklenmesiydi. Bu yüzden yönetimin devamı, halifelerin saltanatlarının sürmesi için bu mezhep temsilcilerine sofralarında yer ayırıyor, onları saygın konumlarda gösteriyorlardı. Ama şiddet eğilimli, hâkimiyet kurma peşinde olan Türklerin yönetime nüfuz etmesinden sonra bu durumun devam etmesi mümkün değildi. Çünkü yukarıda açıkladığımız gibi, Türkler Abbasî saltanatına boyun eğecek gibi değillerdi.

O döneme damgasını vuran sosyal parçalanmışlığı analiz edebilmemiz için dönemin sosyal tabakalarını incelemekte yarar vardır:

1-Köleler sınıfı: Mısır, Kuzey Afrika, Arap Yarımadası'nın kuzeyi en büyük siyah köle pazarlarıydı. Tarlalarda, bağ-bahçe işlerinde çalıştırmak ve saray muhafızlığı yaptırmak amacıyla çok sayıda zenci kadın ve erkek köle getiriliyordu bu pazarlara. Irak'ta zenci nüfus o kadar artmıştı ki, sonunda on dört seneden fazla süren bir zenci isyanı patlak verdi (255-270).¹

Bu isyan devlette ve ümmette büyük can ve mal kaybına sebep oldu. İsyanın bastırılması için harcanan bu malların, kaybedilen bu canların devletin zayıflamasında büyük payı vardır.

2- Ehl-i Zimmet: Yahudilerden ve Hıristiyanlardan oluşan bu grubun dinî şartlarına devlet müdahale etmezdi. Bi-

---

1- Tarih-i Taberî: 7/543 ve 8/136, hicrî 255-270 yılının olayları bölümü; el-Kâmil Fi't-Tarih, 7/205, 399 ve Tarihu'l-İslâm es-Siyasî: 3/424

lakis yöneticiler onlara karşı son derece hoşgörülü davranır; törenlerine, bayramlarına, kutlamalarına katılır ve onların himaye edilmelerini emrederlerdi.¹

3- Saray adamları: Devlet siyasetinde büyük etkileri olan bu adamlar, ekonomik ve sosyal yapıdan da büyük pay alırlardı.

4- Genel halk kitleleri: Bu kesim, ağır vergilerin altında inim inim inliyor; savaşlardan, ihtilâflardan ve iç çekişmelerden bitap düşmüştü.

5- Kölelerden ve başka gruplardan oluşup da şarkıcılık yapan kalabalık bir zümre: Bunlar halifelerin ve ileri gelenlerin gecelerini ihya etmek, onları eğlendirmek için şarkı söylerlerdi. Bunlara verilen ücretler dudak uçuklatacak miktarlara varıyordu.²

Derken bizzat saray adamları kendi içlerinde parçalanmaya başladılar. Saray adamları ile Türklerden ve başkalarından oluşan ordu mensupları arasında rekabet hat safhaya varmıştı. Kuşkusuz, bunun olumsuz etkileri genel halk kitlelerine yansiyordu.

Kültürel Farklılıklar

Özellikle Yunanca, Farsça ve Hintçe gibi yabancı dillerden yapılan tercüme sayesinde bu çağda İslâm kültürü şaşırtıcı bir hızla yayılmıştı.

Bunun başta gelen etkeni, İslâm'ın ilim öğrenmeyi teşvik etmesi, ilim öğrenmeyi kadın-erkek her Müslüman'a farz kabul etmesiydi. Bu arada âlimler, ilim adamları ve edebiyatçılar halifelerden, sultanlardan, emîrlerden büyük destek görürlerdi.

1- Tarihu'l-İslâm es-Siyasî: 3/424

2- Tarihu'l-İslâm es-Siyasî: 3/424, 429 ve devamı

Bu kültürel hareketin doğudaki merkezleri Samanîlerin, Gaznevîlerin, Buvehyilerin ve Hamdanîlerin başkentleri, Mısır ve Emevî yönetimi altındaki Endülüs'te ise merkezleri Tolonluların, Ahşidlilerin ve Fatımîlerin başkentleriydi.

Buna, kültür ve ilmi siyasal amaçlarının gerçekleşmesi için bir araç olarak gören çeşitli grupların ortaya çıkmasını da eklemek gerekir.

Bir yandan bu kültür ve ilim gruplarının kendi aralarındaki tartışmaların, öbür yandan da bu grupları temsil eden âlimler ile saraya yakın resmî âlimler (saray fakihleri) arasındaki tartışmaların; bu döneme, özellikle de hicrî dördüncü asra damgasını vuran ilmî aydınlanma üzerinde, genel olarak İslâm ümmetinin içinde bulunduğu karışıklığa ve Abbasî devletinin zayıflamasına rağmen, büyük etkisi olmuştur.¹

Ekonomik Durum

Abbasîler ilmî araştırmaya dayalı olarak tarıma, bağcılığa büyük önem veriyorlardı. O dönemde yaygınlaşan ziraat okulları, Müslüman aklın aydınlanmasında büyük etkiye sahipti.

Tarım, sulamayla yapıldığı için Abbasîler sulamaya verdikleri önemi, sulama yöntemlerini geliştirmek ve suyu toplumun ortak malı hâline getirmekle de gösterdiler. Bu amaçla Mısır'da, Irak'ta, Yemen'de, Fars bölgesinin kuzey doğusunda ve Maverayunnehir bölgesinde sulama yöntemlerini faaliyete soktular.

Bu yöntemler, büyük bir dikkatle tanzim edilip uygulamaya konulurdu. Nitekim sonraki dönemlerde Avrupalılar büyük orada bu yöntemlerden yararlandılar.

1- Tarihu'l-İslâm es-Siyasî: 3/332

Abbasî devleti baraj setlerinin ve kanalların korunmasına özel bir itina gösteriyordu. Bu iş için "mühendisler" adı verilen memurlar görevlendirmişti. Bunların asıl görevi, setin tamamen yıkılıp sel baskınlarına neden olmaması için setlerde oluşacak gediği sürekli kontrol ve koruma altında tutmaktı.¹

1- Tarihu'l-İslâm es-Siyasî: 3/305-319

İMAM HASAN ASKERÎ (A.S) ÇAĞI

İmam Hasan Askerî (a.s), ömrünün büyük bir bölümünü Abbasîlerin başkenti Samarra'da geçirdi; babası İmam Hadi'nin (a.s) içinde bulunduğu koşul, yaşadığı durum ve başından geçen olayları yakından izledi. Hicrî 254 yılında babasının vefatının ardından 22 yaşındayken İslâm ümmetinin imamet ve liderliğine geçti.

Taraftarlarının ve takipçi kitesinin ruhî ve fikrî önderi olması hasebiyle babasının çizgisini aynen sürdürdü. Onların akaidî ve içtimaî maslahatlarının hamisi olmasının yanı sıra, oğlu İmam Mehdi Muntazar'ın (a.s) gaybetinin alt yapısını hazırlama ve bu dönemi planlamayı üslendi.

İmam'ın (a.s) yaşadığı çağda Abbasî devletinin gücünü yitirmesine karşın, mevcut iktidar İmam Hasan Askerî'ye (a.s) ve onun irşat ve öğretilerini takip eden salih topluluğa karşı baskıcı tutumunu artırarak sürdürüyordu. İktidar, ne onu gözetlemeyi bıraktı, ne de hapisanede ona karşı şiddet kullanmaktan vazgeçti. Devlet; ondan, onun ümmet içerisindeki etkinliğinden ve bıraktığı büyük etkiden koktuğu için onu Kûfe'ye sürmek uğruna elinden geleni yaptı.¹

Risalet hareketinin önderi olarak İmam'a (a.s) karşı çatışmacı tutum, sadece çağındaki Abbasî halifelerine has değildi. Döneminde ayrıca, Ehl-i Beyt (a.s) düşmanlığını sür-

---

1- İleride bu konuyla ilgili açıklamalara yer vereceğiz inşallah.

düren Nasibîler tehlikesi de vardı. Onlar, mevcut yönetimin ve nebevî İslâm'dan sapmış nüfuzlu sınıfın tezleriyle çelişen Ehl-i Beyt'in seçkin fikrî ve siyasî tezlerine karşı durarak düşmanlıklarını sergilediler.

Nasibîlerin gerek Abbasî, gerekse Emevîlerden olanları, Peygamber'in Ehl-i Beyti'nin onun gerçek mirasçıları olduğunu ve yönetimi ele geçirmelerinin, ancak Ehl-i Beyt'i güç kaynaklarından uzaklaştırmalarıyla mümkün olduğunu çok iyi biliyorlardı. Bu nedenle Masum İmamları ve taraftarlarını kuşatmak, onları pasifleştirmek, ümmetin geri kalanından soyutlamak, ellerinde bulundurdukları baskı araçlarının tamamını kullanmak da dâhil her türlü yolu deneyerek onların üzerinde baskı kurdular.

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) ve taraftarlarının karşı karşıya kaldığı sıkıntılı koşullar, İmam'ın (a.s) İslâm ümmetinin içinden geçmekte olduğu olaylar karşısında, onların daha sonra fark edeceği gibi, menfi (pasif) ya da müspet (aktif) tutum belirlemede önemli rol oynamıştır.

İmam Hasan Askerî (a.s), Abbasî devletinin üç halifesiyle aynı çağda hayatını sürdürmüş, Türklerin eliyle helâk olan Mu'tezz'in halifeliğinin de bir bölümünde yaşamıştır. Ardından yerine, Emevî halifesi Ömer b. Abdülaziz'in hayatını kendisine örnek alan Abbasî halifesi Muhtedi geçmiştir. O, bilinçli olarak dikkatleri İmam'dan (a.s) ve onun zühdü, takvası ve verasından, ayrıca iktidarın yaptıkları yüzünden çektikleri acı ve sıkıntılardan başka tarafa çekmek, böylece kamuoyunu aldatmak amacıyla Ömer b. Abdülaziz'in yaşamını kendisine örnek alır görüntüsü veriyordu.

Ama ne var ki Muhtedi, Abbasî Sarayı'nın içinde Türklerin kendisini hicrî 256 yılında öldürmesiyle sonuçlanan karışıklıkların artması nedeniyle bu politikalarında başarılı

olamamış, kendisinden sonra tahta, hicrî 270 yılına kadar yönetimini sürdüren Halife Mutemed geçmiştir.¹

1- Abbasî Halifesi Mu'tez (Hicrî 252-255)

Türklerin, hicrî 247 yılında Halife Mütvekkil'i öldürmelerinin ve ondan sonra oğlu Muntasır'ı yerine getirmelerinin ardından nüfuzları arttı. Öyle ki Abbasî halifesi, iktidarsız ve zayıf iradeli bir sultan hâline gelivermişti. Nitekim İbn Tabataba'nın anlattıkları bunu açıklar niteliktedir:

Mu'tez, hilâfeti ele geçirdikten sonra etrafındaki seçkin insanlar müneccimleri getirtip onlara şöyle dediler: "Bakin bakalım, halife ne kadar yaşayacak ve hilâfete ne kadar kalacak?" Mecliste bazı zeki insanlar da vardı. "Ben onun ne kadar yaşayacağını ve hilâfetinin ne kadar olacağını bunlardan daha iyi biliyorum." diye konuşunca ona, "Peki ne kadar yaşayacak ve ne kadar yönetecek?" diye sordular. Adam, "Türkler ne kadar isterse." dedi. Bunu deyince, mecliste gülmeyen kalmadı."²

Bu metin bize Türklerin devletin yönetiminde, halifelelerin azlinde ve kamunun işlerine hâkim olma konusunda ne kadar nüfuz sahibi olduklarını göstermektedir. Halife onların elinde esir gibiydi; isterlerse onu azleder, isterlerse öldürürlerdi. Mu'tez, Türklerden korkmakta, onlardan şiddetle çekinmekteydi. Kendisini kesinlikle onlardan emin görmezdi. İçlerinde en tehlikelisi olan, ordu komutanlarından Küçük Boğa idi. O, bir grup Türk'le birlikte Mu'tez'in kendini hilafetten azlettiğine tanıklık ettikten sonra Mu'tez'in katlinde birçok role sahipti.

1- İleride söz konusu halifeler ve İmam'a (a.s) karşı takındıkları tavırlar ile ilgili açıklamalarda bulunacağız.

2- el-Fahrî Fi'l-Adabi's-Sultaniyye: 240

İmam Hasan Askerî (a.s) ise, İmam Hadi'yi (a.s) zehirleyerek şehit eden Mu'tezz'in hilâfetinin son günlerine şahit olmuştu. Mu'tezz'in siyaseti, İmam Hasan Askerî ve taraftarlarına karşı savaşta Halife Mütevekkil'in siyasetinin bir devamıydı. Hatta bu dönemdeki baskı ve şiddet, öylesine arttı ki Mu'tez, İmam'ın (a.s) varlığını, etkisinin büyüklüğünü ve taraftarlarının çokluğunu kendisine tehlike olarak gördüğünden Kûfe'ye sürülmesini emretti.

Muhammed b. Bülbül şöyle der:

Mu'tez, Said el-Hacib'e, Ebu Muhammed'i (İmam Hasan'ı) Kûfe'ye göndermesini, sonra da yolda boynunu vurmasını emretti.¹

İmam'ın taraftarlarından biri olan Ebu'l-Heysem, kendisini Kûfe'ye süren Mu'tezz'in durumunu sormak amacıyla İmam Hasan Askerî'ye (a.s) yazdığı mektupta şöyle der: "Fedan olayım, bizi sıkıntıya sokacak bir haber ulaştı." İmam (a.s) ona şöyle yazdı: "*Üç vakitte size rahatlık gelecek.*" Mu'tez üç gün içerisinde tahtından indirildi ve öldürüldü.²

İmam'la (a.s) Mu'tez arasındaki ilişki, Emevîlerin devrilmesinden sonra Abbasîlerin hilâfeti ele geçirmesinden itibaren başlayan düşmanlık ve çatışma siyasetinin bir ifadesiydi. Bu siyaset, çok kısa dönemler hariç Abbasî devleti, hâkimiyetini sürdürdüğü yıllarda sürmüştü. Çünkü halifeler, Ehl-i Beyt İmamları'nın ümmet içerisindeki etkin rolüne ve sahip oldukları yüce konuma vâkıftılar; kılıç, kan ve İslâm ümmeti içerisindeki iyilerin ve takva sahiplerinin kelleleri üzerinde bina ettikleri devletlerine bir hâlel getirmelerinden korkmaktaydılar.

1- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/531

2- el-Gaybet, Şeyh Tusî: 208; Delâilu'l-İmamet: 427; el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/451; Keşfu'l-Gumme: 3/212, Delâil-i Himyerî'den naklen.

Muhammed b. Ali es-Samurî, İmam Hasan Askerî'nin Mu'tezz'in helâkini tahmin etmesini şöyle rivayet eder:

Ebu Ahmed Ubeydullah b. Abdullah'ın yanına girdiğimde, elinde İmam Ebu Muhammed Hasan Askerî'nin (a.s) elbisesine ait bir parça gördüm, üzerinde şöyle yazıyordu: *"Ben bu azgının, -yani Zübeyrî'nin [Mu'tezz'in lakabı]- durumunu Allah'a götürdüm. Allah, üç gün sonra onu(n canını) alacak."* Üçüncü gün olunca da olan oldu.¹

Çünkü ölümlerin en kötüsüyle öldürüldü.

İbn Esir bu ibarede geçen Mu'tezz'in öldürülmesi hadisesini şöyle anlatmaktadır:

[Mu'tezz'in] yanına Türklerden bir topluluk girdi. Odanın kapısına kadar ayaklarından çekerek sürüklediler, ardından gürzlerle ona vurdular. Sonra gömleğini yakarak onu evin içinde güneşin en hararetli olduğu yere koydular. Sıcaklığın şiddetinden bir ayağını kaldırıp diğerini koymaktaydı. Eliyle kendisini korumaya çalışırken, bazıları onu dövmekteydi. Sonra onu odanın içerisine soktular. İbn Ebi's-Şevarib'i ve onun tahttan indirilmesine tanıklık edecek bir topluluğu yanına getirdiler, onlar da onun hilafetten azledildiğine şahitlik ettiler. Salih b. Vusayf'i de, Mu'tezz'in kendisi, annesi ve kız kardeşine aman verildiğine şahit tuttular. Mu'tez kendisine işkence edilecek kişilere teslim edildikten sonra üç gün boyunca yeme ve içmeden mahrum bırakıldı. Kuyudan bir kap su istediğinde, onu bundan

---

1- Keşfu'l-Gumme: 3/213, ed-Delâil'den naklen. Bu rivayet, el-Gaybet, Şeyh Tusî: 205'te; el-Menakıb, İbn Şahraşub: 3/530'da ve es-Sıratu'l-Müstakim: 2/206'da nakledilmiştir. Bu kaynaklarda, azgından maksadın Halife Müstain olduğu kaydedilir. Ama bu doğru değildir. Çünkü Müstain, İmam Hasan Askerî'nin imamlık döneminde yaşamamıştır. Bilakis daha öncesinde ölmüştür.

men ettiler. Sonra onu yeraltında bir mahzene sokup kapısını sıkıca üstüne kapattılar,¹ böylece orada öldü.²

Mu'tezz'in azlolunma sebebi, elinde bütçe olmadığından Türklere maaşlarını vermeydi. Kendisi için elli bin dinara kadar indiler, bunun üzerine Mu'tez annesinden para istemek için ona adam gönderdi. O da Mu'tezz'e, "Elimde para yok."³ deyince, hakkında komplo kurup onu öldürdüler.

Bu hikâye, Abbasî yönetiminin zayıflığının ve yönetimin halifenin elinden çıktığının en iyi göstergelerinden biridir. Paradan (bütçeden) sorumlu kâtipler (bürokratlar) nasıl isterlerse öyle davranıyor, hiçbir konuda halifeye itaat etmiyorlardı. Böylece Mu'tezz'in utanç verici sonu, kendi adamlarının ve muhafızı Türklerin eliyle gerçekleşmiş oldu.

2- Abbasî Halifesi Muhtedi (Hicrî 255-256)

Tam adı Muhammed b. Vasık b. Mutasım olup annesi, Verde olarak isimlendirilen ümmü velet (çocuğu olduğu için azat edilen cariye kadın) idi. Kardeşi Mu'tezz'in öldürülmesinden sonra hicrî 255 yılında hilâfete geçti. Mu'tez saraya getirilip de kendisinin halifeliği yürütmekten aciz kaldığını ilan edene ve elini Muhtedi'ye uzatarak ona biat edene kadar kimse ona biat etmedi. Biat gerçekleşince Muhtedi, orada bulunanların karşısına getirildi⁴ ve halifeliği için kendisine biat edildi.

O, zahitlik taslayarak ve sanki dünyadan eletek çekmiş gibi görünerek halkı kandırmak ve insanlar tarafından eğ-

---

1- Tarih-i Taberî'de şöyle geçer: "Sonra etrafı kalın ve sımsıkı örülen bir mahzen yaparak onu oraya soktular ve kapısını da üzerine kapattılar, böylece orada öldü."

2- el-Kâmil Fit-'Tarih: 7/195, 196.

3- Tarih-i Taberî: 7/525; el-Kâmil Fit-'Tarih: 7/195

4- el-Kâmil Fit-'Tarih: 7/198; Tarihu'l-Hulefa: 1/314

lence meclisleri, şarap, dünyevî zevklerde aşırıya gitme gibi alışkanlıklarıyla tanınan Abbasî halifeleriyle ilgili bu intibai değiştirmek ve halkı aldatmak için Ömer b. Abdülaziz'in yaşamını kendisine örnek alıyor gibi bir görüntü sergiledi. Nitekim Haşim b. Kasım, Muhtedi'ye lüks içinde yaşamayı terk etme hâlinde ve sahip olduğu nimetlerden sorduğunda şöyle dedi:

Durum tavsif ettiğin gibidir. Ancak düşündüm ki, Ümeyye Oğulları içerisinde Ömer b. Abdülaziz vardı. -Senin de bildiğin gibi, sade yaşantıyı seven züht sahibi biriydi.- Böylece Haşim Oğulları'na karşı üstünlük elde etmek istedim ve gördüğün gibi kendime bu yaşantıyı seçtim.¹

Bu yaşamın ardındaki saik, Allah-u Teâlâ'nın rızası değil, insanların kendisine itaat etmesini sağlamak için dikkatleri, takvasıyla, verasıyla ve zor günlerinde ümmetle dayanışmasıyla bilinen başta İmam Hasan Askerî (a.s) olmak üzere, Benî Haşim'in sahip olduğu erdemlerden başka yöne çevirmek ve zahiren dindar bir insan görünümü vermektir. Hâlbuki halife için en uygunu, Müminlerin Emîri Ali b. Ebu Talib'i (a.s) örnek almaktır. Çünkü zühdü ve takvasıyla bilinen ve hatta Allah Resulü'nden (s.a.s) sonra Müslümanlar arasında zühdü gelenek hâline getiren oydu. Nitekim Ömer b. Abdülaziz'e bir oturumda etrafındakiler, Peygamberimizin (s.a.a) sahabîlerinin en zahidinin kim olduğunu sorduğunda, "İnsanların en zahidi Ali b. Ebu Talip'tir." ifadelerini kullanmıştı.²

1- Tarih-i Bağdad: 4/119; Tarihu'l-İslâm, Zehebî: hicrî 251-260 yıllarının olayları ve ölümleri bölümünde; Tarihu'l-Hulefa: 1/314. Biz ikinci kaynaktan aktardık.

2- el-Mi'yaru ve'l-Muvazeneh, İskafi: 240

Muhtedi'nin Muarızlarına Karşı Siyaseti

a) Halife ve Ordu Emîrleri

Muhtedi'nin Türklere karşı siyaseti, Mu'tez ve Mütevekkil'e yaptıkları gibi kendisini devirmelerinden yana korku, ihtiyat ve çekince içerikli bir siyasetti. Bu yüzden olayların seyri üzerinde büyük nüfuz sahibi olan Türk komutanlarından Musa ve Müflih'in öldürülmelerini emretti. Ancak bu ikisini öldürmekle görevlendirdiği Bekyal, Musa b. Boğa'ya öldürmekten imtina etti. Çünkü Muhtedi'nin Türklerin nüfuzunu kırmayı ve kendilerini etkisiz hâle getirmeyi hedeflediğini çok biliyordu. Bu yüzden Bekyal dedi ki: "Ben bununla sevinecek değilim, hatta bu bizim aleyhimize olacak bir gelişme." Ardından Muhtedi'yi öldürme üzerinde ittifak ettiler, halifenin destekçileriyle Türkler arasında çok şiddetli çatışmalar meydana geldi. Tek bir günde dört bin Türk hayatını kaybetti. Savaş, halifenin Ferganîlerden (Orta Asyalılar), Uşrusenîlerden (Semerkand'in yaklaşık 145 kilometre doğusunda bir yer) ve Mağribîlerden (Afrikalılar) müteşekkil ordusu mağlup edilene kadar sürdü. Ardından halifeyi yakalayıp hicrî 256 senesinde hayâlarını sıkarak öldürdüler.¹

Muhtedi döneminin vuku bulan önemli olaylardan bazıları şunlardır:

1- Humus halkının İbn Akkar liderliğinde Muhammed b. İsrail'e başkaldırması.

2- Mütvekkil'in oğulları olan Ebu Ahmed ve İsmail'in, Mu'tezz'in annesinin ve oğlunun önce Mekke'ye, ardından da Irak'a sürülmesi.

3- Muhaliflere aman verilmesi.

1- el-Kâmil Fi't-Tarih: 7/230; Tarihu'l-Hulefa, Suyutî: 1/314. Biz olayı ikinci kaynaktan aktardık.

4- Şam valisi Emacur et-Türkî ile İsa b. Şeyh er-Rib'î arasında çıkan savaş ve İsa'nın yenilgiye uğraması.

5- Cafer b. Mahmud'a yapıldığı gibi bazı Şiîlerin ülkelere çıkarılıp Bağdat'a sürülmesi.¹

b) Muhtedi ve İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Ashabı

Muhtedi döneminde İmam Hasan Askerî'nin ve ashabının içinde bulunduğu koşullar, Mu'tez, Mütevekkil ve onlardan önceki Abbasî halifeler döneminde uygulanan öldürme, sürgün, tehcirin şiddetinden daha az değildi. Bilakis Muhtedi'nin siyaseti İmam'la ve taraftarlarıyla mücadele konusunda Abbasî yönteminin bir uzantısıydı. Muhtedi, İmam ve taraftarlarına, yakın çevresine baskı kurmakta, gazez beslemekte, onları sürekli kontrol altında tutmakta, mallarına el koymakta ve onlara saldırmaktaydı.

Şiîler ve İmam Hasan Askerî (s.a), Muhtedi döneminde çok zulüm ve baskıyla karşı karşıya kaldılar. Ahmed b. Muhammed'in rivayetlerini aktararak bu konu üzerinde biraz daha durabiliriz:

Muhtedi, mevaliyi (Arap olmayan Müslümanlar) öldürmeye başlayınca, Ebu Muhammed'e (İmam Hasan Askerî -ona selâm olsun) şu mektubu yazdım: "Ey efendim! Onu senden alıkoyan Allah'a hamdolsun! Onun seni tehdit ettiğini ve 'Onları yeryüzünden sileceğim.' dediğini duymuştum." O da kendi el yazısıyla şöyle yazdı: "*Bu onun ömrünü kısaltacak; bugünden itibaren beş gün say, altıncı günde büyük bir zillet ve alçaklık içerisinde öldürülecektir.*" Sonra İmam'ın (a.s) dediği gibi de oldu.²

1- Tarihu'l-Yakubî: 2/505-506

2- Usul-i Kâfi:1/510; el-İrşad: 2/333; İlamu'l-Vera: 2/144-145; el-İr-

Şifilerin baskı altına alınması, mal ve mülklerine el konulmasıyla ilgili en önemli gösterge, Ömer b. Ebu Müslim'in ri-vayet ettiği olaydır. Diyor ki:

Samarra'da Mısırlı bir adam yanımıza geldi. Adı Seyf b. Leys'ti. Şefi' adlı hizmetçinin gasp ettiği mülkünü almak için Muhtedi'nin nezdinde hakkını aramaya ve adı geçen hizmetçiyi mülkünden çıkarmaya çalışı-yordu. Biz İmam Ebu Muhammed el-Askerî'ye (a.s) bir mektup yazarak işini kolaylaştırmasını istemesini tavsiye ettik. Ebu Muhammed (a.s) ona şu cevabı gön-derdi: "Endişe etme, mülkün sana geri verilecektir. Sul-tanın yanına gitme. Mülkünü elinde bulunduran vekili bul ve onu en büyük Sultan olan âlemlerin Rabbi Allah ile korkut."

Adam gidip onu buldu. Mülkünü elinde bulun-duran vekil ona dedi ki: "Senin Mısır'dan ayrılmanın ardından bana bir mektup yazıldı ve seni arayıp bul-mam, mülkünü sana geri vermem istendi."

Böylece kadı Ebu Şevarih'in hükmüyle ve şahitlerin önünde mülkünü ona geri verdi ve artık Muhtedinin nezdinde hakkını aramasına gerek kalmadı.¹

Bu metinde anlatılandan, İmam'ın (a.s) taraftarlarının halk tabanının genişliğini, taraftarının ona bağlılığını ve bu bağın derinliğini anlamak mümkündür. İmam onların ihtiyaç-larına duyarlılık göstermekte, doğrudan ya da dolaylı olarak onların gereksinimlerini karşılamarına katkıda bulunmak-tadır. Ayrıca başka ülkelerdeki taraftarlarının halk üzerinde ne kadar tesirli olduğunu, valiler ve vilâyet yöneticileriyle ciddi bağları bulunduğunu göstermektedir. Taraftarlarının

---

şad'dan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/204; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/532; Menakıb'dan naklen Biharu'l-Envar: 5/285-286

1- age. c. 1. s. 511 hadis: 18.

haberleri birebir kendisine ulaşmakta, Seyf b. Leys el-Mısrî örneğinde olduğu gibi onları sultanın tuzaklarına düşmekten alıkoymaktadır.

c) İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Hapsedilmesi

Muhtedi; sürgün, uzaklaştırma ve müsadere yönteminin İmam'ın ve taraftarlarının faaliyet ve hareketinin genişlemesine engel olmadığını, İmam'ın (a.s) taraftarlarına verdiği talimatların ve onlar üzerindeki gözetiminin Abbasî yönetiminin çabalarını sonuçsuz bıraktığını gördüğünde, Muhtedi yönetimi, İmam'ı (a.s) hapsetmek ve ona hapishanede tazyikte bulundurmaktan başka bir çare bulamadı.

İmam'ın hapishanedeki gözetiminden sorumlu kişi, Muhtedi'nin Musa b. Boğa'yı öldürmesini istediği Salih b. Vusayf idi. Abbasîler, İmam'ın tutukluluğu döneminde ona gelerek, "Tazyike devam et, sakın baskıyı gevşetme!" dediğinde, o da onlara dedi ki: "Ne yapabilirim ki? Bulabildiğim en kötü, en şerli iki adamı onun başına musallat etmişim. Bir süre sonra bu iki adam, ibadet, namaz ve oruç bakımından olağanüstü mesafeler kat ettiler." Sonra o bekçileri ihzar etti ve onlar da dedi ki: "Onun ne özelliği vardır ki, sizi bu derece değiştirebildi?" Dediler ki: "Gündüzleri oruç tutan, geceleri sabaha kadar kıyam edip namaz kılan, konuşmayan, ibadet dışında bir şeyle uğraşmayan bir insan hakkında ne söylenebilir ki? Ona baktığımız zaman vücudumuzdaki bütün damarlar tırtıyordu; içimizde öyle duygular ve korkular oluşuyordu ki, kendimize hâkim olamıyorduk." Abbasîler bu sözleri duyunca, ümitleri kırılarak geri döndüler.¹

Muhtedi, İmam'ı ölümle tehdit ediyordu. Haber, İmam'ın (a.s) bazı adamlarına ulaştınca, ona şöyle yazdılar: "Ey Efen-

---

1- el-Kâfi: 1/512; el-İrşad: 2/334; İ'lâmu'l-Vera: 2/150-151; el-İrşad'dan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/204. Biz el-İrşad'dan naklettik.

dim! Başka şeylerle meşgul ederek onları senden uzak tutan Allah'a hamdolsun! Bana onların seni tehdit ettikleri haberi ulaştı." Bu olay, Müthedi'nin mevali fitnesiyle uğraştığı ve onların kökünü kazımaya karar verdiği dönemdi. Burada İmam'ın (s.a) Muhtedi'nin geleceğiyle ilgili verdiği hassas cevabı görüyoruz. Yazılı cevabı şu şekildedir:

Bu onun ömrünü kısaltacak. Bugünden itibaren beş gün say, altıncısında zillet ve açlık içerisinde öldürülecek.¹

Dediği gibi de oldu; Muhtedi'nin ordusu yenilgiye uğradı, tek başına Samarra'ya girerek halktan şu sözlerle yardım istedi: "Ey Müslümanlar topluluğu! Ben Müminlerin emîriyim, halifeniz için savaşın!" (Bütün çağrılarına rağmen) kimse ona karşılık vermedi.²

Ebu Haşim el-Caferî şöyle der:

Hasan Askerî ile birlikte Muhtedi b. el-Vasık'ın hapisanesinde mahpustum. Bana şöyle dedi: "*Bu gece Allah onun ömrünü sona erdirecek.*" Sabahladığımızda Türklerin çıkardığı karışıklıklar hadisesi meydana geldi, böylece Muhtedi öldürüldü ve Mutemed onun yerine geçti.³

3- Abbasî Halifesi Mutemed b. Mütvekkil (Hicrî 279-256)

İmam Hasan Askerî (a.s), Mu'tez ve Muhtedi'den sonra Abbasî halifelerinden Mutemed'in döneminde de yaşadı.

1- el-Kâfi: 1/510; el-İrşad: 2/333; İ'lâmu'l-Vera: 2/144-145

2- Tarih-i Taberî: 7/587; el-Kâmilu Fi't-Tarih: 5/230; Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ: 2/539. Biz ikinci kaynaktan aktardık.

3- el-Gaybet, Şeyh Tusî: 205, 223; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/530. Biz ikincisinden naklettik.

Yeni halife; eğlence, oyun ve şehvetler peşinde koşmaktaydı. Halkı ihmal ettiğinden insanlar ondan hoşlanmamaktaydı. Daha çok kardeşi Talha'yı sevmekteydiler.¹

Mutemed, yönetimde ipleri illerine alan, halife ve emîrleri istedikleri gibi değiştiren Türklerin etkisi altında kalmış, zayıf ve iradesiz bir halifeydi. İçinde bulunduğu zaaf hâlini Mute-med şu şiiriyle tasvir etmekteydi:

Şaşılacak durumlardan değil midir, benim gibi birisinin,

En az şeylerden bile men edildiğini görmesi?

Onun adıyla dünya tamamıyla alınırken,

Onun elinde onlardan hiç olmaması?

Bütün mallar ona götürüldüğü hâlde,

Ona götürülen malların bazısının engellenmesi?²

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Mutemed'le aynı dönemi paylaştığı zaman dilimi, Mutemed'in hilâfetinin başladığı hicrî 256 yılından İmam'ın (a.s) şehit edildiği hicrî 260 senesine kadar olan beş yıllık dönemdir. Bu dönem, ilk olarak, Türklerin yönetim üzerindeki hâkimiyetleri nedeniyle, ikinci olarak devlete bağlı çeşitli vilâyetlerde meydana gelen isyanlar sebebiyle, üçüncü olarak da yönetimin Şiîleri takip altına alması ve İmam'a (a.s) baskı yapması ve üzerlerindeki kontrolü artırması nedeniyle genel durum oldukça karışık.

Mutemed asrındaki en önemli hadiseler ise şunlardır:

1- Tarihu'l-İslâm, Zehebî, 251-260 Yılıının Gelişmeleri ve Ölümleri: 22; Tarihu'l-Hülefa, Suyufî: 18316

2- el-Kâmilu Fi't-Tarih: 7/455; Tarihu'l-Hülefa: 1/316. Şiirin iki mısraı için bakınız: Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ: 12/548 ve el-Vafi Bi'l-Vefeyat: 2/220. Bu iki kaynakta, "Onun adına dünya tamamıyla yenilirken..." şeklinde geçer.

a) Zenc İsyanı

Zenc isyanı, meydana getirdiği olumsuz tesirler nedeniyle önemli bir hadisedir. Zenc hareketine öldürme, yağmalama, gasp ve yakma gibi eylemler eşlik etmiş, bunlar da hareketin önderinin hâkim olduğu bölgelerde ekonomik ve toplumsal durumların bozulmasına yol açmıştır. İsyanları Basra'da başlamış; Abadan'a, Ahvaz'a ve diğer yerlere kadar yayılmıştır.

İsyanın üzerine gidip işini bitirmek, devlet için çokça para ve askere mal olmuştur. Zira Zenc hareketinin önderi, devletin ordusunu birçok yerde bozguna uğratmıştı. Nihayet Abbasî devleti, bu hareketi yok etmeyi başardı.¹

Zenc hareketinin lideri Ali b. Muhammed, kendisinin İmam Ali'nin (a.s) nesebinden geldiğini söylemişti. Ancak İmam Hasan Askerî (a.s) bu iddiayı yalanladı. Muhammed b. Salih el-Has'amî'den şöyle rivayet olunmuştur; diyor ki: "Ebu Muhammed'e (Hasan Askerî aleyhisselâm'a) bir mektup yazarak ondan bazı şeyler sordum. Ondan Basra'da isyan başlatan Zenc hareketinin lideri hakkında bilgi almak istiyordum... Bana şunları yazdı: *Zenc hareketinin lideri biz Ehl-i Beyt'ten değildir.*"²

İmam'ın (a.s) yazdığı mektup, Zenc isyanının meşru olmadığı gibi, bu hareketin Ehl-i Beyt çizgisiyle bağlantısının bulunmadığına ve İslâm'ın ilkelerine bağlı olmaktan uzak oluşuna delâlet etmektedir.

1- Zenc hareketiyle ilgili bakınız: Tarih-i Taberî: 7/543 ve sonrası, hicrî 255-270 yılı olayları; el-Kâmilu Fi't-Tarih: 7/205-399, hicrî 255-270 yılı olayları

2- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/529; Keşfu'l-Gumme: 3/214, ed-Delâlil adlı eserden naklen; o ikisinden naklen Biharu'l-Envar: 63/197

b) İbnu's-Sufî el-Alevî Hareketi

Mısır'ın Said vilâyetinde İbrahim b. Muhammed adlı biri ortaya çıktı. İbnu's-Sufî adıyla ve İsna kentinin sultanı olarak bilinmekteydi. Onunla İbn Tolon komutasındaki devlet ordusu arasında savaş çıktı. Şiddetli çatışmalarla geçen savaşın ardından İbnu's-Sufî'nin adamlarından çok kişi öldürüldü ve sonunda mağlup oldu. Hicrî 259 yılında iki ordu bir kez daha karşılaştı. İbnu's-Sufî yine yenildi ve şehrin içlerine doğru kaçtı. Orada yakalanan İbnu's-Sufî, Mısır'a İbn Tolon'un yanına gönderildi.¹

c) Kûfe'de Ali b. Zeyd İsyanı

Hareketi hicrî 256 senesinde Kûfe'de patlak verdi. Ali b. Zeyd şehri ele geçirdi ve halifenin temsilcisini oradan uzaklaştırdı. Mutemed, onun üzerine kalabalık bir ordunun başında Şah b. Mikyal'i gönderdi. İki ordu karşılaştı, savaşın sonunda Şah mağlup oldu. Kurtulmayı başaran Şah, adamlarından çoğunu kaybetti. Sonra Mutemed, Türk kökenli Keycur'u onun üzerine gönderdi. Keycur, Zeyd b. Ali'ye haber göndererek kendisine itaat etmesini istedi, karşılığında kendisine aman vereceğini bildirdi. Ali b. Zeyd ise, Keycur'dan bazı şeyler istedi ki Keycur onları kabul etmedi. Ardından Ali b. Zeyd, Kûfe'den çıkarak Kadisiye'de ordugâh kurdu. Bunun haberini alan Keycur onu yakaladı, sonra onu mağlup etti ve adamlarından birçok insanı katletti.²

Mutemed döneminde başka olaylar da oldu. Hasan b. Zeyd el-Alevî Cürcan'ı ele geçirdi, şehirdeki birçok askeri öldürdü, o ve adamları şehirdeki malların birçoğuna ganimet olarak el koydular.³

1- el-Kâmilu Fi't-Tarih: 7/238-239, 263-264

2- el-Kâmilu Fi't-Tarih: 7/239-240

3- el-Kâmilu Fi't-Tarih: 7/248

Bir başka olay ise haricî Müsavir'in ve yine Haricîlerden olan Benî Zühayr kabilesinden Tavk'ın isyanlarıydı. Nasan b. Eyyub b. Ahmed el-Advî onunla savaştı, onu mağlup etti, Müsavir'in kafasını kesti, kellesini Samarra'ya gönderdi.¹

Abbasî devletine karşı gerçekleşen bu hareketler, devletin meşruiyetini yitirmesine neden olan uzun bir zaman dilimine yayılmış ve halifelerin hanif İslâm'ın değerlerinden uzaklaşmalarına neden olmuştu. Bu olaylar, İmam Hasan Askerî'den (a.s) sonra Bağdat'ın hicrî 656 yılında Moğolların eline düşmesine kadar devam etti.

d) Mutemed ve İmam Askerî (a.s)

Mutemed, İmam Hasan Askerî'den (a.s) kurtulmaya çalıştı. Yani kendisinden önceki Emevî ve Abbasî halifelerinin Ehl-i Beyt İmamları'na (onlara selâm olsun) karşı tutumunu sürdürdü. Ancak görünüşte İmam'a (a.s) karşı tutumu birdenbire değişti. Vahşi hayvanların yanına atarak İmam'dan kurtulmaya çalışmasından sonra ondan özür diledi. Nitekim Mütevekkil de, babası İmam Hadi'ye (a.s) yönelik tasfiye çabalarının bir benzeri olarak böyle bir şey yapmıştı.

Olay şöyle oldu: Mutemed, İmam'ı (a.s), kendisini baskı altında tutan Yahya b. Kuteybe'ye teslim etti. İbn Kuteybe de, İmam'ı parçalarlar zannıyla onu bir grup vahşi hayvanın yanına attı. Oysa Yahya'nın karısı, daha önce kendisini İmam'a (a.s) herhangi bir şekilde eziyet etmemesi konusunda uyarılmış ve şöyle demişti: "Allah'tan kork! Ona bir şey yapman durumunda senin hakkında endişe ederim." Ancak Yahya dedi ki: "Vallahi onu yırtıcı hayvanlarına arasına atacağım." Ardından Yahya bu hususta halifeden izin istedi, o da izin verince, İmam'ı yırtıcı hayvanların içine attı. Atarken de vah-

---

1- el-Kâmilu Fi't-Tarih: 7/249

şi hayvanların İmam'ı yiyeceğinden kuşku duymuyorlardı. Bir süre sonra İmam'ı attıkları yere baktılar, İmam'ın kıyım hâlinde olup namaz kıldığını gördüler. Derken İmam'ın oradan çıkarılıp evine götürülmesini emretti.¹

Şöyle rivayet edilir: Yahya b. Kuteybe üç gün sonra yanında hayvanların eğiticisi olduğu hâlde İmam'ın (a.s) yanına geldi. Baktılar ki, İmam etrafında aslanlar olduğu hâlde namaz kılıyor. Sonra eğitici aslanların kafesine girdi, aslanlar onu parçalayarak yediler. Yahya da Mutemed'e koşarak ona durumu haber verdi. Bunun üzerine Mutemed, İmam'ın (a.s) yanına giderek ona yalvardı...²

Mutemed, daha sonra da İmam Hasan Askerî (a.s) üzerinde baskılarını sürdürdü. Onu Ali b. Cerin hapisanesine attırdı, sürekli İmam hakkında ondan haberler istiyordu. O da ona şöyle cevap veriyordu: "Gündüz oruç tutuyor, geceleri de namaz kılıyor."³

İbn Sabbağ el-Malikî diyor ki: Ebu Haşim Davud b. Kasm el-Caferî şöyle rivayet eder: Cevşak'taki hapisanedeydim. Ben, Hasan b. Muhammed el-Atıkî, Muhammed b. İbrahim el-Amrî ve falan falanla birlikte beş-altı Şi'iydik. O sırada Ebu Muhammed Hasan b. Ali (a.s) kardeşiyle birlikte yanıma girdi. Hemen (zarar gelmesin diye) İmam'ın çevresini kuşattık. Gardiyanı Salih b. Vusayf el-Hacib idi. Hapisanede

---

1- el-Kâfi: 1/513; el-İrşad: 2/334-335; İ'lâmu'l-Vera: 2/151. Bu kaynağın tümünde, bu işi yapanın, Abbas Oğulları'nın hizmetçisi Nihrir adındaki şahıs olduğu belirtilir. Ancak el-Mekakıb'ın yazarı, c.3, s. 530'da bunu Yahya b. Kuteybe'nin yaptığını söylemiş ki, biz de ondan aktardık.

2- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/530; ondan naklen Biharü'l-Envar: 50/309

3- Muhecu'd-Daavat: 330; Uyunu'l-Mu'cizat: 125; Muhec'den naklen Biharü'l-Envar: 50/314

yanımızda serkeş bir adam da vardı. Ebu Muhammed bize doğru baktı ve bize gizlice şöyle dedi:

Bu adam yanınızda olmasaydı, sizin ne zaman salıverileceğinizi haber verebilirdim. Söylediklerinizi ve hakkınızda yazdığı birtakım hikâyeleri halifeye gönderiyor. Elbisesinin içine gizlediği bir tuzak var. Bilmediğiniz bir şekilde bunları halifeye ulaştırarak tuzağı derinleştirmek istiyor. Onun şerrinden sakının.

Ebu Haşim diyor ki: Hepimiz adamın üzerine çullanarak onu etkisiz hâle getirmeye muktedir değildik. (Bunun yerine) elbisesini araştırdık, yazdıklarının elbisesinin içerisinde olduğunu gördük. Bizden çok kötü bir şekilde bahsediyordu. Oradan mektubu aldık ve onu uyardık. İmam hapiste oruç tutuyordu. İftar ettiğinde biz de onunla birlikte yiyorduk. Yemeği, hizmetçisi üstü kapalı bir kapla taşıyordu.

Ebu Haşim diyor ki: Onunla birlikte ben de oruç tutuyordum. Oruç tutmaktan bitkin düştüğüm bir gün hizmetçime emrettim, bana bir çörek getirdi. Hapishanede boş bir yere gittim, yedim ve içtim. Sonra insanlarla birlikte oturduğum yere geri döndüm. Gittiğimi kimse hissetmedi. İmam beni gördüğünde tebessüm etti ve *"Yemek mi yedin?"* diye sordu. Ben de utandım, bunun üzerine bana dedi ki: *"Bir sorumluluğun yok ey Ebu Halim! Bitkin düşündüğün ve güç almak istediğin zaman et ye. Çünkü çörek güç vermez."* Ardından dedi ki: *"Bundan sonraki üç gün boyunca oruç tutma. Çünkü bünye oruçla bitkin düştüğünde, ancak üç gün sonra kendine gelirsin."*

Ebu Haşim şöyle diyor: Ebu Muhammed el-Hasan'ın hapse girmesinin üzerinden fazla bir zaman geçmeden ve ortada hiçbir neden yokken insanlar müthiş bir kıtlık çekmeye başladılar. Halife Mutemed b. Mütvekkil, insanları istiskaya (yağmur duasına) çıkmaya çağırdı. Bunun üzerine insanlar dışarı çıkarak yağmur duası etmeye başladılar. Ancak yağ-

mur yağmadı. Dördüncü gün Caselik (Hıristiyanların önderi) ve kendisiyle birlikte bir grup Hıristiyan ve rahip de yağmur duası etmek üzere sahraya çıktı. İçlerinde bir rahip vardı, elini yağmur duası için göğe her uzattığında yağmur bardaktan boşalırcasına yağıyordu.

Sonra bunlar ikinci gün tekrar dışarı çıktılar ve ilk gün yaptıklarının aynısını yaptılar. Yine yağmur bardaktan boşanırcasına yağdı. Yağmur öyle şiddetliydi ki bir süre sonra insanlar bu sefer yağmurun durmasını istemeye başladılar. İnsanlar buna şaşırды ve içlerine şüphe düşerek Hıristiyanlığa meyletmeye başladılar. Sonra bu durum halifeye zor geldi. Salih b. Vusayf'i Ebu Muhammed b. Hasan b. Ali'yi (a.s) hapisten çıkartmak ve huzuruna getirmek için gönderdi.

Ebu Muhammed (a.s) halifenin yanına gelince, ona dedi ki: "Deden Muhammed'in ümmetinin başına gelen şeyin bir hâl çaresine bak." Ebu Muhammed dedi ki: *"Onları bırak, yarın üçüncü gün de çıksınlar."* Mutemed dedi ki: "İnsanlar yağmurun yağmamasını istiyor, artık her şeyden vazgeçtiler; onların dışarı çıkmalarının yararı ne olacak?" İmam dedi ki: *"İnsanlardan şüpheyi gidereceğim, zayıf insanların akıllarını ifsat eden bu vartadan onları kurtaracağım."*

Halife, Caselik ve rahiplerle birlikte insanların da âdet olduğu üzere üçüncü günde dışarı çıkmalarını emretti. Hıristiyanlar dışarı çıktılar ve Ebu Muhammed de yanında büyük bir halk kalabalığı ile dışarı çıktı. Hıristiyanların tamamı âdetleri olduğu üzere yağmur duasına başladı. Ancak rahip elini gökyüzüne uzatıp Hıristiyanlar ve ruhbanlar da onunla birlikte âdetleri olduğu üzere dua etmeye başlayınca, gökyüzünü bulutlar kapladı ve yağmur yağdı.

Ebu Muhammed el-Hasan (a.s), rahibin elinin tutularak avucunda bulundurduğu şeyin alınmasını emretti. Bir de baktılar ki, parmaklarının arasında bir insan kemiği bulunuyor.

Ebu Muhammed kemiği aldı ve onu bir hırkaya sardı, sonra da ona, "Şimdi yağmur duası yap." dedi. Gökyüzü açıldı, bulutlar dağıldı, güneş parlamaya başladı, insanlar buna hayret etti. Halife, "Bu nedir ey Ebu Muhammed?" deyince dedi ki:

Bu, Allah'ın peygamberlerinden birinin kemiğidir.

Bunlar peygamberlerin bazı sanatlarını elde etmeye muvaffak oldular. Göğün altında peygamberin bir kemiği ortaya çıkarsa, mutlaka yağmur yağar."

İmam'ın bu sözlerini güzel buldular, ardından elinde kemik bulunan rahibi denediler, durumun İmam'ın anlattığı gibi olduğunu anladılar.

Ardından İmam Hasan Askerî (a.s), Samarra'daki evine döndü. Öyle ki insanlardan bu şüpheyi gidermiş, bu durum halife ve Müslümanları sevindirmişti. Sonra Ebu Muhammed el-Hasan, halifeyle konuşarak kendisiyle birlikte hapis-hane-de bulunanları da çıkarmasını istedi. Halife de onları hapten çıkartarak özgürlüklerine kavuşturdu. Ebu Muhammed, evine başı dik, izzet ve ikram içerisinde döndü. Allah'ın rahmetine kavuşuncaya kadar halifeyle ilişkileri sürdü, halifenin ikramları ona ulaştı.¹

e) Mutemed'in Şia'ya Karşı Tutumu

Abbasî devletinin Şiîlere karşı baskıcı tutumu, Mutemed'in döneminde de değişmedi. Bilakis bu baskıcı tutum, Abbasî halifelerinin, tertemiz Ehl-i Beyt İmamları'na ve taraftarlarına karşı kendilerinden öncekilerden tevarüs ettikleri bir âdet hâline gelivermişti. Çünkü halifeler durumun Ehl-i

---

1- el-Füsulu'l-Muhimme: 2/1084-1087. Yine dağınık olarak bu olayla ilgili bk.: el-Haraic ve'l-Ceraih: 1/441-442, 2/682-683; Menakıbu Âli Ebî Talib: 3/526, 537; İ'lâmu'l-Vera: 2/140-141; es-Savaiku'l-Muhrika: 2/600-601; Yenabiu'l-Meveddet: 3/130-131

Beyt çizgisi lehine gelişmesinden endişe ediyor, siyasî faaliyetlerinin serpilip gelişerek mevcut iktidara karşı vaziyetlerin değişmesine yol açacak bir sonuç çıkacağını ve bunun da halife ve yönetimine karşı İmam'ın cihadî bir tutum içerisine girmesine neden olacağını görüyorlardı.

Yönetimin Şîî harekete karşı izlediği yol, daha önceki dönemlerde meydana gelen olaylardan farklı değildi. Bunları sıralamak gerekirse:

1- İmam'ın dostlarının ve taraftarlarının hareketlerini kontrol altında tutmak.

2- Hapse atmak. Yönetim bu yöneme İmam'ın (a.s) faaliyetlerini sınırlamak ve hareket alanını kısıtlamak için başvuruyordu.

3- Öldürme: Yönetim bunu Şia'ya karşı başvurduğu diğer yöntemlerin işe yaramadığını gördüğünde ya da faaliyetlerinin genişlediğini hissettiğinde kullanmaktaydı. Bu durumda İmam'a yakın olan bariz şahsiyetleri de öldürürdü.

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Şahadeti

İmam Hasan Askerî (a.s); dinine, dedesinin (s.a.a) ümmetine ve oğlu Mehdi'ye (a.s) karşı görevlerini tam olarak yerine getirince, hicrî 260 senesinden önce öleceğini haber verdi. Annesinin korkusunu şu sözleriyle dindirmeye çalışıyordu: *"Allah'ın emri mutlaka yerini bulacaktır; öyleyse endişelenme!..."*¹ Aynen de dediği gibi felaket geldi, aynı senenin rebiyülevvelin ilk gününde rahatsızlanmasının ardından Yüce Dost'a vasil oldu.²

1- Basairu'd-Derecat: 502; Muhecu'd-Daavat: 330; Biharul-Envar: 50/313, Muhec'den naklen; Biharul-Envar: 50/330, Basair'den naklen

2- el-İrşad: 2/336; İlâmu'l-Vera: 2/151; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/ 524

Hastalığı sürekli artmaktaydı, hastalığı iyice ağırlaşınca, aynı ayın sekizinde Hakk'ın rahmetine kavuştu.¹ Yine rivayet edilir ki, İmam yönetim tarafından zehirlenerek suikasta uğradı.² Çünkü ümmetin İmam Hasan Askerî'ye olan tazim ve saygısı kendisini rahatsız ettiğinden ve halk onu bütün Abbasî ve Aleviler içerisinde en üstün kişi olarak gördüğünden Abbasî halifesi Mutemed onu zehirletmeye ve ondan kurtulmaya karar vermişti.

Çocuğu Ebu'l-Kasım Muhammed'den (Hüccet) başka kimseyi yerine halife olarak bırakmadı. Babasının vefat ettiğinde beş yaşında olmasına rağmen Allah ona hikmet ve hitabet yeteneği vermişti.³

İmam Hasan Askerî (a.s), Samarra'da babası İmam Hadi'nin (a.s) yanına gömüldü.⁴ Tarihçilerin büyük çoğunluğu, onun hicrî 260 yılında vefat ettiğini bildirmiş ve vefat nedenini açıklamadan defnedildiği yere işaret etmişlerdir.⁵

Şeyh Saduk, Ahmed b. Ubeydullah b. Hakan'dan onun şöyle söylediğini rivayet eder: İbnu'r-Rıza (a.s) hastalandığında, Cafer b. Ali birini babama gönderdi ve İbnu'r-Rıza'nın (a.s) hastalandığını bildirdi. Babam da o vakit atına binerek hilâfet merkezine (Daru'l-Hilâfet'e) doğru yola çıktı. Sonra da beraberinde, içlerinde yakın adamları, yöneticileri ve güvendiği adamlarının da bulunduğu halifenin hadimlerinden beş kişiyle birlikte döndü. Aralarında usta âlim ve zeki birileri de

---

1- Vefat Tarihiyle ilgili bk.: el-Kâfi: 1/503; el-İrşad: 2/336; İ'lâmu'l-Vera: 2/151; Metalibu's-Suul: 2/149; Vefeyatu'l-A'yan: 2/94

2- İ'lâmu'l-Vera: 2/151; Delâilu'l-İmamet: 423-424; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/523; es-Savaıku'l-Muhrika: 2/601

3- el-İrşad: 2/339; es-Savaıku'l-Muhrika: 2/601

4- el-Kâfi: 1/503; el-İrşad: 2/336; İ'lâmu'l-Vera: 2/131

5- el-Kâmilu Fi't-Tarih: 7/274; Vefeyatu'l-A'yan: 2/94; Tarihu'l-İslâm, hicrî 251-260 senesinin olayları ve vefatları: 113; Şezeratu'z-Zeheb: 2/290

vardı. Babam, onlara Hasan b. Ali'nin (a.s) evinden ayrılma-
malarını, durumunu takip edip kendisine haber vermelerini
emretti. Ayrıca doktorlardan bazılarını onun yanına gönderdi
ve onu gözetlemelerini söyledi. Aradan iki gün geçtikten son-
ra zayıf düştüğü haberi geldi. Atına bindi ve ona yetişmek
için dörtnala sürdü. Sonra da doktorlara onun başından ay-
rılmalarını söyledi. Baş Kadı (Kadı'l-Kudat) haber salarak
onu meclisine getirtti. Adamlarından; dinine, eminliğine ve
takvasına güvenilir on kişiyi seçerek Hasan'ın (a.s) evine gön-
dermesini emretti. Gerekirse de gece-gündüz başında durma-
ları yönünde talimat verdi. Aradan çok fazla geçmeden hicrî
260 senesinde rebiyülevvel ayının başlarında vefat etti.¹

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) hayatını gözden geçirdiğimiz-
de ve Abbasî iktidarının tutumunu incelediğimizde, İmam'dan
(a.s) kurtulma girişimlerinin Halife Mutemed tarafından plan-
landığını açıkça görürüz. Özellikle de yönetimin kendisinden
önce babası İmam Hadi'ye (a.s) yönelik icraatlar silsilesini, son-
ra da İmam Hasan Askerî'ye (a.s) yönelik tutumunu göz önüne
aldığımızda, bu durum daha bir netlik kazanır.

Abbasî yönetimi, onu birçok kez hapsetmekle kalmamış,
evinin kapısına bekçiler dikerek sürekli gözetim altında tut-
maya çalışmıştır. Ayrıca onu Kûfe'ye sürmeye çalışmış; gerek
yakın adamlarına, gerekse taraftarlarına Alevilere her türlü
baskı girişiminde bulunmuştur. Buna göre ve babası dev-
let yönetiminin önde gelen isimlerden biri olan Ahmed b.
Übeydullah b. Hakan'ın rivayetlerini de buna eklediğimizde,
İmam Hasan Askerî'nin (a.s) şahadetinin en küçük bir şüp-
heye mahal bırakmayacak şekilde zalim yönetimin elinden
olduğunu görmekteyiz.

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 40-43; el-İrşad: 321-324; İ'lâ-
mu'l-Vera: 2/147-149; bir kısmı da el-Füsulu'l-Muhimme: 2/1087-1088

İmam Askerî'nin (a.s) Cenaze Namazı

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) şahadeti Samarra'da büyük yankı uyandırdı. Dükkânlar tatil edildi, avam ve havas İmam'ın evine akın etti. Ahmed b. Ubeydullah, bu büyük günü şu sözleriyle anlatmaktadır:

İmam'ın vefat haberi duyulduğunda, Samarra sarsıldı ve ağızlardan tek bir ses çıktı: "Rıza'nın oğlu öldü!" Çarşılar tatil oldu, dükkânların kapısı kapandı. İmam'ın cenazesine katılmak için Benî Haşim, kâtipler, komutanlar, kadılar ve sair insanlar atlarına bindiler. Her yer kıyamet günü gibiydi.²

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) cenazesi gusledilip kefenlendikten sonra hizmetçisi Akid sokağa çıktı ve Cafer b. Ali'ye seslenerek, "Ey efendim! Kardeşin kefenlendi, kalk ve namazını kıldır." dedi. Bunun üzerine Cafer b. Ali, başlarında İmam'ın vekillerinden biri olan (ve ileride İmam Mehdi'nin -a.s- de vekili olacak olan) Osman b. Said el-Amrî olduğu hâlde Şiîlerle ilerlediler. Eve girdiklerinde, Hasan b. Ali'yi (a.s) kefenlenmiş olarak buldular. Derken Cafer b. Ali namazı kıldırma için ilerleyip tekbir almak için ellerini kaldırdığında az esmer tenli, kıvrıkcık saçlı, dişlerinin arasında boşluklar olan bir çocuk çıktı ve Cafer'i abasını çekerek, "*Ey amcacığım! Babamın cenaze namazını kıldırma en layık kişi benim.*" deyince, onun yüzü allak bullak oldu, rengi sarardı. Sonra çocuk öne geçti ve namazı kıldırıldı.³

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 40-43; el-Gaybet, Şeyh Tusî: 219

2- el-Kâfi: 1/505; Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 43; el-İrşad: 2/324; el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1088

3- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 475; el-Haraic ve'l-Ceraih: 3/1102; Yenabiu'l-Meveddet: 3/326

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) naşı evden çıkarıldığında, Abbasî halifesi Mutemed'in emriyle Mütvekkil'in oğlu Ebu İsa ona namaz kıldı.¹ Amaç, İmam'ın şahadetiyle ilgili rollerini kamufle etmek ve sanki öldürülmesinde hiçbir rolleri yokmuş gibi kamuoyunu yanıltmaktı. İşte sırf bundan dolayı İmam'ın (a.s) hastalığı günlerinde ona özel ihtimam gösteriyor, vefat ettiğinde Abbasî sarayının adamları, İmam'ın cenazesine gelerek insanlara başsağlığı diliyorlardı... Ancak bu tür olaylar İmam'ın Şiîleri ve tâbilerine tesir etmedi. Böylece o dönemde yaşamış Müslümanların ezici bir çoğunluğu, yönetim tarafından İmam'a ve taraftarlarına yapılanlara tanık olmuş oldu.

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Çocukları

İmamiye Şia'sı içerisinde meşhur olan görüş, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) beklenen İmam Muhammed Mehdi (a.s) dışında başka hiçbir çocuğunun olmadığı yönündedir. Şeyh Mufid'in (r.a.) konuyla ilgili söyledikleri bunu kanıtlar niteliktedir: "İmam Mehdi'nin babası, zahiren ve batınen ondan başka bir çocuk geriye bırakmamıştır."²

İbn Şehraşub da bun konuda görüşlerini şu şekilde belirtmektedir: "Çocuğu Mehdi'dir, başkası yoktur."³

İbn Esir,⁴ Mesudî,⁵ İbn Hallekan⁶ gibi ve bunların dışındaki diğer tarihî kaynaklar İmam Mehdi Muntazar (a.s) dı-

---

1- el-Kâf: 1/505; Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 43; el-İrşad: 2/324; el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1088

2- el-İrşad: 2/339

3- el-Menakıb, İbn Şehraşub: 3/523. Tabersî, Tacu'l-Mevalid: 9'da ve Kunduzî de, Yenabiu'l-Meveddet: 3/171'de aynı görüştedirler.

4- el-Kâmilu Fi't-Tarih: 7/274

5- Murucu'z-Zeheb: 4/212

6- Vefeyatu'l-A'yan: 4/176

şında bir çocuğa işaret etmemiştir. O da hicrî 255 senesinde şaban ayının ortasında doğmuştur.

İMAM HASAN ASKERÎ'NİN ÇAĞININ KOŞULLARI

Çok sayıdaki nebevî metinler, Kuran-ı Kerim'e uyarak İslâmî risaletin ebedî olduğunu ve diğer risaletlere üstün geleceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Benî İsrail nakiplerinden (gözetici başkanlarından) sonra tamamı Kureyş'ten olan on iki halifenin gelip geçeceği zamana kadar devam edecektir.¹

İbn Mesud'dan rivayet edildiği gibi, Peygamber efendimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Benden sonra imamlar on ikidir; tümü de Kureyş'tendir.²

Yine Ebu Said el-Hudrî'den de şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Allah Resulü (s.a.a) önce bize namaz kıldırды, sonra yüzünü bize dönerek şöyle buyurdu:

"Ey sahabe topluluğum! Benim Ehl-i Beyt'im sizin aranızda Nuh'un gemisi ve İsrail Oğulları içindeki Hittâ (bağışlanma) kapısı gibidir. Öyleyse benden sonra Eh-l-i Beyti'me ve zürriyetimden olan raşid imamlara sıkı sıkıya sarılın. Çünkü bunu yaparsanız, kesinlikle sapmazsınız."

1- Müsned-i Ahmed b. Hanbel: 5/87-89; Sahih-i Buharî: 8/127; Sahih-i Müslim: 6/3-4; Sünen-i İbn Ebî Davud: 2/309

2- Kifayetü'l-Eser: 27; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 1/254

Denildi ki: "Ey Allah'ın Resulü! Senden sonra kaç imam vardır?" Dedi ki: "*Ehl-i Beyti'mden on iki imam vardır.*"¹

İmamet üzerinde ihtisaslaşan kitaplara ilaveten sahihler ve müsnedler; kitap, sünnet metinlerinde ve Müslümanların geleneğinde bu öncü rolün ne kadar ehemmiyetli olduğunu açıklamaktadır. Öyle ki bu mevkie ne Allah'ın kitabında, ne de Peygamber'in (s.a.a) sünnetinde olmayan bir şekilde bir topluluğun nefisleri, bu rolü tekellerine almak için birbiriyle kapışmıştır. Örümcek ağından daha zayıf olan gerekçelerine sarılmak amacıyla şöyle bazı delillere sarılmışlardır. Delillerinin içeriği ise şudur:

Eğer işleri ellerine almak için harekete geçmeselerdi, ümmet dağılır ve bu konuda birbirlerini boğazlardı. Onların bu teşebbüsü de, yönetimi tekellerinde bulundurma konusundaki meşruiyet elbisesini tam da üzerlerine göre biçebilmeleri ve Allah Resulü'nden (s.a.a) sonra ipleri ellerinde tutmaları için kendilerine aracı ve delil olmuştur.

Yönetimi tekeline alan bu bakış açısı, uzun vadede nübüvvet ve hilâfetin bir araya gelemeyeceğini delil göstererek kendisi için bir çizgi oluşturdu. Bunlara göre peygamberlik Haşim Oğulları'na verilse de, imamet onlarda olması gerekmiyordu. Hâlbuki Peygamber'den (s.a.a) gelen hadisler, imamet Ehl-i Beyti'ne ait olduğuna vurgu yapmakta, onların Nuh'un gemisi ve Hıttâ kapısı olduğunu, ayrıca ümmetini

---

1- Kifayetü'l-Eser: 33. On iki imam ve gemi hadisleri hakkında daha fazla bilgi elde etmek isteyenler şu kaynaklara bakabilirler: Müsned-i Ahmed: 1/396, 406, 5/87-89; Fazailu's-Sahabe: 2/785; Sahih-i Buharî: 8/127; Sahih-i Müslim: 6/3-4; Sünen-i Ebu Davud: 2/309; Müsned-i Ebu Ya'lâ: 8/444; 9/222; el-Mu'cemu'l-Kebir: 3/44-45, 10/158; Tarih-i Bağdad: 12/91; Tarihu'l-Hulefa: 209

dalaletten ve boğulmaktan kurtarmanın güvencesi olduğunu ifade etmekte idi.¹

Bu durum, Ehl-i Beyt'in kararlaştırılan mevkiden siyasi olarak uzaklaştırılmasıyla sonuçlandı. Sonra yönetim, hadis yazımını ve tedvinini yasakladı. Amaçları Hz. Peygamber'in (s.a.a) Ehl-i Beyt'le ilgili hadislerinin insanlara ulaşmamasıydı. Bunu da dinî ve fikrî merciliğin Ehl-i Beyt'ten selp edilmesi çabaları takip etti.

Ancak Ehl-i Beyt'in liyakati, ehliyeti ve yönetimi tekellerine almaya çalışanlara karşı esaslı mücadelesi, uzun bir tecrübeden sonra, bütün siyaseten yalnızlaştırma politikalarına ve Peygamber'in Allah'ın kitabından getirdiği nasla sabit olan dinî ve fikrî merciliklerini yok etme çabalarına rağmen, İslâmî alanda fikrî ve dinî hâkimiyetlerinin pekişmesiyle sonuçlandı.

İmam Cevad ile Hadi'nin (üzerlerine selâm olsun) erken dönem imametleri, Ehl-i Beyt'in ümmeti Kuran'ın müjdelediği ve İmam Mehdi'nin Ehl-i Beyt'ten olduğunu, yeryüzünü zulüm ve karanlıkla dolduktan sonra adaletle dolduracağını ifade eden nebevî sünnetin pekiştirdiği selâmet yurduna götürecek geminin kaptanlığını yapma konusundaki ilmî yeterlilikleri açısından gözle görülür kesin bir delildi.

Nihayet Emevîlerin ve Abbasîlerin Ehl-i Beyt'i ümmetin gözünden düşürme ve onların parlak kişiliklerinin üzerine perde çekme çabaları sonuçsuz kalınca, Abbasî halifesi Memun'un kendisinden öncekilerin başlattıkları yakından takip ve baskı siyasetini terk etmesine, içinde kinini gizlese de onlara sanki ihtiram gösteriyormuş gibi davranmasına neden oldu. Böylelikle söz konusu siyaset, Memun'dan sonra Mutasım, Mütevekkil ve Mutemed'e kadar bütün halifelerin takip ettiği bir yöntem hâline geldi.

1- Bir önceki dipnotta, gemi hadisinin kaynaklarına işaret edildi.

İmam Hasan Askerî'ye (a.s) zahiren yakınlık gösterme, İmam'ı ve hareketlerini kontrol altında tutma, hilafet merkezinde göz hapsine alarak yolculuğa çıkmasına izin vermememe, bunun yanında tâbilerinden kendisiyle yakın ilişkisi bulunanları tutuklama siyaseti, Memun'un, Mütevekkil'in ve diğerlerinin sürdürdüğü politikaların bariz bir göstergesidir. Mütevekkil bu politikayı sözüyle açıklamıştı.

Ama ne var ki, Memun'un çabaları boşa gitmekteydi. Çünkü İmam'ın (a.s) asil şahsiyetini örtemiyor, üzerinde şüphe bulutları dolaştıramıyordu ve bu yaptıkları meşum hedeflerini ortaya çıkarmaktan başka bir işe yaramıyordu. Aynı şekilde Mutasım ve Mütevekkil'in bütün çabaları da boşa gitmekteydi. Bunun kanıtı, Mutasım'ın İmam Cevad'ı (s.a) daha gençliğinin baharında yirmi beş yaşındayken öldürmesiydi. Aynı şeyi Mu'tezz'in İmam Hadi'yi (a.s) öldürmesi olayında da görmek mümkündür. Zira Mütevekkil, defalarca suikast tertip etmesine rağmen, İmam Hadi'yi (a.s) öldürmekte başarılı olamamıştı. Yerine yirmi iki yaşındaki İmam Hasan Askerî (a.s) geçince, Abbasîlerin politikalarında değişen bir şey olmadığı gibi, kendisini çepeçevre kuşatan koşullarda da bir değişiklik olmadı. Oysa bu halifeler döneminde İmam Hüseyin'in (a.s) şahadetinden beri kendilerine karşı Ehl-i Beyt tarafından herhangi bir doğrudan isyan hareketi ya da ayaklanma girişimi olmamıştı.

Öyleyse bu korkunun sebebi neydi? Onların bedenlerini ortadan kaldırma yönündeki bu acele nedendi?

İmam Hasan Askerî (a.s), bu işin sırrını kendisinden rivayet edilen bir hadiste açıklamaktadır:

Benî Ümeyye ve Benî Abbas bize kılıçlarını iki nedenden dolayı çekmişlerdi: Birincisi, onlar hilâfet üzerinde hakları olmadığını biliyorlardı, bu yüzden de yönetim üzerinde hak iddia etmemizden korkuyorlar-

di. İkincisi, zalim ve baskıcı sultanların sonlarının bizden gelecek bir Mehdi eliyle sona ereceğini biliyorlardı. Kendilerinin de zalim ve baskıcı oldukları konusunda bir şüpheleri yoktu. Bu yüzden de Ehl-i Beyt'i katletmeye ve nesillerini yok etmeye çalıştılar. Arzuları İmam Mehdi'nin (a.s) doğmasına engel olmak ve onu öldürmekti. Fakat müşrikler istemese de, Allah nurunu tamamlayıncaya kadar onun işini onlardan biri için açığa çıkarmak istemedi.¹

Peygamber'in (s.a.a) Kur'ân-ı Kerim'e uyararak yaptığı hazırlık, İslâm'ın evrensel ıslahçısı meselesi açısından ve Mehdi'nin (a.s) Peygamber'in evlatları olan Fatıma ve Ali'den (a.s) doğacağı ve İmam Hüseyin'den (a.s) sonra dokuzuncu batından dünyaya geleceğini açıklamak, inancın gerektirdiği İslâmî bir zaruretti. Çünkü İmam Mehdi'nin (a.s) getireceği kurtuluş, içinden geçmekte oldukları zulüm dolu ortamda Müslümanlar için ışık kaynağı ve büyük bir umuttu. Müslümanların Allah Resulü'nün (s.a.a) vefatından sonra karşılaştıkları durumlar, önceden bildirilen bu haberleri teyit eder nitelikteydi.

Bu geniş nebevî hazırlıkla ilgili Şia ve Ehlisünnet kaynaklarında beş yüzden fazla nass yer almakta ve bu naslar Mehdi'nin (a.s) kesin olarak zuhur edeceğini, doğumunu, kayboluşunu, yeniden zuhurunu, zuhurunun alametlerini, adaletini ve örnek İslâmî yönetimini anlatmaktadır.

Ehl-i Beyt İmamları da iki yüz yıl boyunca Peygamber'in (s.a.a) yolundan yürümüş; bu kökü güçlendirmek, teyit etmek ve insanların içlerine yerleştirmek için mücadele vermişler,

---

1- İsbatu'l-Hudat: 3/570, İbn Şazan'ın İsbatu'r-Ric'at kitabından naklen. Bu hadisi, İsbatu'r-Ric'at kitabının özetinde, s.45-46'da okuyabilirsiniz.

bunu da Ehl-i Beyt dostları ve taraftarlarının ötesinde tüm Müslümanların kesin öğretilerinden biri hâline getirmişlerdi. Bu ise zalimleri tehdit eden bir mayına dönüşmüş, içinde buldukları sapkın yolun yok olacağı ve izlerinin silineceği konusunda onları uyarmıştır. Dolayısıyla Mehdi (a.s), Müslümanlar için bir umut kaynağı olduğu gibi, Müslümanların başına musallat olan zalim yöneticiler için de korku kaynağıydı.

İşte eğer Ehl-i Beyt sadece bu ilkeyi teyitten başka bir şey yapmamış olsa ve dişe dokunur bir siyasî mücadele gerçekleştiremese de, yöneticiler açısından bu ilke yataklarında kendilerini rahatsız ettiği sürece Ehl-i Beyt'i yok etmek için yeterli gelirdi.

Ancak onların İslâmî kamuoyunun hassasiyetlerine dikkat etme mecburiyetleri Ehl-i Beyt'e karşı planları ve yapmak istedikleriyle kendileri arasında bir engeldi. Fakat Allah'ın iradesi onların iradesinin üzerindeydi. Ama ne var ki onlar, Resul'ün Ehl-i Beyti'ni ortadan kaldırmak için üzerinde kafa yormadıkları plan bırakmadılar.

Meselâ, dedesinin ümmetinin ıslahı için kıyam ettiğini söyleyen Hüseyin (a.s) hakkında dedesinin dinine karşı geldiği yönünde şayialar çıkardılar.¹

İmam Musa Kâzım'ı (a.s) vergilerin kendisine toplandığı, sultana karşı başlatılan ayaklanmayı yönettiği suçlamasında bulundular.²

İmam Rıza ve İmam Cevad (onlara selâm olsun) da habis ve hileli yöntemlerle ortadan kaldırıldılar. Hâlbuki Me'mun, İmam Rıza'yı (a.s) öldürmekle, Mutasım da İmam Cevad'a karşı suikast yapması için Me'mun'un kızını görevlendirmekle suçlanıyordu.

1- Bk. el-Haraicu ve'l-Ceraih: 2/581; ed-Dürrü'n-Nazim: 564

2- Rical-i Keşşî: 2/541; ondan naklen Bîharu'l-Envar: 48/240

Öyleyse Peygamber'in (s.a.a) İmam Mehdi'nin İslâmî olayı ile ilgili ortam hazırlaması, görmezden gelinemeyecek temel bir noktayı ve köşe taşını teşkil ediyordu. Çünkü o, yeryüzünde tevhit (lâ ilâhe illallah, Muhammedun Resulullah) kelimesi dalgalanıncaya ve kâfirler istemese de, Allah nurunu tamamlayıncaya kadar, vasat bir ümmet olması takdir edilen ve şahit kılınan İslâm ümmetinin geleceğini fazlasıyla önemsiyordu.

Ehl-i Beyt de, Resulullah'ın (s.a.a) açıkladığı bu Kur'ânî ilke için canlarını feda ettiler, bu ilkeyi kendilerinin izlediği genel bir çizgi hâline getirip, bunun Müslümanların içlerinde kök salması için mücadele verdiler.

Âlimlerin, hicrî birinci ve ikinci yüzyılda meydana gelen ve İmam Mehdi (a.s) meselesinin önemini ortaya koyan olaylarla ilgili olarak dikkat çekici bir şekilde yazdıkları kitaplarında anlattıkları, bu sözümüzün şahididir.

Dolayısıyla İmam Mehdi'nin (a.s) adı veladetinden iki yüzyıl önce parlamakta; raviler onun hedeflerini, özelliklerini, nesebini ve İslâmî devrimiyle ilgisi olan her şeyi anlatmaktaydılar.

Bu tebliğ yaklaşık iki yüzyıl boyunca sürdü. Müslümanlar bütün bunları işitmektedirler. İmam Mehdi'nin hakkındaki açıklamalar nesilden nesle aktarmakta, hatta kendilerini bu haberleri kayda geçirmeye adamakta, onunla ilgili özel kitaplar yazmaktaydılar.

Kesin olarak bilinen şudur ki, İmam Muhammed Bâkır ile İmam Cafer Sadık (onlara selâm olsun) ve onlardan sonra gelen Ehl-i Beyt İmamları'nın dönemleri bu tekitlerle doludur. Nitekim İmam Cafer Sadık'tan (a.s) İmam Mehdi'nin konumuyla ilgili rivayet edilen naslar, üç yüz hadis sınırına dayanmakta, bundan sonraki yıllarda da bu konuyla ilgili haberler üzerindeki vurgu devam etmektedir.

O hâlde, siyâsî ve toplumsal açılarıyla ele aldığımız bu gerçeğin sonuçları nelerdi? Müslümanların kendi iç dünyalarında onaylamaları gereken böyle bir meselenin tahmin edilen neticeleri nelerdi?

Kuşkusuz, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) yaptığı açıklamalar, araştırmacı birine garip gelebilecek bu fenomenin sırrı üzerindeki örtüyü kaldırmaktadır. Bu açıklamalar, yöneticilerin İmam Rıza'dan (a.s) sonraki Ehl-i Beyt İmamları'nı ortadan kaldırmada neden bu kadar acele ettiklerini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde yöneticilerin tamamının neden Me'mun'un siyasetini takip ettiklerini göstermektedir. Şöyle ki, hepsi Ehl-i Beyt'in tüm hareketleri üzerindeki kontrollerini şiddetlendirmekte, nefeslerini bile aleyhlerine olacak şekilde saymakta, evlerinin içine erkek ve kadın casuslar yerleştirmektedirler.

Nitekim İmam Cafer Sadık'tan (a.s) sonraki İmamların neden Haşimî olarak parmakla gösterilen kadınlar dışındaki kadınlardan değil de seçkin, iffetli ve temiz cariyelerden dünyaya geldiklerini, resmi ve alenî bir nikâhın olmadığını buradan çıkarabiliriz. Bu da doğacak olan imamın varlığının, gözlerden uzak olup dikkat çekmemesini, onu ancak havastan insanların ve Ehl-i Beyt dostlarından güvenilir olanların fark etmesini gerektiriyordu.

Böylece bir önceki imam kendisinden sonra yerine geçecek imamın imameti için ortamı hazırlamakta, onun ismini etrafa yavaş yavaş duyurmaktaydı. Bu nedenle yöneticiler bunu ancak bir süre sonra duyabilirlerdi. Zaten duyduklarında da iş isten geçmiş olur, onu ortadan kaldırma şansını yitirmiş olurlardı.

Bu yüzden imam olacak çocuğa parmakla işaret edildiğinde, kalpler ve canlar ona yöneldiğinde, Ehl-i Beyt'e kin duyan çevreler yeni belirlenen isme sürekli oyunlar oynamaya başlardı. Eyyub b. Nur şöyle der:

İmam Rıza'ya (a.s) dedim ki: "Biz, bu işin (yönetimin) sahibi sen olmasını ve yüce Allah'ın kılıca ihtiyacı duyulmaksızın bu işi sana döndürmesini ümit ediyoruz. Çünkü sana biat edildi, adına paralar basıldı." İmam buyurdu ki: *"Bizden, mektupların kendisine gelip gittiği, meselelerin sorulduğu, parmakların kendisini işaret ettiği ve paraların kendisine taşındığı hiç kimse yoktur ki (şüpheli bir şekilde) hasta olmasın ve ölüm döşeğinde son nefesini vermesin. Ta ki Allah, bu iş için bir adamı gönderir de bu adamın nesebi gizli olmasa da, doğumu ve gelişimi gizli olur."*¹

Nitekim İmam Musa Kâzım (a.s) ve İmam Rıza (a.s) elli beş yaşındayken şehit oldular. İmam Cevad (a.s) da yirmi beş yaşında ruhunu teslim etti. Oysa hiçbirinin ölümünü gerektirecek bir hastalığı yoktu. Bilakis gayet sıhhatliyidiler. Hatta öyle sağlıklıydılar ki, insanlar doğrudan İmamlara kin duyan yöneticileri suçluyor, İmamların ölümlerinden onları sorumlu tutuyorlardı.

Öyleyse İmam Cevad (a.s), dost ve düşmanlarının birbirlerine eşsiz bir olay olarak dilden dile aktardığı erken dönem imametiyle rabbanî önderlik konusunda rekor kırmış, ümmete yüce Allah'ın Yahya ve İsa'ya kitabı, hikmeti ve peygamberliği daha çocuk yaşlardayken verdiği yönündeki Kur'ân-ı Kerim'den okumakta oldukları haberleri onlara yeniden hatırlatmıştı.

Hatta daha hayatının ilk on yılını bile aşmamış bir çocuğun binlerce Müslüman'ın akıllarına ve kalplerine hâkim olduğu gerçeğini gören ümmet de, bunu bütün varlığıyla duyumsamıştı.

1- Kemalu'd-Din ve Temamu'n-Nimet: 370; el-Gaybet, Nu'manî: 173; İ'lâmu'l-Vera: 2/240

İnsanların yaşamlarında alışageldiklerinin aksine, Ehl-i Beyt İmamları, kendilerinden sonra erken yaşlarda imameti üstlenecek olan evlatlarını imamete hazırlamaktaydılar.

Oğlu Hadi'nin (a.s) imameti de, kendisinde bu derece bir garabet görülmeyeceği, tersine Ehl-i Beyt'in risalet çizgisine yeni bir ivme ve büyük bir etkinlik kazandıracağı açısından bu eşsiz olayın bir diğer örneği idi. Çünkü bu sayede tâbileri, Ehl-i Beyt İmamları'ndan bu eşsiz örnekleri daha önce görmüşlerdi.

Aynı şekilde tağutların gözetlemesine ve kontrol etmeye çalışmasına rağmen, imameti ve doğumu için gerekli hazırlıkların yapıldığı İmam Mehdi'nin (a.s) de çocuk yaşlardaki imameti, erken imamet olayının üçüncü örneğidir. Dolayısıyla bu tür bir imametın iki örneğine daha önce aşına olan ümmet gerek genel İslâmî alanda, gerekse özel Şiî sahada bu olayı garipsemez.

Buradan hareketle İmam Hadi (a.s) ve İmam Hasan Askerî'nin (a.s) içinde buldukları dönem, zahir imametten gaip imamete geçişte bir intikal evresiydi. Öyle ki, o gaip imamın işleri perde arkasından idare etmesi düşünülmekte, ümmetten de o beklenen imama yönelmesi, içinde bulunulan durumların zorluğuna rağmen ona inanması ve onunla iletişime geçmesi istenmekteydi.

İşte ümmeti, bu yeni durumu karşılamaya hazırlayacak tek yol buydu. Özellikle İmam Hadi'nin (a.s), İmam Hüseyin'in (a.s) dokuz imam evlatlarından yedincisi ve vaat edilen Mehdi'nin (a.s) de dokuzuncusu olduğunu göz önünde bulundurursak, bu husus daha iyi anlaşılabilir. Oğlu Hasan Askerî için yaptığı özel evlilikle bunu ilan etmeden torununun doğumunu hazırlayan oydu; ayrıca onun gerekli ve kapsamlı bir hazırlık yapması için değerlendirmesi gereken oldukça kısa bir zaman dilimi vardı.

Öyleyse gerek İmam Hadi'ye (a.s), gerekse kendisinden sonra imam olan İmam Hasan Askerî'ye (a.s) bu ağır yükün gereklerini yerine getirebilmek için verilen fırsat çok azdı. Zira bir yandan gayet hassas ve dikkatli olmak, diğer yandan da yöneticilerin planlarını boşa çıkarmak için bunu herkese aynı anda duyurmaktan başka alternatifleri yoktu. Böylece ümmetin zihninde bekleyiş kavramını kökleştirecekler, zuhurun alt yapısını oluşturmak ve zalimlere başkaldırmak için gerekli hazırlıkları yapacaklar veya en azından kendilerine ihlâsla bağlı tâbileri aracılığıyla da olsa Müslümanların üzerindeki hücceti tamamlayacaklardı.

Bu nedenle İmam Hadi'nin (a.s) ve ondan sonra İmam Hasan Askerî'nin (a.s), büyük hedefleri gerçekleştirmek ve kendilerinden beklen rolü en güzel biçimde yerine getirmek için, kendilerini ve evlatlarını gözetlemekte olan yöneticiler tarafından yöneltilecek herhangi bir kışkırtmadan veya suizandan imtina etmeleri gerekiyordu. Bu da, değerli ataları temiz İmamların gerçekleştirdikleriyle Mehdi (a.s) aracılığıyla gerçekleştirilecekler arasında köprü kurma rolünden ibaretti.

Bu yüzden İmam Hasan Askerî'ye (a.s), imamet için altı yıllık bir süre tanındı ki bu, Ehl-i Beyt tarihi içerisinde imamet en kısa olan dönemdir. Çünkü İmam Ali (a.s) otuz yıl, İmam Hasan (a.s) on sene, İmam Hüseyin (a.s) yirmi sene, İmam Zeynulabidin (a.s) otuz dört ya da otuz beş sene, İmam Muhammed Bâkır (a.s) on dokuz sene, İmam Cafer Sadık (a.s) otuz dört sene, İmam Musa Kâzım'ın (a.s) otuz beş sene, İmam Rıza (a.s) yirmi sene, İmam Cevad (a.s) ömrünün kısalığına rağmen on yedi sene ve İmam Hadi (a.s) de otuz dört sene imamlık yapmıştır.

İşte İmam Hadi'nin (a.s) ve kendisinden sonra imamet makamına geçen İmam Hasan Askerî'nin (a.s), sürekli hilâfetin merkezinde bulunmak gibi gerçekleştirdikleri bü-

tün icraatlar bu bağlamda gelmiş; böylece saraydaki eşraf, kâtipler, komutanlar, vezirler ve emîrlerden itibaren bütün insanlar nezdinde büyük bir makama sahip olmuşlardır.

Buraya kadar, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) içinde bulunduğu siyasî şartların ve bu şartların gerektirdiği durumların en önemlilerini anlattık. Amacımız, genelde Ehl-i Beyt İmamları'nın, özelde İmam Hasan Askerî'nin (a.s) oluşturması takdir edilen büyük hedeflerin gerçekleştirilmesiydi.

İleride İmam Hasan Askerî'nin (a.s) çağının gerektirdiği durumları iki bölümde inceleyeceğiz:

Birincisi, genel İslâmî alanın gerektirdiklerinden ibarettir. İkincisi ise, risalet kaynaklı önemli sorumluluklar üstlenen salih topluluğun gerektirdikleriyle ilgilidir. O sorumluluklar ki, Ehl-i Beyt İmamları (onlara selâm olsun) Kur'ân-ı Kerim'in göstermiş olduğu doğru yol ve araçlar aracılığıyla onların gerçekleştirilmesini planlamışlardır.

Dördüncü Bölüm

- İmam Hasan Askerî ve İslâmî Alanın Gerektirdikleri
  - İmam Hasan Askerî (a.s) ve Salih Cemaatin İhtiyaçları
  - İmam Hasan Askerî'nin (a.s) İlmî Mirası
-
-

İMAM HASAN ASKERÎ VE İSLÂMÎ ALANIN GEREKTİRDİKLERİ

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) içinde bulunduğu genel ortam ve onu bekleyen temel görev, yani onun gaybet asrıyla zuhur asrı arasında köprü vazifesi iyice belli olduktan sonra İmam Hasan Askerî'nin görevi şu şekilde belirginleşti:

- 1- Yöneticilerle ilişkilerde hikmetli ve dikkatli olma.
- 2- Şüphelere cevap verme ve risaletin harimini müdafaa etme.
- 3- Sapkın akımlara karşı mücadele etme.
- 4- Hak dinine davet etme.

Yöneticilerle İlişkilerde Hikmetli ve Dikkatli Olma

Daha önceki bölümlerde yönetimin İmam Hasan Askerî'ye (a.s) karşı şu tür icraatlara başvurduğunu gördük:

- 1- Onu saraya yaklaştırmak, İmam'a (a.s) izzet ve ikramda bulunuyormuş gibi görünmek.
- 2- İmam'ın bütün hâllerinin şiddetli ve sürekli bir şekilde kontrol altına alıp gözetlemek.
- 3- Durum gerektirdiğinde İmam'ı (a.s) hapsedmek, evini basmak ya da ona suikast düzenlemek gibi İmam'a karşı sert tutum içinde olmak.

İmam (a.s), yönetimin, oğlunu ortaya çıkarmaya ya da mümkün olduğu takdirde doğmasını engellemeye, ayrıca

İmam'ın (a.s) tâbileri ve taraftarlarıyla ilişkisini koparmaya çalışan katı uygulamalara karşı dikkatli ve uyanık olma durumundaydı. İleride İmam Hasan Askerî'nin (a.s), yöneticilerin İmam Mehdi'yi (a.s) açığa çıkarmalarına karşı sergilediği dikkat ve araçlara işaret edecegiz.

İmam (a.s), başkente ulaşan delegeler aracılığıyla meydana gelen fırsatlardan sürekli yararlanıyor, tâbileriyle muhtelif zeki yöntemlerle irtibata geçiyordu. Böylece birtakım mallar ve İmam'ı (a.s) ilgilendiren bazı haberler de kendisine ulaşıyordu.

Ayrıca İmam'ın (a.s) vekillerinin nüfuz alanının geniş olması, tâbilerinin İmam'la (a.s) doğrudan irtibata geçme zuretinini azaltmakta, İmam'ın (a.s) izlediği gizli hareket etme siyaseti, yönetime İmam'ın faaliyetlerinin sınırlı olduğu ya da faaliyetlerini dondurduğu izlenimini vermekteydi.

Şüphelere Cevap Verme ve Risaletin Harimini Müdafaa Etme

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) çağında karşılaştığı en önemli faaliyetlerden biri de, Müslüman filozoflardan Kindî'nin başını çektiği yıkıcı faaliyetlere karşı sakin ve hikmetli bir şekilde karşı koymasıydı. Kindî, ilk bakışta birtakım çelişkiler içerdiği yönünde bir izlenim veren müteşabih ayetleri bir araya getirmekte ve bunları yaymaya niyet etmekteydi. Bu girişim ise, risalet ve peygamberliğin senedi, aynı zamanda ilk İslâmî yapının sembolü olan Kur'ân-ı Kerim'i hedef almaktaydı.

Kimse bu faaliyetlerin avamdan Müslümanların geneli üzerinde bıraktığı olumsuz etkiye ya da bu çabanın tehlikesine dikkat etmiyordu. Bu çaba ayrıca İslâm düşmanlarının eline koz da vermekteydi. Ancak İmam (a.s) bu girişimlerin farkına vararak onları daha beşikteyken ve doğmadan yok etmişti. Olay şöyle gelişti:

Bir gün Kindî'nin öğrencilerinden biri İmam Hasan Askerî'nin (a.s) yanına girdiğinde, İmam (a.s) ona dedi ki: *"İçinizde hocanız Kindî'nin Kur'ân hakkında söyledikleriyle ilgili hususlara cevap verecek olgun bir adam yok mu?"*

Öğrenci de dedi ki: "Biz onun öğrencileriyiz, ona bu ya da başka konuda nasıl itiraz edebiliriz?"

İmam, *"Peki söylediklerimi ona iletir misin?"* deyince, o da, "Evet, buyurun." dedi.

Bunun üzerine İmam (a.s) dedi ki:

Onun yanına git, onunla ünsiyet kurmada güzel davranmaya ve üzerinde düşündüğü konularda ona yardımcı olmaya çalış. Bu konuda aranızda ünsiyet oluşunca ona de ki: "Aklıma sana sormak istediğim bir mesele geldi." O senden sorunu kendisinden sormanı isteyecektir. Ona de ki: "Şu Kur'ân'ı okuyan kimse yanına gelip de okuduğu ayetlerden maksadının senin ileri sürdüğün görüşlerin dışında bir anlam olduğunu ileri sürmesi mümkün müdür?" O da sana "Mümkündür." diyecektir. Çünkü o, bir şeyi duyduğunda anlayacak kadar zekidir. Bu cevabı verdiğinde ona de ki: "O hâlde onun, senin ileri sürdüğün görüşün dışında bir şey kastettiğini, böylece onu anlamı dışında yorumladığını nerden bileceksin?"

Bunun üzerine adam hocası Kindî'nin yanına gitti, aralarında (İmam'ın bahsettiği şekilde) ünsiyet oluşunca, sorusunu Kindî'ye yöneltti. Kindî, "Söylediklerini tekrarla." Adam sözlerini tekrarlayınca Kendi kendine bir süre düşündü, sonra da bunun dil ve akıl açısından muhtemel olduğunu gördü. Kindî ona, "Allah rızası için bunu nereden öğrendiğini bana söyle." dedi. Öğrencisi ona, "Aklıma gelen bir meseleydi, kafa takıldığı için sana sordum." deyince, Kindî, "Hayır, senin gibi biri ne bu meseleye vâkıf olabilir, ne de bu mertebeye ulaşabilir. Söyle bana bunu sana kim anlattı?" dedi.

O da, "Bunu bana Ebu Muhammed el-Askerî söyledi." deyince Kindî, "Şimdi doğru söyledin, böyle bir şey ancak böyle bir evden çıkabilir." dedi, sonra ateş istedi ve yazdığı her şeyi yaktı.¹

İmam'ın (a.s) bu tutumu, onun İslâmî risalete uzaktan ya da yakından zarar verebilecek her türlü fikrî ve ilmî faaliyetleri yakından takip ettiğini göstermektedir. Ayrıca bunun doğru inancın gelişmesi ve Şia'yı şek ve şüphelerden uzak tutması konusunda büyük rolü vardır. İşte bu, yüzyıllar boyunca dostlarına ve Şiîlerine ders olması için İmam'ın (a.s) başka mezheplerle fırkalara ve fikrî sapmalara karşı izlediği bir üsluptur.

Yine bir rahibin yağmur duası hadisesi ve bunun Müslümanların geneli üzerinde meydana getirdiği olumsuz etki konusunda da durumu ancak İmam Hasan Askerî'nin (a.s) düzelmesi mümkündü. Zaten yönetim de, İmam'ın (a.s) bu çok seçkin yerinin farkındaydı; bu nedenle sek ve şüphe hâsil olduğunda, ondan dedesinin ümmetini savunma işini üstlenmesini istemektedir.

Nitekim İmam (a.s) -daha önce gördüğümüz gibi- bunda başarılı olmuş, şeriat ve İslâmî yapının haklılığının bir yansıması olarak bütün şek ve iphamları ortadan kaldırmıştı. Böylelikle İmam (a.s), İslâm ümmetini ve İslâmî yapıyı çöküş ve yıkımdan kurtarmıştı.

Sapkın Akımlarla Mücadele Etme

Müslümanlar, Peygamberimizden (s.a.a) sonra ihtilâfa düşmüş, iki fırkaya ayrılmışlardı. Fırkalardan biri Hz. Peygamber'den (s.a.a) gelen açık naslara, net açıklamalara rağmen içtihadta bulunmuş, diğeri ise yaşamında ve hareketle-

---

1- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/526; ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/311

rinde nassa ve Hz. Peygamber'in yoluna bağlı kalarak izinde yürümüştü.

İslâm devletinin tarihi uzadıkça da her fırka başka kollara bölündü; Mürcie, Mutezile ve Hz. Ali'nin yönetimi esnasında Sıffin vakasından sonra meydana gelen Haricîler gibi farklı fırkalar ortaya çıktı.

Bu arada, risaletin ve İslâmî inancın hamisi olan İmam Hasan Askerî'nin ataları temiz İmamlar (üzerlerine selâm olsun) ise, kendi çağlarındaki sapkın fırkalara karşı mücadele ettiler. Ama her imamın, Müslüman ümmetin inhirafına neden olacağından endişe ettikleri sapkın fırkalara karşı ayrı bir tutumu vardı.

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) imameti boyunca sapkın fırkalara karşı mücadelesinden birkaç örnek sunuyoruz:

1- İmam Hasan Askerî ve Seneviyye

Seneviyye, İmam Hasan Askerî (a.s) döneminde var olan akımlardandı. Bunlar, kadimle birlikte ondan daha önce mevcut olan başka bir kadimin varlığına inanan kimselerdir. Bazıları ise bunları, hem iyiliğin mebdeinin, hem de kötülüğün mebdeinin olduğunu ileri süren, bu iki mebdein de zulmet ve nurdan ibaret olduğunu söyleyen Mecusî fırkalar olarak adlandırıyorlar.¹

Şeyh Kuleynî, İshak'tan şöyle rivayet eder:

Muhammed b. Rebi eş-Şaî bana şöyle anlattı: Ahvaz'da Seneviyye (iki tanrılık) inancına sahip bir adamla tartıştım. Sonra Samarra'ya gittim. Adamın bazı sözleri kalbime kuşku düşürmüştü. Ahmed b. Hadib'in kapısında oturmuştum ki, Ebu Muhammed (Hasan Askerî -a.s-) halk kapısından bana doğru geldi. Bir he-

---

1- Mecmau'l-Bahreyn, Turayhî: 1/331

yete önderlik ediyordu. Bana baktı ve şahadet parmağıyla bana işaret ederek, "O birdir, birdir, tektir." dedi. Bu manzara karşısında kendimden geçmiş bayılmışım.¹

Yine dostlarından biri ondan anne ve babasına dua etmesini isteyen bir mektup yazdı. Baba senevî, anne ise mümindir. O da şöyle yazdı: "Allah annene rahmet etsin!"²

2- İmam Hasan Askerî ve Sofiler

İmam Hasan Askerî (a.s), sofilerin görüşlerini, insanlarla ilişki ve yakınlık kurmadaki yöntemlerini açıklarken, onların inançlarının bozukluğunu, sahip oldukları sıfat ve özellikleri ayrıntılarıyla anlatmıştır. Bunu İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Ebu Haşim el-Caferî ile birlikte yaptığı konuşmadan anlıyoruz. İmam (a.s) burada şöyle demiştir:

Ey Ebu Haşim! İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki yüzleri mütebessim ve sevinçli, kalpleri karanlık ve kederli olacak. Sünnet onların yanında bidat, bidat onların yanında sünnet, mümin onların yanında hakir, fasık onların yanında vakarlı olacaktır. Bu kişilerin önderleri cahil ve zalimdir. Bunların âlimleri zalimlerin kapılarında gezmekte, zenginleri fakirlerin azıklarını çalmakta, küçükleri büyüklerinin önünde gitmektedir. Onların içinde bulunan her cahil uzman ve bilgili, her bilgin de fakirdir. Bunlar, ihlâslı ve samimi kişiyle içinde şüphe bulunan kişiyi birbirinden ayırt edemezler, koyunla kurdu birbirinden ayıramazlar. Âlimleri Allah'ın yeryüzündeki yarattıklarının en kötüleridir. Çünkü onlar felsefe ve tasavvufa meylederler. Allah'a yemin ederim ki onlar sapkın ve inhiraf etmiş kişiler-

---

1- el-Kâfi: 1/511. Yine bakın: el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/445, es-Sakıb Fi'l-Menakıb: 573

2- Keşfu'l-Ğumme: 3/221, ondan naklen Biharul-Envar: 50/294

dir. Bizim muhaliflerimizi sevme konusunda aşırıya gider, bizim Şîîlerimizi ve dostlarımızı saptırmaya çalışırlar. Bir makama nail olurlarsa, bitip tükenmek bilmez övgüler yağdırırlar, makamlarından olduklarında Allah'a riya üzere ibadet ederler. Bil ki, gerçekte onlar müminler içerisindeki eşkiyalardır, halkı mühlitlerin yoluna çağıranıdır. Onlarla karşılaşanlar onlardan sakınırlar, dinlerini ve imanlarını korusunlar.

Sonra da dedi ki:

Ey Eba Haşim! Bu, benim babamın ataları aracılığıyla babalarından, onların da Cafer b. Muhammed Sadık'tan (hepsine selâm olsun) naklettiği haberdir ve bu bizim sırlarımızdandır, bunu biz sadece ehline anlatırız.¹

Hak Dine Davet Etme

Ehl-i Beyt İmamları insanları her şart ve ahvalde hidayete çağırmaktan geri durmadılar. İmam Hasan Askerî'nin (a.s) bu konudaki durumu atalarından farklı değildi. O da kulları hidayete ulaştırmak, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarma arzusundaydı. İmam'ın hayatı, bu tür faaliyetlere yönelik olduğuna işaret eden örneklerle doludur.

Muhammed b. Harun'dan şöyle dediği rivayet edilir:

"Bir gün babam, efendimiz Hasan Askerî'den (a.s) rivayet edilen hadisleri işitmem için beni arkadaşlarıyla birlikte Hıristiyan olan Said'in yanına gönderdi. Onun yanına vardığımda, onu azametli bir adam gördüm, amacımı ona anlattım, o da beni kendine yaklaştırdı ve şöyle dedi: Babam bana şöyle anlattı: Bir gün kardeşlerimle beraber Basra'dan Samarra'ya yola çıktık. Samarra'da olduğumuz günlerin birinde birden bire

---

1- Hadikatu's-Şia: 592, ondan naklen Müstedreku'l-Vesail: 11/380

bir katırın sırtında Ebu Muhammed'i (İmam Hasan Askerî'yi -a.s-) gördük. Başında beyaz bir örtü ve omzunda da bir teylesan¹ vardı. Kendi kendime, 'Bazı Müslümanlar bu adamın gaybı bildiğini iddia ediyorlar, şayet öyleyse başındaki beyaz örtünün önünü arkasına getirsin.' dedim. O da bunu yaptı."

"Bunun üzerine kendi kendime, 'Bu bir tesadüf; [gerçekten gaybı biliyorsa] sağ omzundaki örtüyü sola, sol omzundakini de sağa alsın.' dedim. Derken yürüdüğü hâlde bunu da yaptı. Ardından yanıma geldi ve dedi ki: '*Ey Said, seninle ilgisi olmayan işlerle uğraşma.*' Bu olay üzerine Mutemed'in veziri olan Said b. Muhalled Müslüman oldu."²

İdris b. Ziyad el-Kefertumaî'den³ de şöyle rivayet edilir: "Onlar hakkında büyük sözler söylüyordum. Ebu Muhammed (Hasan Askerî -a.s-) ile buluşmak için askeriyeye doğru yola çıktım. [Onun bulunduğu şehir] geldiğimde üzerimde yolculuğun izleri ve yorgunluğu vardı. Kendimi bir hama atıverdim, burada üzerime bir uyku çöktü. Ancak Ebu Muhammed'in (a.s) kapıyı vurmasıyla uyanabildim. Beni uyandırınca kadar kapıya vurmıştu. Onu tanıdım. Bineğinin üzerinde ve hizmetçileri de etrafındayken ayağa kalkıp ayaklarını ve pabuçlarını öpmeye başladım. Benimle ilk karşılaştığında şunları söyledi: '*Ey İdris! Bilakis onlar Allah'ın seçkin kullarıdır. O kendileriyle konuşmadan asla konuşmazlar ve ancak O'nun buyruğuyla edipeylerler.*'⁴ Ben de dedim ki: 'Bu bana yeter ey efendim! Ben de bunu size sormak için gelmiştim.' Sonra da yanımdan ayrıldı ve gitti."⁵

1- Omuza atılan bir tür örtü.

2- en-Nücum adlı eserden naklen Biharu'l-Envar: 50/281

3- Biharu'l-Envar: 50/283'te "el-Kefertusaî" olarak geçer.

4- Enbiyâ (21): 26-27

5- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/529, ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/283-284

İMAM HASAN ASKERÎ (A.S) VE SALİH CEMAATİN İHTİYAÇLARI

Salih cemaat, Ehl-i Beyt'in (hepsine selâm olsun) zihnini meşgul eden ve önem verdiği en merkezî konuydu. Çünkü risaletin büyük hedefini gerçekleştirmenin yegâne aracıydı. Çünkü Ehl-i Beyt kültürünü ve misyonunu anlayan, onlarla pozitif bir ilişki içerisinde olan ve onların emirlerine uyarak yönlendirmelerine açık olan tek gerçek çevre bu cemaatti.

Buradan İmam Hasan Askerî'nin (a.s), çalışmalarıyla insanları, Ehl-i Beyt İmamları'nın açıkça varlıklarını gösterdikleri dönemden gaybet dönemine geçiş çağına hazırladığını görüyoruz. Çünkü bu dönem birçok açıdan tehlikelerle doluydu; ayrıca İmam'ın (a.s) yaşadığı dönem oldukça kısa bir dönemdi. Yönetimdeki hızlı değişim ve altüst oluşları görüyor; bir taraftan yöneticilerin ve halifelerin Ehl-i Beyt'e ve taraftarlarına nasıl kötü davrandıklarını görüyor, diğer taraftan da kendisinin bütün hareketlerini gözetlediklerine şahit oluyordu. Resulullah'ın (s.a.a) yeryüzünde adalet ve eşitliği ikame edeceğini, bütün zulüm ve düşmanlık sembollerini alt edeceğini müjdelediği, beklenen ve vaat edilen Mehdi'yi (a.s) tam bir ciddiyetle arama yönündeki çabalarına tanık oluyordu.

Bu yüzden İmam Hasan Askerî'nin, oğlu Mehdi'ye karşı sorumluluğu gerçekten büyüktü. Nitekim onun sorumlulu-

ğu, iki buçuk asırlık bir dönemde imamlarıyla birlikte yaşadıkları, onların gözü önünde buldukları, karşılıklı olarak onlardan terbiye ve eğitim aldıkları hâlde İmamlar hakkında böyle bir şeyle karşılaşmadıkları bu yeni sıkıntı ve musibete maruz kalacak Şiîleri/taraftarları açısından da büyüktü.

Yaşayan, kendisiyle irtibat kurulan ve kendisi de koşulların zorluğuna rağmen Şiîleriyle irtibat kuran bir imam ve önderin varlığını hissetmenin Şiîler üzerinde psikolojik açıdan olumlu tesirleri vardır. Oysa kendisiyle irtibat kurulamayan, kendilerine ne zaman zuhur edeceğini, endişelerini gidereceğini ve sorularına cevap vereceğini bilemedikleri bir imamın varlığını hissetmeleri onlar üzerinde menfi tesirler doğurabilir.

Bu olumsuz etkilerden kurtulmanın tek yolu ise onların nezdinde gaybetin huzur gibi olması ve gaybetteki imamın yerine geçen kimsenin Şiîlerin ihtiyaçlarını gidermeye ve sorunlarına çözüm bulmaya muktedir olmasıdır.

Bu görevi gerçekleştirirmedi, Ehl-i Beyt'in tamamının katkısı olmuştur. Ancak İmam Hasan Askerî'nin (a.s) görevi, üzerindeki sıkı gözetleme ve şiddetli baskılar nedeniyle son derece zor ve çetrefilliydi. Öyle ki İmam (a.s) Şiîlerinden birçoğuyla görüşmemekte ve gizlenmek zorunda kalmaktaydı. Bunun en önemli tanığı, kendisinden rivayet edilen hadislerin büyük bir çoğunluğunun konuşma yoluyla değil de yazı yoluyla olmasıdır. İmam (a.s) her pazartesi ve cuma günü Saray'a halifenin yanına gider, uzak diyarlardan gelseler bile mümkün mertebe kimseyle konuşmaz, ancak çok nadir hâllerde ve özel bir şekilde bu kuralı bozardı. Buna rağmen içinde bulunduğu koşullar gereği bu konuda oldukça çekinceli davranırdı.

Bunları esas alarak İmam Hasan Askerî (a.s) döneminde salih cemaatin ihtiyaçlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1- İmam Hasan Askerî (a.s) ve İmam Mehdi'nin (a.s) davası için ortamı hazırlama

- 2- Salih cemaati gaybet dönemine hazırlama
- 3- İmam Hasan Askerî (a.s) döneminde vekiller (naip)ler) sistemi
- 4- Fakihler okulu ve gaybet dönemine hazırlama
- 5- Allah'ın helâl ve haramları konusunda güvenilen ulemanın önderliği
- 6- İmam Hasan Askerî (a.s) ve sapık fırkalar
- 7- İmam Hasan Askerî'nin (a.s) vasiyetleri ve Şia'ya yönelik irşatları
- 8- İmam Hasan Askerî (a.s) ve güvenlik önlemleri

Birinci Bahis: İmam Hasan Askerî ve İmam Mehdi'nin Davası İçin Ortamı Hazırlama

İmam Hasan Askerî'in (a.s) en büyük başarılarından biri, oğlu Mehdi'yi (a.s) doğumundan birkaç sene önce başına belâlar gelmesini bekleyen müfsitlerden ve azgınlardan korumak için gösterdiği zeki planlamaydı. Bu nedenle İmam'ın (a.s) gerek kendinden önceki imamların çabaları, gerekse onların uyarıları muvacehesinde almakta olduğu tedbirler, öncelikle çocuğunu düşmanlarından, yönetimin evinin içerisinde sokuğu kadın ya da erkek ajanlarından korumasının yanında onunla Şiîlerine, sevenlerine ve dostlarına hüccetini tamamlaması üzerinde odaklanıyordu.

İmam Mehdi'nin (a.s) durumunun düşmanlarının gözlerinden gizlenmesi konusunda Ehl-i Beyt'ten gelen açıklamalar, onun cariyelerin efendisinin¹ çocuğu olduğunu, doğumunun insanlara gizli kalacağını ve şahsının onlardan gaip

---

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 316, 369; Kifayetu'l-Eser: 225-226; el-İhticac: 2/10

olacağı¹ işaret etmektedir. Bu açıklamalarda bu gizlemeyi mümkün kılacak üç temel öğüt vardır: Birincisi, annesi cariyedir ve cariyelerin efendisidir. Zaten İmam Hadi (a.s), bu görevi, İmam Hasan Askerî'ye (a.s) Rum esirlerinden bir kadın seçerek yerine getirmiştir. Evlilik için bir merasim tertip edilmiş veya bu evliliğin bir alameti dışarıya sızdırılmamış, yapılan her şey yakınların çoğunun gözlerinden bile uzak yapılmıştı.²

Nitekim doğum da, İmam'ın (a.s) en yakınlarından dahi gizlenmiş, başkaları bir yana İmam'ın (a.s) halası bile İmam Mehdi'nin (a.s) annesinin hamileliğinden haberi olmamıştı. Buradan hareketle doğum son derece gizli şartlarda, sabaha yakın bir gece yarısı gerçekleşmişti.³ Bu vakit ise, kimsenin uyanmadığı, sadece müminlerin, o da içlerinden havas olanlarının uyanık olduğu bir zaman dilimidir.

İmam Askerî, (a.s) bunu İmam Mehdi'nin (a.s) gözlerden uzakta olması için planlamış, doğumundan sadece Şiîlerinin havassının havassı haberdar olmuştu.

Bu istisnâî şartlar altında Şiîlere hüccetin tamamlanmasının keyfiyetine gelince bu, çok ince ayarlamaların yapıldığı dönem ve adımlarla gerçekleşti:

Birinci adım: İmam Hasan Askerî'den (a.s) İmam Mehdi'nin (a.s) doğumundan önce doğumunu müjdelemek için gelen açıklamalar.

İkinci adım: Doğuma şahit tutmak.

Üçüncü adım: Doğumu haber vermek ve haberin Şiîler

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 44, 378; Kifayetu'l-Eser: 282; el-İhticac: 2/250

2- Bu kitabın İmam Hasan Askerî'nin Evliliği bölümüne bakın.

3- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 424-425; es-Sakıb Fi'l-Meknab: 201-203; Kemalu'd-Din'den naklen İ'lâmu'l-Vera: 2/214-216

içerisinde İmam Mehdi'yi (a.s) görmeden özel bir şekilde do-laşıma girmesini sağlamak.

Dördüncü adım: Doğumdan sonra özel ve genel şahit tutma ve Mehdi'nin (a.s) şahsının görülmesi.

Beşinci adım: Şia'dan bazı havassın beş sene zarfında İmam Mehdi'yi (a.s) görmesi ve onunla yakından temas kur-ması için ortam hazırlama, böylece onun da henüz beşikte ya da küçük çocukluk çağındayken Şiîlerin bazı sorularına cevap vermesi, Şiîlerin kalplerinde olanları haber vermesi, bu konuda en küçük bir bıkkınlık dahi göstermemesi. Bu ise İmam Mehdi'nin imametinin, kendisinin Allah'ın beklenen ve vaat edilen hücceti olduğunun en iyi kanıtıdır.

Altıncı adım: İmam Askerî'den (a.s) sonra İmam Mehdi'nin vekilleri olan vekilleri aracılığıyla Şiîlerin İmam Askerî'nin (a.s) hayatı boyunca alışıp bildikleri yöntemle İmam Meh-di'yle (a.s) temas kurmalarını sağlamak.

Yedinci adım: Gelecekte kendileri ve gaip imamlarıyla ilgili meydana gelecek konularda ve o durumda yapmaları gereken şeylere dair Şiîlerine açıklamalar yapmak.

Buradan hareketle özellikle de İmam Hadi'nin (a.s), toru-nu İmam Mehdi (a.s) ile ilgili dile getirdiği naslarla karşılaştırdığımızda ve İmam Hasan Askerî (a.s) için seçilen zaman diliminin son derece kısa olduğunu dikkate aldığımızda, ko-nuyla alakalı ifadelerin çokluğu ve konularının çeşitliliğindeki sırrı anlamaktayız.

Çünkü İmam Hasan Askerî'nin (a.s) imamet dönemi sa-dece altı yıla sınırlıydı, Oysa İmam Hadi'nin (a.s) imamet dö-nemi 34 seneyi geçmekteydi. Yani İmam Askerî'nin (a.s) tam altı katıydı.

Birinci Adım

İmam Mehdi'nin (a.s) doğumunu müjdeleyen sözler, dedesi İmam Hadi'nin (a.s) ardından babası İmam Hasan Askerî'den (a.s) ve diğer Ehl-i Beyt İmamları'ndan (onlara selâm olsun) aktarılmıştır. Bu açıklamalarda onun İmam Hadi'nin (a.s) torunu, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) de oğlu olduğu, insanların onu göremeyeceği, insanlar için onun ismini zikretmenin helâl olmadığı,¹ insanların onun henüz doğmadığını söyleyecekleri,² onlardan gaip olacağı³ ve aralarından götürüleceği, kıyam edinceye kadar Şiîlerinin ihtilâf edeceği;⁴ Şiîlerin kendisine niyabet eden, onun kıyamını ve devletini bekleyen, Ehl-i Beyt'e (a.s) sarılan, dua ve ziyaretle⁵ onlara bağlılığını, sevgisini gösteren ulemanın etrafında kenetlenmeleri gerektiği, onun henüz beş yaşındayken kendilerine imam olacağı beyan edilmiştir.⁶

Onun doğumunu müjdeleyen nasların bir bölümünü sizlere sunuyoruz:

1- Şeyh Saduk, Şeyh Kuleynî'den şöyle rivayet eder: Ebu Muhammed'in (Hasan Askerî) cariyesi hamile kaldığında ona şöyle dedi:

1- el-Kâfi: 1/328-333; el-İmametü ve't-Tabsira: 118; el-Emali, Şeyh Saduk: 419; Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 380, 381, 648

2- el-İmametü ve't-Tabsirah: 109; Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 322-323; el-Haraic ve'l-Ceraih: 3/173

3- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 44, 378; Kifayetu'l-Eser: 282, el-İhticac: 2/250

4- el-Gaybet, Nu'manî: 213; el-Gaybet, Tusî: 438; el-Haraic ve'l-Ceraih: 3/1153

5- Tefsir-i İmam Askerî: 344-346; el-İhticac: 2/260; es-Sıratu's-Seviyy: 3/56

6- el-Kâfi: 1/384; İsbatu'l-Vasiyet: 228, 263; el-Kâfi'den naklen Biharul-Envar: 25/103

Bir erkek evlada hamile kalacaksın, adı Muhammed'dir, o benden sonra benim yerime geçecektir.¹

2- İsbatu'l-Hüdat'ta Fazl b. Şazan'dan rivayet edilmiştir ki: Muhammed b. Abdülcebbar İmam Hasan'a (a.s) kendisinden sonra gelecek imam ve hüccet hakkında sorduğunda o şöyle cevap verdi:

Benden sonra imam ve Allah'ın hücceti olan oğlum Allah Resulü'nün (s.a.a) adını ve künyesini taşıyacaktır. O, Allah'ın sonuncu hücceti ve sonuncu halifesi olacaktır.

Onun kimden dünyaya geleceğini sorduğunda da şöyle buyurdu:

Rum kralı olan Kayser'in oğlunun kızından olacak; ancak doğduktan sonra uzun bir süre ortadan kaybolacak, sonra ortaya çıkacaktır.²

3- Şeyh Tusî şöyle rivayet eder: İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Şiîlerinden bir grup onu Samarra'da ziyarete geldiklerinde onları vekili Osman b. Said el-Amrî'yle tanıştırdı ve onlara dedi ki:

Şahit olun benden sonra vekil olarak size Osman b. Said el-Amrî'yi atadım, onun oğlu Muhammed de sizin Mehdiniz olan oğlumun vekilidir.³

4- İsa b. Sabih'den şöyle nakledilir: Bir gün hapisteyken İmam Hasan Askerî (a.s) onun yanına gelir ve ona der ki: *"Sen altmış beş yıl bir ay iki günlüksün."* Elinde, içinde doğum tarihinin yazdığı dua kitabı vardı. Kitabı açar, içine bakınca söylediğinin ne kadar doğru olduğunu görür. Sonra İmam (a.s), *"Bir çocukla rızıklandırıldın mı?"* diye sorar. O olumsuz cevap verince, İmam (a.s) da onun için dua ederek *"Allah'ım,*

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 408; Kifayetu'l-Eser: 294

2- İsbatu'l-Hüdat: 3/569; Muhtasaru İsbati'r-Ricat: 40-41

3- el-Gaybet, Tusî: 356; ondan naklen Biharu'l-Envar: 51/345-346

ona (İmam Mehdi'ye) destek olacak bir çocuk ver, çocuk ne güzel bir destektir." der ve sonra şu şiiri okur:

Kim ki onun destekçisi olursa karanlığın farkına varır / Zelil o kimsedir ki destekçisi yoktur.

Sonra o da İmam'a (a.s) çocuğunun olup olmayacağını sorar. İmam da ona, *"Evet, Allah'a andolsun ki yeryüzünü adaletle dolduracak bir çocuğum olacak, ancak şimdi yok."* der.¹

İkinci Adım

İmam Hasan Askerî (a.s) oğlu İmam Mehdi'nin doğacağını haber vermesinin ve buna ikrar etmesinin yanı sıra doğuma şahit de tutmuştu. Bunu koşulların zorluğuna ve gerek doğumdan önce, gerekse sonra İmam'ın evini gözetlemeye devam eden casusların gözlerinden saklamak için tam bir gizlilik içerisinde olma zaruretine rağmen hücceti tamamlamak için yapmıştı.

İmam Cevad'ın kızı, İmam Hadi'nin kız kardeşi, İmam Hasan Askerî'nin halası tertemiz Seyyide Aleviyye Hakîme Hatun, İmam Mehdi'nin annesi Nercis Hatun'un doğurması esnasında onunla ilgilenme işini üstlenmiştir.²

O, İmam Mehdi'yi (a.s) doğumundan sonra gördüğünü açıklamıştır.³ Nitekim Ebu Ali el-Hayzeranî'nin İmam Askerî'ye (a.s) hediye ettiği cariyesi, Mariye ve İmam Askerî'nin hizmetçisi Nesim de onu görmüşlerdir.⁴

1- el-Haraic ve'l-Ceraiih: 1/478; el-Fusulu'l-Muhimme: 2/1087; el-Haraic'den naklen Keşfu'l-Gumme: 3/307

2- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 424-425; es-Sakıb Fi'l-Menakıb: 201-203

3- el-Kâfi: 1/330-332; Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 424-425, 429; el-Heraic ve'l-Ceraiih: 1/466

4- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 430-431; el-Heraic ve'l-Ceraiih: 1/457; es-Sakıb Fi'l-Menakıb: 584

Üçüncü Adım

Bu adımda İmam (a.s), Şiîlere, beklenen Mehdi'nin (a.s) doğduğunu haber vermiş, bu haberi onların arasında gizlice yaymaya çalışmıştır.

Elimizde, İmam'ın (a.s), Mehdi'nin (a.s) doğduğunu Şiîler arasında yaymaya çalıştığını ifade eden on sekiz hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin kimi sarih, kimisi de İmam'ın (a.s) durumun gerektirdiği şekilde sadece ima yoluyla ifade ettiği sarih olmayan ifadelerdir.

Bunlardan biri, Abbasîlerin Ehl-i Beyt'i kılıçla tehdit etmeleri ve Ehl-i Beyt'in onlara aleni bir isyan girişimleri olmaksızın kendilerini öldürmek istemeleri hususuna İmam'ın (a.s) iki neden açıkladığı haberdır:

Mehdinin doğumuna engel olmak veya onu öldürmek amacıyla Allah Resulü'nün Ehl-i Beyti'ni öldürmeye ve neslini yok etmeye çalıştılar. Ancak kâfirler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır.¹

Bu hadis, doğumun gizli bir şekilde olacağını haber vermektedir, ta ki Allah nurunu tamamlasın.

Bir diğer Sa'd b. Abdullah'ın Musa b. Cafer b. Vehb el-Bağdadî'den Ebu Muhammed'in imzasıyla rivayet ettiği mektuptur. Bu mektupta şöyle gelmiştir:

Beni öldürerek bu nesli yok edeceklerini sandılar.
Hâlbuki yüce Allah onların sözlerini yalanladı; Allah'a hamdolsun!²

Zübeyrî (Mutemed) de öldürüldüğünde İmam (a.s) biz-zat kendi yazdığı mektupta şöyle buyurur:

1- İsbatu'l-Hüdat: 3/570, İsbatu'r-Ric'at kitabından naklen; Muhtasaru İsbati'r-Ric'at: 45-46

2- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 407; Kifayetu'l-Eser: 293; el-Gaybet, Şeyh Tusî: 231

Bu, Allah'a, velileri konusunda cürette bulunanlara verilen bir cezadır. Beni öldüreceğini ve soyumu devam ettirecek birinin olmayacağını zannetti. Bunda Allah'ın kudretini nasıl da gördü?!¹

Ahmed b. İshak b. Sa'd'dan da şöyle rivayet edilir: Ebu Muhammed Hasan b. Ali el-Askerî'den (a.s) şöyle işittim:

Benden sonraki halefi göstermeden beni bu dünyadan almayan Allah'a hamdolsun! O, hem yaratılış, hem de ahlâk açısından Allah Resulü'ne (s.a.a) benzemektedir. Allah onu gaybetinde muhafaza edecek, sonra onu ortaya çıkarıp yeryüzünü zulüm ve azgınlıkla dolduğu gibi adaletle dolduracaktır.²

Yine Ahmed b. Hasan b. İshak el-Kummî şöyle rivayet eder: Salih bir halef olan Mehdi (a.s) doğduğunda, efendimiz Ebu Muhammed Hasan b. Ali'den, dedem Ahmed b. İshak'a kendisine gelen mektupları yazdığı hattı ile yazılmış bir mektup ulaştı, içinde onun el yazısıyla şunlar yazıyordu:

Bir çocuğumuz dünyaya geldi, bu senin yanında gizli kalsın ve bunu bütün insanlardan gizli tut. Çünkü biz bu haberi çok yakınlarımızdan ve velâyetimize bağlı olan dostlarımızdan başkasına açmıyoruz...³

Hicrî 257 senesinde de İsa b. Mehdi el-Cevherî, İmam Hüseyin'in (a.s) Kerbela'daki kabrini, ardından İmam Musa Kâzım (a.s) ve İmam Cevad'ın (a.s) Bağdat'taki kabrini ziyaret ettikten sonra bir grupla birlikte Samarra'ya gittiler, orada İmam Hadi (a.s) ile İmam Hasan Askerî'ye (a.s) komşu olan

1- el-Kâfi: 1/329; Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 430; el-İrşad: 2/349

2- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 408-409; Kifayetu'l-Eser: 295; es-Sıratu'l-Müstakim: 2/231

3- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 418; ondan naklen Biharu'l-Envar: 51/16

kardeşleri onlara İmam Mehdi'nin (a.s) doğduğunu müjdediler. Bunun üzerine onlar da İmam Hasan Askerî'yi (a.s) tebrik etmek için yanına girdiler ve tebrikten önce İmam'ın önünde açıkça ağlamaya başladılar. Ziyaretçiler yetmiş kusur kişiydi. İmam onlara konuşmasının bir bölümünde şöyle buyurdu:

Allah'ın verdiği nimetlerden dolayı sevinçten ağlamak Allah'a şükür mesabesindedir...

Sonra İsa b. Mehdi el-Cevherî konuşmak istedi, ama İmam (a.s) onlardan önce davrandı ve buyurdu ki:

İçinizde, çocuğum Mehdi (a.s) ve onun nerede olduğu ile ilgili kalbinden bir şeyler geçiren var. Musa'nın annesinin oğlunu emanet ettiği gibi ben de onu Allah'a emanet ettim.

Orada bulunan topluluk, "Vallahi, ey efendimiz, bu mesele bizim içimizdeydi." şeklinde konuştu.¹

İmam (a.s) bazı vekillerine çocuğu Mehdi (a.s) için akika kurbanı keserek Şiîlere dağıtmalarını emretti. Aslında onun için kurban kesmek, bir bakıma doğumunu zimnen haber vermektir. Hatta yazdığı bazı mektuplarında oğlunun doğumunu sarahaten beyan etti. Nitekim ashabından bazılarına yazdığı şu mektup bunun bir örneğidir:

Bu iki koçu efendin adına kes ve ye, sana afiyet olsun. Ondan kardeşlerini de doyurur...²

Dördüncü Adım

Bu adım, İmam Mehdi'nin (a.s) doğumuna, varlığına ve hayatına şahit tutmayı içermektedir.

1- el-Hidayetu'l-Kübra: 68; ondan naklen Medinetu'l-Maaciz: 7/673-674; biz ikinci kaynaktan aktardık.

2- el-Gaybet, Şeyh Tusî: 246; İsbatu'l-Vasiyet: 260

Örneğin Ebu Ganim el-Hadim'den şöyle rivayet edilir: Ebu Muhammed'in (Hasan Askerî'nin) oğlu dünyaya geldiğinde, ismini Muhammed koydu, üçüncü günü de onu ashabına gösterdi ve şöyle dedi:

Bu benden sonraki sahibiniz ve benim sizin üzerinizdeki halifemdir. İnsanların kendisini beklemek için boyunlarını uzatacağı Kaim'dir. Yeryüzü fesat ve zulümle dolduğu gibi onu adaletle dolduracaktır.¹

Amr el-Ahvazî, Ebu Muhammed'in onu kendisine gösterdiğini ve şöyle dediğini rivayet eder:

Bu benden sonraki sahibinizdir.²

Muaviye b. Hâkim, Muhammed b. Eyyub b. Nuh ve Muhammed b. Osman el-Amrî'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle nakledilir: Kırk kişilik bir toplulukla Ebu Muhammed Hasan b. Ali'nin (a.s) evindeyken onu bize göstererek buyurdu ki:

Bu, benden sonra imamınız ve benim size halifemdir. Ona itaat edin, benden sonra dininizde tefrikaya düşmeyin, yoksa helâk olursunuz. Ancak bugünden sonra onu bir daha göremeyeceksiniz.

Biz onun yanından ayrıldık, birkaç gün geçmişti ki Ebu Muhammed (a.s) vefat etti.³

Beşinci Adım

Bu adım, İmam Mehdi'nin (a.s) babasının hayatında Şiîlerinin sorularına verdiği cevaplardan ibarettir. Bu cevap-

---

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 431; ondan naklen es-Sıratu'l-Müstakim: 2/223

2- el-Kâfi: 1/328; ondan naklen el-Gaybet, Şeyh Tusî: 234

3- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 435; el-Gaybet, Şeyh Tusî: 357; Kemalu'd-Din'den naklen Biharu'l-Envar: 52/25-26

lar onun sadece Allah'ın velilerine has olan rabbanî kabiliyetini göstermektedir.

Bunlardan biri Ahmed b. İshak'ın aktardığı şu olaydır: İmam Hasan Askerî (a.s) ona, yüzü ayın on dördü gibi parlayan ve üç yaşında bir çocuk olan oğlu Mehdi'yi (a.s) gösterir, o da onun imameti hakkında kalbini mutmain kılacak alameti sorar. Ahmed der ki: Çocuk fasih bir Arapçayla konuşmaya başladı ve şöyle dedi:

Ben Allah'ın yeryüzünde geriye bıraktığı, düşmanlarından intikam alan kimseyim. Gözünle gördüğün şeylerden sonra başka bir şey isteme ey Ahmed b. İshak!¹

İmamiye kaynaklarında İmam Mehdi'nin (a.s) kerametleriyle ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. Bir keresinde Sa'd b. Abdullah el-Kummî adlı Şîî âlim, kendisine sorulan zor ve müphem konular karşısında şaşkına dönmüş ve cevap verememişti. Sonra İmam Hasan Askerî'nin (a.s) arkadaşı Ahmed b. İshak'la buluşarak birlikte İmam Hasan Askerî'nin (a.s) yanına gittiler. Yanına girdiklerinde oğlu Muhammed yanındaydı. İmam oğluna Ahmed b. İshak'a Şîîleri için getirdiği hediyeleri haber vermesini emretti, ardından da Sa'd b. Abdullah, kendisi için problem teşkil eden meseleler konusunda aydınlatıldı.²

Aynı şekilde İbrahim b. Muhammed b. Faris en-Nisaburî'nin kalbinde olanları kendisine söylemesi gibi kerametleri de vardır.³

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 384; ondan naklen es-Sıratu'l-Müstakim: 2/232

2- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 454-465; Delâilu'l-İmamet: 506-517; el-İhticac: 2/268-277

3- İsbatu'l-Hüdat: 3/700, İsbatu'r-Ric'at'ten naklen; Muhtasaru İsbati'r-Ric'at: 43-44

Altıncı Adım

Bu adımda, İmam (a.s) gaybet-i suğra döneminde Şiîleri nezdinde güvenilir kıldığı vekilleri aracılığıyla İmam Mehdi'yle (a.s) irtibatın kurulmasını sağladı. Böylece onlar, herhangi bir tehlike ya da sıkıntıya maruz kalmadan, İmam Mehdi'yle (a.s) tâbileri arasında köprü görevi görecekti.

Muhammed b. İsmail el-Hasanî ve Ali b. Abdullah el-Hasanî, Samarra'dayken İmam Hasan Askerî'nin (a.s) yanına gittiklerini rivayet ederler. Eve girdiklerinde İmam'ın Şiîlerinden ve dostlarından bir grubun orada olduğunu görürler. Derken hizmetçisi İmam'ın yanına giderek ona şöyle der: "Efendim, kapıda gürültü çıkartan bir topluluk var." İmam da ona, *"Bunlar, Yemen'den gelen Şiîlerimizdir..."* deyince İmam Hasan Askerî ile (a.s) Bedir arasında uzun bir konuşma geçer. Konuşma bittikten sonra İmam, *"Git ve bize Osman b. Said el-Amrî'yi getir."* buyurur. Aradan çok fazla bir zaman geçmeden Osman gelir ve Ebu Muhammed (a.s) ona şunları söyler: *"Git ey Osman, sen (bizden taraf) vekil, güvenilir ve Allah'ın malı hakkında emin birisin; şu Yemenlilerin getirdikleri mallarını al."* Sonra o ikisi hadisi devam ettirerek şöyle derler: "Efendim! Vallahi Osman, senin seçkin Şiîlerindendir. Onun sana yaptığı hizmet konusunda bizi daha çok bilgilendirdin, artık onun senin vekilin olduğunu ve yüce Allah'ın malı konusunda güvenilir olduğunu biliyoruz." İmam da buyurur ki: *"Evet, şahit olun ki Osman b. Said el-Amrî benim vekilimdir ve oğlu Muhammed de Mehdi'nin vekilidir."*¹

Nitekim Osman b. Said, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) şahadetinden sonra İmam Mehdi'nin birinci vekiliydi. Ardın-

---

1- el-Gaybet, Şeyh Tusî: 355-356; ondan naklen Biharu'l-Envar: 51/345-346

dan Muhammed b. Osman da İmam Mehdi'nin (a.s) dört vekilinin sıralaması içerisinde ikinci vekili oldu.¹

Yedinci Adım

Bu adım, Ehl-i Beyt'in tâbilerini İmam Mehdi'nin ortadan kaybolmasıyla baş gösteren yeni duruma uyum sağlayabilmeleri için hazırlayan naslarda somutlaşmıştır. Amaç da gaybetten sonra Şia arasında şaşkınlık ve ihtilâflar sonucu meydana gelebilecek olaylar hakkında ne yapacaklarını bilemedikleri bir durumla karşı karşıya kalmamalarını sağlamak, yapmaları gerekenin sabretmek, İmam'ın zuhur etmesini beklemek, imanda sebat göstermek, İmam Mehdi ve onun bir an evvel zuhur etmesi için dua etmek olduğuna vurgu yapmaktır.

İşte bu yedi adım, İmam Mehdi (a.s) meselesinin, onu sarmalayan koşulların zorluğuna rağmen salih cemaatin bütün varlığıyla yaşayacağı gerçek bir mesele olabilmesi açısından gerekli hazırlıklar için yeterlidir.

İkinci Bahis: Gaybet Asrına Hazırlama

Daha önceki bahiste İmam'ın, Hz. Mehdi'nin (a.s) doğum meselesini ve imametini ortaya koyma keyfiyetini ve Allah'ın insanlara İmam'ın (a.s) doğumu sırasında içinde bulunulan en zor koşullarda dahi onunla sözleri birleştirmeyi vaat ettiği salih bir halef olduğunu gördük. İmam Hasan Askerî'nin (a.s) bu çerçevede her iki imamın içinde buldukları koşullar içerisinde aldığı tedbirlerin bu uygulamalarla uyumlu olduğunu da mütalaa ettik.

Ancak ehemmiyet bakımından bundan sonra gelen bir başka husus, İmam Mehdi'ye (a.s) inanan ümmeti, söz konusu gaybeti kabullenmeleri için hazırlamaktı. Çünkü bu gay-

---

¹ Bu konuyla ilgili bk. el-Gaybet, Şeyh Tusî: 353-396

bet sonucu ümmet zahirî açıdan İmam'dan ayrılacak, onunla iletişim kuramayacak ve gerek bireysel, gerekse toplumsal sorunlarında kendisine danıştığı ve güvendiği en önemli unsurdan mahrum kaldığını hissedecektir. Sonuçta İmam, dostlarını savunan; çoğu zaman maddî, ruhî ve fikrî ihtiyaçlarını gideren sağlam bir kaleydi.

Her ne kadar gaybe iman ıstilahî anlamdaki imanın temel unsurlarından biri olsa da, burada ruha ve inanca ilişkin bir sadme ve sarsıntının olması kaçınılmazdı. Çünkü müminler, canlı olarak İmam'la (a.s) irtibatta olmaya alışkındı. Hapishanede ya da perde gerisinden de olsa onun varlığını algılıyor, kendileriyle etkileşim içerisinde olduğunu hissediyorlardı. Ama şimdi İmam ellerini uzattıkları takdirde ya da iletişim kurmak istediklerinde kendisine ulaşabilecekleri bir yakınlıkta olmadığı hâlde ona olan imanlarının diri, etkili ve güçlü kalması isteniyordu.

Dolayısıyla bu, etkisinin hafifletilmesi ve kötü sonuçlarının yok edilmesi gereken bir sadme idi. İmam Askerî (a.s) bu etkiyi hafifletmek için İmam Hadi'nin (a.s) yaptığı gibi kısa bir süre içerisinde daha fazla gayret sarf ederek müminleri iki farklı açıdan hazırladı:

Birincisi: Fikrî ve zihnî olarak hazırlama

İkincisi: Manevî ve ruhî olarak hazırlama.

Fikrî hazırlamayla ilgili olarak İmam Askerî (a.s), atalarının çizgisine uygun şekilde tarih boyunca gaybet fikrini sundu ve bunu, oğlu İmam Mehdi'ye (a.s) uyarladı. Onlardan gaybe imanı da ihtiva etmesi itibarıyla iman üzere sebat etmelerini istedi. Şiîlerini iman konusunda sebat göstermeye, sabırlı olmaya ve zuhur sonucu gerçekleşecek olan kurtuluşu beklemeye teşvik etti. Ayrıca onlara bu aşamanın doğası ve gerekleri; Rabbine, dinine ve kendisiyle birlikte silâh taşıyıp savaşmak istediği imama inanan insanın dayanağı olan iman,

sabır ve takvanın sayesinde ileride bu aşamada ortaya çıkacak çetin imtihanlar hakkında bilgi verdi.

Örneğin Ebu Ali b. Hemmam şöyle rivayet eder: Muhammed b. Osman el-Amrî'nin (r.a) şöyle dediğini işittim: Babamdan şöyle söylediğini duydum: Ebu Muhammed Hasan b. Ali'ye (a.s), ben de yanındayken atalarından (hepsine selâm olsun) rivayet edilen *"Yeryüzü kıyamet gününe kadar Allah'ın yarattıkları üzerinde Allah'ın hüccetinden eksik olmayacaktır. Kim ki zamanının imamını bilmeden ölürse, cahiliyet ölümü üzerine ölmüştür."* rivayeti hakkında sorulunca buyurdu ki: *"Gündüzün hak olduğu gibi, bu söz de haktır."* Ona denildi ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! O hâlde senden sonra imam ve hüccet kimdir?" O da dedi ki:

Oğlum Muhammed benden sonra imam ve hüccettir. Onu tanımadan ölenler cahiliyet ölümü üzerine ölmüştür. Onun gaybetiyle cahiller şaşırarak, batıl yolda gidenler helâk olacak, zuhur vaktini belirleyenler yalanlanacaktır. Ardından o, sanki benim Necef ve Kûfe'de başlarının üzerinde dalgalanan beyaz bayrağı görüyormuşum gibi çıkacaktır.¹

Musa b. Cafer b. Vehb el-Bağdadî de şöyle rivayet eder: Ebu Muhammed Hasan b. Ali'nin (a.s) şöyle dediğini işittim:

Ben sizin aranızdaymışım gibi biliyorum ki benden sonra yerime kimin geçeceği konusunda ihtilâf edeceksiniz. Bilin ki, Resulullah'tan (s.a.a) sonra Ehl-i Beyt İmamları'nı kabul edip de oğlumun imametini inkâr edenlerin durumu, Allah'ın bütün peygamberlerine ve elçilerine inanıp da Resulullah'ın (s.a.a) nübüvvetini kabul etmeyenlerin durumu gibidir. Oysa Resulullah'ı

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 409; Kifayetu'l-Eser: 296; bk. es-Sıratu'l-Müstakim: 2/232

inkâr eden, bütün peygamberleri inkâr etmiş gibidir. Çünkü bizim sonuncumuza itaat, birincimize itaat gibidir. Bizim sonuncumuzu inkâr da, birincimizi inkâr gibidir. Benim çocuğuma gelince, onun öyle bir gaybeti olacak ki, yüce Allah'ın korudukları hariç, insanlar onun imameti hakkında şüphe edeceklerdir.¹

Yine Hasan b. Muhammed b. Salih el-Bezzaz rivayet der ki: Hasan b. Ali Askerî'yi (a.s) şöyle söylerken işittim:

Benim oğlum benden sonra Kaim olacak olandır. Onda bütün peygamberlerin ıslah ve gaybet sünnetleri icra ettirilecektir. Aradan uzun zaman geçmiş olması nedeniyle kalpler katılaşacak, yüce Allah'ın kalbine iman yazdığı ve kendisinden bir ruhla desteklediği kişiler hariç, kimse ona iman konusunda sebat etmeyecektir.²

Bunların dışında gaybet fikrini, gerçekleşmesinin zarureti, ona iman etmenin gerekliliğini, şartlar ne kadar zor ve ağır olursa olsun onunla ilgili sabır ve sebat gösterilmesi gerektiğini ihtiva eden daha nice hadis ve dualar vardır.

Manevî ve ruhî olarak hazırlama ilgili olarak İmam Hasan Askerî (a.s) bu yönde babası İmam Hadi (a.s) zamanından beri çalışmıştır. Çünkü İmam Hadi (a.s), Şiîlerini ileride meydana gelecek duruma hazırlamak maksadıyla gizlilik ve onlarla bağını azaltma siyaseti gütmüş ve bu duruma onları hazırlamıştı. Nitekim İmam Hasan Askerî'yi (a.s) de Şiîlerden gizlemeye çalışmış, Şiîleri dâhil birçok kimse kardeşi Mu-

---

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 409; Kifayetu'l-Eser: 295; o ikisinden naklen Biharul-Envar: 51/160

2- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 524; el-Haraicu ve'l-Ceraih: 2/164; Kemalu'd-Din'den naklen Biharul-Envar: 51/224

hammed vefat edene kadar onu tanımamıştır.¹ Ardından İmam Hadi, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) kendisinden sonra imameti açısından Şiîleri üzerindeki hücceti tamamlamaya önem vermeye başlamıştır. Aynı şekilde İmam Hasan Askerî (a.s) de Şiîleri İmam'la doğrudan irtibat kuramama durumuna alıştırmak için gizlilik ve ilişkileri azaltma siyasetini devam ettirmiştir. Ta ki Şiîler, yeni koşullara uyum sağlasınlar, İmam'ın yokluğu kendileri açısından bir boşluk ve sadme meydana getirmesin.² İlâveten, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) içinde yaşadığı ortam, İmam'ın çalışmalarını ve Şiîleriyle olan irtibatını denetlemek amacıyla yönetimin orada burada yerleştirdiği casuslarının gözetiminden gerek kendisini, gerekse Şiîlerini korumasını ve dostlarının açığa çıkmasını önlemesini gerektiriyordu.

Bu nedenle İmam Hasan Askerî (a.s), irtibatın azalmasının meydana getirdiği zararları iki şeyle azaltmaya ve telafi etmeye çalışmıştır:

Birincisi: Yazılı olarak İmam'a yapılan müracaatların ve iletilen ihtiyaçların yazılı mesajlar ve tevkiler (mektuplar) şeklinde karşılanıp şahıslara ulaştırılması. Zaten İmam Hasan Askerî'den (a.s) yapılan rivayetlerin birçoğu, kedisıyla yazışmakta olan Şiî ravilerinden yapılmıştır ve Şiîler de bu yazışmalar aracılığıyla İmam'la irtibat içindeydiler.³

İkincisi: İmam'ın, Şiîlerinin bulunduğu birçok bölgede atadığı vekiller aracılığıyla kendisiyle irtibat sağlamalarını emretmesi. Bu vekiller, İmam'la Şiîler arasında köprü vazi-

---

1- Bu konu hakkında, İmam Hadi'nin (a.s) İmam Hasan Askerî'nin (a.s) imameti ile ilgili açıklamaları bölümünde bilgi vermiştik.

2- Bakınız: Isbatu'l-Vasiyet: 272

3 Bazı mektuplarla ilgili bakınız: el-Kâfi: 1/509;5/125, 181; 7/461; Maani'l-Ahbar: 188; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/527-528

fesi görmekte, güçlü bir bağ oluşturmakta, Ehl-i Beyt takipçilerinin sürekli olarak İmam'la irtibat içinde olduğu hissini veren psikolojik bir faktör görevini yerine getirmekte, ayrıca İmam'a soru sorma ve cevapları ondan alma işlevini üstlenmekteydiler. Bu dolaylı bağ, gaybetin İmam'ın (a.s) Şiîleri için meydana getirdiği psikolojik şokun ve sadmenin atlatılması için yeterliydi.

Böylece İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Şiîleri için yaptığı özel hazırlıklar tamamlanmış oldu. Bu sayede onlar Allah'a, Resulü'ne, Ehl-i Beyt İmamları'na ve dünya hayatında insanlığına cahiliye tehlikesinden koruyabilecek tek yol olan İmam Mehdi'nin (a.s) evrensel davasına imanın gerektirdiği şeylerle uyum içerisinde, tam bir rahatlık ve huzurla gaybet asrını karşılamalarını sağlıyordu.

Üçüncü Bahis: İmam Hasan Askerî (a.s) Döneminde Vekiller Sistemi

Vekiller sistemi, Ehl-i Beyt İmamları'nın, kendilerine tâbi tabanın coğrafi dairesinin genişlemesiyle birlikte kurdukları bir sistemdir. Ehl-i Beyt İmamları; para toplanması, soruların ve fetva isteklerinin alınması, malların İmam'ın (a.s) emriyle hak eden insanlara dağıtılması, aynı şekilde irşat görevinin yerine getirilmesi ve hükümlerin insanlara açıklanması gibi İmam'la (a.s) doğrudan ilişkili olan birçok görevi yerine getirecek vekiller atamışlardı. Böylece vekil, yönetimin kontrolü ve gözetlemesinin şiddetlendiği dönemlerde hem İmam'ın, hem de Şiîlerinin yükünü azaltıyordu. Yine İmam'ın (a.s) doğrudan ve açık bir şekilde siyasî tutumunu açıklamasının maslahata uygun olmadığı durumlarda onun tutumuyla ilgili açıklamaları gerçekleştiriyordu.

Vekâlet sistemi İmam ve tâbileri arasında İmam'ın (a.s) hazır olduğu dönemlerde, özellikle de onunla bağ kurmanın

sıkıntılı olduğu durumlarda köprü ve aracı kurum görevi görüyordu. Ayrıca bu sistem, Gaybet-i Suğra/Küçük Gaybet döneminde İmam Mehdi (a.s) ile yegâne irtibat kurma bağı oluşturuyordu.

Hız. Peygamber'in (s.a.a) ve tertemiz Ehl-i Beyti'nin naslarının haber verdiği gibi, Ehl-i Beyt İmamları İmam Mehdi'yle (a.s) ilgili geleceği gördüklerinden ve gelecekteki durumun ne olacağını tahmin ettiklerinden Gaybet-i Suğra döneminde Masum İmam'ın önündeki tek seçeneğin, çevresi bu kadar geniş ve görevleri bu kadar büyük olan bu kuruma (vekâlet sistemine) dayanmaktı. Bu yüzden, bir yandan güvenilir insanlara itimat etmek, diğer taraftan da söz konusu vekilleri aracılığıyla Ehl-i Beyt dostlarını İmam Mehdi (a.s) ile irtibat kurmaya alıştırmak kaçınılmaz bir durumdu. Bu durum, toplumsal kanunlara dayanan bir siyasete gereksinim duymakta ve akli değerlendirmenin bunu göz önüne almasını gerektiriyordu. Bu tür alternatif bir kurumun Gaybet-i Suğra günlerinde birdenbire ortaya çıkması da mümkün değildi. Bilakis bu kurum için zemin hazırlanmalıydı. Şöyle ki, ilkönce böyle bir kurumun temeli atılacak, Şiîlerin zaman içerisinde vekillere müracaat ederek söz konusu kurumun liyakati, onlara güven duyması ve bu kurumun Şiî toplum arasında kök salması sağlanacaktır. Böylece bu alternatif kurum onların güncel ihtiyaçlarını karşılamaya güç yetirebilecek ve İmam'ın gaybetinin toplum üzerinde güçlü ve etkili bir şok yaratmasının önüne geçilecektir. Bu yüzden bu kurumun faaliyet alanı genişlemekte, Masum İmam'ın (s.a) içinde bulunduğu koşullar katlanılmaz hâle geldikçe ve Ehl-i Beyt İmamları gaybet asrına yaklaştıkça önemi daha da artmaktaydı.

İşte bunları göz önünde bulundurduğumuzda, İmam'ın hazır bulunduğu asırdan gaybet asrına geçişte önemli ve öze ilişkin bir intikal noktası teşkil eden İmam Hasan Askerî'nin (a.s) döneminin, büyük ölçüde vekillere güvenmeyi gerektir-

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

diği, sistemlerinin güçlendirilmesini zorunlu kıldığı, vazifelerini artırdığı, faaliyetlerinin dairesini genişlettiği ve Ehl-i Beyt tâbilerinin masum liderlikten ve imamlarından yoksun olan gaybet devrine intikalini kolaylaştırdığı açıklık kazanmış olur.

Kuşkusuz, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) vekillerinin sayısının İmam Hadi'nin (a.s) vekil sayısıyla, vekillerin bulunduğu bölgelerle, omuzlarına binen yüklerle, aralarında irtibat kurma keyfiyetiyle mukayesesini, altı yıllık kısa bir dönemde vekillerin ne kadar büyük bir rol oynadıklarını göstermektedir. Aynı şekilde vekillerin kendi makamlarında istikrarlı olmaları, İmam'ın (a.s) da onlara itimat etmesi ve bunu tâbilerine açıklaması, vekâlet sisteminin, gaybet asrına intikali kolaylaştırma ve bu dönemi mümkün olduğu kadar en az badire ve olumsuz sonuçlarla atlatma konusunda kendisinden beklenen hedefi gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca bazı vekillerin tamah ve haset sonucu sapmaları, onların bu durumunun İmam (a.s) tarafından ortaya çıkarılması, bu nedenle görevlerinden alınmaları ve tâbilerine onların saptıklarını ilk fırsatta haber vermesi, İmam'ın (a.s) bu önemli sistemin unsurlarının rollerini ifa etmesi, görevlerini yerine getirip sağlıklı işlemesi konusundaki titizliğinin bir kanıtıdır. Aynı zamanda bu, İmam'ın (a.s) söz konusu kurumu sürekli gözlem altında tuttuğunun, vekillerin faaliyetlerini ve durumlarını kontrol ettiğinin de bir delilidir.

Şimdi de size İmam Hasan Askerî'nin (a.s) bazı vekillerinin isimlerini sunuyoruz:

1- İbrahim b. Abde en-Nisaburî. Kendisi İmam Hadi ile İmam Hasan Askerî'nin (onlara selâm olsun) ashabındandı ve Hasan Askerî'nin Nişabur'daki vekiliydi.¹

1- Rical-i Keşşî: 2/848, h: 1089

2- Eyyub b. Nuh b. Derrac en-Nahaî. İmam Hadi ile İmam Hasan Askerî'nin (onlara selâm olsun) vekiliydi.¹

3- Eyyub b. en-Nab. Onu Irak'tan Nisabur'a vekil olarak atadı.²

4- Ahmed b. İshak el-Kummî el-Aş'arî. İmam'ın Kum'daki vekiliydi.³

5- Cafer b. Süheyl es-Saykal.⁴

6- Hafs b. Amr el-Amrî el-Cemmal.⁵

7- Oman b. Said el-Amrî es-Semman (ez-Zeyyat). Kendisi İmam Mehdi'nin dört vekilinden birincisidir.⁶

8- Ali b. Cafer el-Hemmani. Hem İmam Hadi'nin (a.s), hem de İmam Hasan Ali Askerî'nin (a.s) vekiliydi.⁷

9- Kasım b. Ala el-Hemdanî. İmam'ın Hasan Askerî'nin (a.s) ve oğlu İmam Mehdi'nin (a.s) vekiliydi.⁸

10- Muhammed b. Ahmed b. Cafer (el-Caferî) el-Kummî el-Attar.⁹

1- Rical-i Necaşî: 102

2- Rical-i Keşşî: 2/820-821, h: 1028

3- Rical-i Necaşî: 91. Onun hakkında şöyle der: "... Kumluların elçisi ve önde geleniydi... İmam Ebu Muhammed'in (a.s) de has ve seçkin adamlarındandı." Şeyh Tusî de el-Fihrist adlı eserinin 70. sayfasında onunla ilgili şöyle der: "Değeri yüce bir zattu ve İmam Ebu Muhammed'in (a.s) has adamlarındandı... Kumluların şeyhi ve önde geleniydi." Bu iki yazar onun vekil olduğuna dair bir açıklamada bulunmasalar da Taberî, Delâilü'l-İmamet eserinin 503. sayfasında bunu açık olarak söylemiştir.

4- Rical-i Tusî: 398

5- Rical-i Keşşî: 2/813, h: 1015

6- Rical-i Tusî: 401; el-Gaybet: 353-356

7- el-Gaybet, Tusî: 350; Rical-i Tusî: 388

8- Kemalü'd-Din ve Tamamü'n-Nimet: 442; Misbahu'l-Muteheccid:

9- Rical-i Tusî: 402

11- Muhammed b. Salih b. Muhammed el-Hemdanî.¹

12- Muhammed b. Osman b. Said el-Amrî.²

13- Urve b. Yahya el-Bağdadî en-Nahhas. Dihkan ismiyle bilinirdi ve İmam'ın Bağdat'taki vekillerindendi. Sonradan çizgi değiştirip saparak İmam'a (a.s) iftiralar etmeye, kendisi için para toplamaya başladı. İbn Raşid'den sonra kendisine teslim edilen beytülmalı yaktı. Bu yaptıklarından sonra İmam (a.s) ondan beri olduğunu ilan etti, onu lanetledi, Şiîlerine de lanet etme emri verdi, aziz ve muktedir olan Allah onun canını alıncaya kadar ona beddua etti.³

Dördüncü Bahis: Fukaha Medresesi ve Gaybet Asrına Hazırlık

İmam Hasan Askerî (a.s) temiz atalarının oluşturduğu hattı tamamladı. Bu hat ise fikrî, akaidî, ahlâkî ve davranış açısından Ehl-i Beyt çizgisini temsil edecek salih cemaati oluş-

---

1- Rical-i Tusî: 402

2- Muhammed b. Osman b. Said'in İmam Mehdi'nin (a.s) vekillerinden olup, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) de yanında özel bir konuma sahip olduğunda şüphe yoktur. Ancak onun İmam Hasan Askerî'nin de vekillerinden olduğunu açıklayan bir âlim görmedik. Bilakis, bizzat İmam Hasan Askerî (a.s) onun İmam Mehdi'nin (a.s) vekillerinden olduğunu şu şekilde açıklamıştır: "Şahit olun ki, Osman b. Said el-Amrî benim vekilimdir, oğlu Muhammed de sizin Mehdiniz olan benim oğlumun vekildir." Bk. el-Gaybet, Şeyh Tusî: 356. Evet, bazı rivayetlerde müminlere, dinlerini ilgilendiren konularda Muhammed b. Osman'a müracaat etmeleri emredilmiştir. Nitekim bununla ilgili soru soran birine İmam şöyle buyurmuştur: "Amrî ve oğlu güvenilir kimselerdir. Sana bir şey ulaştırdıklarında kesin benden ulaştırırlar, sana bir şey söylediklerinde muhakkak benden söylerler. Onların sözlerini dinle ve onlara itaat et; onlar güvenilir ve emindirler." Bk. el-Kâfi: 1/330; el-Gaybet, Şeyh Tusî: 360.

3- Rical-i Keşî: 2/842, h: 1086; 2/847, h: 1088

turmaktı. İmam Muhammed Bâkır (a.s) ve İmam Cafer Sadık (a.s), özel bir yöntemle ravilerden ve fukahadan bir grubun hazırlanıp yetiştirilmesine önem verdiler. Böylelikle bu hareket, İmam Hasan Askerî (a.s) döneminde, ilmî medresenin yöntem, kaynak ve madde açısından bütün gereklerini yerine getiren ve Gaybet-i Suğra dönemi için ortamın hazırlanmasını sağlayan bir ilim yuvasının teşekkül etmesine yol açtı.¹ Nitekim İmam Askerî (a.s) kendi döneminde ya da daha önceki dönemlerde bir araya getirilen birçok rivayet usulünü ve fıkıh kitaplarını ve bununla meşgul olan ashabını desteklemiş, onları çalışmalarından dolayı takdir etmiştir.² Böylelikle Şii kitlenin gelecekte üzerinde ilerlemesi gereken çizginin fakihlerin çizgisi olduğuna işaret ederek fikhî medreseye merkezî bir konum ve önem vermiştir.

İmam Rıza'nın (a.s) evlatları döneminde bu medresenin birçok üstat ve talebe mensupları vardı. Allâme Şeyh Meclisî (r.a) kendi ansiklopedisinde onların isimlerini zikretmiştir.³

Öyle ki, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) ashabının ve hadis ravilerinin isimleri sayılmış, muhaddis ve ravi olarak bu kişilerini sayısının 213'e ulaştığı ifade edilmiştir.

Şimdi İmam Hasan Askerî'nin (a.s) ashabının ve güvenilir ravilerinin bir listesini sunuyoruz:

– Ali b. Cafer el-Hemmanî.⁴

1- Tarihu't-Teşrii'l-İslâmî, Dr. Abdülhadi el-Fazli: 194-202.

2- Fazl. b. Şazan ile Yunus b. Abdurrahman adlı şahısların eserlerini desteklediği gibi. Birincisi için bk.: Rical-i İbn Davud: 151; Maalimu'l-Ülema: 125 ve ikincisi için bk.: Rical-i Keşşî: 2/817-818, h: 1023; Rical-i Necaşî: 447

3- Biharul-Envar: c.50, s.106, İmam Cevad'ın Hayatı, s.216, İmam Hadi'nin Hayatı ve s.309, İmam Hasan Askerî'nin Hayatı

4- Rical-i Tusî: 388

- Ebu Haşim Davud b. Kasım el-Caferî.¹
- Muhammed b. Ali b. Bilal.²
- Abdullah b. Cafer el-Himyerî el-Kummî.³
- Ebu Amr Osman b. Said el-Amrî ez-Zeyyat ve e's-Semman.⁴
- İshak b. Rabi el-Kûfî.⁵
- Ebu'l-Kasım Cabir b. Yezid el-Farisî.⁶
- İbrahim b. Ubeyde b. İbrahim en-Nisaburî.⁷
- Muhammed b. el-Hasen es-Saffar.⁸
- Abdus el-Attar.⁹
- Surey b. Selâme en-Nisaburî.¹⁰
- Ebu Talib Hasan b. Cafer.¹¹
- Ebu'l-Buhterî.¹²
- Hüseyin b. Ruh en-Nevbahtî.¹³

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) içinde bulunduğu koşulların zorluğuna ve İmam'ın yaşadığı dönemde ümmetin ve Şiîlerin önderliğinin kısa sürmesine rağmen bu kadar büyük bir ravi kitlesine sahip olması, doğal olarak bir rekor olarak değerlendirilmelidir.

1- Rical-i Necaşî: 156; el-Fihrist, Şeyh Tusî: 124

2- Rical-i Tusî: 401

3- Rical-i Necaşî: 219; Rical-i Tusî:

4- Rical-i Tusî: 401; el-Gaybet, Şeyh Tusî: 353-356

5- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525

6- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525

7- Rical-i Keşî: 2/848, h: 1089; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525

8- Rical-i Necaşî: 354

9- Rical-i Tusî: 400; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525

10- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525

11- Rical-i Tusî: 398; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525

12- Rical-i Tusî: 398; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525

13- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525

Muhammed b. Hasan b. Ferruh es-Saffar'ın (öl. 290 hicrî) kırka yakın müellefatı mevcuttu. Şeyh Tusî el-Fihrist adlı eserinde onu, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) ashabı içerisinde sayarak şöyle demiştir: "Onun Hüseyin b. Said kadar kitapları olup, ayrıca Basairu'd-Derecat ve bundan başka eserleri vardı. Yine İmam Hasan Askerî'ye yazdığı meselelerle ilgili eseri de vardır."¹

Yazdığı kitaplar; namaz, abdest, köle azat etme, dua, züht, humus, zekât, tanıklıklar, ticaretler ve cihat gibi çeşitli fıkıh konuları ilgili hükümleri içermektedir. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'in fazileti ile ilgili kitabı vardır. Necaşî'nin yazdığına göre kitaplarının sayısı 35 kitaba ulaşmıştır.²

İmam Rıza'nın (a.s) evlatları olan Cevad, Hadi ve Askerî (onlara selâm olsun) imamlarının dönemi Şiîliliğin yayıldığı alanın genişlemesi, âlimlerin ve Ehl-i Beyt mezhebine çağırınların sayısının arttığı ve gerek muhteva, gerekse yöntem olarak fikhî medreselerinin öğreti ve boyutlarının tekâmüle erdiği yıllar olarak bilinir.

Ehl-i Beyt'ten hadis rivayet eden fakihlerin medresesinin takip ettiği yöntem, kendisi dışındaki fikhî medreselerden birtakım esasî noktalarla temayüz eder. Bunlar şöyledir:

1- İslâmî teşriin temel kaynağı olarak Kitap ve Sünnet'e dayanmak.

2- Masum İmam'a başvurmanın mümkün olduğu durumlarda şer'i ilimleri öğrenmek ve fetva almak için ona başvurmanın gerekliliği.

3- Masum İmam'a başvurmanın zor olduğu durumlarda güvenilir fakihlere başvurmanın gerekliliği.

1- el-Fihrist, Şeyh Tusî: 220

2- Rical-i Necaşî: 354

4- Rivayetin nassıyla fetva vermek ya da rivayetten elde edilen kuralı başka hükümlere uyarlamak.¹

Böylelikle Ehl-i Beyt medresesi, koşulların son derece çetin olmasına ve mevcut yönetimle mücadelede çok farklı cephe açılmış olmasına rağmen iki buçuk asırlık bir süre içerisinde İslâm Şeriatı'nın ihyasının bütün ihtiyaçlarını karşılamış, gaybet sırasında dahi bunun sürekliliği ve devamlılığını sağlamıştır. Ayrıca genelde bütün Müslümanlar, özelde ise Ehl-i Beyt taraftarlarının fikrî, siyasî, iktisadî ve kültürel bağımsızlıkları için gerekli bütün öncülleri hazırlamış, her zaman ve mekânda hakkı tarassut eden batılla mücadeleye devam etmek için gerekli olan ivmeyi kazandırmıştır.

Beşinci Bahis: Allah'ın Helâl ve Haramları Konusunda Güvenilen Ulemanın Önderliği

Hicrî 329 yılında İmam Mehdi'nin (a.s) dördüncü vekilinin vefatıyla² birlikte başlayan büyük gaybetten sonra ulemanın Şiilere merciliği ve önderlik etmesi, masum Ehl-i Beyt İmamları (üzerlerine selâm olsun) tarafından, Allah ve Resulü'nün (s.a.a) emriyle dinamik bir şekilde kuruldu. Şiilerin, dinin ana esaslarını risalet okullarında yetişerek öğrenen ulemaya tâbi olmalarını isteyenler onlardı. Nitekim İmam Cafer Sadık (a.s) bu kavrama şu sözleriyle şer'i bir hüviyet kazandırmıştır:

Bizim hadislerimizi rivayet eden, helâlimizi ve haramımızı bilen ve hükümlerimizden haberdar olan birine baksınlar ve hakem olarak ona razı olsunlar; kuşkusuz ben onu size hâkim kıldım. Dolayısıyla bi-

1- Tarihu't-Teşrii'l-İslâmî, Abdulhadi el-Fazlî: 202-211

2- Adı Ali b. Muhammed es-Semurî'dir; 15 şaban 329 hicrî yılında vefat etmiştir. bk. Kemalü'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 2/603; el-Gaybet, Şeyh Tusî: 394

zim hükmümüzle hükmettiğinde onun hükmünü kabul etmeyen kimse, Allah'ın hükmünü hafife almış ve bizi reddetmiş olur. Bizi reddeden de Allah'ı reddetmiş olur ve bu, Allah'a şirk koşma haddindedir.¹

Böylece Ehl-i Beyt İmamları bu minval üzere devam ettiler ve söz konusu görevi gerçekleştirmek için öğretilerini ve genel hatlarını yavaş yavaş belirginleştirdikler selim ilmî metotla emin fakihler yetiştirdiler ve İmam Cafer Sadık (a.s) asrından sonra vuku bulan bütün sıkıntılara ve çetin şartlara rağmen gayretlerini sürdürdüler.

Ardından İmam Hadi (a.s), ulemanın merciliğine tam anlamıyla toplumsal bir boyut kazandırarak bu alanda bariz ve önemli bir rol oynadı. Nitekim şöyle buyurmuştur:

Mehdi'nin (a.s) gaybetinden sonra ona çağırın, ona doğru yol gösteren, Allah'ın kanıtlarıyla onun dinini savunan, Allah'ın zayıf kullarını İblis'in hilelerinden ve yandaşlarının tuzaklarından kurtaran âlimler olmasaydı, Allah'ın dininden dönmeyen kimse kalmazdı. Ancak, gemi kaptanının yolcularına sahip çıkması gibi, âlimler de Şiîlerimiz içerisinde zayıf olanların kalplerine sahip çıkarlar. Onlar yüce Allah katında en üstün kimselerdir.²

Ümmetin adil fakihlere başvurmalarını isteme düşüncesinin temeli ve merkezi şudur: "Müslüman nesiller, sürekli olarak, kendilerine dinlerini öğretecek, iman ve akide seviyelerini yukarı taşıyacak, İslâm'ı açıklayacak, hareketlerinde

---

1- Az bir farkla bakınız: el-Kâfi: 1/67, hadis: 10 ve c.7/412, hadis: 5; et-Tehzib: 6/218, hadis: 514 ve s.301-302, hadis: 845; o ikisinden naklen Vesailu's-Şia: 27/136-137, hadis: 1, bab: 11

2- Tefsir-i İmam Hasan Askerî: 345-346; el-İhticac: 2/260; es-Sıratu'l-Müstakim: 3/56

adalete, salaha ve yüce Allah'ın rızasına kavuşmaları için kendilerini yönlendirecek bir mürşide, yönlendiriciye ve mütefekkiye ihtiyaç duyarlar."¹

Bundan dolayı İmam Hasan Askerî'nin (a.s) âlimlere ve Allah'ın helal ve haramlarına sahip çıkan hadis ravilerine karşı olumlu bir tutum içinde olması ve Şîîlerini onlara yönlendirmesi, gaybet asrına köklü hazırlama dönemi telakki edildiği gibi, Şîîleri içerisindeki güvenilir vekiller sisteminin yanında, görevlerinden biri de Şia topluluğunu âlimlerine yönlendirmek olan kapsamlı mercilik düşüncesini pekiştirme olarak addolunur.

Nitekim Şîîlerinin arasına sık çıkmaması, iletişimi yazışmalar ve mektuplarla sağlaması, söz konusu hazırlamanın başka bir yoluydu. Bilindiği gibi İmam, vekili Amrî ve oğlu Muhammed hakkında şu sözleri söylemişti:

Amrî ve oğlu güvenilir kimselerdir. Sana bir şey ulaştırdıklarında kesin benden ulaştırırlar, sana bir şey söylediklerinde muhakkak benden söylerler. Onların sözlerini dinle ve onlara itaat et; onlar güvenilir ve emindirler.²

Kendisinden rivayet edilen şu söz de, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) halk kitlelerini fukahaya ve onları taklide sevk etmesine ve dinin esaslarını onlardan öğrenmeye yönlendirmesine delâlet etmektedir:

Nefsini koruyan, dinini muhafaza eden, hevasına muhalif olan, Mevla'sının emrine itaat eden fukahaya gelince, avamın onları taklit etmesi gerekir.³

1- el-Gaybetu's-Suğra, Muhammed es-Sadr: 219, az bir tasarrufla.

2- el-Kâfi: 1/330; el-Gaybet, Şeyh Tusî: 360; İ'lâmu'l-Vera: 2/219

3- Tefsir-i İmam Hasan Askerî: 300; el-İhticac: 2/263

İşte bu adımlar neticesinde İmam Hasan Askerî (a.s), İslâm'ın risalet tarihinin bu çok önemli safhasında kendisine havale edilen ve yerine getirmesi beklenen rolü tamamlamış oldu. Öncelikle İslâm'ın ilkelerini ve Ehl-i Beyt'in risalet misyonuyla ilgili mirasını koruma hususunda önemli role sahip ilmî bir medrese inşa etti. İkinci olarak bu medresenin gaybet düşüncesinin yayılmasında büyük etkisi vardı ve İmam insanları zihinlerini onu kabul etmeye hazırlıklı hâle getirdi. Üçüncü olarak da bu ilmî medresenin İmam'ın Şiîlerini, Müslümanları düşmanlarından koruyan İslâm'ın kalesi konumundaki ulemaya tevcih etmesinde büyük bir katkısı oldu.

Netice itibariyle büyük gaybetten sonra İmam Askerî'nin (a.s) medresesinin, öğretilerinin, tavsiyelerinin ve vasiyetlerinin pozitif etkileri Şia'nın ve Ehl-i Beyt (onlara selâm olsun) tâbilerinin yetkin mercilik hattına bağlılığı hususunda kendisini göstermiş oldu.

Öyle ki İmamiye'ye göre içtihat ve taklit ilkesi, bu ekolün Masum İmam'ın (a.s) gaybetinden, yeryüzünü zulüm ve baskıyla dolduktan sonra adaletle dolduracağı güne kadar İslâmî risaletin canlılığını ve teşri ruhunu koruma hususundaki gerçekçi gücü olarak ortaya çıkmaktadır.

Altıncı Bahis: İmam Askerî ve Sapkın Fırkalar

Doğru yoldan sapmanın çeşitli etkenleri olabilir. Bunlardan bazısı insanın içinde bulunduğu koşulların doğasından kaynaklanır. Özellikle de eğer yakınlarından, çevresinden ve arkadaşlık ettiği insanlardan doğru bir eğitim almamışsa, insandaki fikrî-itikadî zaaf veya ahlâkî çöküş sonucu bu sapması güçlenerek artar.

Ehl-i Beyt'e gelince; Allah-u Teâlâ onları, ümmetin evlatlarının terbiyesi, yönlendirme ve irşatlarıyla onları sapmadan korumak için hazırlamıştır. Bunların yol göstericiliğine olum-

lu karşılık vermek ise, her fertte derin etkisini ve etkinliğini gösteren bir sebeptir.

Sapma, İslâm toplumunda örgütlü ve etkin bir akım hâlinde ortaya çıktığı zaman da onunla mücadele etmek, ancak unsurlarının ve etkin güçlerinin yok edilmesi ve haktan kaçtıkları hâlde, hakkı varlıklarının derinliklerinde hisseden sapırtıcı unsurları geri adım atmaya zorlamak ile mümkün olur.

Bu arada İmam Hasan Askerî (a.s), bazı sapkın akımların sembol şahsiyetlerine karşı, Ehl-i Beyt'e tâbi olan halk kitlesine etki etmelerine engel olmak ve onları izole etmek için ciddi ve kararlı tavırlar takınırken, bu akımların tâbilerinden bazılarına ise irşat ve güzel öğütte bulunmuştur.

Aşağıda İmam'ın önce Vakıflıere, sonra da Müfavvıza'ya ve onlardan etkilenenlere karşı tutumunu ele alacağız:

1- İmam Hasan Askerî ve Vakıflıer

Vakıflıer, İmam Musa b. Cafer'in (a.s) imametinde duran/vakfeden, ondan sonra gelen İmam Rıza'nın (a.s) imametini kabul etmeyen bir cemaattir. Bu cemaatin kurucusu, Ziyad b. Mervan el-Kandî el-Anbarî, Ali b. Ebî Hamza ve Osman b. İsa idi. Onların İmam Cafer Sadık'tan (a.s) sonraki İmamları tanımamalarının nedeni, İmam Musa Kâzım (a.s) tarafından Ziyad b. Mervan el-Kandî el-Anbarî'ye verilen 70 bin dinar olduğu, o ve iki arkadaşının, yanlarındaki para nedeniyle böyle bir tavır aldıklarıdır.¹

Şeyh Ebu Cafer Tusî, İbn Yezid'den, o da bazı arkadaşlarından şöyle dediğini nakleder: Ebu İbrahim (İmam Musa Kâzım -a.s-) vefat ettiğinde, Ziyad el-Kandî'de 70 bin dinarı, Osman b. İsa er-Ravasî'de ise

---

1- Rical-i Keşşî: 2/676, h: 888 ve 2/786, h: 946; el-Gaybet, Şeyh Tusî: 63-66; ondan naklen Biharu'l-Envar: 48/251-252

30 bin dinarı, beş cariyesi ve Mısır'da bir evi vardı. Ebu'l-Hasan er-Rıza (a.s) onlara bir mektup yazarak şöyle dedi: *"Yanınızdaki malları ve babam adına sizde toplanan paraları geri verin. Ben onun vârisi ve yerine geçeniyim. Biz onun mirasını paylaştık. -İmam Rıza (a.s) bu sözüyle İmam Musa Kazım'ın (a.s) vefat ettiğine işaret ediyor.- Bana ve sizden önceki vârisine toplanan malları elinizde tutmanızın bir mazereti olamaz."*

Ebu Hamza'ya gelince, o bunu tamamen inkâr etti ve elindeki malları itiraf etmeye yanaşmadı. Ziyad el-Kandî de öyle yaptı. Osman b. İsa ise İmam Rıza'ya bir mektup yazarak şunları söyledi: "Baban ölmedi, o diri ve işlerini yürütüyor. Onun öldüğünü iddia eden kişi batıla saplanmıştı. Senin dediği gibi o vefat etmiş olsa da, sana herhangi bir şey vermem hakkında bana hiçbir emirde bulunmamıştır. Cariyelere gelince, onları azat ettim ve onlarla evlendim."¹

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) ashabından biri ona, İmam Musa Kazım'da (a.s) vakfedenlerin durumu hakkında, "Onları dost edinelim mi yoksa onlardan beri mi olalım?" diye sorduğunda, İmam (a.s) cevabında şöyle yazdı:

Amcana merhamet etme! Allah amcana merhamet etmesin! Ondan uzak dur! Ben de Allah'ın yanında onlardan beriyim, sakın onları dost edinme! Hastalarını ziyaret etme, cenazelerinde hazır olma, onlardan hiçbirine namaz kılma! İster Allah'ın imam kıldığı birisini inkâr etsinler, isterse Allah tarafından imam olmayan birisini imam ilan etsinler, isterse de üçün üçüncüsü-

---

1- el-Gaybet: 64-65, h: 67. Benzeri bir rivayet, özetle Rical-i Keşî: 2 /860, h: 1120'de gelmiştir. Yalnız buradaki rivayette "onlarla evlendim" ifadesi yer almamaktadır. H: 1117'de ise, sonra tövbe ettiği ve aldığı parayı geri gönderdiği yer alır.

dür desinler. Çünkü bizim sonuncumuzun velâyetini inkâr eden, birincimizin velâyetini inkâr eden gibidir; bizi fazılaştıran da bizi azaltıp velâyetimizi inkâr eden gibidir.¹

Böylelikle soruyu soran kişi, amcasının onlardan olduğunu bildiği gibi, "üzerlerine yağmur yağmış köpekler" olarak isimlendirilen bu cemaate karşı da kesin ve net bir tavır takınması gerektiğini öğrendi. Şeyh Keşî (r.a), Ebu Ali el-Farisî'den o da İbrahim b. Ukbe'den şöyle dediğini rivayet eder:

İmam Askerî'ye (a.s) bir mektup yazdım ve şöyle dedim: "Fedan olayım, bu yağmur yağmışları biliyorsunuz. Onlara kunutunda beddua edeyim mi?" İmam, "*Evet, onlara kunutunda beddua et.*" buyurdu.²

2- İmam Hasan Askerî (a.s) ve Müfavvıza

Müfavvıza da bir akım ve cemaatti; şuna inanıyorlardı: "Allah Muhammed'i yarattı, dünyanın yaratılması işini de ona tevdi etti, dolayısıyla dünyayı ve içindekileri yaratan Peygamberimizdir." Bazıları ise şöyle derler: "Bu iş, İmam Ali'ye (a.s)³ ve ondan sonraki Ehl-i Beyt İmamları'na tevdi edildi." İdris b. Ziyad el-Kefertumaî'den şöyle rivayet edilir: "Onların (Ehl-i Beyt'in) hakkında tehlikeli ve büyük sözler söylüyordum. Derken Ebu Muhammed (Hasan Askerî -a.s-) ile buluşmak için yola çıktım. [Onun bulunduğu şehir] geldiğimde, üzerimde yolculuğun izleri vardı. Kendimi bir hammama atıverdim, burada üzerime bir uyku çöktü. Ancak Ebu Muhammed'in (a.s) kapıyı vurmasıyla uyanabildim. Beni

1- el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/452-453, hadis: 38; ondan naklen Keşfu'l-Gumme: 3/226

2- Rical-i Keşî: 2/762, h: 879, ondan naklen Biharu'l-Envar: 48/267

3- Mecmua'l-Bahreyn: 3/438; el-Mevakif, İcî: 3/684

uyandırınca kadar kapıya vurmıştu. Onu tanıdım. Ayağa kalkıp binek üzerinde ve hizmetçileri de etrafındayken ayaklarını ve pabuçlarını öpmeye başladım. Benimle ilk karşılaştığında şunları söyledi: *'Ey İdris! Bilakis onlar Allah'ın seçkin kullarıdır. O kendileriyle konuşmadan asla konuşmazlar ve ancak O'nun buyruğuyla edipeylerler.'*¹ Ben de dedim ki: 'Bu bana yeter ey efendim! Ben de bunu size sormak için gelmişim.' Sonra da yanımdan ayrıldı ve gitti."²

Mufavvızadan bir grup, Kâmil b. İbrahim el-Medenî'yi Ebu Muhammed'e (a.s) gönderdiler. Kâmil diyor ki: Kendi kendime ona, "Benim gibi inanmayan, cennete girmeyecektir." diye soracağım dedim. Sonra üzerinde perde olan bir kapının yanına oturdum. Aniden rüzgâr gelip onun bir ucunu açtı ve dört yaşları civarında ayın on dördü gibi parlayan bir çocuk gördüm. Bana, 'Ey Kâmil b. İbrahim!' diye seslenince ürperdim ve 'Lebbeyk ya Seyyidî (buyur efendim)!' demem bana ilham oldu. Dedi ki: *"Allah'ın velisine gelip ona, senin gibi inanmayan ve senin sözün gibi söylemeyen kişinin cennete giremeyeceğini sormaya mı geldin?"*

Ben de, "Evet, vallahi!" dedim.

Dedi ki: *"Öyleyse vallahi cennete girenlerin sayısı çok az olacak. Allah'a andolsun ki, cennete, kendilerine Hakkıyye deneni grup girecektir."*

Dedim ki: "Onlar kimdir?"

Dedi ki: *"Ali b. Ebî Talib'e (a.s) olan sevgilerinden dolayı onun hakkına ant içen, ancak onun fazileti ve hakkının sınırını bilmeyen kişilerdir."* (Yani Allah, Resululullah ve Ehl-i Beyt İmamları hakkında bilmesi gerekeni ayrıntılı olarak değil de

1- Enbiyâ (21): 26-27.

2- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/529, ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/283. Bu nakle göre rivayet eden, İdris b. Ziyad el-Kefertusaî'dir.

genel hatlarıyla bilen topluluk.)

Sonra dedi ki: "Sen onlara Müfavoza'nın sözlerini de mi sormak için gelmiştin? [Ben sana söyleyeyim.] Onlar yalancılardır. Bilakis kalplerimiz Allah'ın iradesinin kaplarıdır. O dilerse biz de dileriz. Nitekim Allah şöyle buyuruyor: Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz."¹ Sonra İmam Hasan Askerî (a.s) bana dedi ki: "Sana istediğini haber verdikten sonra artık ne diye oturuyorsun?"²

İmam Hasan Askerî (a.s) Ehl-i Beyt tâbilerinin hidayeti üzerinde titrer, yolda karşılaştıkları şüphelerin izalesi için onların hak yola girmelerini sağlardı.

Muhammed b. Ayyaş'dan şöyle rivayet edilir: "İmam'ın kerametlerini aramızda konuşurken bir Nasibî, 'Eğer mürekkepsiz yazacağım sorunun cevabını yazarsa, onun hak olduğunu bileceğim.' dedi. Sonra bazı meseleleri yazdık, o da bir varak üzerine bir şeyler yazarken hiç mürekkep kullanmadı. Sonra yazılanları İmam'a gönderdik. O da bizim sorularımıza cevap verdi, bir yaprağın üzerine de ismini ve ebeveyninin isimlerini yazdı. Bunun üzerine adam dehşet içinde şaşırıp kaldı ve kendisine gelince hakkı kabul etti."³

Ömer b. Ebî Müslim'in şöyle dediği rivayet edilir: "Semi el-Mismeî bana çok eziyet ediyordu, ondan bana hoşlanmadığım şeyler ulaşıyordu. Evi de benim bitişiğimdeydi. Ben de

---

1- Dehr/İnsân (76): 30

2- el-Gaybet: 246-247; el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/458-459; Delâilu'l-İmamet: 505-506. Biz burada el-Haraic'den aktardık. el-Gaybet'te ise rivayetin devamında İmam'ın şöyle dediği geçer: "Benden sonraki hüccet (İmam Mehdi) senin istediğini haber verdikten sonra artık ne diye oturuyorsun?" Bunun üzerine ben de kalkıp oradan çıktım ve bir daha onu görmedim.

3- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/538, ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/288-289

Ebu Muhammed Hasan Askerî'ye (a.s) ondan kurtulmam için bana dua etmesini yazdım. Cevabı şöyle geldi: '*Kurtuluş çabuktur. Fars diyarından sana bir miras gelecektir.*' Tüccar olan ve Fars bölgesinde yaşayan bir amcaoğlum vardı ve benden başka vârisi de yoktu. Vefat ettikten kısa bir süre sonra onun bütün malları bana geldi."

"Ayrıca İmam mektubunda şöyle diyordu: '*Allah'a istiğfar et ve söylediklerinden dolayı tövbe et.*' Kastettiği şeydu: Nasibilerle birlikte oturduğumuz bir gün, meclistekiler Ebu Talip'ten başladılar, efendime (İmam Hasan Askerî'ye -a.s-) kadar verip veriştirdiler. Ben de onlarla birlikte Ehl-i Beyt'in konumunu düşüren konuşmalarına daldım. Sonra da orayı terk ettim. İşte İmam'ın (a.s) bunu kastettiğini anladım."¹

Muhammed b. Harun b. Musa et-Telleukburî de şöyle der: Bize Muhammed b. Harun rivayet etti ve dedi ki: "Bir gün babam beni, Ebu'l-Kala Said'in, babası aracılığıyla efendimiz Ebu Muhammed Hasan b. Ali el-Askerî'den (a.s) naklettiği hadisi dinlemem için Ebu'l-Kala Said'in arkadaşlarından biriyle onun yanına gönderdi. Beni onun yanına ulaştırdığında, onu büyük ve azametli bir adam gördüm. Yanına geliş amacımı anlattım, o da beni kendisine yaklaştırdı ve şöyle dedi: Babam bana şöyle anlattı: Bir gün kardeşlerimle beraber Basra'dan Samarra'ya yola çıktık. Samarra'da olduğumuz günlerin birinde birden bire bir katırın sırtında Ebu Muhammed'i (İmam Hasan Askerî'yi -a.s-) gördük. Başında beyaz bir örtü ve omzunda da bir teylesan² vardı. Kendi kendime, 'Bazı Müslümanlar bu adamın gaybı bildiğini iddia ediyorlar, şayet öyleyse başındaki beyaz örtünün önünü arkasına getirsin.' dedim. Derken o da bunu yaptı. Bunun üzerine

---

1- el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/448; ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/273-274

2- Omuza atılan bir tür örtü.

kendi kendime, 'Bu bir tesadüf; [gerçekten gaybı biliyorsa] sağ omzundaki örtüyü sola, sol omzundakini de sağa alsın.' dedim. Derken yürüdüğü hâlde bunu da yaptı. Ardından yanıma geldi ve dedi ki: '*Ey Said, seninle ilgisi olmayan işlerle uğraşma!*' Bu olay üzerine Mutemed'in veziri olan Said b. Muhalled Müslüman oldu."¹

Muhammed b. Ubeydullah'tan şöyle dediği rivayet edilir: Bir gün mevalilerin (azat olan Ehl-i Beyt taraftarı kölelerin) ihtilâfları hakkında İmam'a (a.s) bilgi veren bir mektup yazdım ve konuyla ilgili delil göstermesini istedim: Bana şöyle yazdı:

Yüce Allah ancak akıl sahiplerine hitap eder. Kimse nebilerin sonuncusu ve gönderilenlerin efendisinin getirdiğinden daha fazla bir delil izhar edemez ya da mucize getiremez. Bunları getirdikleri hâlde ona, yalancı sihirbaz ve kâhin dediler. Allah ise hidayete ereni hidayete erdirdi. Fakat insanların çoğu yine de delillere yönelir, onlarla mutmain olurlar. Çünkü yüce Allah, konuşmamıza müsaade ediyor biz de konuşuyoruz; konuşmamıza izin vermediğinde de konuşmuyoruz. Eğer Allah hakkı izhar etmek istemeseydi, emrini geçerli kılmak ve çeşitli tabakalardan insanlar arasında hükmünü uygulamaya geçirmek için uyarıcılar ve müjdeleyiciler olarak peygamberler göndermez, onlar da zayıf veya güçlü oldukları zamanlarda yeri geldiğinde hakkı bütün çıplaklığıyla haykırmaz, yeri geldiğinde de konuşmazlardı. İnsanlar çeşitli tabakalara ayrılmaktadırlar. Kurtuluş yoluna dikkatle bakan hakka sarılır, köklü dala tutunur; ne şek eder, ne de şüpheye kapılır, bundan kaçacak bir yer bulamaz.

1- Biharu'l-Envar: 50/281, en-Nücum kitabından naklen

Bir tabaka da vardır ki hakkı ehlinden almaz. Bunlar denizde yol alan bir gemiye binen kişiler gibidirler. Deniz dalgalanınca dalgalanır, durulunca dururlar. Bir tabaka da vardır ki şeytan, onlar üzerinde üstünlük kurmuş, işleri güçleri, nefislerinde bulunan hasetle hak ehlini küfre döndürmek, onları batılla ve hevayla defetmektir. Bırak onlar sağa sola gitsinler. Çünkü çoban, koyunlarını toplamak istediğinde bunu en kolay yolla yapmaya çalışır. Mevalilerimizin ihtilâfını söylüyorsun. Şayet imamet, vasiyet ve mektuplar üzereyse, şüphesiz hükmetmeye en layık kişi hüküm makamına oturtulan kişidir. Gözetmen gereken kimseyi en iyi şekilde gözet. (Bizimle ilgili) sırları ifşa etmekten ve makam sevdasından sakın! Bu ikisi insanı helâke götürür.

Sonra dedi ki:

Mektubunda Fars bölgesine gideceğini de yazmışsın. Git, Allah sana hayır versin, Allah'ın izniyle Mısır'a güvenli bir şekilde gireceksin. Bizim mevâlimizden güvendiklerine selâmımı ilet ve onlara yüce Allah'tan korkmalarını, emaneti yerine getirmelerini hatırlat ve onlara bildir ki bizim sırlarımız ifşa edenler bize savaş açmış gibidirler.

Muhammed b. Ubeydullah şöyle diyor: "*Allah sana hayır versin, Allah'ın izniyle Mısır'a güvenli bir şekilde gireceksin.*" sözünü okuduğumda ne demek istediğini anlamadım. Bağdat'a gelerek Fars bölgesine gitmek üzere azmetmiştim ki, imkânlar elverişli olmadı, ben de Mısır'a hareket ettim.¹

Devamla şöyle der: (Abbasî halifesi) el-Müstain Billâh, Ebu Muhammed'in (İmam Hasan Askerî) işlerini yakından

---

1- İsbatu'l-Vasiyet: 247-248; el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/449-450; Keşfu'l-Gumme: 3/212-213, Himyerî'nin ed-Delâil'inden naklen

gözetlemeye başlayınca, Said el-Hacib'e de onu Kûfe'ye götürmesini emredince, bu haber Şîilerin arasında yayıldı ve onlar bundan endişeye kapıldılar. Ebu'l-Hasan'ın vefatından beş yıl önceydi.

Bunun üzerine Muhammed b. Abdullah ve Heysem b. Sebbabe ona bir mektup yazarak, "Fedanız olalım, bizi endişeye sevk eden bir haber ulaştı, kederlendik, üzüldük." dediler. İmam (a.s) da onlara cevaben dedi ki: "*Üç gün sonra size kurtuluş gelecek.*" Ravi der ki: Müstain Billâh, üçüncü gün tahttan indirildi, yerine Mu'tez oturdu. Olaylar tıpkı onun söylediği gibi oldu.¹

Ali b. Muhammed b. Hasan'dan da şöyle rivayet edilir:

Halife Basra'ya gitmek üzere yola çıktı. Ebu Muhammed de adamlarıyla birlikte çıktı. Yanımızdan geçip giderken biz de ona baktık. Bir grup Şii'ydik. İki duvarın arasına oturduk ve dönmesini beklemeye başladık. Döndüğünde önümüzde durdu ve sonra elini uzattı, elini şapkasına götürdü, onu başından aldı ve eliyle tuttu. Sonra diğer elini başına attı ve bizden bir adama bakıp güldü. Adam hemen atıldı: 'Şahadet ederim ki sen Allah'ın hüccetisin ve seçtiği kişisin.' Ona, neden böyle yaptığını sorduk. Dedi ki: Onun hakkında şüphelerim vardı, kendi kendime döner ve

---

1- İsbatu'l-Vasiyet: 248. Ancak bu rivayetin sahil olması mümkün değil. Çünkü Müstain, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) imametinden önce vefat etmişti ve İmam Hadi'nin (a.s) döneminde yaşıyordu. Rivayetin metnindeki hata, müstensihlerden kaynaklanmış olabilir. Bundan dolayı Şeyh Tusî'nin el-Gaybet adlı eserinde bu olayın Mu'tezz'in döneminde vuku bulduğu, Said b. Hacib'e İmam'ı Kûfe'ye götürme emrini veren ve İmam'ın mektubundan üç gün sonra ölenin Mu'taz olduğu kaydedilmiştir. Bk. el-Gaybet, s.208; Delâilü'l-İmamet, s.427; el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/451; Keşfu'l-Gumme: 3/212, Himyerî'den naklen

şapkasını başından alırsa, onun imametine inanacağım demiştim.¹

İsmail b. Salih'in evlatlarından olan Saymerîlerden bir grup şöyle nakleder: Hasan b. İsmail b. Salih ilk kez Samarra'ya gidiyordu. Amacı Ebu Muhammed'le karşılaşmaktı. Beraberinde de Şiîlerinden iki adam vardı. Onların varış saati, İmam Hasan Askerî'nin bir yere gittiği ana denk gelmişti. Hasan b. İsmail şöyle der: Biz üç yola ayrıldık ve dedik ki: "Şayet bu yoldan birinden dönerse, bizlerden biri mutlaka ona rastlar." Sonra beklemeye başladık. Derken Ebu Muhammed (a.s) döndü ve Hasan b. İsmail'in bulunduğu yoldan geldi.

Yolda görünüp de yakınına gelince, kendi kendime "Allah'ım, bu adam senin hüccetinse ve bizim de imamımızsa başından şapkasını alsın." dedim. Bunu içimden geçirmiştim ki şapkasına dokundu ve onu eliyle sağa sola itti. Dedim ki: "Ya Rabbi, senin gerçekten hüccetinse şapkasına bir kez daha dokunsun." Derken eliyle şapkasını başından aldı ve sonra tekrar yerine koydu. Ardından ona selâm veren insanların sayısı çoğalmaya başladı; bazılarının yanında durması, başka bir yola girmesine neden oldu.

Sonra iki arkadaşım ile buluştum, içimden Allah'a yaptığım istekleri ve İmam'ın (a.s) yaptığını onlara anlattım. Arkadaşlarım, "Sen iki kez istedim, üçüncüyü de biz isteriz." dediler. Sonra İmam (a.s) görüldü, ona yaklaştık ve bakmaya başladık. Yanımızda durdu, sonra elini şapkasına uzattı ve şapkasını kaldırdı, eliyle onu tuttu ve sonra diğer eliyle onu başına yerleştirdi; ardından da bize tebessüm etti ve dedi ki: "*Bu ne şeyktir?*" Bunun üzerine Hasan şöyle dedi: "Şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve sen

---

1- İsbatu'l-Vasiyet: 254; el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/444; Keşfu'l-Gumme: 3/221, Himyerî'nin ed-Delâil'inden naklen

Allah'ın hücceti ve seçtiği kulusun." Sonra onunla evinde bir araya geldik. Ardından yanımızda bulunan mektupları ve diğer emanetleri ona verdik.¹

Aynı şekilde İmam'ı (a.s) başka bir yerde ortamı fırsat bilerek, arkadaşları arasında İmam Hasan Askerî'nin imameti konusundaki ihtilâfla ilgili soru sormak üzere gelen bir gence hüccet gösterdiğini görüyoruz. İmam (a.s), daha erken davranarak gence, "*Sen Ğıfar kabilesinden misin?*" diye sorar, genç de "Evet." der. Sonra İmam (a.s) annesi hakkında sorar ve adını söyleyerek, "Annen Hamdeveyh ne yapıyor?" der. Genç de iyi olduğunu söyler.² Genç, Resulullah'ın (s.a.a) önde gelen sahabîlerden Ebu Zer el-Ğıfarî'nin torunlarından. Böylece arkadaşlarının yanına İmam Hasan Askerî'nin (a.s) imametini kalbi mutmain olmuş bir şekilde döndü.

Yedinci Bahis: İmam Hasan Askerî'nin Şiîlere Vasiyet ve İrşatları

İmam'ın vasiyet ve mektupları; şer'i ahkâmın açıklamasını, helâl ve haram meselelerini içerdiği gibi, başkalarıyla ilişkilerin sınırlarını da içermekteydi. İmam'ın geride bıraktığı bu eserler, Şiîlerinin hem kendileri arasındaki ilişkileri, hem de içinde yaşadıkları toplumla, itikadî ve mezhebî konularda farklı olmalarına rağmen, münasebetlerini düzenleyen bir yol haritası mesabesindeydi. Bu vasiyetlerinden bazıları şunlardır:

1- Şöyle buyurmuştur:

Size, Allah'tan korkmayı ve dininizde vera/takva sahibi olmayı, Allah için çalışmayı, doğru sözlü ol-

---

1- İsbatu'l-Vasiyet: 254-255

2- el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/439-440, hadis: 20; ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/269-270

mayı, ister facir ister iyi birisi olsun size güvenerek emanet vermiş kişilerin emanetlerini teslim etmeyi, secdeleri uzun tutmayı, komşularla iyi geçinmeyi vasiyet ediyorum. Muhammed (s.a.a) bunu getirmiştir. İçinde bulunduğunuz toplumun namazlarına katılın, onların cenazelerinde hazır olun, hastalarını ziyaret edin, haklarını yerine getirin. Çünkü sizden biriniz dininde takvalı olduğunda, doğru söz konuştuğunda, emanetini sahibine verdiğinde, insanlarla ilişkilerinde iyi ahlâk sahibi olduğunda, bu Şiî'dir derler ve bu beni sevindirir. Allah'tan korkun, (bizim için) süs vesilesi olun, ayıp sebebi olmayın, bütün sevgiyi bizim üzerimize çekin, bütün çirkinlikleri bizden uzaklaştırın. Kuşkusuz biz, hakkımızda söylenen her iyi şeyin ehliyiz, hakkımızda söylenen kötü şeylere gelince, biz öyle değiliz. Allah'ın kitabında hakkımız, Resulullah'a yakınlığımız, bizden başka ancak yalancılardan iddia edebileceği Allah tarafından bir temizliğimiz vardır. Allah'ı zikretmeyi, ölümü hatırlamayı, Kur'ân'ı okumayı, Peygamber'e (s.a.a) salât etmeyi çokça yapın. Kuşkusuz Peygamber'e salâtın ecri on hasenedir. Size yaptığım vasiyetlere bağlı kalın, size Allah'a emanet ediyor ve size selâm olsun diyorum.¹

2- Yine şöyle buyurmuştur:

Biz sizin aranızdayken size yüzüğü sağ parmağınıza takmanızı emretmiştik. Şimdi de sizin aranızdan gaybete çekileceğimiz için Allah bizim ve sizin durumunuzu ortaya çıkarıncaya kadar yüzüğü sol parmağınıza takmanızı emrediyoruz. Bu, biz Ehl-i Beyt'e bağlılığınızın en belirgin delilidir.

1- Tuhafu'l-Ukul: 487-488; ondan naklen Biharu'l-Envar: 75/372

Sonra onlara dedi ki: *"Bunu Şiîlerimize anlatın."*¹

3- İmam Hasan Askerî (a.s), Ali b. Hüseyin b. Babeveyh el-Kummî adındaki ashabından birine şu vasiyeti yazdı. Bu vasiyette şu ifadeler yer almıştır:

Sana... Allah'tan korkmayı, namazı ikame etmeyi, zekâtı vermeyi tavsiye ediyorum. Çünkü zekât vermekten kaçınanın namazı kabul olmaz. Sana hatalara karşı affedici olmayı, öfkeyi yutkunmayı, akrabalara iyilik etmeyi, insanlara yardımcı olmayı, onların ihtiyaçları için koşturmayı, iyi günlerinde ve kötü günlerinde onların yanında olmayı, dinde derinleşmeyi, işlerde dikkatli olmayı, Kur'ân'a bağlı kalmayı, iyi ahlâklı olmayı, iyiliği emretmeyi ve kötülükten sakındırmayı vasiyet ediyorum. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **"Yardımlaşmayı, iyi ve yararlı davranışları ve insanların arasını düzeltmeyi öngören, bunları gerçekleştirmeye çalışan kimselerin yaptığı toplantılar dışında gizli toplanmaların çoğunda hayır yoktur..."**² Bütün günahlardan kaçınmayı, gece namazı kılmayı tavsiye ediyorum. Çünkü Peygamber (s.a.a) Ali'ye (a.s) şunları tavsiye etmişti: "Ey Ali! Gece namazı kılmalısın, gece namazı kılmalısın, gece namazı kılmalısın." Gece namazını hafif gören kişi bizden değildir. Vasiyetimin gereklerini yerine getir, bütün Şiîlerime sana emrettiğim şeyleri anlat, onlar da bununla amel etsinler. Sabretmeli ve ferahlığın gelmesini beklemelisin. Çünkü Peygamber (s.a.a) şöyle dedi: "Ümmetimin en faziletli ameli, fereci/kurtuluşu beklemektir."³

1- Tuhafu'l-Ukul: 488; ondan naklen Biharul-Envar: 75/373

2- Nisâ (4): 114

3- Bu hadisi Nevevî, el-İhticac'tan naklen Hatimetu'l-Müstedrek, c.3, s.277'de nakletmiştir. Fakat biz el-İhticac'da buna rastlamadık. Kum-

Böylelikle İmam Hasan Askerî (a.s) Şiîleri için üzerinde yürüyebilecekleri açık bir yol çizdi. Bu yol da, İslâm şeriatının hükümlerini, bu şeriatın istediği güzel ahlâkı, ister ilkesel olarak Şiîlere muhalif ya da taraftar olsun insanların tümüyle iyi ilişkilere sahip olmayı içermekteydi. İşte insanlığın peygamberi olan Muhammed b. Abdullah'ın (s.a.a) davet ettiği İslâm ahlâkı da bundan ibarettir.

4- İmam Hasan Askerî (a.s), içinde yaşadığı vakıayı, insanların ve kendisine tâbi olanların içine düştükleri ihtilâfi bazı dostlarına gönderdiği mektubunda anlatmıştır. Çünkü bunlar İmam'dan (a.s) delil izhar etmesini istemiş, Ebu Muhammed (a.s) de onlara şöyle yazmıştı:

Yüce Allah ancak akıl sahiplerine hitap eder. Kimse nebilerin sonuncusu ve gönderilenlerin efendisinin getirdiğinden daha fazla bir delil izhar edemez ya da mucize getiremez. Bunları getirdikleri hâlde ona, yalancı sihirbaz ve kâhin dediler. Allah ise hidayete ereni hidayete erdirdi. Fakat insanların çoğu yine de delillere yönelir, onlarla mutmain olurlar. Çünkü yüce Allah, konuşmamıza müsaade ediyor biz de konuşuyoruz; konuşmamıza izin vermediğinde de konuşmuyoruz. Eğer Allah hakkı izhar etmek istemeseydi, emrini geçerli kılmak ve çeşitli tabakalardan insanlar arasında hükmünü uygulamaya geçirmek için uyarıcılar ve müjdeleyiciler olarak peygamberler göndermez, onlar da zayıf veya güçlü oldukları zamanlarda yeri geldiğinde hakkı bütün çıplaklığıyla haykırmaz, yeri geldiğinde de konuşmazlardı. İnsanlar çeşitli tabakalara ayrılmaktadırlar. Kurtuluş yoluna dikkatle bakan hakka sarılır, köklü dala tutunur; ne şek eder, ne de şüpheye kapılır, bundan kaçacak bir yer bulamaz.

---

mî de bunu el-Envaru'l-Behiyye, s.319-320'de aktarmıştır. el-Mekankıb da sadece bir bölümünü rivayet etmiştir: Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/ 527

Bir tabaka da vardır ki hakkı ehlinden almaz. Bunlar denizde yol alan bir gemiye binen kişiler gibidirler. Deniz dalgalanınca dalgalanır, durulunca dururlar. Bir tabaka da vardır ki şeytan, onlar üzerinde üstünlük kurmuş, işleri güçleri, nefislerinde bulunan hasetle hak ehlini küfre döndürmek, onları batılla ve hevayla defetmektir. Bırak onlar sağa sola gitsinler. Çünkü çoban, koyunlarını toplamak istediğinde bunu en kolay yolla yapmaya çalışır. Mevalilerimizin ihtilâfını söylüyorsun. Şayet imamet, vasiyet ve mektuplar üzereyse, şüphesiz hükmetmeye en layık kişi hüküm makamına oturtulan kişidir. Gözetmen gereken kimseyi en iyi şekilde gözet. (Bizimle ilgili) sırları ifşa etmekten ve makam sevdasından sakın! Bu ikisi insanı helâke götürür.¹

Sekizinci Bahis: İmam Askerî ve Güvenlik Önlemleri

İmam Hasan Askerî (a.s) Şiîlerini ve İslâm toplumunda salih cemaati temsil eden tâbilerini korumak için atalarının izlediği yöntemi izledi. İmam (a.s), çağrısını gizlilik, başkalarıyla ilişkilerde sırları açığa vurmama ve ihtiyatlı olma üzere sürdürmüştü; kendisinden haberlerle vasiyetlerin nakledilmesine, ashabına emirlerinin iletilmesine, ayrıca onların haberlerinin kendisine ulaştırılmasına özellikle özen göstermiştir. Çünkü İmam'ın tâbileri, Şiîlik iktidara karşı muhalif bir karakter kazandıktan ve nüfuz alanı Ehl-i Beyt bayrağı altında genişlemeye başladıktan sonra o çağda İslâm ülkelerinde yayılmıştı. Bu nedenle gelecekte meydana gelmesi muhtemel fitne ve imtihanlara dair İmam'dan (a.s) nice önemli uyarılar sadır olmuş, böylece Şiîlerin yönetimin tuzaklarına düşmelerini önlemiş ve onları yönetimin hilelerinden korumuştur.

1- el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/449, hadis: 35; ed-Delâil'den naklen Keşfu'l-Gumme: 3/212-213. Biz Keşfu'l-Gumme'den naklettik.

Muhammed b. Abdülaziz el-Belhî'den şöyle rivayet edilir: "Bir gün sabah kalktığımda koyunların geçtiği bir sokakta oturuyordum. Birden Ebu Muhammed'in evinden çıktığını ve hükümet konağına doğru gittiğini gördüm. Kendi kendime, 'Ey insanlar, bu adam Allah'ın sizin üzerinizdeki hüccetidir, onu tanıyın diye bağırırsam beni öldürürler mi?' diye düşündüm. Derken bana yaklaştığında, işaret parmağıyla susmamı ima etti. Sonra onu geceleyin gördüğümde bana, 'Ya gizleneceksin ya da öldürüleceksin. Canın konusun-da Allah'tan kork.' dedi."¹

Bu metin bize önemli birtakım noktaları göstermektedir. Bunları sıralamak gerekirse:

1- İmam (a.s), ashabından birinin içinden geçenleri bildiği için niyetini anladığını ortaya koymuş ve İmam'ın (a.s) durumunu ortaya çıkartma isteğinin önüne, konuşmasını engelleyerek geçmiştir.

2- İmam'ın (a.s) ve taraftarlarının içinde bulunduğu durumun ne kadar zor olduğunu ve iktidarın Şi'ileri tanıma yönünde çaba harcadığını, faaliyetler alanlarını daraltmak için kendilerini kuşatma altına aldığını açıklığa kavuşturmuştur.

3- Bu metin bize İmam'ın (a.s), ilerideki açıklamalarda daha açık bir şekilde görüleceği gibi kendilerini ifşa etme ve İmam'la ilişkilerini ortaya çıkarma hususunda her olayı fırsat bilip onları uyardığını göstermektedir.

Yine görüyoruz ki, İmam'ın (a.s) düzenli ve tam bir gizlilik içerisinde yürüttüğü faaliyet yöntemlerinden biri de, ashabının, kendisine selâm vermesini ya da elleriyle işaret etmesini yasaklamasıdır.

1- el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/447, hadis: 32; Himyerî'nin ed-Delâ'il'inden naklen Keşfu'l-Gumme: 3/217-218

Ali b. Cafer, İmam Hasan Askerî'nin (a.s) ashabından birinden şöyle rivayet eder: Samarra'da bir araya gelmiş, yola çıkacağı gün İmam Hasan Askerî'yi uğurlamak istiyorduk. Derken yazılı bir mektubu geldi:

Kimse bana selâm vermesin, bana eliyle işaret etmesin, gözüyle de bana bakıp dikkatleri üzerine çekmesin. Çünkü bunları yapmakla canlarınız güvende olmaz.¹

Ayrıca İmam'ın (a.s) emir ve vasiyetlerini vekillerine ve güvendiği kişilere ulaştırma noktasında da yeni yöntemler geliştirdiğini görüyoruz. Bunlardan birkaç örnek verelim:

Ebu Haşim el-Caferî, Davud b. Esved'den şöyle dediğini rivayet eder: Efendim Ebu Muhammed Hasan el-Askerî (a.s) beni çağırdı ve bana bir tahta verdi. Tahta sanki kapı ayakları gibi yuvarlak, uzun ve avucu dolduracak büyüklükteydi. Dedi ki: *"Bu tahtayı al, Amrî'ye götür."* Yola koyulduktan sonra bir sucu katırıyla birlikte bana katıldı. Katır yolda beni baya zor durumda bıraktı... Ben de katıra elimdeki tahtayla vurduğum, tahta ortadan ikiye yarıldı. Bir de baktım ki tahtanın içinde mektuplar var. Hemen atıldım ve tahtayı elbisemin yeline koydum. Bunun üzerine sucu, bana ve efendime bağırıp sövmeye başladı. Eve döndüğümde kapının yanında hizmetçisi İsa karşıladı. Dedi ki: *"Efendim sana, 'Niçin katıra vurduğum ve kapı ayağını kırdım?' diye soruyor."* Ben de, *"Efendim, kapı ayağında ne olduğunu bilmiyordum."* dedim. O da bunun üzerine dedi ki:

O hâlde, hakkında özür dileyeceğin ve mazur görülmeni isteyeceğin bir işi yapma. Bundan sonra böyle bir şey tekerrür etmesin. Bizim hakkımızda kötü söz-

---

1- el-Haraicu ve'l-Ceraih: 1/439, hadis: 20; ondan naklen Biharul-Envar: 50/269

ler sarf eden birini gördüğünde, sana emrettiğim gibi yoluna devam et. Bize sövenlere cevap vermeye ya da kendinin kim olduğunu ifşa etmeye kalkma. Çünkü kötülüklerle dolu bir ülkede yaşıyoruz. Kendi yoluna devam et; haberlerin ve durumun bize ulaşıyor, bunu böyle bilesin.¹

Bu metinde düzenli faaliyet alanıyla ilgili birçok önemli işaretler bulunmaktadır. Aynı şekilde İmam'ın sözleri, faaliyet içindeki Şiîlere karşı mevcut koşullarda ortaya çıkan pürüzlerin aşılması için İmam ve taraftarları cihetinden faaliyetlerin nasıl tam bir gizlilik içerisinde yürütüldüğünü gösteriyor. Bu yüzden İmam (a.s), elçisini; kimliğini, şahsiyetini ve İmam'la olan irtibatını ortaya çıkartacak herhangi bir işe kalkışmaktan men ediyor. Hatta birisi İmam hakkında kötü sözler sarf etse veya yanında ona sövse bile karşılık vermemesini emrediyor. Dolayısıyla görevinin, bu sövgüye muhatap olan kişi İmam değilmiş gibi gözünü kapaması, aldırış etmeyip işine bakması gerektiğini vurguluyor. Amaç sultanın adamlarının, İmam'dan (a.s) vekillerine ve güvenilir taraftarlarına giden haberleri bilmelerini önlemektir.

Bu açıklamalar ve benzerleri, İmam'ı kendi halk tabanıyla ilişkilerinde bu kadar gizlilik içerisinde olmaya sevk eden nedenin, İmam (a.s) ve taraftarlarının içinde bulunduğu güç koşullar ve ezici baskı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu yol, Şiîlerini ve dostlarını yetiştirmek, onları Şiî kitlenin İmam Mehdi (a.s) ile irtibatının vekiller aracılığıyla sağlanacağı küçük gaybet dönemine hazırlamak için ey uygun yöntemdi. Zira onunla doğrudan iletişim kurma ve buluşma mümkün ve amelî olmayacaktı. Çünkü Abbasî yönetimi, İmam

---

1- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/528-529; ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/283

Mehdi'nin (a.s) gizlendiği yeri öğrenebilmek için Şiîleri sıkı bir kontrol mekanizması altına almıştı.

İşte bunlar, İmam Hasan Askerî (a.s) çağında salih cemaatin gereksinimleri bakımından araştırma fırsatını değerlendirdiğimiz en önemli hususlardır.

Kitabın bir sonraki bölümünde İmam'ın (a.s) insanların ilmini, inancını, eğitimini ve ahlâkını sağlamlaştıran sözleri üzerinde duracağız. Nitekim bundan önce siyaset, güvenlik ve ekonomi konularının sağlamlaştırılmasıyla ilgili olarak İmam'ın (a.s) vekilleri, ashabından güvendiği kişiler üzerine yüklediği görevler üzerinde durmuştuk.

İMAM HASAN ASKERÎ'NİN (A.S) İLMÎ MİRASI

İmam Hasan Askerî'den (a.s) aktarılan hadisler, aşağıdaki kategorilere ayırabileceğimiz bir grup naslardır:

1- Tefsir

2- En çok helâl ve haram bahislerini kapsadığı ifade edilen Muknia (Menkıbe) Risalesi

3- İmam Hadi ve İmam Hasan Askerî'nin önemli şahsiyetlerle yaptıkları yazışmalar

4- Şiîlere yazdığı mektup, vasiyet ve tevkiler

5- Dağınık bir hâlde farklı alanlarla ilgili yazılmış çeşitli sözleri ve değerli hadisleri. Öyle ki bu sözler, üzerinde çalışmayı hak eden ilmî bir ansiklopedi teşkil etmektedir. Bu unvanların her biri üzerinde ayrı ayrı duracağız:

Birincisi: Tefsir

İmam Hasan Askerî'ye (a.s) nispet edilen tefsirin ona nispet edilmesinin ne kadar doğru olduğu üzerinde fakihler ve hadisçiler ihtilâf etmiş, hicri dördüncü yüzyıldan günümüze kadar bunu tartışmışlardır.¹ Ancak şu kesin olarak bilinmek-

---

10- Detaylı bilgi için Şeyh Rıza Üstadî'nin bu tefsir kitabıyla ilgili yazdığı risaleye bakılabilir. Çünkü orada, adı geçen eserin İmam'a (a.s) ait olup olmadığıyla ilgili bütün görüşlere yer verilmiştir. Söz konusu risale, İmam Hasan Askerî'ye (a.s) nispet edilen tefsirin sonunda yayımlanmıştır.

tedir ki, İmam Hasan Askerî (a.s), Kur'ân-ı Kerim'in tefsiriyle ilgili hiç de küçümsenemeyecek bir külliyat bırakmıştır. Bu naslar, bugün elimizde bulunan eserlerin içerisinde dağınık bir şekilde bulunmaktadır.

Buna göre, anlaşmazlık kendisine nispet edilen kitap hakkındadır, yoksa tefsirin İmam'ın dönemindeki konumu ve sahip olduğu ilmî birikimin derinliği hakkında değildir.

Bir taraftan İmam'ın (a.s) yaşadığı yılları, diğer taraftan bu tefsirin kendisine nispet edilmesini ve bu tefsirin muhtevasını değerlendirdiğimizde, yine bunu başka kaynaklarda kendisinden rivayet edilen sözlerle karşılaştırdığımızda, bu tefsirin, bir kısmı açık ve net olan, diğer bir kısmı ise ispat için güçlü delillere ihtiyaç duyan şüpheli görüşlerden teşekkül ettiğini görürüz.

İmam'ın (a.s) yaşadığı çağ ve koşullarda Kur'ân-ı Kerim'e gösterilen ihtimama gelince, şunu biliyoruz ki büyük ve usta filozof Kindî, Kur'ân-ı Kerim'in geçerliliğini iptal etmeye çalışmış, onun icazıyla ilgili bazı önemli yönlerini etkisiz kılacak bir yola başvurmuştu.

Kindî'nin Kur'ân'a meydan okuyan bu tavrı ve İmam'ın (a.s) da mantıklı bir şekilde onun uygulamaya geçirme niyetini önlemeye çalışması, o dönemde İmam'ın (a.s) Kur'ân-ı Kerim'e ne kadar büyük bir ehemmiyet verdiğini, fikrî ve sosyal hayattaki etkinliğini ve İslâm ümmetinin büyüklüğünü gösterme hususunda âlimlerin gerçekleştirdiği tefsir hareketinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla İmam'ın (a.s), İslâm ümmetini kendisi ve değerli atalarının elinde bulunan eşsiz bilgidен yararlandırmakla bu yönü pekiştirmesi gayet tabiiydi. Çünkü onlar, bu ümmet içerisinde, hatta tüm dünyada Hz. Peygamber'den (s.a.a) sonraki tek ilim hazinesidirler. Onlar, vahiy evinin ehlidirler. Onlar, evin içerisinde olanları başkasından daha iyi bilirler.

Bütün âlimler, Kur'ân'ın ve Kur'ân ilimlerinin bilinmesi hususunda onlara tâbi olmuş ve onların sofrasından yararlanmışlardır. Bu, yandaş ve muhalif herkesin itiraf ettiği, aynı şekilde İmam Ali'den (a.s) başlayıp İmam Hasan Askerî'ye (a.s) kadar tüm Ehl-i Beyt İmamları'nın tarihinin ortaya koyduğu bir gerçektir.

Tefsir Mirasından Örnekler

1- Ebu Haşim el-Caferî -kendisi İmam'ın (a.s) seçkin ve güvenilir tâbilerindendir- şöyle rivayet eder: "Ebu Muhammed İmam Hasan Askerî'nin (a.s) yanındaydım; **'Biz, bu ilâhî vahyi kullarımızdan seçtiklerimize miras olarak bahsettik: onlardan bazısı kendilerine zulmeder; bazısı [doğru ile eğri arasında] ara yolu tercih eder, bir kısmı da Allah'ın izniyle iyilikte başı çekenlerden olur. Bu ise en büyük fazilettir.**'¹ ayetinin ne anlama geldiğini sordum..." Ebu Haşim devamla der ki: "Bunun üzerine gözyaşlarına boğuldum ve kendi kendime yüce Allah'ın Âl-i Muhammed'e (s.a.a) verdiklerini düşünmeye başladım. Sonra İmam (a.s) bana baktı ve dedi ki:

Durum, Âl-i Muhammed hakkında senin düşündüğünden daha büyüktür. Allah'a şükret, çünkü senin onların ipine sarılmanı sağladı, sevgisine bağlı kıldı. Her insan imamıyla birlikte çağrıldığı zaman, sen de kıyamet gününde onlarla birlikte çağrılacaksın. Müjdelersun Ey Ebu Haşim, sen hayır üzeresin!²

2- Muhammed b. Salih el-Ermenî, İmam Hasan Askerî'ye (a.s), "**Allah dilediğini yok eder, dilediğini sabit bırakır, kita-**

1- Fâtır (35): 32.

2- es-Sakıb Fi'l-Menakıb: 566; el-Haraicu ve'l-Ceraih: 2/687; Himyerî'nin Delâil'inden naklen Keşfu'l-Gumme: 3/215. Biz es-Sakıb'dan naklettik.

bın anası onun katındadır."¹ ayeti hakkında sordu, İmam (a.s) da buyurdu ki:

Acaba Allah, ancak var olandan başkasını mı yok eder ve sadece var olmayan bir şeyi mi sabit kılar. Cebbar (hükmüne karşı gelinemeyen) bundan yücedir. Eşyayı var olmadan önce bilir. Hiçbir mahlûk yokken yaratandı, hiçbir kul yokken Rabdi.

Bunun üzerine Muhammed b. Salih elinde olmaksızın kalktı ve dedi ki: "Şahadet ederim ki sen Allah'ın hücceti, velisisin... Ve sen Emîrül-Müminin'in yolu üzeresin."²

3- Aynı kişi, "**Önce de, sonra da emir Allah'ındır.**"³ ayet-i kerime hakkında Allah'ın muradını sorduğunda İmam buyurdu ki: "*Yani bir şeye emretmeden önce emir ve yetki O'nundur ve dilediği bir şeye emrettikten sonra da emir O'nundur.*" Kendi kendime, "İmam'ın bu açıklaması, Allah'ın '**İyi bilin ki, yaratma ve emir O'nun tekelindedir. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne de kutludur!**'⁴ şeklindeki sözünden ibarettir." diye içimden geçirdim. İmam bana bakıp tebessüm etti ve ardından, "*İyi bilin ki, yaratma ve emir O'nun tekelindedir. Âlemlerin Rabbi olan Allah, ne de kutludur!*" buyurdu.⁵

4- Ebu Haşim der ki: Ebu Muhammed'in (a.s) yanındaydım. İbn Salih el-Ermenî, "**Hani Rabbin Âdemoğulları'ndan, onların bellerinden soylarını almış ve 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?'** diyerek onları kendilerine şahit tutmuştu da on-

1- Ra'd (13): 39

2- es-Sakıb Fi'l-Menakıb: 566-567; el-Haraicu ve'l-Ceraih: 2/687; Himyerî'nin Delâil'inden naklen Keşfu'l-Gumme: 3/215. Biz es-Sakıb'dan naklettik.

3- Rûm (30): 4

4- A'râf (7): 54

5- Himyerî'nin Delâil'inden naklen Keşfu'l-Gumme: 3/216; es-Sakıb Fi'l-Menakıb: 564-565; el-Haraicu ve'l-Ceraih: 2/686-687

lar da, 'Evet, şahidiz.' demişlerdi..."¹ ayetinin anlamını sordu, İmam Hasan Askerî (a.s) buyurdu ki:

Bu aşamada marifet/bilgi herkes için sabit oldu, sonra insanlar bu tutumlarını unuttular; ancak onu hatırlayacaklar. Bu olmasaydı, kimse ne yaratanını, ne de rızık verenini tanıyamazdı.

Ebu Haşim der ki: Yüce Allah'ın bu veli kuluna verdiklerini ve onu ne kadar güzel bir ilimle donattığını görünce, hayranlığımı gizleyemedim. Derken İmam bana dönerek buyurdu ki:

Durum, senin hayret ettiğinden de hayret edilesi ve daha muazzamdır. Kendileri bilindiğinde Allah'ın bilineceği, inkâr edildiğinde Allah'ın inkâr edileceği bir topluluk hakkındaki düşüncen ne olabilir? Hiçbir mümin yoktur ki onları tasdik etmesin ve onların bilgisine/marifetine inanmasın.²

5- Süfyan b. Muhammed es-Sayfî şöyle rivayet eder: İmam Hasan Askerî'ye (a.s) mektup yazdım ve ona, "**Peygamber ve müminlerden başka kendisine bir sırdaş edinmeyen kimseleri...**"³ ayetinin orijinalinde geçen "velice" kelimesinden maksadın ne olduğunu sordum; kendi kendime de, "Buradaki müminin konumunu nasıl görüyor?" diye içimden geçirdim. Cevabı hemen geldi:

Velice, veliyy-i emrin dışında yapılan iştir. Kendi kendine buradaki müminlerin konumunu konuştun. Bunlar, Allah'a inanan imamlardır, işte onlar biziz."⁴

1- A'râf (7): 172

2- es-Sakıb Fi'l-Menakıb: 567; Himyerî'nin Delâil'inden naklen Keşfu'l-Gumme: 3/215-216. Bi ikincisinden naklettik.

3- Tevbe (9): 16

4- el-Kâfi: 1/508; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/532

İkincisi: Muknia Risalesi

Allâme Meclisî bu risaleyi, İmam Hasan Askerî'den (a.s) nakletmiş ve şöyle demiştir: "Hicrî 255 yılında İmam Ebu Muhammed'in (a.s) elinden Muknia Risalesi olarak isimlendirilen bir kitap çıkmıştır. Daha çok helâl ve haram ilmini içerir."¹

Ali b. Yunus el-Amilî de es-Sıratu'l-Mistakim adlı eserinde şöyle der: "İmam Hasan Askerî'den Muknia Risalesi adında bir yazı çıkmıştır ve hükümlerin büyük bir bölümünü kapsamaktadır."²

Üçüncüsü: İmam Hadi ve İmam Hasan Askerî'nin Önemli Şahsiyetlerle Yaptıkları Yazışmalar

Dinin hükümleriyle ilgili bu yazışmalara Şeyh İbn Şehraşub el-Menakıb adlı eserinde işaret etmiş ve bunları Himyerîden nakletmiştir.³ el-Menakıb'dan naklen de Biharü'l-Envar'da yer verilmiş; ancak burada ravinin Himyerî yerine Hayberî olduğu kaydedilmiştir. Şöyle ki Bihar'da el-Menakıb'dan şöyle nakledilir: "Hayberî de 'İmam Hadi ve İmam Hasan Askerî'nin Önemli Şahsiyetlerle Yaptıkları Yazışmalar' diye adlandırdığı kitapta dinin hükümlerinden bir bölümünü aktarmıştır."⁴

Dördüncüsü: İmam Hasan Askerî'nin Vasiyetleri, Mektup ve Tevkileri

İmam (a.s) kendisini herhangi bir işle ilgili olarak düzenlediği tevkii (İmam'ın vekiline ya da tâbiine özel olarak

---

1- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525; ondan naklen Biharü'l-Envar: 50/310. Ancak burada risalenin adının Mekbibet olduğu geçer.

2- es-Sıratu'l-Müstakim: 2/175

3- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/525

4- Biharü'l-Envar: 50/310

gönderdiği ve içinde imzasıyla kendi el yazısının bulunduğu mektup) gaybet dönemi için hazırlamıştır. Aynı şekilde hem İmam Hasan Askerî (a.s), hem de İmam Hadi (a.s), çoğu zaman insanlardan gizli yaşamla halkı İmam Mehdi'nin (a.s) beklenen gaybet dönemi için hazırlamışlardır.

İşte buradan hareketle İmam'ın (a.s) söz konusu mektupları kaleme alan ashabı ve vekilleri ona, gelecekte meydana gelebilecek birtakım karışıklıklarla ilgili sorular soruyor, onun hangi çeşit bir hatla mektubu yazdığını bilmek ve hattı değiştiğinde tevkiin ondan olup olmadığını anlayabilmek için İmam'dan bilgi alıyorlardı.

Ahmed b. İshak şöyle der: Ebu Muhammed'in (a.s) yanına girdim, kendisinden hattını bana tanıtmasını istedim. *"Tamam."* dedi. Sonra da, *"Ey Ahmed! Yazı, bazen kalın harflerle, bazen de ince harflerle olacaktır, sakın ola ki şüphelenmeyesin!"* dedi. Sonra hokkayı istedi ve yazmaya başladı, yazısını hokka tarafına doğru uzatıyordu. O yazarken ben kendi kendime, *"Yazmakta olduğu kalemi istesem mi?"* diye içimden geçirdim. Yazısını bitirince dönüp benimle konuşmaya başladı, diğer taraftan da kalemi mürekkebin mendiliyle siliyordu. Ardından bana dedi ki: *Al bu kalemi ey Ahmed."* Böylece kalemi bana verdi..."¹

Bia daha önce İmam'ın genel hatlarıyla anlattığı vasiyetlerine işaret etmiştik. Ki o vasiyetlerde, Ehl-i Beyt taraftarlarının İmam'la doğrudan irtibat imkânı bulamayacakları habesbiyle kendilerini hazırlamaları gereken gelecekteki duruma yönelik detaylı yol haritası belirlenmişti. İşte bundan dolayı da İmam Hadi (a.s) döneminden beri gizlenme ve gaybet ile tanışmışlardı.

1- el-Kâfi: 1/513, hadis: 27; Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/533

Yine mektuplarında İmam (a.s) ve taraftarlarının döneminde salih cemaatin, yani Ehl-i Beyt taraftarlarının içinden geçmekte olduğu siyasî ya da itikadî ve fikrî koşulların özelliklerini açıklıyordu.

Burada İmam Hasan Askerî'nin (a.s) mektuplarından birkaç örnek verelim:

1- İshak en-Nisaburî'ye mektubu: İmam Ebu Muhammed (a.s) bu mektubu İshak b. İsmail en-Nisaburî'ye göndermiştir. İmam'ın mektuplarının gözdesi konumunda olan bu mektupta vaaz ve irşatla, toplumun kapsamlı bir şekilde ıslahı amaçlanmıştır. Mektubun içeriği şöyledir:

Allah-u Teâlâ, bizi ve seni kendi örtüsüyle örtün ve bütün işlerinde seni kendi lütfuyla gözet sin. Mektubunda söylemek istediklerini anladım; Allah sana merhamet etsin. Biz, Allah'ın şükürü ve nimeti sayesinde dostlarımıza şefkat gösteren, Allah'ın onlara art arda verdiği ihsan ve fazlından dolayı sevinen ve Allah'ın onlara verdiği her nimete saygı duyan bir Ehl-i Beyt'iz. Allah, sana ve senin gibi merhamet edip basiretli kıldığı, batıldan uzaklaştırdığı ve azgınlığa daldırıp sapırtmadığı kimselere hakkı (nimeti) tamamlasın. Nimetin tamamlanması ise, cennete girmendir. Her nimetin şükürü -o nimet ne kadar büyük ve değerli olsa bile- "el-hamdülillah" demekle (Allah'a hamt etmekle) yerine getirilir. O'nun isimleri yüce olsun!

İşte ben de, "Nimetinden sana başışta bulunup tehlikeden seni kurtardığı ve çetin yolu sana kolaylaştırdığı için Allah'a, ebediyete kadar hamt edenlerin en üstün hamdıyla hamdolsun!" diyorum. Allah'a andolsun ki bu yol, oldukça zor ve çetindir ve önceki semavî kitaplarda zikri geçmiş olan sarp bir geçittir.

Siz hem önceki İmam'ın vefat edinceye kadarki dö-

neminde, hem de benim zamanımda beğenilmeyen ve başarıyla desteklenmeyen bazı işler sergilediniz.

Ey İshak! Şunu kesin olarak bil ki, kim bu dünyadan kör olarak çıkarsa, ahirette de kör ve yolca daha sapık olur. Ey İshak! (Bu) gözler kör olmaz; fakat göğüslerdeki kalpler kör olur. Nitekim yüce Allah kitabının muhkem ayetinde zalim olan kimseden naklen şöyle buyuruyor: "**(O zalim der ki:) Rabbim, beni neden kör olarak haşrettin, hâlbuki ben görüyordum?**" (Allah da) der ki: "**İşte böyle; sana ayetlerimiz gelmişti de sen onları unutuvermiştin (kalp gözünü açmamıştın), bu gün de sen işte böyle unutulursun.**"¹ Allah'ın, halkına olan hüccetinden, şehirlerinde olan emininden ve kullarına olan gözetleyicisinden -önceki babaları olan peygamberler ve sonraki babaları olan vasiler dışında- hangi ayet daha büyüktür ey İshak?

Sizi şaşkın hâlde nereye götürüyorlar? Siz de hayvanlar gibi başınızı aşağı salıp nereye gidiyorsunuz? Haktan vazgeçip de batıla mı yöneliyor ve Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorsunuz? Yoksa Allah'ın kitabının bazısına iman edip bazısını inkâr eden kimselerden olup yalanlıyor musunuz? Sizden ve sizin dışınızda olanlardan böyle yapanların cezası, dünya hayatında aşağılanmak ve baki olan ahiret yurdunda da uzun azaptan başka bir şey değildir. Allah'a andolsun ki bu, büyük bir aşağılıktır.

Allah'ın, lütuf ve rahmetiyle bazı vazifeleri size farz kılması, size muhtaç olduğundan dolayı değildir. Bilakis kendisinden başka ilâh olmayan Allah'ın size olan rahmetidir. Böylece iyiyi kötüden ayırt etmek, göğüsle-

---

1- Tâhâ (20): 125-126

rinizdeki sırları sınamak, kalplerinizde olanları temizlemek, rahmetine alışmanızı sağlamak ve cennetteki makamlarınızı (ameller hasebiyle) birbirinden üstün kılmak istemiştir.

Bu nedenle de hacı, umreyi, namazı, zekâtı, orucu ve velâyeti (Ehl-i Beyt İmamları'nın velâyetini kabul etmeyi) size farz kıldı. Farzların kapılarını açmanız için, size bir kapı açtı ve yolunu bulmanız için, size bir anahtar (yani velâyeti) verdi. Eğer Muhammed (s.a.a) ve evlatlarından olan vasileri olmasaydı, dört ayaklılar gibi şaşkınlık içerisinde kalıp farzlardan hiçbirini tanımazdınız. Acaba şehre, giriş kapısından başka bir yerden girilir mi?

Yüce Allah Peygamber'den sonra veliler atamakla size lütufta bulunduğu, Peygamber'ine hitaben şöyle buyurdu: "**Bugün dininizi ikmal ettim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı seçip beğendim.**"¹ Sonra velileri için sizin üzerinizde bazı haklar farz kıldı. Eşleriniz, mallarınız, yiyecek ve içecekleriniz size helâl olsun, bu sayede size bolluğu, bereketi ve serveti tanıtsın, ayrıca gayp konusunda içinizden kimin itaat edeceğini bilsin diye onlara karşı o hakları eda etmeyi size emretti. Allah buyuruyor ki: "**De ki: Sizden tebliğime karşılık bir ücret istemiyorum, istediğim ancak yakınlarıma sevgi göstermenizdir.**"²

Bilin ki, kim (bu hakları ödemekte) cimrilik ederse, bu cimriliği sadece kendi zararladır; Allah müstağnidir (ihtiyaçsızdır), sizlerse muhtaçsınız. O'ndan başka ilâh yoktur.

1- Mâide (5): 3

2- Şûrâ (42): 23

Lehinize ve aleyhinize olan aramızdaki konuşmalar uzadıkça uzadı. Yüce Allah'ın, üzerinizdeki nimeti tamamlamayı farz kılması olmasaydı, önceki İmam'ın (a.s) vefat etmesinden sonra benim ne bir yazımı görürdünüz, ne de bir sözümü iştirindiniz.

Fakat siz akıbetinizin ne olacağı hakkında gaflet içindediniz. İkinci elçimden, onun size gelmesiyle Allah'ın size lütufta bulunmasından, İbrahim b. Abde'yi size (vekil) atadıktan -ki Allah onu razı olduğu işlere muvafak kılsın, kendisine itaat etmesine yardımcı olsun- ve Muhammed b. Musa en-Nişaburî vasıtasıyla size gönderdiğim mektuptan sonra... Her halükârda yardım istenecek olan ancak Allah'tır. Ben sizin Allah hakkında (ve din hususunda) kusur ettiğinizi görüyorum; böylece hüsrana uğrayanlardan olursunuz.

Allah'ın itaatinden yüz çeviren ve O'nun velilerinin öğütlerini kabul etmeyen kimse, Allah'ın rahmetinden uzak ve yok olsun! Oysa Allah size, O'ndan başka ilâh olmayan kendisine, Resul'üne (s.a.a) ve Ulu'l-Emr'e (Ehl-i Beyt'e) itaat etmeyi emretmiştir. Allah, sizin güçsüzlüğünüze ve önünüzdeki işlerle ilgili sabrınızın azlığına merhamet etsin! İnsanı, Kerim Rabbine karşı mağrur eden nedir? Allah, sizin hakkınızdaki duamı kabul etsin ve benim elimle işlerinizi düzene soksun! Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "**O gün her topluluğu, kendi önderleri ile birlikte çağıracağız.**"¹ Yine şöyle buyurmuştur: "**Böylece sizi orta bir ümmet yaptık ki, insanlara şahit olasınız, Peygamber de size şahit olsun.**"² Ve yine şöyle buyurmuştur: "**Siz, insan-**

---

1 İsrâ (17): 71

2 Bakara (2): 143

ların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten menedersiniz."¹

Allah'ın bana ve benim zamanımda yaşayanlara tıpkı benim size olan şefkatim gibi muamele etmesini, sizin her iki dünyada da mutluluğa ermenize, hem dünyada, hem de ahirette bizimle birlikte olmanıza yönelik aşırı isteğimin gerçekleşmesini ne kadar da çok istiyorum!

Allah sana ve etrafındakilere rahmet etsin ey İshak! Ben sana bir açıklamada bulundum, bazı gerçekleri sana gösterdim ve size bu işten sanki hiç anlamayan, bu işe zerre dâhil olmayan biri gibi davrandım. Eğer sert taşlar bu mektuptakilerin bir kısmını anlamış olsaydılar, Allah'ın korkusundan parçalanır ve yüce Allah'ın itaatine dönerdi. Yapmak istediğinizi yapın; ama bilin ki yakında, yaptığınızın gerçek yüzünü Allah ve Resulü görecektir. Sonra gaybı (görülmeveni) ve görüleni bilen Allah'a döndürüleceksiniz; O da, yaptığınız işlerin gerçeğini size bildirecektir. Ve şüphesiz sonuç, kötülüklerden sakınanlarındır. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a çokça hamdolsun!²

İçeriğini açıklamak amacıyla bu değerli mektubun bo-yutlarına kısaca göz atmamız ve içeriği hakkında açıklama yapmamız gerekiyor:

Birincisi: Bu mektup, pak Ehl-i Beyt İmamları'nın Allah Teâlâ'nın Şiîlere verdiği nimetlerden ve lütuflardan duyduğu sevinci ve neşeyi ortaya koyuyor.

İkincisi: İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Şiîleri için temenni ettiği en büyük ve en yüce nimet, cenneti kazanmak ve cehen-

---

1- Âl-i İmrân (3): 110

2- Rical-i Keşşî: 2/844-847, h: 1088; Tuhafu'l-Ukul: 484-486; Biharul-Envar: 50/319-322. Biz Bihar'dan naklettik.

nemden kurtulmaktır. Bunu kazanan kişi, en kapsamlı hayra ulaşmış demektir.

Üçüncüsü: İmam (a.s) kendisiyle İshak ve cemaati arasında bir kopukluk olacağını, ancak bunun kendisi döneminde baş göstermediğini, babası İmam Hadi (a.s) döneminde olduğunu ifade etmiştir. Çünkü İmam'la söz konusu cemaat arasındaki ilişkiler bozulmuştu ve elimizdeki hiçbir kaynak bunun nedenini ortaya koymamıştır. Bunun nedenleriyle ilgili olarak yapılan tahminler şunlardır:

a) Deccallerin, muhbirlerin, topluluk içerisindeki bazı tamah sahibi kimselerin desiseleri ve onların akidesini ifsat etmeleri. Bu da onların Ehl-i Beyt İmamları hakkında şüphe etmelerine ve onlara karşı gelmelerine yol açmıştır.

b) Ehl-i Beyt İmamları'nın Abbasîler tarafından engellenmesi ve kendileriyle Şîîleri arasındaki ilişkileri kesmeye çalışması. Bu durum, söz konusu topluluğun bazıları içerisinde birtakım sapkın düşüncelerin yayılmasına neden olmuştur. Şayet Ehl-i Beyt İmamları ile irtibat içerisinde olsalardı, bu tür fikirler onlar arasında yayılmazdı.

c) Abbasî hükümetinin bazı ajanları aracılığıyla Ehl-i Beyt bağlılarının safları arasında tefrika yaratmak üzere bu topluluğun içine çeşitli fitneler sokması, onların sosyal ve düşünsel mukadderatlarıyla oynamaya çalışması. Amaç, konumlarını düşürmek, güçlerini azaltmaktır.

d) Bazı Şîîlerin arasında itikadî sarsıntının yaygınlaşmasına neden olan bir amil de, kendilerine şer'i hakları (humus ve zekât gibi) alma, onları fakir ve mahrumlara harcama, diğer ıslah işlerinde kullanma görevi verilen İmam Hadi ve İmam Hasan Askerî'nin (üzerlerine selâm olsun) bazı vekillerine duyulan hasetti. Öyle ki bu iki İmam, vekillerine tam destek vermekte, onlara her şeyleriyle güvenmekteydiler. Bu da söz konusu makamlara nail olmayan birtakım kişilere ağır

gelmiş, onların haset duymalarına yol açmıştı. Haset ise, insanları muazzam felâketlere sürükleyen, onları aydınlıktan karanlığa götüren büyük bir hastalıktır. Bundan dolayı bu kişiler Şiilerin arasında fesatlarını yaymaya ve onların akidelerini bozmaya başladılar.

Dördüncüsü: İmam (a.s) haktan sapanların, hassas dönemlerdeki yanlış davranışlarını ortaya koymuş, selâmet ve kurtuluşlarını garantileyen açık yöntem ve yolları göstermiştir. Ancak bu kişilerin akılları sapmış, gözleri kör olmuştu ve kuşkusuz onlar, dünyada olduğu gibi, ahirette de gözleri kör bir şekilde haşrolunacaklardır.

Beşincisi: İmam (a.s) yüce Allah'ın, peygamberler, resuller ve vasiler göndererek kullarına hüccet ikame ettiğini, onların da Allah'ın yasak ve emirlerini halka ulaştırdığını, Allah'ın hükümlerini yaydığını hatırlatmıştır. O hâlde kulların bundan sonra itaat etmeme ve O'na karşı kusur işleme hususundan hiçbir mazereti kalmaz.

Altıncısı: İmam (a.s) şu gerçeği açıkça ifade etmiştir ki, Allah, kullarına bazı şeyleri farz kıldığında ve bunlara bağlılık göstermeleri gerektiğini belirttiğinde bunu ihtiyacı olduğundan değil, temizle pisi birbirinden ayırmak ve kullarını imtihan etmek için yapmıştır. Dolayısıyla itaat eden necat bulur, karşı çıkan ise boğulur ve yolunu sapar.

Yedincisi: Bu mektubun bazı maddelerinde yüce Allah'ın, bu ümmete Hz. Muhammed'i (s.a.a) ve ardından vasilerini göndererek büyük bir iyilikte bulunduğu ifade edilmiştir. Ki eğer onlar olmasaydı insanlar, farzı ve sünneti tanımadan bu hayatın labirentleri arasında kaybolurlardı. Onların bu ümmet, hatta bütün insanlık üzerindeki hakları ne de çoktur!

Sekizincisi: Yüce Allah, insanları Peygamber'in Ehl-i Beyt'i (hepsine selâm olsun) için Müslümanların üzerine bazı malî haklar farz kılmıştır. Bu da humustur. Humus, köklü bir

iktisadî yasa olup İslâm'da dinî ve fikrî yaşamın gelişmesini sağlar. Şayet humus olmasaydı, genel mercilik ve Ehl-i Beyt İmamları'nın misyonunun devamı olan İmamiye taifesi içerisindeki ilmî yapı devam etmezdi. Humusun ayrıntılarına ve kimlere farz olduğuna gelince, İmamiye mezhebinin fıkıh kitaplarında bunların açıklaması yapılmıştır.

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) humus vermeden hanımların, malların, yiyecek ve içeceklerin helâl olmayacağını beyan etmesi kayda değerdir. Büyük bir ihtimalle İmam'ın andığı topluluk farz olan bu hakkı ifa etmemekteydi. Bu da İmam'la (a.s) onlar arasındaki ilişkilerin gerilmesine yol açmıştı.¹

2- Kum ve Abeh ehline gönderdiği mektup: İmam Hasan Askerî (a.s), Kum ve Abeh² beldesindeki Şiîlerine şu mektubu göndermiştir:

Yüce Allah lütuf ve inayetiyle müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberi Muhammed'i (s.a.a) göndermekle halka minnet bırakmıştır. Dinini kabul etmeye sizi muvaffak kıldı ve hidayete erdirmekle sizi yüceltti. Sizin geçmişleriniz (Allah'ın rahmeti onların üzerine olsun) ile sizden geride kalacakların (Allah onların sorumluluğunu üstlensin ve onlara kendi itaati yolunda uzun ömürler versin) kalbine Peygamber soyunun sevgisini ekti. Aranızdan ayrılanlar (ölenler) saadet, doğruluk ve rüşt üzere ayrıldılar, böylece kurtuluşa erenlerin girdiği yerlere girdiler, önceden gönderdiklerinin meyvelerini devşirdiler ve yaptıklarının karşılığını aldılar...

Bir diğer bölümünde şöyle buyurur:

Bizim irademiz her zaman için sağlamdır. Düşüncelerimiz sizin güzel amellerimizle huzura kavuşur. Si-

1- Hayatu'l-İmami'l-Hasani'l-Askerî, Kuraşî: 76-78, Üçüncü Bölüm

2- Abeh: Save karşısında bulunan küçük bir kenttir. Halk arasında Aveh diye bilinir. Bunu Yakut, el-Mucem adlı eserinde söylemiştir.

zinle bizim aramızda olan yakınlık bağı çok güçlüdür ve bu da bizim geçmişlerimizle sizin geçmişlerinizin ettikleri vasiyettir; bizim gençlerimizle sizin ihtiyarlarınız arasındaki bir ahittir. Siz daima kâmil bir inanç sabit olmuştunuzdur. Zira yüce Allah, bizleri birbirimize yakın bir durum ve akrabalık bağı üzere toplamıştır. Nitekim o âlim (İmam Rıza, Allah'ın selâmı ona olsun) de şöyle buyurur: "Mümin, anne ile baba tarafından müminin kardeşi gibidir..."¹

Bu mektubun tamamı bize ulaşmamıştır; bize ulaşan sadece bu bölümdür. Burada İmam'ın, kendisinin, son derece çetin şartlar içinde bulunan seçkin Müslümanlara duyduğu sempati bizlere anlatılmaktadır. İmam (a.s), bu halkın dinlerine iman eden, Allah'ın emrettiklerine uyan ve böylelikle Allah'ın rıza ve mağfiretini kazanan atalarının İslâm'a olan bağlılıklarına duyduğu sempatiyi dile getirmekte, onlara merhamet dilemektedir.

İmam (a.s), bu toplulukla Ehl-i Beyt İmamları arasında kurulan güçlü bağlara işaret ederek bunun eskiye dayandığını, söz konusu topluluğun Ehl-i Beyt'in risaletine ve onların yüksek hedeflerine iman etme üzerine kurulu olduğunu, heva ve duygusal bir zemin üzerinde yükselmediğini ifade ediyor. Böylece İmam (a.s) onların üzerindeki bu ruhu ve feyzan eden hisleri yüceltmıştır.²

3- Abdullah Beyhakî'ye mektubu: İmam (a.s) Abdullah b. Hamdeveyh el-Beyhakî'ye şu mektubu yazmıştır:

İmdi, size İbrahim b. Abde'yi, nahiyelerin ve senin nahiyenin sizin üzerinizdeki hakkımın kendisine

---

1- Menakıbu Âl-i Ebî Talib: 3/526-527; ondan naklen Biharu'l-Envar: 50/317

2- Hayatu'l-İmami'l-Hasani'l-Askerî, Kuraşî: 83, Üçüncü Bölüm

verilmesi için gönderdim ve onu, oradaki dostlarım arasında güvenilir/emin bir kişi kıldım. Allah'tan korksunlar, dikkatli olsunlar ve hakları versinler. Bu hakları ifa etmemelerinin ya da geciktirmelerinin bir mazereti yoktur. Allah dostlarına karşı gelmekle Allah sizi bedbaht etmesin, onlara ve sana benim dilediğim rahmetle rahmet etsin. Kuşkusuz, Allah rızkı bol ve cömerttir.¹

Görüldüğü gibi İmam (a.s), imametini kabul eden bölgelere seçkin âlimlerden vekiller atamıştır. Onlardan şer'i hakları yerine getirmeleri, bunları kendisine taşımaları ya da doğruluk ve hayır yolunda infak etmeleri sözünü almıştır.

4- İbrahim hakkındaki mektubu: İmam (a.s), İbrahim b. Abde'yi şer'i hakları toplaması, bunu dinin dayanaklarını ikame etmek için harcaması ve muhtaçlara ulaştırması amacıyla kendisinden taraf vekil kılmış, ayrıca onun kendi yanındaki konumunu ögen ve güvenilir birisi olduğunu belirten bir mektupla onu desteklemiştir. Söz konusu mektubun kendi el yazısıyla mı olduğu sorulmuş, İmam da bunu şöyle cevaplamıştır:

İbrahim b. Abde ile ilgili onu dostlarım arasındaki haklarımı alma konusunda vekilim olarak tayin ettiğimi belirten bu yazıma gelince; evet, bu yazı bana aittir. Onu -İbrahim b. Abde'yi kastediyorum- batıl olmayan bir hakla onların beldesine atadım. Allah'tan hakkıyla korksunlar, haklarımı çıkarıp ona versinler, orada yaptıkları konusunda benden izinlidir. Allah onu başarılı kılsın, kusur ve hatalardan selâmette kalma lütfunda bulunsun...²

1- Rical-i Keşşî: 2/848, h: 1089

2- Rical-i Keşşî: 2/848, h: 1089; ondan naklen Mucemu Ricali'l-Hadis: 10/232

Böylece İmam, İbrahim'e vekâlet verdiğini tasdik etmiş, ona Allah'tan korkmasını ve O'na itaat etmesini öğütlemiş, Şiîlerini, kendilerine farz kılınan hakları ona vermekle mükellef kılmıştır.

5- Dostlarına mektubu: İmam Hasan Askerî (a.s) aşağıdaki mektubu, bazı dostlarına göndermiş, burada onların içinde bulunduğu sapma, tefrika ve bozuklukları anlatmıştır. Mektubun besmeleden sonraki içeriği şöyledir:

Allah'tan size bu dünyada züht, razı olduğu konularda başarı vermesini, kendisine itaatte yardım etmesini, günahattan korumasını, sapkınlıktan hidayete ulaştırmasını ve sizi korumasını niyaz ediyorum. O da, biz ve dostlarımız için her iki dünyanın en hayırlısını bir araya getirmiştir.

İmdi: Bana, kalplerinizin ihtilâf ettiği, eğilimlerinizin parçalandığı, şeytanın sizi vesvese ettiği bilgisi ulaştı. Öyle ki bunlar sizin için tefrika ve dinde ilhadı meydana getirmiş. Sizden önce Allah'ın dinini yaşatan ve Allah dostlarının haklarını ispat eden geçmişlerinizin yaptıklarını tahrip etmeye çalıştığınızı da duydum. Duydum ki bunlar sizi sapkınlığa sevk etmiş, sizi hak yoldan ayırmış. Birçoğunuz gerisin geriye dönmüş, sanki Allah'ın kitabını okumamış, emir ve nehyinden bir şey nasiplenmemişsiniz gibi arkanıza dönmüşsünüz. Canıma yemin ederim ki, şayet iş kendileri için uydurdukları efsanelere itimat eden ve sahte rivayetler uyduran içinizdeki sefihlerin elinde olursa, azap sözü sizin üzerinize hak olmuştur. Onların bu yaptığına rıza gösterip de elleriniz, dilleriniz, niyetleriniz ve kalplerinizle onu reddetmezseniz, siz de onların Allah ve Resulü'yle kendisinden sonra gelen emir sahiplerine ettikleri iftira günahına onlara ortak olursunuz. Şayet

durum böyleyse Zeydiye kendi iddiasında, Muğiriye kendi ihtilâfında, Kisaniye liderleri hakkında ve de bizim sevgimizi çalan ve bizden ayrılan hiç kimse yalancı olmamış olurdu. Hatta siz onlardan biraz daha kötüsünüz. Beni, hak ehlini sevindirecek şekilde sizi batılla damgalama konusunda beni engelleyen tek şey, onların (hak yola) dönmesini beklemektir. Gerçi onların çoğu Allah'ın emrine dönecektir; istesem rahatlıkla adlarını ve neseplerini verebileceğim bir grup hariç. Şeytan onları ele geçirerek Allah'ın zikrini unutturmuştur onlara. Allah'ın zikrini unutandan da Allah beridir ve onu cehenneme sürükleyecektir; orası ne kötü bir yerdir!

Bu mektubum, onlar üzerinde hüccet olduğu gibi, onların gaiplerinin şahitleri üzerinde de hüccettir. Ancak bu mektubum kendisine ulaşır da emaneti yerine getirirse o hariç. Allah'tan kalplerinizi hidayet üzerinde birleştirmesini, sizi takvayla korumasını, razı olduğu sözler söylemeye sevk etmesini niyaz ediyorum. Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi üzerinize olsun...¹

İşte İmam (a.s), dostlarından bazılarının içine düştüğü tefrika, dinden sapma ve ihtilâf nedeniyle feryadını böyle dile getiriyor. Bunun nedeni ise bu kimselerin İslâm'ı, kesin delillerle donanmış derin bir bilinçle kabul etmediklerinden kaynaklanmaktadır. Tersine bazı ritüelleri, atalarını taklit ederek almışlar, böylece en küçük bir şüpheyile karşı karşıya kaldıklarında hemen arkalarını dönüp gidiyorlar.

İslâm'a başkaldıran güçler, İmam'ın (a.s) Şiîler içerisindeki dostlarını yoldan çıkarmaya kastetmiş ve onları saptırmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Bu uğurda kendi görüş-

---

1- ed-Dürrü'n-Nazîm: 748-749

lerini destekleyecek birçok yalan haber ve rivayet de uydurmuşlardır. İmam'ın ise onlara vaki olan bu şüpheyi izale etme, hak ışığıyla düşünceleri aydınlatma imkânı bulunmamaktaydı. Çünkü kendisi Samarra'da zorunlu ikamete zorlanmıştı. Bu, hayatı boyunca karşılaştığı en büyük sıkıntı ve imtiharlardan biri olmuştur.¹

6- Bazı dostlarına mektubu: İmam Hasan Askerî (a.s), bu mektubu bazı dostlarına göndermiştir. Bismelenin ardından şöyle demektedir:

Her takdir edilen şey olacaktır. Öyleyse yüce Allah'a tevekkül et ki O sana yeterlidir ve O'na güven ki O senin güvenini boşa çıkarmaz. Kardeşinden şikâyet ediyorsun. Şunu bil ki, yüce Allah akrabayla ilişkilerin kesilmesine yardım etmez. O -ki hamdı yücedir, her zalimin zulmünün ötesindedir (onu gözetlemektedir). Kim ki zulme karşı çıkarsa, Allah da onu destekler. Şüphesiz Allah güçlü ve üstündür. Dua istiyorsun. Yüce Allah seni koruyan, destekleyen, gizleyendir. Sana senden başkasının bilmediği kendi hakkıyla ve lilerinin hakkını tanıtan Allah'tan, sana vermiş olduğu nimetleri senden almamasını diliyorum. Şüphesiz O velidir, övgüye lâyıktır...²

İmam (a.s) bu mektupta Allah'a tevekkül etmeye, O'na güvenmeye çağırıyor. Çünkü O kendisine sığınan ve güvenen kişiyi hayal kırıklığına uğratmaz, güvenini boşa çıkar-maz. Aynı şekilde İmam, kardeşinden şikâyet eden adamı, Allah'ın akrabayla ilişkilerin kesilmesine yardım etmediğini belirterek kınamaktadır. Sonra İmam, Allah'ın ona verdiği ni-

---

1- Hayatu'l-İmami'l-Hasani'l-Askerî: 92-93, Üçüncü Bölüm

2- ed-Dürrü'n-Nazim: 749

met ve lütuflarını sürdürmesi, bu nimetleri ondan almaması için Cenab-ı Hakk'a niyaz ediyor.

7- Şiîlerinden birine mektubu: Şiîlerden biri, İmam'a (a.s) kendisine zulmedip hakkına saldıran bir zalimin elinden şikâyet ederek İmam'dan yardım istemek amacıyla bir mektup yazmış, İmam (a.s) da şöyle cevap vermiştir:

Biz bugünde, yüce Allah'tan her zalim, hasetçi ve azgına karşı bize yardım etmesini diliyoruz. Yüce Allah'ın, yaptığı işlerden habersiz olduğunu düşünen kimseye yazıklar olsun! Ceza gününün sahibinden ne göreceğini nerden bilir! Yüce Allah mazlumların yardımcısı ve destekçisidir. O hâlde sen de -senası yüce olsun- O'na güven, O'na tevekkül et, O'ndan yardım iste ki sıkıntılarını gidersin ve seni her türlü şer sahibinin şerrine karşı güçlü kılsın. Yüce Allah bunu sana yap-sın ve bununla bize senin hakkında ihsanda bulunsun. Kuşkusuz, O her şeye kadirdir. Bu anda Allah'tan her zalimin zulmünü defetmesini iste. Zulmeden ve azgınlaşan kimse kurtuluşa eremez. Mazlumların elleri boğazına yapışan (günde) zalime yazıklar olsun! Öyleyse kederlenme, Allah'a güven, O'na tevekkül et; sevinç ve rahatlama dönemin yakındır. Allah, sabredenler ve iyi işler yapanlarla birlikte dir...¹

İmam (a.s), mektubunda zulüm, azgınlık ve hasedi eleştiriyor; tüm zalim, azgın ve hasetçiden yüce Allah'a sığınıyor. Çünkü O, mazlumların yardımcısı, onların destekçisidir. Yine O, zulmü ortadan kaldırmaya, zalimlere ve haddi aşanlara en büyük cezayı vermeye kadirdir.²

1- ed-Dürri'n-Nazim: 225

2- Hayatu'l-İmami'l-Hasani'l-Askerî, Kuraşî: 94, Üçüncü Bölüm

Beşincisi: İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Fikrî ve İlmî Öncelikleri

İmam Hasan Askerî'den (a.s) bize ulaşan metinlere baktığımızda, burada çok yönlü ilmî mütalaaların yapıldığını görüyoruz. İmam bu açıklamalarında, şeriatın dayanağı ve temel kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim'e büyük önem vermektedir. Aynı şekilde Sünnet-i Nebeviye'yi, Ehl-i Beyt'in tarihini ve sünnetini korumaya önem verdiğini, yine insanların ilimleri ve hükümleri almak için yöneldikleri veya İmam'a ulaşmak için kendileriyle irtibat kurdukları ya da şer'i hakları alıp kendisine ulaştırmak üzere vekil tayin ettiği şahsiyetleri eleştirip tanıtmaya ehemmiyet verdiğini görüyoruz. Böylece İmam, vekillerini tanıtmakta, onları güvenilir insanlar olarak yetkili kılmakta, aralarında sapanlar olduğu takdirde onları lanetlemekte, Şiîlerini ve dostlarını, onların doğru yoldan sapıp sapmadıklarını gözetleme noktasında gaflete düşme hususunda uyarmaktadır.

Nitekim İmam'ın (a.s) fıkha ve şer'i ahkâma büyük bir ehemmiyet verdiğini, aynı şekilde dua, tıp, akide ve bilgi alanlarına önem verdiğini görüyoruz.

Bilgi (Marifet İçerikli) Mirası

1- Rivayet zincirine yer verilerek Ebu Mansur et-Tabersî'den şöyle rivayet edilir: Ebu Muhammed Hasan b. Ali el-Askerî (a.s) bize şöyle rivayet etti:

Babam babalarından (hepsine selâm olsun), onlar da Resulullah'tan (s.a.a) şöyle rivayet etti: "Hem annesini, hem de babasını kaybeden yetimden daha yetimi, İmam'ından mahrum kalıp ona ulaşamayan, dinini ilgilendiren hükümlerden karşılaştığı hususlarda nasıl hükmedeceğini bilmeyen kişinin yetimliğidir. Bilin ki, bizim Şiîlerimizden olup da ilmimizi bilenler var ya,

bize ulaşamayan ve şeriatımızı bilmeyen kişi, onun kucağındaki yetimdir. Bilin ki, bizim şeriatımızı öğreten, ona yönlendiren ve irşat eden kişi Yüce Dost'un yanında bizimle olacaktır."¹

2- İmam Hasan Askerî'den (a.s) şöyle nakledilir:

Cafer b. Muhammed es-Sadık (a.s) dedi ki: "Bizim Şiîlerimizin uleması, İblis ve ifritlerinin (yardımcı ve zürriyetinin) saldırdığı gedik ve yarıklarda nöbet bekler, oralardan çıkarak Şiîlerimiz içerisindeki zayıf insanlara saldırmasına engel olurlar, İblis'in, dostlarının ve Nasibîlerin onlara musallat olmasına izin vermezler. Bilin ki, Şiîlerimizden bu işe atanan kimse Rumlara, Türklere ve Hazarlara karşı savaşınlardan milyon kere üstündür. Çünkü o, bizim sevenlerimizin dinlerini savunurlar, kâfirlerle savaşınlara ise onların bedenlerini korurlar."²

3- Az önceki hadisin rivayet zinciriyle yine İmam'dan (a.s) şöyle rivayet edilir:

Musa b. Cafer (a.s) dedi ki: "Bize ulaşamayan ve bizi görmeye güç yetiremeyen yetimlerimizden bir yetimi kurtarıp da ona ihtiyacı olan şeyi öğreten bir fakih, İblis'e karşı bin abitten daha şiddetlidir. Çünkü abit, sadece kendisini düşünür, fakih ise hem kendisini, hem de Allah'ın erkek-kadın tüm kullarını İblis'in ve adamlarının elinden kurtarmaya çalışır. Bu yüzden Allah katında bu kişi bin abit erkekten ve bir milyon kadın abideden daha üstündür."³

1- el-İhticac; 1/6-7; ondan naklen Biharu'l-Envar: 2/2

2- Tefsiru'l-Askerî: 343; el-İhticac: 1/8, 2/155; es-Sıratu'l-Müstakim: 3/55

3- Tefsiru'l-Askerî: 343; el-İhticac: 1/8-9, 2/170; es-Sıratu'l-Müstakim: 3/56. Biz el-İhticac'tan naklettik.

4- Yine kendisinden şöyle nakledilir:

Ali b. Musa er-Rıza (a.s) dedi ki: "Kıyamet günü abi-de denir ki: Ne güzel adamsın sen, himmetin kendine-dir, (bugünün için) gerekenleri karşıladın, öyleyse gir cennete. Ancak bilin ki fakih, hayrını bolca insanlara veren, onları düşmanlarından koruyan, Allah Teâlâ'nın cennet nimetlerinden onlara temin eden ve onlar için Allah rızasını gerçekleştiren kişidir."

"Fakihe de denir ki: 'Ey Âl-i Muhammed'in yetimlerini himaye eden, ey onların tâbileri ve sevenleri içerisindeki zayıflara rehberlik eden, dur! Senden alan ve senden ilim öğrenen herkese şefaet et.' Bunun üzerine fakih durur ve kendisiyle birlikte grup grup grup -bunu on kez tekrar etti- insanlar cennete girer. Bu kişiler, kıyamet gününe kadar ondan ilimlerini alan, kendisinin ilim aldığı kişiden ilim alan ve ilim aldığı kişiden onun da aldığı kişiden ilim alan kişilerdir. İki menzile arasında kaç insanın geçtiğini görün.¹

5- Yine aynı isnatla İmam'dan (a.s) şöyle rivayet edilir:

Muhammed b. Ali el-Cevad (a.s) dedi ki: Kim ki İmamlarından mahrum kalmış, cehaletlerinden şaşkına dönmüş, şeytanlarının ve bizim düşmanımız olan Nasibîlerin elinde esir düşmüş Âl-i Muhammed yetimlerine sahip çıkar, onları onlardan kurtarır, şaşkınlıklarından çıkarır, vesveselerine cevap vererek şeytanlarını kahreder, Rablerinin kanıtları ve İmamlarının delilleriyle Nasibîleri zelil kılar ve böylece Allah'ın kulları üzerindeki ahitlerini en güzel bir şekilde engelleyerek muhafaza ederse, gökyüzünün yeryüzüne üstünlüğü,

---

1- Tefsiru'l-Askerî: 334; el-İhticac: 1/9; es-Sıratu'l-Müstakim: 3/56.
Biz ikinci kaynaktan naklettik.

arşın, kürsünün ve perdenin gökyüzüne üstünlüğünden daha fazlasını elde eder. Onların kullar üzerindeki üstünlüğü, bedir gecesi ayın gökteki en görülmez yıldıza üstünlüğü gibidir.¹

6- Aynı isnatla yine ondan şöyle rivayet edilmiştir:

Ali b. Muhammed dedi ki: Mehdi'nizin (a.s) gaybetinden sonra ona çağırın ve delâlet eden, dinini Allah'ın hüccetleriyle müdafaa eden, Allah'ın zayıf kullarını İblis'in hilelerinden ve Nasibîlerin tuzaklarından koruyan âlimler olmasaydı, Allah'ın dininden dönmeyen kimse kalmazdı. Ancak gemi kaptanının yolcuları koruduğu gibi o âlimler de Şiîlerin kalplerini korur. Onlar Allah katında en üstün insanlardır.²

Kelâm Mirası

1) İmam Hasan Askerî'nin Açıklamalarında Tevhit

1- Kuleynî kendi isnat zinciriyle Yakup b. İshak'tan şöyle rivayet eder: Ebu Muhammed'e (a.s) mektup yazdım ve "Bir kul, Rabbine O'nu görmeden nasıl ibadet eder?" diye sordum. O da bana yazdı ki:

Ey Ebu Yusuf! Efendim, Mevla'm, bana ve atalarıma nimet veren Allah görülmekten münezzehtir!

Yakup diyor ki: Ona bir kez daha, "Resulullah (s.a.a) Rabbini gördü mü?" diye sordum. O da, "*Yüce Allah, Resul'üne kalbinde azametinin nurundan istediğini göstermiştir.*"³ şeklinde cevap verdi.

1- Tefsiru'l-Askerî: 344; el-İhticac: 1/9; es-Sıratu'l-Müstakim: 3/56. Biz ikinci kaynaktan naklettik.

2- Tefsiru'l-Askerî: 344; el-İhticac: 1/9; es-Sıratu'l-Müstakim: 3/56. Biz ikinci kaynaktan naklettik.

3- el-Kâfi: 1/108; et-Tevhid: 108

2- Sehl'den şöyle rivayet edilir: İki yüz elli beş senesinde Ebu Muhammed'e (a.s) şunları yazıp gönderdim: "Efendim, arkadaşlarımız, tevhit hakkında ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazısı, 'O, cisimdir.' derken, bazısı, 'O, surettir.' diyor. Eğer uygun görürseniz efendim, bu hususta üzerinde duracağım ve ötesine geçmeyeceğim bir bilgi öğretirseniz, kulunuza (bendenize) lütufta bulunmuş olursunuz." İmam kendi el yazısıyla bana şu cevabı yazdı:

Bana tevhitte ilgili bir soru soruyorsun. Oysa böyle konulara dalmakla yükümlü değilsiniz. Allah birdir, tektir. Doğmamış, doğrulmamıştır ve hiç kimse O'na denk değildir. Yaratıcıdır, yaratılmış değildir. O cisim veya başka şeylerden dilediğini yaratır. Cisim değildir. Dilediğine şekil verir; ama kendisi suret değildir. O'nun şanı yücedir, isimleri uludur. Benzeri olmaktan münezzehtir. Ancak O vardır. Benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.¹

2) İmam Hasan Askerî'ye göre Ehl-i Beyt ve İmamet

1- İmam Hasan Askerî (a.s), İslâm dünyasında insanların bilinç ve iman kaynağı olan Ehl-i Beyt'in faziletlerini övme babında şunları söylemiştir:

Hakikat zirvelerine nübüvvet ve velâyet adımlarıyla ulaştık. Yedi yolu fütüvvet/mertlik bayrağıyla aydınlattık. Biz savaş meydanının kükreyen aslanlarıyız, biz bereketli ve keremli bulutlarız. Bu dünyada kalem ve kılıç, ahirette ise ilim ve hamt bayrağı bizdedir. Torunlarımız dinin halifeleri, yakinin müttetikleri, milletlerin ışıkları, cömertliğin anahtarlarıdır. Her cömert

---

1- el-Kâfi: 1/103; et-Tevhid: 101-102

insan, bize verdiği sözü yerine getirdiği için seçilmişlik cübbesini giyinir. Ruhu'l-Kudus da, sakura cennetlerinde¹ bizim Bakura² bahçelerimizden tatmıştır. Kurtuluşu eren ve temiz olan fırka, bizim Şia'mızdır. Onlar bizim için örtü ve koruyucu, zalimlere karşı ise birlik olmuşlardır. Ateş her yanı kapladıktan sonra onlar için hayat çeşmeleri fışkıracaktır.³

2- Ahmed b. İshak şöyle nakleder: Efendimiz Ebu Muhammed Hasan b. Ali Askerî'nin (a.s) yanına girdim. Bana dedi ki: *"Ey Ahmed, insanların bugün içine düştükleri şek ve şüphe hakkındaki durumunuz nedir?"*

Dedim ki: "Efendim, sizin mektubunuz bize ulaştığı andan itibaren içimizdeki kadın, erkek ve çocuklardan anlayış düzeyine gelmiş herkes hakkı söylüyor." Dedi ki:

Bunun için Allah'a hamdolsun ey Ahmed! Yeryüzünün hüccetsiz bırakılmadığını bilmiyor musun? İşte ben o hüccetim. (Ya da, "ben hüccetim." dedi.)⁴

3- Ahmed b. İshak şöyle der: Ebu Muhammed'den (a.s) bazı takipçilerine gönderilen mektubun sözlerinden bir kısmında şöyle geçer:

Atalarımın (üzerlerine selâm olsun) hiçbiri hakkında, bu grubun benim hakkımda şüphelendiği kadar şüphe edilmemiştir. Hâlbuki eğer bu iş (imamet) geçici ve belli bir süre sonra sona erecek türden bir şey olsaydı, şüpheye yer olurdu. Ama eğer kopukluğun söz konusu olmadığı ve yüce Allah'ın işlerinin muttasıl

---

1- Sakura: Dünya göğünün ismi. (Kitabu'l-Ayn: 5/60) Lisanu'l-Arab: 4/467'de de üçüncü göğün ismi olduğu açıklanır.

2- Bakura: Meyvenin ilk yetiştiği an.

3- Biharul-Envar: 75/378, ed-Dürretü'l-Bâhira'dan naklen

4- el-İmametü ve't-Tabsirah: 100; Kemalü'd-Din ve Tamamü'n-Nimet: 222

olduğu sürece bitişik olan türden bir şey olsaydı, o zaman şüphe etmenin anlamı nedir?!¹

İmam Hasan Askerî Mirasında İmam Mehdi (a.s)

Hasan b. Zarif'ten şöyle rivayet edilir: Kalbimde iki meseleyle ilgili üzüntü meydana geldi. Bunu İmam Ebu Muhammed'e (a.s) yazmak istedim. Böylece bir mektup yazarak, İmam Mehdi (a.s) zuhur ettiğinde nasıl hükmedeceğini, insanlar arasında hüküm verdiğinde oturacağı yerin neresi olacağını sordum. Ayrıca dört günde bir tekrarlanan humma hastalığı hakkında da soracaktım; ancak bunu unuttum. Cevap geldi:

Mehdi hakkında sordun, Mehdi zuhur ettiğinde insanlar arasında Davud'un (a.s) hükmettiği gibi ilmiyle hükmeder ve şahit istemez. Ayrıca sen humma hastalığı hakkında da soracaktın, unuttun. Bir kâğıda "**Ey ateş! İbrahim'e serin ol, ona dokunma, dedik.**"² ayetini yaz ve humma hastası olan kişinin üstüne yerleştir, Allah'ın izniyle en kısa zamanda iyileşir.

Hasan b. Zarif der ki: Ebu Muhammed'in (a.s) dediği gibi yaptık, söz konusu ayeti yazıp hastanın üzerine astık da kendine gelip iyileşti.³

Ayrıca İmam Hasan Askerî (a.s) Şiîler içerisindeki havastan kimselerle yaptığı yazışmalarda ya da Şiîleri ziyaretine geldiklerinde beklenen İmam Mehdi'nin (a.s) doğumunu müjdelemiştir.

1- Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet: 222; Tuhafu'l-Ukul: 487

2- Enbiyâ (21): 69

3- el-Kâfi: 1/509; el-İrşad: 2/331; İ'lâmu'l-Vera: 2/145. Biz el-İrşad'dan naklettik. Rivayet daha önce de İmam'ın Kişiliğinden Yansımalar (İlmi ve İmametinin Delilleri) bölümünde de geçmişti.

Dördüncü bölümün ikinci faslında İmam Hasan Askerî (a.s) döneminde salih cemaatin gereksinimlerini ele alırken bu konuyla ilgili açıklamalara yer vermiştik.¹

İmam'ın Mirasında Resulullah'ın Hayatı

İmam Hasan Askerî'den (a.s) Hz. Peygamber'in (s.a.a) sireti ve Ehl-i Beyt'in hayatıyla ilgili birçok açıklama gelmiştir ki bu, onun kendi çağında bu yöne gerekli ehemmiyeti gösterdiğinin zaruretini göstermektedir.

Bu açıklamalardan bazıları aşağıdaki gibidir:

1- Tabersî, Ebu Muhammed Hasan el-Askerî'den (a.s) şöyle rivayet eder:

Babam Ali b. Muhammed'e (a.s) dedim ki: "Allah Resulü (s.a.a) kendisine sataştıklarında Yahudi ve Müşriklerle münazara edip tartışıyor muydu?" Dedi ki:

Evet, birçok kez. Meselâ bunlardan biri onların şu sözü hakkında Allah'ın anlattığı olaydır: "Dediler ki: Bu elçiye ne oluyor ki yemek yiyor ve çarşılarda dolaşiyor. Bize melek indirilmeli değil miydi?... Sihirlenmiş bir adamdır."² Yine demişlerdi ki: "Bu Kur'ân iki beldenin büyük adamlarından birine indirilmeli değil miydi?"³ Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: "Dediler ki: Sen bizim için yerden bir kaynak fıskırtmadıkça sana asla inanmayacağız... Bize, okuyacağımız bir kitap indirmedığın sürece (göğe) çıktığına da asla inanmayız."⁴ Sonra Allah Resulü'ne (s.a.a) şöyle dendi: "Sen Musa

---

1- İmam Hasan Askerî'den (a.s) İmam Mehdi'yle (a.s) ilgili yapılan rivayetler yaklaşık kırkı bulmaktadır. Bk. Mucemu Ehadisi'l-İmami'l-Mehdi (a.s) dördüncü cilt.

2- Furkan (25): 7-8

3- Zuhruf (43): 31

4- İsrâ (17): 90-93

gibi peygamber olsaydın, bizim üzerimizde göğün bir parçasını bize indirirdin, sana sorduğumuz konularla ilgili karşı geldiğimizde bizim üzerimize yıldırım düşürürdün. Çünkü bizim isteğimiz, Musa'nın kavminin Musa'dan (a.s) isteğinden daha şedittir."

Devamla şöyle der: Bunun sebebi şuydu: Allah Resulü (s.a.a) bir gün Mekke'de Kâbe'nin avlusunda oturuyordu. Derken içlerinde Velid b. Muğire el-Mahzumî, Ebu'l-Bahterî İbn Hişam, Ebu Cehil, As b. Vail es-Sehmî, Abdullah b. Ebî Ümeyye el-Mahzumî gibi Kureyş'in önde gelenleri toplandı. Ayrıca kendileriyle birlikte arkadaşlarından gelen çok miktarda adamları vardı. Peygamber (s.a.a) ise sahabesinden birkaç kişiye Kur'ân okuyor, Allah'ın emir ve nehiyelerini kendilerine aktarıyordu.

Müşrikler birbirlerine dediler ki: "Muhammed'in işi genişledi, konumu büyüdü. Gelin onu hırpalayalım, ağlatalım, azarlayalım, onunla tartışalım ve getirdiklerini batıl kılalım. Ta ki ashabı yanındaki konumu zayıflasın ve taraftarlarının gözündeki değeri azlasın. Belki de o bu sayede içinde bulunduğu yanlışından vazgeçer; batılına, isyanına ve azgınlığına bir son verir. Bunları bırakırsa ne ala, yok bunu sürdürürse onun hakkından keskin kılıçlarımız gelir."

Bunun üzerine Ebu Cehil dedi ki: "Muhammed'le konuşmayı ve tartışmayı kim üstlenecek?" Abdullah b. Ebî Ümeyye el-Mahzumî dedi ki: "Ben yaparım. Benim onunla baş edebilecek yeterliliğe sahip olacağımı düşünmüyor musun?" dedi. Ebu Cehil, "Evet, düşünüyorum." dedi. Ardından hep birlikte Peygamber'in yanına gittiler ve Abdullah b. Ebî Ümeyye el-Mahzumî söze başladı. Dedi ki:

"Ya Muhammed, sen büyük bir iddiada bulunuyor ve büyük laflar ediyorsun. Sen, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın elçisi olduğunu iddia ediyorsun. Oysa âlemlerin Rabbi olan ve

bütün mahlûkatı yaratan Allah'ın bizden farkı olmayan senin gibi birini bize elçi olarak göndermesi gerekmezdi. Yediğimiz gibi yiyor, içtiğimiz gibi içiyor, bizim çarşı ve pazarda dolaştığımız gibi dolaşıyorsun."

"Bu Rum Kralı, bu da İran Şehinşahi. Bunlar ancak, zengin ve durumu yerinde olan, kendisine ait saraylar, evler, çadırlar, dev otağlar, hizmetçi ve köleler bulunan birini elçi olarak gönderirler. Âlemlerin Rabbi olan Allah ise bunların hepsinin üzerindedir, çünkü onlar Allah'ın kullarıdır. Şayet peygamber olsaydın, seninle birlikte olan, seni tasdik eden ve bizim de görebileceğimiz bir melek olmalıydı. Hatta Allah bize peygamber göndermek isteseydi, bizim gibi bir insan değil de melek gönderirdi. Ey Muhammed! Sen büyülenmiş bir adamdan başka biri değilsin ve peygamber de değilsin."

Allah Resulü (s.a.a) dedi ki: "*Söyleyecek başka bir sözün kaldı mı?*" Dedi ki: "Evet. Allah bize peygamber göndermek isteseydi, aramızdaki en yüce kimseyi, malı en çok ve durumu en iyi olan kimseyi gönderirdi. Allah'ın sana indirdiğini iddia ettiğin ve senin elçiliğinle gönderilen bu Kur'ân, iki büyük kentin büyüklerinden biri olan Mekke'den Velid b. Muğire ile Taif'ten Urve b. Mesud es-Sakafî'ye indirilmeli değil miydi?"

Allah Resulü (s.a.a), "*Söyleyecek başka bir sözün kaldı mı ey Abdullah!*" dedi. Dedi ki: "Evet. Çorak bir toprak, dağlık bölgeler ve kayalıklardan oluşan Mekke'de, yerin altından bize bir pınar fışkırtmadığın sürece sana inanmayacağız. Gerçekten Mekke sarp kayalar, taşlar ve dağlarla doludur, pınarın fışkırması arazisini verimli hâle getirir, oluklar oluşturarak çeşmelerin akmasını sağlar. Çünkü bizim buna ihtiyacımız var. Ya da aralarından pınarların fışkırdığı, senin yediğin, bize de yedirdiğin hurma ve üzüm bahçelerin olmalı ya da bize dediğin gibi üzerimize gökten parçalar dü-

şürmelisin. Çünkü sen bize diyorsun ki: '**Gökten azap olarak düşen bir parça görseler, 'Bulut kümesidir.' derler.**'¹ Belki biz de bunu deriz."

Sonra dedi ki: "Ya da Allah ve melekleri karşıdan yanıma getir de karşımızda dursunlar ve biz onları görelim. Ya da senin altından bir evin olmalı ve o evi bize vermelisin, bizi onunla zengin etmelisin. Belki eğleniriz. Çünkü sen bize diyorsun ki: **Hayır, muhakkak ki insan azar, kendini müstağni hissettiğinde.**"²

Sonra sözlerini sürdürdü: "Ya da göğe çıkar veya yükselirsin. Oraya çıkıp bize, Aziz ve Hakîm olan Allah'tan Abdullah b. Ebî Ümeyye el-Mahzumî'ye ve onunla birlikte olanlara, 'Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalip'e iman edin, o benim resulümdür, onun söylediklerini tasdik edin, bu yazı benim katımdandır.' şeklinde okuyacağımız bir mektubu indirmediğin sürece yine senin göğe çıktığına inanmayacağız. Sonra ey Muhammed, bütün bunları yapsan da sana inanıp inanmayacağımı bilmiyorum. Hatta bizi göğe yükseltsen, bizim için göğün kapılarını açsan, bizi o kapıdan içeri soksan, bu sefer de 'Gözlerimiz boyandı ve sen bize büyü yaptın.' diyeceğiz."

Allah Resulü (s.a.a), "*Başka sözün kaldı mı?*" diye sordu. Dedi ki: "Ya Muhammed, benim söylediklerim yeterince açık ve edebî değil mi? Söyleyeceğim bir şey kalmadı. Şimdi konuşma sırası sende. Elinde bir delil varsa, onu koy ortaya ve sorduklarımızla ilgili cevap ver."

Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

Allah'ım! Bütün sesleri duyan, her şeyi bilen sensin;
kullarının ne dediğini biliyorsun.

1- Tûr (52): 44

2- Alâk (96): 6-7

Allah da bunun üzerine ona şu ayeti indirdi:

Ey Muhammed! Dediler ki: Bu elçiye ne oluyor ki yemek yiyor ve çarşılarda dolaşıyor? Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı!... Sihirlenmiş bir adamdır.¹

Sonra yüce Allah şöyle buyurdu:

Sana nasıl misaller verdiklerine bir bak! Bu yüzden sapmışlardır, artık bir yol da bulamamaktadırlar.²

Sonra dedi ki:

Ey Muhammed! Eğer dilerse, senin için bundan daha hayırlısını yapacak olan Allah ne yücedir! O altından nehirler akan cennetler ve senin için saraylar yapabilir.³

Ve ona yine şu ayet indirildi:

Ey Muhammed! Belki "Ona gökten bir hazine indirilmeli veya kendisi ile birlikte bir melek gelmeli değil miydi?!" diyecekler diye sana vahyolunanların bir kısmını terk ediyorsun ve ondan dolayı göğsün daralıyor.⁴

Yine Allah ona şu ayeti indirdi:

Ey Muhammed! Dediler ki: "Ona melek indirilmeli değil miydi?" Eğer biz bir melek indirseydik, elbette iş bitirilmiş olur, artık kendilerine göz bile açtırılmazdı. Eğer peygamberi bir melek kılsaydık, muhakkak ki onu insan suretine sokar, onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük.⁵

Ardından Allah Resulü (s.a.a) ona dedi ki:

1- Furkan (25): 7-8

2- İsrâ (17): 48

3- Furkan (25): 10

4- Hûd (11): 12

5- En'âm (6): 8-9

Ey Abdullah! Ben demedim mi ben de sizin gibi yemek yiyen biriyim diye? Sen bunun için benim Allah'ın elçisi olmadığımı söylüyorsun. Ancak şunu unutmuş görünüyorsun ki bütün işler Allah'ın elindedir. O dilediğini yapar, istediği hükmü verir ve O övülendir. Ne sen, ne de başkası, niye ve nasıl diyerek O'na itiraz edebilir. Görmüyor musun Allah, bazılarını nasıl zenginleştirirken diğer bazılarını da fakirlik veriyor. Bazısını zilletli, bazısını izzetli kılıyor. Bazısını doğru yola kavuşturuyor, bazısını saptırıyor. Bazılarını şerefleendiriyor, diğer bazısının şanını düşürüyor. Bunların hepsi de yemek yiyen insanlardır.

Sonra fakirler, "Niye bizi fakir yarattın da onları zenginleştirdin?" diyemez. Zelil kimselerin, "Bizi niçin zelil, onları da izzetli kıldın?" deme hakkı yoktur. Yatalak ve zayıf insanlar, "Niçin bizi yatalak ve zayıf, onları ise güçlü kıldın?" diyemez. Çirkin görünüşlü insanlar da, "Bizi niçin çirkin, onları güzel yarattın?" diyemez. Şayet bunu derlerse, Rablerine karşı gelmiş, hükümlerinde O'nunla çekişmiş ve O'nu inkâr etmiş olurlar. Bu kimselere Allah tarafından verilecek cevap şudur: Hükümran sahibi olan benim; düşürürüm, yükseltirim, zenginleştiririm, fakir kılarım, izzet veririm, zelil kılarım, doğru yola iletirim, saptırırım. Siz kullarsınız, size bana teslim olmaktan ve hükmüme uymaktan başka bir şey düşmez. Şayet teslim olursanız, mümin kullar olursunuz; karşı gelirsenez, beni inkâr etmiş ve cezalarım la helâk olanlardan olursunuz.

Sonra Allah şu ayetleri indirdi:

Ya Muhammed! **De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. -Yani yemek yerim. - Bana sadece ilâhınızın bir olduğu vahyolundu."**¹

1- Kehf (18): 110

Yani de ki onlara: Ben beşeriyette sizin gibiyim; ancak Rabbim peygamberliği bana has kıldı, size kılmadı. Tıpkı bazı insanları zenginlikle, sıhhatle, güzellikle nimetlendirip diğer bazısını ödüllendirmediği gibi. Dolayısıyla benim peygamber olup sizin olmamanız tuhafınıza gitmesin.

Sonra Allah Resulü şöyle dedi: (s.a.a):

"Bu Rum Kralı, bu da İran Şehinşahı. Bunlar ancak, zengin ve durumu yerinde olan, kendisine ait saraylar, evler, çadırlar, dev otağlar, hizmetçi ve köleler bulunan birini elçi olarak gönderirler. Âlemlerin Rabbi olan Allah ise bunların hepsinin üzerindedir, çünkü onlar Allah'ın kullarıdır." şeklindeki sözüne gelince; hüküm, yönetim ve idare işi Allah'a aittir. Senin hesabına, zannın ve tahminine göre hareket etmez. Dilediğini yapar, dilediği hükmü verir ve O, yaptıklarından dolayı övülendir.

Ey Abdullah! Allah peygamberini insanlara dinlerini öğretmeleri, onları Rablerine davet etmeleri için gönderir. Bu uğurda peygamber gece-gündüz çalışır, kendisini perişan eder. Şayet bu gelen peygamber, sarayların sahibi olup da oralarda hizmetçilerinin arasında gizlenseydi, risalet zayi olur, işler yavaşlamaz mıydı? Ya da görmüyor musun krallar gizlendiğinde insanların görmedikleri ve bilmedikleri şekilde nasıl fesat ve çirkin işler işleniyor?

Ey Abdullah! Allah benim param olmadığı hâlde beni gönderdi. Amacı size kendisinin kudretini, gücünü anlatmaktır. O, elçisini destekler; siz ise ne onu öldürebilirsiniz, ne de onun mesajlarının yayılmasını engelleyebilirsiniz. Bu, O'nun gücünde ve sizin de acinizde aşikârdır. Yakın bir zamanda Allah beni size karşı muzaffer kılacak, sizi esir almaya ya da öldürme-

ye çalışacağım. Sonra yine Allah bana yardım edecek, müminler size ve sizinle aynı inanca sahip olan yandaşlarınıza rağmen beldenizi ele geçirecekler.

Sonra Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

"Şayet peygamber olsaydın, seninle birlikte olan, seni tasdik eden ve bizim de görebileceğimiz bir melek olmalıydı. Hatta Allah bize peygamber göndermek isteseydi, bizim gibi bir insan değil de melek gönderirdi." sözlerine gelince; sizin duyularınız meleği hissedemez, çünkü onlar tıpkı bu soluduğumuz hava cinsindedirler. Görme gücünüz artırılarak onları görseniz bile, "Bu, melek değil, insan." derdiniz. Çünkü o melek size, söylediklerini anlaşılır kılmak, kendi meram ve derdini anlatmak için sizin alışkın olduğunuz beşer suretinde görünecekti. O zaman da meleğin doğru söylediğini ve söylediklerinin hak olduğunu nerden bileceksiniz?

Bilakis Allah size, eliyle mucizeler göstereceği bir beşer göndermiştir. Ki bu mucizeler, kalplerinin gizlediklerini bildiğiniz beşer tabiatının üstündedir. Böylece onun getirdiğine karşı acizliğinizle onun bir mucize ve doğruluğunun kanıtı olarak Allah'tan bir tanıklık olduğunu görürsünüz. Oysa eğer size melek görünse ve hem sizin, hem de bütün insanların göstermekten aciz olduğu birtakım mucizeler gösterse, bu mucizelerin meleklerin kendi cinslerinin yapamayacağı türden şeyler olduğunu göstermediğinden bu sizin istediğiniz türden bir mucize olmazdı.

Uçan kuşların mucize olmadığını görmüyor musunuz? Çünkü bunların, tıpkı kendileri gibi uçan cinsleri vardır. Evet, eğer bir insanoğlu kuşun uçuşu gibi uçarsa, bu mucize olurdu. Şüphesiz, yüce Allah işi size kolaylaştırmış ve bunu sizin için hüccet olacak

şekilde kılmış, siz ise hüccet olmayan daha zor bir işi talep ediyorsunuz.

Sonra Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

"Sen büyülenmiş bir adamdan başka biri değilsin." şeklindeki sözüne gelince, bu nasıl olabilir ki? Oysa ben akıl ve idrak sağlığı konusunda sizden de iyi olan biriyim. Kırk yıldır aranızda büyüdüm, yetiştim. Bu süre içerisinde benden herhangi bir utanç verici bir şey, zelle, yalan, hıyanet ya da sözümde bir hata, sefih bir düşünce sadır olduğunu gördünüz mü? Bu süre içerisinde tüm bu saydığım şeylerden korunmuş olan kişi, acaba kendi gücü ve kudretiyle mi yoksa Allah'ın gücü ve kudretiyle mi korunmuştur?

İşte bu, yüce Allah'ın anlattığı gerçektir: "**Sana nasil misaller verdiklerine bir bak! Bu yüzden sapmışlardır, artık bir yol da bulamamaktadırlar.**"¹ Yani batıllığı sana kanıtlanmış batıl iddialarının dışında seni ikna edecek bir kanıt bulamamaktadırlar.

Sonra Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

"Bu Kur'ân, iki büyük kentin büyüklerinden biri olan Mekke'den Velid b. Muğire ile Taif'ten Urve [b. Mesud es-Sakafî]ye indirilmeli değil miydi?" şeklindeki sözüne gelince, Allah senin çok değer verdiğin gibi dünya malına değer vermez. Dünya, senin önem verdiğin kadar onun katında önemli de değildir. Şayet dünyanın onun katında sinek kadar değeri olsaydı, kendisini inkâr edene, karşı çıkana bir yudum bile su vermezdi. Allah'ın neyi taksim ettiğine sen karar veremezsin, bilakis rahmetini insanlar arasında taksim eden O'dur; kullarına dilediğini yapar.

1- İsrâ (17): 48

Yüce Allah senin malı ve sosyal durumu nedeniyle korktuğun ve bundan dolayı kendisini peygamber olarak bildiğin gibi kimseden korkmaz, çekinmez. Yine senin bazı insanların malına ve durumuna tamah ettiğin ve bundan dolayı peygamberliği kendisine tahsis ettiğin gibi kimsenin malına ve durumuna tamah etmez. Aynı şekilde O, senin nefsanî sevgi ile sevdiğin ve bundan dolayı da hak etmediği hâlde öne geçirdiğin gibi kimseyi sevmez. Bilakis O, insanlara adaletle muamele eder. Dolayısıyla birini ancak kendisine itaatte daha üstün ve hizmette daha ciddi olma hasebiyle dinin mertebelerinde ve yücelikte öne geçirir. Birini de ancak kendisine itaati ağırdan almada en şiddetlisi olma bakımından dinin mertebelerinde ve yücelikte arkaya atar.

O'nun niteliği buysa, o zaman ne mala, ne de hâle/ sosyal konuma bakmaz; tersine bu mal ve hâl onun kendisinin sunduğu bir nimettir ve kullarından hiçbirinin O'nu bir yükümlülükle karşı karşıya bırakma hakkı yoktur. Dolayısıyla O'na, "Madem ona mal ve servet verdin, öyleyse ona peygamberliği de ver." denemez. Çünkü kimse O'nu muradının hilafına zorlayamaz, daha önce birilerine nimet verdi diye tekrar O'nu başka bir nimet verme zorunda bırakamaz.

Görmüyor musun Ey Abdullah, Allah kimini zengin edip de yüzünü çirkinleştirirken, kiminin de görünümünü güzelleştirmekte, başka bir kişiyi de fakir kılmakta ve bazen kimini şerefendirirken onu fakir kılmakta, birini zenginleştirirken onu şereften uzak tutmaktadır. Sonra bu zengin kalkıp da, "Şimdi bana falancanın güzelliği verilsin" ya da güzel bir görünüme sahip bir kişi, "Şimdi güzelliğime filancanın zenginliği eklensin" ya da şerefli kişinin, "Şerefime filancanın

zenginliği eklensin" veya şereften uzak tutulan kişinin, "Benim bu durumuma filancanın şerefi eklensin" demeye hakkı yoktur. Ancak hüküm Allah'ındır, nasil isterse insanların arasında öyle paylaştırır ve dilediğini yapar. O, eylemlerinde hikmet sahibidir, işlerinde övülmüştür. İşte yüce Allah bu ayette buna işaret ediyor: "**Bu Kur'ân iki beldenin büyük adamlarından birine indirilmeli değil miydi?**"¹ Yine şöyle buyurmuştur: "**Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar ey Muhammed? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık.**"²

Böylece yüce Allah bizleri birbirimize muhtaç kılmış, filancayı falancanın parasına, bu kişiyi de falancanın eşyasına veya hizmetine muhtaç etmiştir. En yüce kralların ve zenginlerin en zenginlerinin bazen bazı konularda fakirlerin en fakirine muhtaç olduğunu görürsün: Ya filancanın eşyası onda yoktur ya da kendisine faydası dokunan bir hizmet vardır da kral bu hizmetten müstağni olamıyordur. Fakirin de zengin olan bu kralın malına ihtiyacı vardır. Ya da kral, fakir olan bu kişinin ilmine, görüşüne ya da bilgisine ihtiyacı vardır.

Sonra kral, "Benim malıma bu fakirin ilmi de niye eklenmedi?" diyemeyeceği gibi, fakirin de, "Neden benim ilmime, görüşüme, kullandığım bunca hünerlere şu zengin kralın malı da eklenmedi?" deme hakkına sahip değildir. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor: "**Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık.**" Sonra da şöyle buyuruyor: "Ey Muhammed, onlara de ki: **Rabbinin rahmeti onların**

1- Zuhruf (43): 31

2- Zuhruf (43): 32

biriktirdikleri şeylerden -yani bu kişilerin topladıklarının dünya mallarından- **daha hayırlıdır.**"¹

Sonra Allah Resulü (a.s) dedi ki:

"Yerin altından bize bir pınar fışkırtmadığın sürece sana inanmayacağız..." şeklindeki sözüne gelince, böyle diyerek sen Allah'ın elçisi Muhammed'e düşünmeden bazı önerilerde bulunmuş oldun. Bunlardan biri şudur ki, eğer o dediklerinden birini getirse bile bu onun peygamberliği için bir kanıt olmaz. Allah Resulü de, cahillerin cehaletini fırsat bilmekten, kanıtsallığı olmayan bir şeyi onlara delil göstermekten yücedir. Önerdiğin şeylerden biri de öyle bir şeydir ki, şayet peygamber onu sana getirirse, bu senin helâkin demek olurdu.

Bilakis peygamber olan kişi Allah kullarının helâk olması için değil, onların Allah'a iman etmelerini sağlamak için deliller ve burhanlar getirir. Gerçekten sen kendi helâkini gerektirecek bir öneride bulundun. Oysa âlemlerin Rabbi olan Allah, kullarına karşı merhametli, onların maslahatına olanları çok iyi bilendir. Sizin önerdiğiniz gibi onları ve helâk etmek istemez.

Önerilerinden bir diğeri ise doğru olmayan ve var olması imkânsız olan muhal şeydir ki, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın Resulü size bunu bildiriyor, mazeretinizi ortadan kaldırıyor, kendisine karşı gelme yollarınızı daraltıyor. Kaçış yolunuz olmasın diye Allah'ın delilleri ile seni onu kabullenmeye mecbur kılıyor.

Söylediğin sözlerden biri de, bu getirilen delillerle ilgili olarak kendinin inatçı olduğun ve kesinlikle hiçbir delili kabul etmeyeceğin ve hiçbir burhana kulak

---

1- Zuhruf (43): 32

vermeyeceğinle ilgili itirafındır. Kim ki böyle olursa, onun dermanı, Allah'ın cehennemde gökten indirilen azabı veya dostlarının kılıcıdır.

"Çorak bir toprak, dağlık bölgeler ve kayalıklardan oluşan Mekke'de, yerin altından bize bir pınar fışkırtmadığın sürece sana inanmayacağız. Gerçekten Mekke sarp kayalar, taşlar ve dağlarla doludur, pınarın fışkırması arazisini verimli hâle getirir, oluklar oluşturarak çeşmelerin akmasını sağlar. Çünkü bizim buna ihtiyacımız var." şeklindeki sözüne gelince ey Abdullah, sen Allah'ın delillerini bilmeden böyle bir şey istiyorsun. Ey Abdullah! Ben sırf bunları yaparsam, peygamber mi olacağımı düşünüyorsun?

Ebu Cehil, "Hayır." deyince, Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki:

Senin içinde bahçelerinin olduğu Taif'i görmedin mi? Orası da kurak, çorak, tarım yapılması zor yerlerken sen kazıp da ekine elverişli hâle getirerek içinden pınarlar akıtmadın mı?

"Evet." deyince, Peygamber, *"Bu konuda senin benzerlerin var mı?"* diye sordu. O da, "Evet, var." dedi. Peygamber, *"Şimdi sen ve onlar, bununla peygamber mi oldunuz?"* diye sorunca, o da, "Hayır." dedi. Ardından Allah Resulü dedi ki:

Öyleyse, Muhammed sizin dediğiniz gibi peygamberliğini ispat için bu dediğinizi yapsa, bu, onun için de hüccet olmaz. Bu senin şöyle söylemene benzer: "Kalkıp insanların yaptığı gibi yeryüzünde yürümediğin veya insanların yediğin gibi yemek yemediğin müddetçe sana inanmayacağız."

"Ya da aralarından pınarların fışkırdığı, senin yediğin, bize de yedirdiğin hurma ve üzüm bahçelerinin olması." şeklindeki sözüne gelince, senin Taif'te içinde-

ki hurma ve üzüm ağaçlarından yediğin ve başkalarını da doyurduğun, aralarından nehirlerin geçtiği böyle bahçelerin yok mu? Şimdi siz bunlarla peygamber mi oldunuz?

Ebu Cehil, "Hayır." deyince şöyle buyurdu:

O hâlde neden Allah Resulü'nden öyle şeyler istiyorsunuz ki, isteğinizi yerine getirdiği takdirde doğruluğuna delâlet etmez, tam tersine öyle bir şey yapması onun yalancı olduğuna delâlet eder. Çünkü kanıt olmaktan yoksun olan şeyleri kanıt göstermekte, akılları ve dinleri zayıf olanları aldatmaktadır. Oysa âlemlerin Rabbi olan Allah'ın elçisi, bundan yüce ve münezzehdir.

Sonra Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki:

Ey Abdullah, " Ya da bize dediğin gibi üzerimize gökten parçalar düşürmelisin." şeklindeki sözüne gelince, sen dedin ki: "Gökten üzerlerine bir parça düşse, bu bir bulut kümesidir, derler." Oysa göğün üzerinize düşmesi sizin helâkiniz ve ölümünüz demektir. Böylece siz bununla Allah Resulü'nün sizi helâk etmesini istiyorsunuz. Hâlbuki âlemlerin Rabbi olan Allah'ın elçisi, bunu yerine getirmeyecek kadar merhametlidir. O seni helâk etmez, ancak sana Allah'ın delillerini gösterir. Allah'ın, peygamberiyle ilgili delilleri, kullarının teklif ettiklerine göre meydana gelmez. Çünkü kullar, kişiyi salaha götüren şeyin ne olduğunu ve onu fesada götüren şeyin ne olduğunu bilmezler. Onlar, birbirinden farklı isteklerde bulunabilir ve meydana gelmesi imkânsız çelişkili öneriler sunabilirler. Yüce Allah sizin tabibinizdir; O'nun tedbiri, muhali gerektirecek bir durum üzere gerçekleşmez.

Sonra Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

Sen hiç ilacı, hastanın isteğine göre yazan doktor gördün mü? Bilakis doktor, hasta sevsin sevmesin, onu hastalıktan kurtarmak için doğru bildiği neyse onu yapar. Siz hastalarsınız, Allah da sizin doktorunuzdur. O'nun ilaçlarını kullanırsanız şifa bulur, şayet O'na karşı gelirsiniz hastalığınızdan kurtulamazsınız.

Yine ey Abdullah, mahkeme başkanı olan hâkimi düşün ki, hüküm vereceği konuyla ilgili hakkında belirli bir iddia bulunulan kişinin önerdiği şekilde bir delil getirmiş olsun. Böyle bir şey mümkün mü? Öyleyse kimsenin isteğine göre bir iddiada bulunulamaz ya da hak ispat edilemez. Bu konuda zalimle mazlum, yalancıyla doğru arasında fark yoktur.

Sonra Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

Ey Abdullah! "Ya da Allah ve melekleri karşıdan yanımıza getir de karşımızda dursunlar ve biz onları görelim." şeklindeki sözüne gelince; bu, herkesin bildiği gibi muhal bir durumdur. Rabbimiz diğer yaratılanlar gibi gelip giden, hareket eden, birisinin karşısında duran bir varlık değildir. Siz, bununla muhal bir şeyi istemiş oldunuz. Evet, bu saydıkların sizin nakis ve zayıf olan, bir şey görüp işitemeyen, bir şey bilmeyen, sizin ve hiç kimsenin ihtiyacını gideremeyen putlarınızın vasfıdır.

Ey Abdullah! Senin Taif'te, bağların, bahçelerin, tarlaların, Mekke'de arazin ve bunların bakımıyla sorumlu adamların yok mu?

Dedi ki: "Evet, var." Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

Onların bütün işlerine bizzat sen mi bakıyorsun yoksa senin tayin ettiğin çalışanların ve temsilcilerin mi bakıyor?

"Temsilcilerim bakıyor." dedi. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki:

Senin bu bahçelerinde çalışanlar, temsilci ve yöneticilerine, "Bu temsilcilik görevinizde, Abdullah b. Ebî Ümeyye'yi getirip bize göstermedikçe ve temsilciler olduğunuzu bize söylemedikçe sizi tanımıyoruz." deseler, buna izin verir misin ya da sana göre bir onların böyle bir hakları var mıdır?

"Hayır." deyince, Allah Resulü (s.a.a) şöyle devam etti:

Temsilcilerinin yapması gereken, doğru söylediklerini gösteren ve kendilerini tasdik etmelerini gerektiren senden taraf doğru bir alâmet ve delille işçilerinin karşısına çıkmaları değil mi?

Abdullah, "Evet." dedi. Bunun üzerine Peygamber de şöyle buyurdu:

Peki, senin temsilcin onlardan bu sözleri duyunca dönüp de sana, "Benimle gel, işçiler bana senin benimle birlikte gelmeni istediler." dese, bu sana karşı muhalefet olmaz mı? O zaman sen o kişiye, "Sen sadece bir elçisin, ne müşavir, ne de yetki sahibisin." demez misin?

Abdullah, "Evet, derim." deyince Peygamber dedi ki:

Öyleyse kendi işçi ve kiracılarının senin temsilcine ve elçine önermesini uygun görmediğin şeyi âlemlerin Rabbi olan Allah'a nasıl önerebiliyorsun? Rabbine emir ve nehiyde bulunarak zemmedilecek olan Allah'ın elçisinden kendi kiracı ve işçilerin için istemediğin şeyi nasıl istersin? Bu, seni söylediklerinin tamamını batıl ve geçersiz kılan kesin kanıttır.

"Ya da senin altından bir evin olmalı." şeklindeki sözüne gelince ey Abdullah, Mısır kralının böyle bir evi yok mu?

"Evet, var." dedi, Peygamber de buyurdu ki:

Peki, bu onun peygamber olmasına yetiyor mu?
Abdullah'ın "Hayır." demesi üzerine Peygamber dedi ki:

Öyleyse Muhammed'in de senin dediğin türden evleri olsa bu onun peygamberliğini kanıtlamaz. Muhammed, senin cehaletini fırsat bilip de Allah'ın delilleriyle insanları aldatmaz.

Ey Abdullah, bir de, "Ya da göğe çıkarsın veya yükselirsin." dedin ve ardından şunu ekledin: "Oraya çıkıp bize, Aziz ve Hakîm olan Allah'tan... okuyacağımız bir mektubu indirmediğin sürece yine senin göğe çıktığına inanmayacağız." Ey Abdullah! Göğe yükselmek, gökten inmekten daha kolaydır. Ben yükseldiğimde bana inanmayacağını itiraf ettiğin gibi inmemle ilgili de durum aynı olacaktır.

Ardından diyorsun ki: "Okuyacağımız bir mektubu indirmediğin sürece yine senin göğe çıktığına inanmayacağız. Sonra ey Muhammed, bütün bunları yapsan da sana inanıp inanmayacağımı bilmiyorum." Ey Abdullah! O hâlde sen, Allah'ın senin üzerindeki hüccetine karşı inatçılık sergilediğini kabul ediyorsun. Buna göre, sen ancak Allah'ın beşer olan veli kullarının veya zebani (rabbanî) meleklerin eliyle tedavi edilebilirsin.

Ancak Allah senin söylediklerinin hepsinin batıl olduğunu bildiren açık bir hikmet indirmiştir bana. Demişti ki yüce Allah: "**De ki** ey Muhammed: **Rabbimi tenzih ederim. Ben sadece beşer bir elçiyim.**"¹ Rabbim, cahillerin istedikleri doğru olan ve olmayan şeyleri yapmaktan ne kadar da uzaktır. Ben sadece beşer bir elçiyim ki, Allah beni sadece bana verdiği delilleri ika-

---

1- İsrâ (17): 93

me etmekle yükümlü kılmıştır. Benim de Rabbime bir şeyi emretme yahut yasaklama ya da yol gösterme hakkım yoktur. Yoksa kendisine karşı gelen bir topluluğa temsilcisini gönderip de sonra oradan döndüğünde, o topluluğun söylediklerini kralına emreden temsilcinin durumuna düşerim.

Ebu Cehil dedi ki: "Ey Muhammed, burada bir husus var. Sen, Musa'nın kavminin Allah'tan kendisini onlara açık bir şekilde göstermelerini istediklerinde Allah'ın onları yıldırımla yaktığını iddia etmiyor musun?" Peygamber (s.a.a), "Evet." dediğinde, Ebu Cehil dedi ki: "Sen peygamber olsan, Musa'nın kavmini yaktığı gibi yıldırımın bizi de yakması gerekirdi. Çünkü biz Musa'nın kavminin istediğinden daha şiddetlisini istedik. Onlar senin iddiana göre, '**Bize açıkça Allah'ı göster.**' demişlerdi. Biz ise, 'Allah ve meleklerini karşımıza getirmediğin ve onları görmediğimiz sürece sana inanmayacağız.' diyoruz.

Peygamber (s.a.a) dedi ki:

Ey Ebu Cehil, melekûta çıkarılan İbrahim Halil kıssasını bilmiyor musun? Nitekim Allah şöyle buyuruyor: "**Böylece biz, kesin iman edenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk.**"¹ Göğün üstüne çıkınca Allah, onun görmesini güçlendirdi. Öyle ki yeryüzünü ve üzerindeki açık ya da gizli olan her şeyi gördü. Bir adamla kadını fuhuş yaparken gördü, onlar hakkında bedduada bulundu ve her ikisi helâk oldu. Sonra benzeri işi yapan başka iki kişiyi gördü, onlar için de dua ettiği ve onlar da helâk oldular. Sonra benzeri işi yapan bir başka iki kişiyi gördü, onlar için de dua etti ve onlar da

---

1- En'âm (6): 75

helâk oldular. Derken Allah ona şöyle vahyetti:

"Ey İbrahim, kullarıma beddua etmekten artık vazgeç. Çünkü ben çok bağışlayıcı ve esirgeyeni, cebbar ve halîmim. Kullarımın günahları bana zarar vermez, tıpkı onların itaatinin bana bir faydasının olmadığı gibi. Senin yaptığın gibi onları öfkeyle yönetmiyorum."

"Erkek ve kadın kullarım hakkındaki bedduandan vazgeç. Kuşkusuz sen uyarıcı bir kulusun; ne mülkte ortaksın, ne de benim ve kullarım üzerinde egemensin. Kullarım benim karşımda üç durumdadırlar: Ya bana tövbe ederler, ben de onların tövbesini kabul eder, günahlarını ve ayıplarını örterim. Ya da onların sulplerinden kâfir atalarının yolunu sürdürmeyen mümin zürriyetlerin geleceğini bildiğimden kâfir babalara yumuşak davranır, kâfir analara mühlet verir ve onlardan azabımı kaldırım ki sulplerindeki mümin dünyaya gelsin."

"Müminler kâfirlerden ayırdıkları zaman işte azabım onlara gelir ve belâm onları kapsar. Eğer bu iki grubun herhangi birinden olmazsa, benim onlar için hazırlamış olduğum azap senin onlar hakkında istediklerinden daha büyüktür. Benim kullarıma azabım, celâlîme ve yüceliğime göredir. Ey İbrahim, benimle kullarımı baş başa bırak; ben onlara karşı senden daha merhametliyim. Benimle kullarımı yalnız bırak; kuşkusuz ben Cebbar'ım (hükmüne karşı durulamayanım), Halîm'im (kullarına cezasını hemen vermeye teşebbüs etmeyen, onlara fırsat tanıyanım), Allam'ım (her şeyi hakkıyla bilenim) ve Hakîm'im (hikmet sahibi, hükmünde isabetli olanım); onları ilmimle idare eder, onlara kaza ve kaderimi uygulayım."¹

1- Tefsir-i İmam Askerî: 500-513; el-İhticac: 1/26-36; ondan naklen Biharu'l-Envar: 9/269-279. Biz el-İhticac'tan naklettik.

2- Ebu Muhammed Hasan el-Askerî (a.s) şöyle buyurur:

Resulullah (s.a.a) Mekke'deyken yüce Allah namazında ona Beyt-i Makdis'e yönelmesini, mümkün olduğu zaman Kâbe'yi Beyt-i Makdis'le kendisi arasına almasını, mümkün olmadığı da istediği gibi Kudüs'e doğru namaz kılmasını emretmişti. Böylece Allah Resulü (s.a.a) on üç sene boyunca oraya dönerek namaz kıldı. Medine'ye geldiğinde de daha öncesinde olduğu gibi namazlarda Kudüs'e doğru yöneldi ve on yedi ya da on altı ay boyunca Kâbe'ye dönerek namaz kılmadı. Bu durum, mürtet Yahudilerden bir gurubun şu sözleri etmesine yol açtı: "Vallahi Muhammed nasıl namaz kılacağını bilmiyor. Öylesine şaşırmış ki namazını bizim kiblemize dönerek ifa ediyor, namazını bizim yol ve ibadetimize göre yapıyor."

Yahudilerin bu sözü kendisine ulaştığında Allah Resulü'ne (s.a.a) çok zor geldi, onların kiblesinden memnun olmamaya ve Kâbe'yi sevmeye başladı. Bunun üzerine Cebrail (a.s) geldi, Allah Resulü (s.a.a) onlara dedi ki: "Ey Cebrail! Çok isterdim Allah beni Kudüs'ten Kâbe'ye doğru çevirsin. Yahudilerin kibleleriyle ilgili söyledikleri sözler beni incitiyor."

Cebrail (a.s) de dedi ki: "Rabbine kibleyi bu tarafa çevirmesini iste. O senin talebini geri çevirmez, seni kırmaz." Peygamber'in (s.a.a) duası bittiğinde Cebrail göklere yükseldi ve bir süre sonra geri döndü ve dedi ki: "Oku ey Muhammed! **Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz. Elbette seni, hoşlanacağın bir kibleye döndüreceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Nerede olursanız, yüzünüzü o yöne çevirin...**"¹

1- Bakara (2): 144

Ayet inince Yahudiler dediler ki: "**Onları üzerinde buldukları kıbleden çeviren nedir?**"¹ Allah ise onlara en güzel bir cevapla cevap verdi: "**De ki: Doğu da, Batı da Allah'ındır.**"² Yani O, her ikisinin de sahibidir. Müslümanların farklı bir yöne dönmesini emretmesi, sizin başka yöne dönmenizi emretmesi gibidir. "**O, dilediğini doğru yola iletir.**"³ Ve O, kullarının maslahatını en iyi bilendir, itaatleri ise onların nimetlerle dolu cennetlere girmelerini sağlayacaktır.⁴

3- Yine İmam Hasan Askerî (a.s) şöyle demiştir:

Yahudilerden bir topluluk Peygamber'in (s.a.a) yanına gelerek dediler ki: "Ey Muhammed, on dört sene boyunca bu Beytu'l-Makdis'in bulunduğu yöne doğru döndün, şimdi de orayı bıraktın. Acaba daha önce yaptığın doğru muydu? O zaman sen hakkı bırakıp batıla dönmüş oldun. Çünkü hakka ters düşen şey batıdır. Yoksa önceki yaptığın batıl mıydı? O zaman da uzun bir süre boyunca sen de batıl üzere oldun. Dolayısıyla biz senin şu anda batıl üzere olmadığını hususunda emin değiliz."

Allah Resulü (s.a.a) cevaplarında buyurdu ki:

Bilakis o da haktı, bu da haktır. Allah şöyle diyor: "**De ki: Doğu da, batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir.**"⁵ Siz kullarının maslahatının doğru olduğunu bildiğinde doğuya dönmenizi emreder. Maslahatınızın batıda olduğunu bildiğinde de batı yönüne dönmenizi emreder. Şayet maslahatınızın başka

1- Bakara (2): 142

2- Bakara (2): 142

3- Bakara (2): 142

4- Tefsir-i İmam Askerî: 492-493; el-İhticac: 1/43-44. Biz ikincisinden naklettik.

5- Bakara (2): 142

yerde olduğunu bilse, oraya dönmenizi emreder. Öyleyse Allah'ın kulları üzerindeki yönetimini ve sizin maslahatlarınızı istemesini inkâr etmeyin.

Sonra Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

Siz cumartesi günü işinizi (balık avını) bıraktınız, ardından diğer günlerde çalışmaya başladınız. Sonra cumartesi çalışmayı terk ettiniz, ardından yine çalışmaya başladınız. Şimdi böyle yaparak hakkı terk edip batıla mı dönmüş oldunuz? Ya da batılı terk edip hakka mı döndünüz? Yahut batıldan batıla mı yoksa haktan hakka mı döndünüz? Ne söylerseniz söyleyin, aynı Muhammed'in sözü ve size olan cevabıdır.

Dediler ki: "Cumartesi günü çalışmayı bırakmak da, diğer günlerde çalışmak da haklıdır."

Bunun üzerine Allah Resulü (a.s) buyurdu ki:

Öyleyse zamanında Beyt-i Makdis'e dönmek hak olduğu gibi, bilahare Kâbe'ye dönmek de haklıdır.

Dediler ki: "Ey Muhammed! Acaba Beyt-i Makdis'e dönerek namaz kılmanı emrettiğini sandığın Rabbin için bir beda (pişmanlık ve görüş değiştirme) mi söz konusu oldu ki Kâbe'ye doğru namaz kılmanı istedi?" Peygamber (s.a.a) buyurdu ki:

O'nun için bu konuda bir beda (görüş değiştirme) söz konusu değil. O, sonuçları bilen, maslahatlara kadir olandır. Bir şeyi önce yanlış yapıp da sonra düzeltmez. Herhangi bir konuda bir önceki görüşüne muhalif olarak görüş değiştirmez. O bundan yücedir. Hiçbir şey O'nun yapmak istediği şeyi engelleyemez. Beda ancak bu tür niteliklere sahip kimselerde söz konusudur. Oysa ulu Allah, bu gibi sıfatlardan oldukça büyük ve yücedir.

Sonra Allah Resulü (s.a.a) onlara dedi ki:

Ey Yahudiler, söyleyin bana, Allah önce insanı hasta yapıp sonra sağlığına kavuşturmaz mı? Ya da sağlıklıyken bir insanı hasta yapmaz mı? Acaba bu durumlarda O'nun için bir beda söz konusu mudur? Yine öldürüp diriltiyor mu? Bunların tümünde Allah için beda söz konusu oldu denebilir mi?

"Hayır." dediklerinde buyurdu ki:

Aynı şekilde yüce Allah önce Peygamber'ine Beyt-i Makdis'e dönerek ibadet etmesini emrettikten sonra Kâbe'ye dönmesini emretmiştir, bu konuda da birinci emirle ilgili bir beda söz konusu değildir.

Sonra dedi ki:

Yine Allah, yazın ardından kışı, kışın ardından da yazı getirmiyor mu? Tüm bu konularda bir beda mı söz konusu olmuştur?

"Hayır." diye cevap verdiklerinde buyurdu ki:

Aynı şekilde kible konusunda da beda söz konusu değildir.

Sonra dedi ki:

Peki, Allah sizi kalın giysilerle soğuktan korumak zorunda bırakmıyor mu? Aynı şekilde yazın sıcağın korunmanızı gerekli kılmıyor mu? Şimdi yazın, size kışın emrettiğinden farklı bir şey emrettiğinden bunda herhangi bir beda söz konusu mudur?

"Hayır." dediklerinde, Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

Aynı şekilde Allah bildiği bir maslahattan dolayı o zaman size bunu emretti, sonra da bildiği bir başka maslahattan dolayı şimdi de başka bir şeyi emrediyor. Her iki durumda da O'na itaat ederseniz sevabını kazanırsınız.

Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi:

Doğu da, batı da Allah'ındır. Artık nereye dönerseniz, Allah'ın yüzü oradadır. Allah'ın mülkü ve kuşatması) şüphesiz geniştir, bilendir.¹

Bu şu demektir: O'nun emriyle bir yöne yöneldiğinizde, kendisiyle Allah'a ulaşmayı kastettiğiniz ve sevabını umduğunuz o yönde O'nun yüzü ve tecellisi vardır. Sonra Allah Resulü (s.a.a) dedi ki:

Ey Allah'ın kulları! Siz hastalar gibisiniz, âlemlerin Rabbi olan Allah da doktor gibidir. Hastanın maslahatı, doktorun yaptığı işte ve aldığı tedbirdedir, yoksa hastanın canın çektiği ve istediği şeyde değildir. Allah'ın işine teslim olun ki kurtuluşa erenlerden olasınız.

İmam Hasan Askerî'ye (a.s) denildi ki: "Ey Resulullah'ın oğlu! Allah niçin ilk kibleyi emretti?" Buyurdu ki: "Yüce Allah'ın şu sözünden dolayı: **Biz, Peygamber'e uyanı, ökçesi üzerinde geriye dönenen ayıralım** -yani Mekke ehlinin arzusu Kâbe yönünde olduğundan, gelecekte var olacağını bildikten sonra şu an var olduğunu görelim- **diye, senin önceden üzerinde bulunduğun yönü** -yani Beyt-i Makdis'i- **kible yapmıştık.**"²

"Böylece Allah, Muhammed'in tâbileri arasında, kendilerinin hoşlanmadığı ancak Muhammed'in emrettiği kibleye (Kudüs'e) tâbi olma hususunda kimin Muhammed'e karşı çıkacağını tespit etmek istedi. Medine halkının arzusu Beyt-i Makdis doğrultusunda olunca da onlara bunun tersini yapmalarını, yani Kâbe'ye yönelmelerini emretti. Böylece hoşlanmadığı konuda Muhammed'e kimin ittiba ettiğini, onu onayladığını tespit etmek istedi."

1- Bakara (2): 115

2- Bakara (2): 143

"Ardından yüce Allah şöyle buyurdu: "**Bu, Allah'ın hidayet ettiği kimseden başkasına elbette ağır gelir.**"¹ Yani o dönemde Beyt-i Makdis'e dönmek Allah'ın hidayet ettiği kimseden başkasına ağır geliyordu. Böylece bu kimse Allah'a ancak insanın kendi isteğinin tersine amel ederek kulluk edilmesi gerektiği bilincine varır. Amaç ise onun, kendi arzusuna muhalefet etmede Allah'a itaat edip etmediğini sınamaktır.

4- İmam Ebu Muhammed (a.s) şöyle buyurur: Cabir b. Abdullah el-Ensarî dedi ki: Abdullah b. Suriya, -ki tek göz- lü bir Yahudi genç idi ve Yahudiler onun Allah'ın kitabını ve peygamberlerinin ilimlerini en iyi bilen kişi olarak kabul ediyorlardı- Allah Resulü'nü (s.a.a) zahmete sokacak birtakım sorular sordu. Allah Resulü (s.a.a) de hiçbirini inkâr edemeyeceği şekilde onlara cevap verdi.

Ona dedi ki: "Ey Muhammed, bu haberleri Allah'tan sana kim getiriyor?" "*Cebrail.*" dediğinde dedi ki: "Cebrail'den bir başkası yani Mikail ya da bir başka melek onu getirseydi, sana iman ederdim. Ancak Cebrail, melekler arasında bizim düşmanımızdır. Şayet Mikail ya da Cebrail dışındaki bir melek bunu getirmiş olsaydı, sana iman ederdik."

Resulullah (s.a.a) dedi ki: "*Cebrail'i niçin düşman edindin?*" Dedi ki: "Çünkü o, İsrailoğulları'na belâ ve şiddet indiriyor. Danyal'ın Buhtunnasr'ı öldürmesine engel oldu, neticede Buhtunnasr'ın durumu daha da güçlendi ve İsrailoğulları'nı kılıçtan geçirdi. Ayrıca bütün belâ ve şiddeti Cebrail'den başkası indirmiyor. Oysa Mikail bize rahmet getiriyor."

Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki:

Vay olsun sana! Allah'ın emrine cahil misin (bunun Allah'ın emri üzere olduğunu bilmiyorsun)?

1- Bakara (2): 143

Cebraîl'in Allah'ın emrine tâbi olmaktan başka ne günahu var? Peki, Allah'ın insanların ruhunu kabzetmekle görevli kıldığı Azrail de mi sizin düşmanınız? Anne ve babalar, çocuklarının sevmediği ilaçları iyileşmeleri için kendilerine zorla verirlerse, çocukların onları düşman mı ilan etmeleri gerekir? Hayır, siz Allah'a cahilsiniz, O'nun hükmünden gafilsiniz.

Şahadet ederim ki Cebraîl ve Mikail, Allah'ın emriyle hareket etmekte ve O'na itaat etmektedirler. Onların birine düşman olan diğerine de düşman olur. Bu iki melekten birini sevdiğini ve diğerinden nefret ettiğini söyleyen kişi kâfir olmuş ve yalan söylemiştir. Bunun gibi Allah'ın elçisi Muhammed ile Ali de kardeştir. Nitekim Cebraîl ve Mikail de kardeştir. Dolayısıyla her kim onları (Muhammed ile Ali'yi) severse, o Allah'ın dostlarından. Kim onlara kin beslerse, o da Allah'ın düşmanlarından. Kim ki birinden nefret eder de diğerini sevdiğini iddia ederse, yalan söylemiş olur. O ikisi bundan beridir; nasıl ki Allah, melekleri ve seçkin kulları da bundan beridirler.

İmam Hasan Askerî (a.s) buyurur ki:

"Yüce Allah'ın, 'De ki: Kim Cibrîl'e düşman ise, bilsin ki o, Kur'ân'ı Allah'ın izniyle kendinden öncekileri doğrulayıcı, inananlara yol gösterici ve müjdecî olarak senin kalbine indirmiştir. Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebraîl'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki, Allah da kâfirlerin düşmanıdır.'" şeklindeki ayetinin iniş sebebi şuydu: Allah düşmanı Yahudilerin Cebraîl ve Mikail hakkında söyledikleri sözlerden daha çirkini yoktu. Nasibîlerin Allah, Cebraîl, Mikail ve sair melekleri hakkında söyledikleri sözler ise bundan daha çirkindi."

"Nasibîlerin sözlerine gelince: Peygamber (s.a.a) yüce Allah'ın sadece Ali'ye (a.s) has kıldığı faziletlerini ve Allah'ın ona verdiği şerefi sürekli dile getirmekteydi. Bütün bunları söylerken de, 'Bunu bana, Cebrail (a.s) Allah'tan haber verdi.' diyordu. Bunların bazılarını söylerken Cebrail sağında, Mikail ise solunda bulunuyordu. Cebrail, Mikail'e karşı kendisinin Ali'nin (a.s) sağında olmakla övünüyordu ki, sağ soldan daha faziletlidir. Nitekim dünyadaki büyük bir kralın sağına oturduğu nedimi soluna oturduğuna nedime övünür. Sonra bu ikisi hizmet amacıyla Ali'nin arkasında yer alan İsrail'e ve hizmet amacıyla Ali'nin önünde duran Azrail'e karşı övünüyorlardı. Çünkü sağ ve sol bu iki durumdan daha şereflidir. Tıpkı konumlarının krallarına yakınlığının artmasıyla övünen kralın maiyeti gibi."

"Allah Resulü (s.a.a) bazı hadislerinde şöyle diyordu: *'Allah katında meleklerin en şereflişi, Ali b. Ebî Talib'e karşı en fazla sevgi duyardır.'* Ayrıca Allah Resulü (s.a.a) melekleri aralarında taksim etmiş, Ali'yi (a.s) Muhammed Mustafa'dan (s.a.a) sonra bütün varlıklardan şerefli kılmıştı. Bir keresinde şöyle diyordu: *'Göklerdeki melekler ve perdelerdeki melekler tıpkı çocuğuna sevgi ve şefkat duyan bir annenin on evladını defnettikten sonra geriye kalan evlâdını görmeyi özlemesi gibi Ali b. Ebî Talib'i görmeyi özlerler.'* İşte bu Nasibîler şöyle diyorlardı: Ne zamana kadar Muhammed; 'Cebrail, Mikail ve melekler' diyecek? Bunların hepsi Ali'yi ululamakta, şanını yüceltmektedir? Allah Ali hakkında başka hiç kimsede olmayan özellikleri söylemektedir. Muhammed'den sonra Ali'yi üstün kılan Rabden, meleklerden, Cebrail ve Mikail'den beri olduğumuz gibi Muhammed'den sonra Ali'yi üstün tutan Allah elçilerinden de beriyiz."

"Yahudilerin sözlerine gelince: Onlar Allah'ın düşmanlarıdır. Allah Resulü (s.a.a) Medine'ye geldiğinde, Abdullah b.

Suriya'yı yanına getirdiler; ona şöyle dedi: 'Ey Muhammed, senin uykun nasıldır? Çünkü bize ahir zamanda gelecek olan nebının uykusu hakkında bilgi verilmiştir.' Peygamber, '*Gözüm uyur, ama kalbim uyanıktır.*' deyince, 'Doğru söyledin Ey Muhammed!' dedi."

"Sonra dedi ki: Ey Muhammed, bana söyle; çocuk erkekten mi olur yoksa kadından mı?' Peygamber şöyle cevap verdi: '*Kemikler, sinirler ve damarlar erkekten; et, kan ve saç anneden olur.*' O da, 'Doğru söyledin ey Muhammed!' dedi."

"Ardından dedi ki: 'Ey Muhammed peki bize söyle, nasıl oluyor da çocuk amcalarına benzerken dayılarına hiçbir şekilde benzemiyor ya da dayılarına son derece benzerken amcalarına hiçbir şekilde benzemiyor?' Allah Resulü (s.a.a) şöyle dedi: '*Sulardan hangisi diğerinden üste çıkarsa çocuk o kişiye benzer.*' Dedi ki: 'Doğru söyledin ey Muhammed! Peki, çocuğu olanla olmayan kimse hakkında bana bilgi ver.' Peygamber de, '*Eğer nutfe kırmızılaşır ve bulanık olursa onun çocuğu olmaz, ama saf olursa onun çocuğu olur.*' buyurdu."

"Yine, 'Rabbinden bana haber ver, O nedir?' diye sordu. Bunun üzerine şu ayet indi: '**De ki: O, Allah birdir. Allah samedir Her şeyin ihtiyaç kaynağıdır). O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur.**'¹ İbn Suriya dedi ki: 'Doğru söyledin; ancak benim bir sorum daha var, şayet onu da doğru söylersen sana iman edecek ve tâbi olacağım. Allah'tan söylediğin sözleri sana hangi melek getirmektedir?' Peygamber (s.a.a), '*Cebrail.*' diye cevap verdiğinde İbn Suriya dedi ki: Bu, Allah'ın melekleri arasında ölüm, şiddet ve savaş getiren bir melektir. Bizim elçimiz olan Mikail ise bize sevinç ve rahatlık getirir. Şayet Mikail sana gelmiş olsaydı, sana iman

---

1- İhlâs (112): 1-4

ederdik. Çünkü Mikail bizi rahatlığa kavuşturan, Cebrail ise bize helâk getiren melektir. Bu yüzden o bize düşmandır."

"Selman-ı Farisî (r.a) ona dedi ki: 'Onun size düşmanlığı ne zaman başladı?' Şöyle dedi: Bize birçok kez düşmanlık yaptı. Bunlardan en şiddetlisi şuydu: Allah peygamberlerine Beyt-i Makdis'in, adı Buhtunnasr olan bir adam tarafından ve onun zamanında yıkılacağını bildirmişti. Bize yıkılacağı zamanı da bildirmişti. Allah bir işi bir işten sonra oluşturur, ardından istediğini sabit kılar, istediğini de yok eder."

"Beyt-i Makdis'in yıkılacağına haberi bize ulaştığında, önderlerimiz İsrailoğulları'nın güçlü kimselerinden ve üstün kişilerinden olan bir adam gönderdi, bu kişi peygamber olarak kabul edilen ve adı Danyal olan bir nebiydi. Bu nebi, Buhtunnasr'ı öldürmek üzere onu aramaktaydı. Yanına da bu yolda harcamak üzere bir miktar para almıştı. Bu amacını gerçekleştirmek üzere harekete geçtiğinde, onu Babil'de hiçbir gücü ve etkisi olmayan zayıf ve miskin bir çocuk olarak buldu."

"Arkadaşımız tam onu öldürecekti ki Cebrail onu uzaklaştırarak Danyal'a şöyle dedi: 'Şayet sizin helâk edilmenizi emreden Rabbinse, Allah seni onun üzerine musallat kılmaz. Şayet böyle değilse, o zaman onu niye öldürüyorsun?' Bu sözü duyan arkadaşımız onu onayladı ve orayı terk ederek yanımıza döndü ve bu olayı bize haber verdi. Böylelikle Buhtunnasr ve kral oldu, ardından bize karşı savaştı ve Beyt-i Makdis'i yaktı yıktı. İşte bu yüzden biz onu düşman olarak görüyoruz. Mikail de Cebrail'in düşmandır."

"Selman dedi ki: Ey İbn Suriya, yanlış yolu kat eden bu akılla mı Allah'ın yolundan saptınız? Nasıl oluyor da sizin önderleriniz yüce Allah'ın, peygamberlerinin diliyle kitaplarında Buhtunnasr'ın kral olacağını ve Kudüs'ü yıkıp yakaçağını bildirmesine rağmen birisini onu öldürmek için gönderiyorlar? Onlar Allah'ın peygamberlerini getirdikleri

haberler konusunda yalanlamak istediler veya onları getirdikleri haberler nedeniyle suçladılar ya da onları getirdikleri haber hususunda doğruladılar ama bununla birlikte bu konuda Allah'a galip gelmek istediler. Şimdi bunlar ve Danyal'ı Buhtunnasr'ı öldürmesi için yönlendirenler Allah'a kâfir olmadılar mı? Allah'a galebe çalmaya engel olmak isteyen ve yüce Allah'ın haberini yalanlamaktan nehyeden Cebrail'e karşı nasıl bir düşmanlık beslenebilir ki?"

"İbn Suriya, 'Allah bunu peygamberlerinin dilinden haber vermiştir. Ancak O, dilediğini siler, istediğini de sabit bırakır.' deyince Selman dedi ki: O hâlde, geçmiş ya da gelecek olaylarla ilgili olarak Tevrat'ta yazılan haberlere güvenmemelisiniz. Çünkü Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit bırakır. Dolayısıyla Allah, belki de Musa ve Harun'u peygamberlikten azletmiş, sözlerini geçersiz kılmıştır. Çünkü Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit bırakır. Belki de Musa ve Harun'un olacağına dair Allah'tan getirdikleri şeyler olmayacak ve belki de olmayacağını söyledikleri şeyler olacaktır."

"Yine aynı şekilde geçmişte olmadığını söyledikleri şeyler belki de olmuştu. Belki de vaat ettikleri sevaplar yok oldu, vaat ettikleri ceza da olacak değildir. Çünkü Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit bırakır. Siz, '**Allah (o yazılanlardan) dilediğini siler (etkisini yok eder), dilediğini de sabit bırakır.**'¹ sözünün anlamını bilmiyorsunuz. Bu yüzden Allah'ı inkâr etmekte, Allah'ın gaybdan verdiği haberleri yalanlamakta ve Allah'ın dininden sıyrılmaktasınız."

"Ardından Selman dedi ki: Şahadet ederim ki Cebrail'e düşman olan Mikail'e de düşmandır. Her ikisi de kendilerine düşman olanlara düşman, barışık olanlara da barışık ve dostturlar."

Bunun üzerine yüce Allah, Selman'ın sözünü onaylamak için şu ayeti indirdi: **De ki: Kim** -Allah düşmanlarına karşı Allah dostlarına verdiği destek ve Allah'ın velisi olan Ali'nin faziletlerini Allah tarafından indirmesi sebebiyle- **Cibrîl'e düşman ise, bilsin ki o** -Cebaril-, **onu** -Kur'ân'ı- **Allah'ın izniyle kendinden öncekileri** -Allah'ın diğer kitaplarını- **doğrulayıcı**, -Muhammed'in (s.a.a) nübüvvetine, Ali'nin (a.s) ve ondan sonra gelen On İki İmam'ın velâyetine- **inananlara** -sapmalarını için- **yol gösterici ve** -Muhammed, Ali ve pak Ehl-i Beyti'ne tam bir bağlılık içerisinde vefat ettikleri takdirde gerçek Allah dostları oldukları yönünde **müjdecî olarak senin kalbine indirmiştir.**"¹

"Sonra Allah Resulü (s.a.a) şöyle dedi: *Ya Selman, Allah senin sözünü onayladı ve görüşünü uygun gördü. Cebrail, Allah'tan getirdiği sözülle şöyle dedi: Ey Muhammed, Selman ve Mikdad seninle vâsin, kardeşin ve seçilmişin olan Ali'nin sevgisinde iki samimi kardeşirler. Onlar ashâbın arasında, melekler içindeki Cebrail ve Mikail gibidirler; bu iki melekten herhangi birine düşman olana düşman, Muhammed'e ve Ali'ye dost olanlara dost; Muhammed, Ali ve dostlarına düşman olanlara da düşmandırlar. Eğer yeryüzü ehli; gökyüzündeki, perdelerdeki, Kürsü'deki ve Arş'taki meleklerin Mikdad ve Selman'ı sırf Muhammed ve Ali'ye duydukları sevgiden, onların Muhammed ve Ali'ye dost olanlara dost, düşman olanlara düşman olmasından dolayı sevdikleri gibi sevseler, Allah onlara hiçbir şekilde azap etmez.*"²

İmam Hasan Askerî'nin Fıkhî Mirasından Seçmeler

İmam Hasan Askerî'den (a.s) fıkhın çeşitli alanlarına ait, İmam Hasan Askerî'nin Müsnedi adlı eserini verdiği bilgiye

1- Bakara (2): 97

2- el-İhticac: 1/47-50

göre yaklaşık 75 kadar nas gelmiştir. Bu noktada seçilmiş bazı örnekleri sunmak istiyoruz:

Taharet Babı

1- Muhammed b. Reyyan'dan şöyle nakledilir: İmam Hasan'a (a.s) bir mektup yazdım ve ona şunu sordum: "Sivrisineğin kanı pire kanı gibi midir? Bir kişi sivrisineğin kanını pirenin kanıyla kıyas ederek namaz kılabilir mi? Bununla kıyasta bulunarak bu şekilde amel edebilir mi?" İmam Hasan Askerî (a.s) şu cevabı gönderdi:

Namaz caizdir, ancak ondan temizlenmek daha iyidir.¹

2- Hasan b. Raşid'den şöyle nakledilir: Fakih İmam Askerî (a.s) şöyle dedi:

Ne gusulde, ne de abdestte mazmaza (ağza su alma) ve istinşak (burna su alma) vardır.²

Namaz Babı

1- Muhammed b. Abdülcebbar şöyle rivayet eder: Ebu Muhammed'e (a.s) bir mektup yazdım ve şunu sordum: Saf ipekten yapılmış şapka ya da ipek kumaşla süslenmiş şapka namaz kılınır mı?" İmam da şöyle cevap verdi:

Saf ipekten yapılmış bir giysiyle namaz kılmak caiz değildir.³

2- İsmail b. Sa'd el-Eş'arî şöyle nakleder: İmam'a ibrişim elbiseyle namaz kılınıp kılınamayacağını sordum. "*Hayır.*" dedi.⁴

1- el-Kâfi: 3/60; Tehzibu'l-Ahkâm: 1/260

2- el-İstibsar: 1/118, bab: 71, hadis: 4; Tehzibu'l-Ahkâm: 1/131

3- el-Kâfi: 3/399, hadis: 10; el-İstibsar: 1/385, bab: 255, hadis: 1

4- el-İstibsar: 1/385, bab: 255, hadis: 2; Tehzibu'l-Ahkâm: 2/207

3- Muhammed b. Abdülcebbar der ki: Ebu Muhammed'e (a.s) mektup yazdım ve ona, üzerinde eti yenmeyen bir hayvanın tüylerinin bulunduğu bir şapka ya da saf ipekten yapılmış bir tak ke veya tavşan tüyünden yapılmış bir takkeyle namaz kılmanın caiz olup olmadığını sordum. Bana şöyle cevap verdi:

Saf ipekten yapılmış bir elbise ya da eşya ile namaz kılmak caiz değildir. Şayet tüy temizse [yani şer'i usule uygun kesilen ve eti yenmesi caiz olan bir hayvanın tüyü ise] namaz kılmak caizdir inşallah.¹

4- Süleyman b. Hafs el-Mervezî'den, o da İmam Hasan Askerî'nin (a.s) adamlarından birinden İmam'ın şöyle dediğini rivayet eder:

Gece yarısı olduğunda gökyüzünde demirden bir sütuna benzeyen ve dünyayı aydınlatan bir beyazlık ortaya çıkar; bir saat kalır, sonra gider. Sonra karanlık çöker. Gecenin üçte ikisi tamamlanıp son üçte biri kaldığında, doğu tarafından bir beyazlık çıkar ve dünyayı aydınlatır, bir saat kalır ve sonra gider. Bu zaman dilimi gece namazı içindir. Sonra fecirden önce karanlık tekrar çöker. Sonra doğu cihetinden fecr-i sadık doğar. Gece yarısı namaz kılmak isteyen bunu uzatsın, bu onun içindir.²

5- Abdullah b. Cafer'den şöyle rivayet edilir: Ona -yani Ebu Muhammed'e (a.s)- bir mektup yazarak, bir adamın üzerinde misk kabı olduğu hâlde namaz kılmasının caiz olup olmadığını sordum. Bana, "(Ceylan) temiz (şer'i usule göre kesilmiş) olursa, sakıncası yoktur." şeklinde cevap verdi.³

1- el-İstıbsar: 1/383, bap: 223, hadis: 11; Tehzibu'l-Ahkâm: 2/207

2- el-Kâfi: 3/284; et-Tehzib: 2/118. Biz ikincisinden aktardık.

3- et-Tehzib: 2/362, bap: 17, hadis: 33

6- Ali b. Muhammed, Muhammed b. Ahmed b. Mutahhar'dan şöyle nakleder: Ebu Muhammed'e (a.s) mektup yazarak, Peygamber'in (s.a.a) ramazan ayında ve bu ayın dışındaki gecelerde on üç rekât namaz kıldığını, vitir ve sabah namazının iki rekâtının da buna dâhil olduğunu bildiren rivayeti sordum, o da şu cevabı verdi:

Allah (bu rivayeti nakledenin) ağzını parçalasın! Peygamber (s.a.a) ramazan ayının ilk yirmi günü boyunca her gecesinde yirmi rekât namaz kılırdı. Bunlardan sekizini akşam namazından sonra, on iki rekâtını da yatsı namazından sonra kılırdı. Ramazan ayının on dokuzuncu gecesini, yirmi birinci gecesini ve yirmi üçüncü gecesini gusleder, bu gecelerin her birinde otuz rekât namaz kılırdı. Bunlardan on ikisini akşam namazından sonra, on sekizini de yatsı namazından sonra kılırdı. Dolayısıyla bu gecelerde yüz rekât namaz kılırdı. Bu namazların her rekâtında on defa Fâtiha ve İhlâs surelerini okur, böylece ayın sonuna kadar her gece otuz rekât namaz kılmaya devam ederdi. Bunlar sana açıkladığım gibidir.¹

Oruç Babı

1- Muhammed b. Yahya, Muhammed'den nakleder ki: İmam Askerî'ye (a.s) şöyle bir mektup yazdım: "Bir adam öldü ve üzerinde ramazan ayının son on gününün kazası kaldı. Şimdi bu adamın iki velisi var. Velilerinin onun yerine bu orucu birlikte tutmaları, yani biri beş gün, diğeri de beş gün olmak üzere kaza etmeleri caiz midir?" İmam (a.s) şöyle cevap yazdı:

Onun yerine on gün orucunu yakınlığı hasebiyle en büyük veli kaza eder, inşallah.²

1- el-Kâfi: 4/124, hadis: 6; el-İstıbsar: 1/463, bab: 287, hadis: 12

2- el-Kâfi: 4/124, hadis: 5; el-İstıbsar: 2/108-109, bab: 57, hadis: 4

2- Hamza b. Muhammed, Ebu Muhammed'e (a.s) bir mektup yazarak, "Allah niçin orucu farz kıldı?" şeklinde bir soru sordu. Cevabı şöyle geldi:

Zengin kişi açlığın acısını hissetsin ve fakire merhamet etsin diye.¹

3- Şeyh Saduk, Ebu'l-Hasan Ali b. Hasan b. el-Ferec el-Müezzin'den rivayet eder; o der ki: Bana Muhammed b. Hüseyin el-Kerhî rivayete etti ve dedi ki: Hasan b. Ali'yi (a.s) evinin içinde bir adama şöyle söylerken işittim:

Ey Ebu Harun! Kim üst üste on ramazanda oruç tutarsa, cennete girer.²

4- Muhammed b. İsa, Ali b. Bilal'dan şöyle rivayet eder: İmam Hasan Askerî'ye (a.s) şöyle bir mektup yazdım: "On kişilik veya az ya da çok bir ailenin fitre zekâtını fakir Şiî'ye vermesi caiz midir?"

İmam (a.s) cevapta şöyle yazdı:

Evet, bunu yap.³

Humus ve Zekât Babı

1- Şeyh Kuleynî, Ali b. Muhammed'den, o Sehl b. Ziyaddan, o Muhammed b. İsa'dan, o da Muhammed b. Rayyandan şöyle dediğini rivayet eder: İmam Hasan Askerî'ye (a.s) mektup yazarak şöyle dedim: "Fedan olayım, bize Allah Resulü'nün (s.a.a) dünyada humustan başka nasibinin olmadığı rivayet edildi." Cevap şöyle geldi:

Dünya ve ondakiler, Allah Resulü'nündür (s.a.a).⁴

1- el-Kâfi: 4/181; Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 2/73. Biz el-Kâfi'den naklettik.

2- el-Hısal: 445

3- Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 2/179

4- el-Kâfi: 1/409, hadis: 6

2- Şeyh Tusî, Rayyan b. Salt'tan şöyle rivayet eder: Ebu Muhammed'e (a.s) mektup yazarak şunları sordum: "Yönetim tarafından benim yetkime devredilen bir arazideki değirmenin ürünüyle ilgili yapmam gereken nedir? Ayrıca bu araziden elde edip sattığım balık ve buranın çalılıklarından toplayıp sattığım papirüs (hasır otu) ve şeker kamışı ile ilgili görevim nedir?" Bana şöyle cevap verdi:

Bunlarda sana humus düşer, inşaallah.¹

Hac Babı

1- Ali b. Muhammed el-Hudaynî İmam Hasan Askerî'ye (a.s) mektup yazarak şunu sordu: "Amcaoğlum kendisinden taraf her sene on beş dinara haccedilmesi üzere vasiyet etti; ancak verdiği para yetmiyor, ne yapmamı emredersin?"

Cevapta şöyle yazdı:

Bir haccı iki hac olarak sayarsın inşaallah. Allah bunu bilendir.²

Nikâh ve Talâk Babı

1- Şeyh Kuleynî, Muhammed b. Yahya'dan, o da Abdullah b. Cafer'den şöyle rivayet eder: Ebu Muhammed'e (a.s) mektup yazdım ve dedim ki: "Bir kadın bir adamın çocuğunu emzirdi; bu adama, emziren kadının kızıyla evlenmesi caiz olur mu?"

İmam Hasan Askerî (a.s), "*Hayır, ona helâl olmaz.*" şeklinde cevap verdi.³

2- Muhammed b. Hasan es-Saffar, Ebu Muhammed Hasan b. Ali'ye (a.s) mektup yazarak şunu sordu: "Kocası ölmüş

1- et-Tehzib: 4/139, hadis: 16

2- el-Kâfi: 4/310, hadis: 2; Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 2/445. Biz ikinci kaynaktan naklettik.

3- el-Kâfi: 5/447, hadis: 18; Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/153

bir kadın iddet beklemekte. Kendisi muhtaçtır ve kendisine bakacak kimsesi de yoktur. İnsanlar için iş yapan ve çalışan bu kadının iddet döneminde evden çıkması, iş yapması, evinden ayrılması caiz midir?" Buyurdu ki:

Bunda bir beis yoktur inşallah.¹

Yargı ve Şahitlikler Babı

1- İmam'a mektup yazılarak iki adama şöyle diyen bir adamın durumu soruldu: "Şahit olun ki, yeri şurada olan ve sınırları şöyle olan ev ve içindeki mallar falanca oğlu falancanıdır. Ancak şahitler bina içerisindeki malın ne olduğunu bilmiyorlar. [Buradaki şahitliğin durumu nedir?]" O da şöyle cevap verdi:

Eğer muamele tüm bunları kapsıyorsa, şahitlik geçerlidir inşallah.²

2- Muhammed b. Hasan es-Saffar, Ebu Muhammed Hasan b. Ali'ye (a.s) şöyle bir mektup yazdı: "Bir kadına şahitlik etmek isteyen bir erkek var. Ancak kadın onun mahremi değil. İki adil kişi onun filancanın kızı falanca olduğuna tanıklık etmesi ve şunları şunları söylediğini söylemesi durumunda perde arkasından onun için şahitlik yapması ve sözünü duyması caiz midir yoksa şahitliği caiz değil midir?"

İmam (a.s) cevap verdi:

Kadın yüzünü kapatıp tanıklık için çıkabilir (perde arkasında olmaksızın görünebilir) inşallah.³

3- Muhammed b. Hasan es-Saffar, Hasan b. Ali'ye (a.s)

1- Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/508

2- el-Kâfi: 7/402-403, az bir farkla 4. hadisin sonunda; Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/243. Biz ikincisinden naklettik.

3- Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/67-68; el-İstıbsar: 3/19, bab: 13, hadis: 2

şöyle bir mektup yazdı: "Başka bir adil şahitle birlikte ölünün vasisinin şahadetiyle ölen kişinin başka bir adama borcu olduğu kesinlik kazanır mı?" Cevapta şöyle yazdı:

Onunla birlikte başka bir adil şahit olursa, iddia sahibi kişinin yemin etmesi gerekir.

4- İmam'a mektup yazılarak şu soru soruldu: "Vasinin, ölünün küçük veya büyük vârisi için ölü üzerinde ya da bir başkası üzerinde hakkı olduğu yönünde tanıklık etmesi caiz midir? Şu farkla ki küçük vârisin hakkını vasi alırken, büyük vârisin hakkını alacak kimse yoktur."

İmam (a.s) şöyle cevap verdi:

Evet, vasinin hak olarak tanıklık etmesi ve tanıklığını gizlememesi gerekir.

5- Yine kendisine mektupla şu soru soruldu: "Başka bir şahitlikle birlikte vasinin, ölünün başka bir adama borcu olduğu yönünde tanıklık etmesi caiz midir?"

İmam (a.s) cevapta şöyle buyurdu:

Evet, ama yemin ettikten sonra.¹

Vasiyet Babı

1- Muhammed b. Hasan es-Saffar (r.a) Ebu Muhammed Hasan b. Ali'ye mektubunda şunu sordu: "Bir adam var ki malının üçte birini köle ve cariyelerine verilmesini vasiyet etmiştir. Bu durumda köleleri içerisindeki kadın ve erkeklere eşit şekilde mi verilir yoksa vasiyetten erkeğin payı iki kadının payı kadar mıdır?" İmam (a.s) şöyle cevap verdi:

Ölü istediğine istediği şekilde vasiyet edebilir, inşaallah.²

1- el-Kâfi: 7/394, hadis: 3; Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/73-74

2- el-Kâfi: 7/45, hadis: 2; Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 4/209. Biz ikin-

2- Muhammed b. Ahmed b. Yahya, Muhammed b. Abdülcebbar'dan şöyle dediği rivayet eder: İmam Hasan Askerî'ye (a.s) bir mektup yazarak şu meseleyi sordum: "Kadının biri bir erkeğe vasiyette bulunuyor ve ona sekiz bin dirhem borcu olduğunu ikrar ediyor. Aynı şekilde evinde olan yün, tütün, sarı bakır, tunç, bakır sahip olduğu bütün mallarının da vasiyet edilen kişiye ait olduğunu belirtiyor; vasiyetine şahitler de tutuyor. Ayrıca vasinin bu terekeden kendisi için iki hac yapmasını vasiyet ederek bir cariyesine dört yüz dirhem verilmesini söylüyor. Bunun ardından kadın ölüyor, ardında da bir koca bırakıyor. Bu meselenin içinden nasıl çıkacağımızı bilmiyoruz, işi karıştırmış durumdayız. Kâtip de, kadının bu malların vasiye edilmesini ispatlayacak şekilde ir metin hazırlanması hususunda kendisiyle istişare ettiğini, bunun üzerine de kendisinin ona, 'Senin bu şahsa miras bırakman, ancak senin şahitlerin de huzurunda vasiye borçlu olduğunu ikrarınla ve vasiyetinin yerine getirilmesini emretmenle doğru olur.' dediğini yazdı. Ardından bu şekilde onun vasiyeti yazıldı ve kadın vasi için borçlu olduğunu ikrar etti. Allah senin şerefini daim kılsın, senden önceki fakihlerin bu meseleyle ilgili görüşlerini bize anlatmanı ve bizim de inşallah onunla amel etmemizi istiyoruz." [Anlaşılan kadın, kendi kocasını mirasından mahrum bırakmak için böyle bir yola başvurmuştur.]

Bunun üzerine İmam (a.s) kendi el yazısıyla şöyle yazdı:

Eğer borç doğruysa, bilinen ve kabul gören bir borçsa, ana maldan çıkartılır inşallah [ve sonra vasiyet tatbik edilir]. Ama eğer borç doğru değilse, vasiyet ettiği şeyin üçte biri uygulanır, ister yeterli gelsin, ister gelmesin.¹

---

ci kaynaktan naklettik.

1- el-İstıbsar: 4/113, bab: 68, hadis: 9; Tehzibu'l-Ahkâm: 9/161-162

3- Muhammed b. Hasan es-Saffar (r.a), Ebu Muhammed Hasan b. Ali'ye (a.s) mektubunda şunu sordu: "Bir adam iki kişiye (malında verilmek üzere) vasiyette bulunuyor. Bunlardan birinin ölünün bıraktığı malın yarısını, diğerinin de kalan yarısını tek başlarına almaları caiz midir?" İmam (a.s) şöyle cevapladı:

O ikisinin ölüye muhalefet etmemeleri, onun vasiyetine göre hareket etmeleri gerekir, inşallah.¹

Vakıf Babı

Muhammed b. Hasan es-Saffar şöyle der: "İmam Ebu Muhammed'e (a.s) bir mektup yazarak sahih olan vakfın nasıl olduğunu sordum. Çünkü vakfın belli bir süreyle belirlenmemesi durumunda batıl olup vârislere geri döneceği, ancak süresi belirlendiği takdirde sahih ve geçerli olacağı rivayet ediliyordu. Bazıları da şöyle diyor: 'Vakti belirlenmiş vakıf, vakıf akdinde, 'Bu, falancaya ve ondan sonra gelen soyuna vakfedilmiştir.' ibaresinin bulunduğu vakıf şeklindedir. Soyları tükendiğinde ise, Allah'ın yeryüzü ve üzerindeki vâris olacağı güne kadar bu vakfın malları fakirlere ve miskinlere verilir.' Diğerleri ise, malların falancaya ve ondan sonrakilere ait olduğu zikredilen vakfın vakti belirlenmiş vakıf olduğunu demişler, ama buna, soyları tükendiği takdirde Allah'ın yeryüzü ve üzerindeki vâris olacağı güne kadar vakfın mallarının fakirlere ve miskinlere verileceğini eklemişler. Bunlara göre vakti belirlenmemiş vakıf ise, sadece malların vakıf olduğunun belirtilmesi, herhangi birinin isminin zikredilmemesinden ibarettir. Peki, doğru olan görüş hangisi, yanlış olanı hangisidir?"

1- el-Kâfi: 7/46-47, hadis: 1, az farkla. Buradaki metinde şöyle geçer: "Bir adam ölüyor ve iki kişiye vasiyette bulunuyor..." Yine bkz. Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 4/203; el-İstıbsar: 4/118, bab: 73, hadis: 1

İmam (a.s) cevapta şöyle buyurdu:

Vakıflar, malların sahipleri nasıl vakfettilerse öyledirler, inşallah.¹

Miras Babı

Fehfekî, Ebu Muhammed'e (a.s) sordu: "Zayıf ve miskin bir kadın mirastan bir pay alırken, erkek neden iki pay alsın ki?" Ebu Muhammed (a.s) şöyle dedi:

Çünkü kadına cihat etmek, ailenin geçiminden sorumlu olmak farz olmadığı gibi, kasfî olmayan adam öldürme durumunda diyet ödemesi gerekmez. Bunların tümü erkeğe aittir.

Kendi kendime dedim ki: "Bana, İbn Ebi'l-Avca'nın Ebu Abdullah'a bu mesele hakkında sormuş olduğu söylenmişti. O da yine aynı cevabı vermişti."

Bunun üzerine İmam Ebu Muhammed (a.s) bana dönerek dedi ki:

Evet, bu mesele, İbn Ebi'l-Evca'nın meselesidir. Şayet, meselenin içeriği aynıysa cevabımız da aynıdır. Bizim birincimizi için cereyan eden, sonucumuz için de cereyan eder. Birincimiz ve sonuncumuz ilimde eşittirler. Ancak Resulullah (s.a.a) ve Emîrül-Müminin Ali'nin (a.s) bu konuda üstünlükleri vardır.²

Maişet Babı

1- Muhammed b. Ali b. Mahcub'dan şöyle rivayet edilir: Adamın biri Fakih'e (İmam Hasan Askerî'ye -a.s-) şu mektubu yazdı: "Bir adamın bir köydeki nehrin kıyısında bulunan

1- el-İstıbsar: 4/100, bab: 62, hadis: 2; Tehzibu'l-Ahkâm: 9/132

2- el-Kâfi: 7/85, hadis: 2; Tehzibu'l-Ahkâm: 9/274-275; İ'lâmu'l-Vera:

bir değirmeni var. Köy ise bir adama ya da iki adama aittir. Köyün sahibi bu değirmenin bulunduğu nehrin yönünü başka bir köyün bulunduğu yere doğru değiştirmek istiyor ki, bu da değirmenin atıl kalması demektir. Bunu yapabilir mi, yapamaz mı?"

İmam (a.s) buna şöyle cevap verdi:

Allah'tan korksun, bu hususta iyi ve uygun olanı yapın, mümin kardeşine zarar vermesin.¹

2- Yine İmam'a şöyle bir mektup yazıldı: "Adamın birinin bir köyde bir su kanalı var, başka biri ise bu kanalın üstünde başka bir su kanalı kazmak istiyor. Kazması ister kolay isterse zor olsun, birinin diğerine zarar vermemesi için arada belirli bir mesafe koyması gerekir mi?"

İmam (a.s) şöyle cevap verdi:

Birinin diğerine zarar vermeden hareket etmesi gerekir, inşallah.²

3- Muhammed b. Hasan es-Saffar, Ebu Muhammed'e (a.s) mektup yazarak dedi ki: "Bir adam sultanın emri olmaksızın kabileyi güvenli olmayan bir yerde koruyor ve bunun karşılığında da onlar da ona belirli bir ücret ödüyorlar. Onlardan bu ücreti alabilir mi, alamaz mı?"

İmam (a.s) şöyle dedi:

Adam eğer kendisini maruf bir iş karşılığında onlara kiraya vermişse hakkını alır, inşallah.³

1- el-Kâfi: 5/293, hadis: 5

2- Kuleynî, el-Kâfi: 5/293, hadis: 5'te Muhammed b. Yahya, o da Muhammed b. Hüseyin'den rivayet etmiştir. Orada az bir farkla şöyle geçer: "Ebu Muhammed'e şöyle yazdım... Ayrıca bk. Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/238. Biz bundan naklettik.

3- Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/273; Tehzibu'l-Ahkâm: 6/385. Biz ikincisinden naklettik.

4- Muhammed b. Yahya, Abdullah b. Cafer'den naklen şöyle rivayet eder: "O adama (İmam Hasan Askerî'ye) mektup yazarak ona şunu sordum: Adamın birisi bir koyun ya da inek almış, kurbanlık hayvanı kestiğinde hayvanın karnında, içinde dirhemlerin, dinarların ya da mücevherlerin bulunduğu bir para kesesi bulmuş. Bunlar kimindir?"

İmam (a.s) şöyle cevap verdi:

Satıcıya onu göster, şayet böyle bir şeyden haberi yoksa, o şey senindir, Allah onu sana rızık olarak vermiştir.¹

5- Muhammed b. Hasan şöyle der: "İmam'a (a.s) içinde çeşitli meyve ve üzüm ağaçlarının bulunduğu bir bahçeyi satan ve satarken oradaki bir ağacı satış dışı tutan bir adam hakkında mektup yazdım ve şunu sordum: Satış dışı bıraktığı ağacın yanına kadar bahçenin içerisinde bir geçit yapabilir mi? Satmadığı ağacın bulunduğu toprağın etrafındaki yerle ilgili istisna ettiği yer ne kadardır; dallarının uzandığı yer kadar mıdır, yoksa sadece köklerinin bulunduğu yer kadar mı?" İmam (a.s) cevapta buyurdu ki:

Onun sattığı ve satışı sırasında tuttuğu kadar yeri vardır. Bu konuda hakka tecavüz etmemelidir, inşallah.²

6- Muhammed b. Hasen es-Saffar, Ebu Muhammed'e (a.s), başka bir adamdan dört tarafı çevrili sınırları belli bir arazi satın alan adam hakkında mektup yazarak dedi ki: "Bu arazi içerisinde ziraat yapılmakta, hurma ve diğer ağaçlar bulunmaktadır. Satış sözleşmesinde adam ne hurmayı, ne ekini, ne de diğer ağaçları zikretmiştir. Yazısında sadece şunu söylemiştir: 'Kendisi bu araziyi gerek içinde bulunan, gerekse ondan dışarı çıkan bütün haklarıyla birlikte satın almıştır.'

1- el-Kâfi: 5/139; Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/296

2- Tehzibu'l-Ahkâm: 7/90

Şimdi ekin, hurma ve ağaçlar arazi hakları içerisinde midir değil midir?" İmam (a.s) şöyle cevap verdi:

Eğer yeri sınırlarıyla ve kapısı kapatıldığında geriye kalanla birlikte almışsa, içindeki her şey onundur, inşallah.¹

7- Muhammed b. Yahya, Muhammed b. Hüseyin'den şöyle rivayet eder: Ebu Muhammed'de bir mektup yazdım ve ondan şu mesele hakkında görüşlerini bildirmesini istedim: "Bir adam başka birisine emanet vermiş, o da bu emaneti komşusunun evine koymuş, orada da kaybolmuş. Bu adama, emanet sahibinin emrine muhalefet etmesi ve onu kendi evinden dışarı çıkarmasıyla bir şey gerekir mi?" İmam (a.s) buyurdu ki:

O, emanetin kefilidir, bedelini ödemekle sorumludur inşallah.²

8- Muhammed b. Ali b. Mahcub'dan şöyle rivayet edilir: Adamın biri Fakih'e (İmam Hasan Askerî'ye -a.s-) bir mektup yazarak şunu sordu: "Bir adam temizlemeciye elbisesini temizlemesi için elbise teslim etmiş, temizlemeci de bu elbiseyi temizlemesi için başka bir temizlemeciye vermiştir ve bu esnada elbise zayi olmuştur. Şimdi bu temizlemeci emin biriyse başkasına verdiği elbisenin bedelini sahibine ödemesi gerekir mi?" İmam (a.s) şöyle cevap verdi:

Bedenini ödemekle sorumludur. Güvenilir ve emin biri ise başka, inşallah.³

Çocuklar Babı

Abdullah b. Cafer el-Himyerî, Ebu Muhammed Hasan b. Ali'ye şöyle yazdı: "Bize Salihlerden (Ehl-i Beyt İmamla-

1- Tehzibu'l-Ahkâm: 7/138

2- el-Kâfi: 5/239, hadis: 9, Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/304

3- Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/285; Tehzibu'l-Ahkâm; 7/222

rı'ndan) şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: '*Çocuklarınızı haftanın yedinci günü sünnet ettirin ki temizlensinler. Çünkü yeryüzü sünnetsiz bir insanın idrarından Allah'a feryat eder.*' Allah beni sana kurban etsin. Bizim şehirde sünnet işinde maharetli hacamat yapan kimse yoktur ve yedinci günde de sünnet etmiyorlar. Ancak bizim burada Yahudi hacamatçılar var. Aca-ba Yahudinin Müslüman çocukları sünnet etmesi caiz midir, değil midir?" İmam (a.s) dedi ki:

Yedinci gün sünnetine muhalefet etmeyin inşallah.¹

Dua İle İlgili Mirasından Seçmeler

1- İbn Fahd, İmam Hasan Askerî'den (a.s) şöyle dediğini rivayet eder:

Allah ile menus olan insanlardan uzaklaşır. Allah'la ünsiyet peyda etmenin alameti insanlardan uzaklaşmaktır.²

2- İmam'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir:

Yapabildiğin ve tahammül edebildiğin kadar kendi ihtiyaçların konusunda insanlardan istekte bulunmaktan uzak dur. Çünkü her gün için yeni bir rızık vardır.

Bil ki isteklerde aşırı ısrar etmek bir işin güzelliğini alır götürür, insanı yorar ve sıkıntı yaratır. Allah sana bir kapı açincaya kadar sabret ki, o kapıdan içeri girmen kolaylaşsın. Kederli birine rahatlığın, korkup kaçan birine de güvenliğin ulaşması ne kadar da yakındır. Belki de zamanın zorlukları Allah'ın kullarına yönelik tedbidir. (Bil ki, insanların dünyadaki) payları belirli bir düzene göre tertip edilmiştir. Elde edemedi-

---

1- el-Kâfi: 6/35, hadis: 3, az bir farkla; Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih: 3/488. Biz ikinci kaynaktan naklettik.

2- Uddetu'd-Daî: 194

ğın meyveyi ele geçirmek için acele etme, ona sadece vaktinde nail olabilirsin.

Bil ki, seni yöneten senin için hangi durumun daha uygun olduğunu senden iyi bilir. O hâlde, bütün işle-
rinde senin için hayırlı olanı yaptığına güven, duru-
mun düzelir.

Vakti gelmeden önce ihtiyaçların konusunda acele etme; aksi takdirde kalbin ve göğsün sıkışır, üzerine umutsuzluk çöker.

Bil ki, utanmanın (hayânın) belirli bir miktarı vardır ki o miktar aşıldığında aşırıya gidilmiş olur. Aynı şekil-
de tedbirli olmanın ve uzak görüşlülüğün de bir ölçüsü vardır ki, ölçünün aşılması, işin sonunun düşünülme-
den yapılmasını doğurur.

Zeki ve sessiz insandan çekin, dünya ehlinin hepsi akıllı ve zeki olsaydı, dünya harap olurdu.¹

3- Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Abid, Samarra'daki evinde hicrî 255 senesinde İmam'dan (a.s) Pey-
gamber'e ve vasilerine (hepsine selâm olsun) nasıl salât ve selâm getireceği hakkında bir şeyler yazdırmasını istedi. Be-
raberinde de büyük bir defter getirmişti. İmam da ona ezbe-
rinden şöyle yazdırdı:

Allah'ım! Senin vahyini taşıdığı ve risaletlerini in-
sanlara ulaştırdığı gibi Muhammed'e salât et.

Senin helâlini helâl, haramını haram gördüğü, senin kitabını insanlara öğrettiği gibi Muhammed'e salât et.

Namazı kıldığı, zekâtı verdiği ve senin dinine çağır-
dığı gibi Muhammed'e salât et.

Senin vaadini doğruladığı, tehdidinden korktuğu gibi Muhammed'e salât et.

1- Uddetu'd-Daî: 124-125

Kendisiyle günahları affettiğin, ayıpları örttüğün, musibetleri giderdiğin gibi Muhammed'e salât et.

Kendisiyle sıkıntıyı giderdiğin, gam ve kederi kaldırdığın, duaları kabul ettiğin ve belâlardan kurtardığın gibi Muhammed'e salât et.

Kendisiyle kullarına rahmet ettiğin, şehirleri ihya ettiğin, zalimlerin belini büktüğün, Firavunları helâk ettiğin gibi Muhammed'e salât et!

Kendisi sayesinde mallarını kat be kat artırdığın, korkuları giderdiğin, putları kırdığın ve canlılara rahmet ettiğin gibi Muhammed'e salât et.

Kendisiyle dinlerin en hayırlısını gönderdiğin, imanı şerefliendirdiğin, putları parçaladığın, kendisiyle Beytü'l-Haram'ı (Kâbe'yi azametli kıldığın gibi Muhammed'e salât et.

Muhammed'e ve seçilmiş pak Ehl-i Beyti'ne salât et ve tam bir selâmetlikle selâm eyle.

Allah'ım! Senin Peygamber'inin kardeşi, vasisi, velisi (dostu), safisi (seçilmiş), veziri, ilminin emanetçisi, sırlarının bekçisi, hikmetinin kapısı, hüccetiyle konuşan, şeriatna davet eden, ümmeti içerisindeki halifesi, yüzünden kederi gideren, kâfirlerin kâbusu, suçluların burnunu sürten ve Peygamber'in için Musa'nın yanında Harun gibi kıldığın Emîrül-Müminin Ali b. Ebî Talib'e salât et.

Allah'ım! Onu veli edineni sen de veli edin. Ona düşman olana sen de düşman ol. Ona yardım edene sen de yardım et. Onu yalnız bırakanı sen de yalnız bırak. Öncekilerden ve sonrakilerden ona düşman olana lanet et. Peygamberlerinin vasilerinden herhangi birine salât ettiğinden daha üstün bir şekilde ona salât et, ey âlemlerin Rabbi!

Allah'ım! Senin sevgilinin ve Peygamber'inin sevgilisi, seçilmişlerin ve sevgililerinin (Ehl-i Beyt İmamları'nın) annesi olan Zekiye (pak) ve Sıddıka Fatıma'ya salât et. O ki, onu seçip üstün kıldın ve bütün dünya kadınlarının efendisi yaptın. Allah'ım! Ona zulmedenlerin ve hakkını hafif görenlerin takipçisi ol ve onun evlâtlarının intikamını al Allah'ım! Allah'ım! Onu hidayet önderlerinin annesi, liva sahibinin (İmam Ali) eşi ve gök yaratıkları arasında üstün kıldığın gibi ona ve annesi Haticetü'l-Kübra'ya babası Muhammed'in (Allah'ın salâtı ona ve Ehl-i Beyt'ine olsun) itibarını yüceltecek ve zürriyetinin gözlerinin içini şenlendirecek şekilde salât et ve bende onlara şu anda selâm ve saygıların en üstününü ilet.

Allah'ım! Senin iki kulun, velin, resulünün oğulları, rahmet çocukları, cennet ehlinin efendisi olan Hasan ve Hüseyin'e peygamberlerin ve elçileri çocuklarına ettiğin salâtların en üstünüyle salât et.

Allah'ım! Peygamberlerin efendisinin ve Müminlerin Emîri'nin (a.s) vasisinin oğlu olan Hasan'a salât et. Selâm olsun sana ey Allah Resulü'nün oğlu! Selâm olsun sana ey vasilerin efendisinin oğlu! Şahadet ederim ki sen ey Allah'ın emininin ve emininin oğlu olan Emîrü'l-Müminin'in oğlu, mazlum olarak yaşadın, şehit olarak gittin. Şahadet ederim ki sen pak İmam'sın, hidayete erdiren ve hidayete erensin. Allah'ım! Ona salât et, şu anda onun ruhuna ve bedenine benden selâm ve saygıların en üstününü ulaştır.

Allah'ım! Hüseyin b. Ali'ye salât et. O ki, mazlum ve şehittir, kâfirler eliyle öldürülmüş, suçlular tarafından yere atılmıştır. Selâm olsun sana ey Ebu Abdullah! Selâm olsun sana ey Allah Resulü'nün oğlu! Selâm olsun sana, ey Emîrü'l-Müminin'in oğlu! Kesin

bir şekilde şahadet ederim ki, sen Allah'ın emini, onun eminin oğlusun; haksız yere katledildin, şehit olarak öte dünyaya geç ettin. Şahadet ederim ki, Allah senin intikamını alacaktır, sana vaat ettiği zaferi gerçekleştirecektir, senin düşmanlarının helâkine destek olacaktır ve davetini ortaya çıkartacaktır. Şahadet ederim ki, sen Allah'a verdiği ahde bağlı kaldın, Allah yolunda cihat ettin, yakın (ölüm) sana gelene kadar Allah'a ihlâslı bir şekilde ibadet ettin. Seni öldüren topluluğa Allah lânet etsin! Seni yalnız bırakıp yardımına koşmayan topluluğa Allah lânet etsin. Sana karşı düşmanlıkta birlik olan topluluğa Allah lânet etsin. Seni yalanlayandan, hakkını hafife alandan, kanını helâl görenden uzağım, yüce Allah'a sığınırım. Anam-babam sana feda olsun ey Ebu Abdullah! Allah, seninle savaşına lânet etsin. Allah, yardımını esirgeyip seni yalnız bırakana lânet etsin. Allah, senin feryadını işitip de sana karşılık vermeyene ve sana yardım etmeyene lânet etsin. Allah, senin kadınlarını esir alana lânet etsin. Ben onlardan, onları dost edinenlerden, onlara meyledenlerden ve ona karşı onlara yardım edenlerden uzağım, Allah'a sığınırım. Şahadet ederim ki, sen ve senin çocuklarından olan İmamlar, takva kelimesi, hidayet kapısı, sağlam kulpsunuz ve dünya ehline karşı hüccetsiniz. Şahadet ederim ki, ben size inanıyorum, konumunuza yakın ediyorum ve nefsimin zatıyla (canımla), dinimin kurallarıyla, amelimin sonuçlarıyla, dünya ve ahretimde varacağım yerle size tabiyim.

Allah'ım! Abitlerin efendisi Ali b. Hüseyin'e salât et. O ki, onu kendin için has kılmışsın, insanları hakka götüren ve adaletle hükmeden hidayet önderlerini ondan var etmişsin, kendin için ayırmışsın, her türlü pislikten arındırmışsın, seçmişsin, hadi (hidayete er-

diren) ve mehdi (hidayete eren) kılmışsın. Allah'ım! Ona peygamberlerinin zürriyetlerine ettiğin salâtların en üstününü et, ta ki hem dünyada, hem ahirette sevinisin, gözü aydınlansın. Kuşkusuz sen, üstün ve hikmet sahibisin.

Allah'ım! İlmi yaran, hidayet imamı ve takva ehlinin önderi, kullarının arasından seçilmiş olan Muhammed b. Ali'ye salât et. Allah'ım! Onu kulların için bir önder, beldelerin için yol işareti, hikmetinin mahzeni, vahyinin mütercimi kıldığın ve ona itaati emrettiğin, ona isyandan da sakındırdığın gibi, ona peygamberlerinin, seçkin kullarının, resullerinin ve eminlerinin zürriyetlerine ettiğin salâtların en üstünüyle salât et!

Allah'ım! İlmin hazinesi olan, sana parlak nur haka la çağırın Cafer b. Muhammed es-Sadık'a salât et. Allah'ım! Onu kelâmının ve vahyinin madeni, ilminin hazinesi, tevhidinin lisanı, veliyy-i emrin, dininin koruyucusu kıldığın gibi, ona seçilmişlerine ve hüccetlerine ettiğin salâtların en üstünüyle salât et. Kuşkusuz sen övülen ve şerefisin.

Allah'ım! Emin, güvenilir, muttaki, vefalı, temiz, pak, açık nur olan, (Allah yolunda) çaba gösteren, karşılığını ahirette bekleyen ve sabırlı olan Musa b. Cafer'e salât et. Allah'ım! Atalarından emanet aldığı emir ve nehiyelerini ulaştırdığı, insanları gerçeğe götürdüğü, kavminden cahil insanların kendisine karşı yaptığı baskı ve şiddetlere karşı dayandığı gibi, Rabbim, sana itaat eden ve kullarına nasihat eden insanlara ettiğin salâtların en üstünüyle ona salât et. Kuşkusuz, sen bağışlayıcı ve merhamet edersin.

Allah'ım! Senin razı olduğun ve senin kullarından dilediklerine razı olduğun Ali b. Musa'ya salât et.

Allah'ım! Onu kullarına hüccet, emrinle kıyam eden, dinine yardım eden, kullarına şahit kıldığın gibi, yine onlara gizli ve açık bir şekilde nasihat ettiği, onları senin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağırdığı gibi, dostlarının ve kulların içerisindeki en hayırlı insanlara kıldığın salâtların en üstünüyle ona salât et. Kuşkusuz, sen cömert ve kerimsin.

Allah'ım! Takva önderi, hidayet nuru, vefa madeni, pak insanların dalı, vasilerin halifesi, senin vahyinin emini olan Muhammed b. Ali b. Musa'ya salât et! Allah'ım! Onunla dalâletten hidayete kavuşturduğun, şaşkınlıktan kurtardığın, hidayete eren kişiyi doğru yola ilettiğin ve temizlenen kimseyi temizlediğin gibi, dostlarına ve diğer valilerine ettiğin salâtların en üstünüyle ona salât et. Sen azizsin hâkimsin.

Allah'ım! Vasilerin vasisi, takva sahiplerinin önderi, din imamlarının halefi ve bütün insanlar üzerinde hüccetin olan Ali b. Muhammed'e salât et! Allah'ım! Onu müminlerin kendisiyle aydınladığı bir nur kıldığın, o da senin üstün sevaplarınla insanları müjdelediği, elim azabınla uyardığı, cezandan sakındırdığı, günlerini hatırlattığı, helâlini helâl kıldığı ve haramını haram kıldığı, şeraitini ve farzlarını açıkladığı, ibadetine teşvik ettiği, itaatine emrettiği, sana isyandan sakındırdığı gibi, evliya ve peygamberlerinin zürriyetine ettiğin salâtların en üstünüyle ona salât et ey âlemlerin ilâhı!...

Allah'ım! İyi, takvalı, sadık, vefalı ve parlayan nur, ilminin hazinesi, birliğin hatırlatıcısı, veliyy-i emrin, hidayet ehli raşit (hak yolunda müstakim) din imamlarının halifesi ve dünya ehlinin hücceti olan Hasan b. Ali b. Muhammed'e salât et! Ey Rabbim! Seçilmişlerine, hüccetlerine ve peygamberlerinin çocuklarına ettiğin salâtların en üstünüyle ona salât et ey âlemlerin ilâhı!

Allah'ım! Veline ve itaatlerini farz kıldığın, haklarını gerekli kıldığın, kendilerinden her türlü pislği giderdiğin, kendilerini tertemiz ettiğin velilerin oğluna oğluna (İmam Mehdi) salât et. Allah'ım! Onunla dine yardım et, onunla kendi dostlarına ve onun dostlarına, Şiîlerine, taraftarlarına yardım et, bizi de onlardan kıl. Allah'ım! Onu her azgının ve tağutun şerrinden, bütün yaratıklarının şerrinden koru. Onu önünden ve arkasından, sağ tarafından ve sol tarafından gelecek tehlikelere karşı muhafaza et. Onu koru, ona herhangi bir kötülük gelmesini engelle. Onu korumakla Resul'ünü ve Resul'ünün Ehl-i Bey'tini koru. Adaleti onunla ortaya çıkart, onu zaferinle destekle. Ona yardım edene yardım et, ona yardım etmeyene yardım etme, küfrün zalim önderlerini onunla dize getir, nerede olurlarla olsunlar yeryüzünün doğusu ve batısındaki, kara ve denizlerdeki kâfirleri ve münafıkları ve bütün mühlitleri onun eliyle öldür. Onunla yeryüzünü adaletle doldur, Peygamber'inin (ona ve Ehl-i Bey'tine selâm olsun) dinini ortaya çıkart. Allah'ım! Beni onun yardımcılardan, destekçilerinden, tâbilerinden ve Şiîlerinden kıl. Bana Al-i Muhammed'in kendileri hakkında arzu ettiğini, düşmanları hakkında da çekindiğini göster. Âmin ey hak ilâh!¹

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun

1- Misbahu'l Müctehid: 280

KAYNAKÇA

1. Kur'ân-ı Kerim
2. *Basairu'd-Derecat*: Muhammed b. Hasan b. Ferruh es-Safar (H. 290)
3. *Biharu'l-Envar*: Allâme Meclisî, Muhammed Bâkır b. Muhammed Taki (H. 1403)
4. *Camiu'r-Ruvat*: Muhammed b. Ali Erdebilî (H. 1101)
5. *Cemalu'l-Usubu*: İbn Tavus, Ali b. Musa (H. 664)
6. *Delâilu'l-İmamet*: Muhammed b. Cerir b. Rüstem et-Taberî (H. 5. asrın âlimlerinden)
7. *ed-Daavat*: Said b. Hibetullah Kutbuddin er-Ravendî (H. 573)
8. *ed-Dürrü'n-Nazîm*: Yusuf b. Hatem eş-Şamî el-Amilî (H. 664)
9. *el-Ayn*: Halil b. Ahmed el-Ferahidî (H. 170)
10. *el-Eimmetu'l-İsna Aşer*: Muhammed b. Tulun (H. 953)
11. *el-Emalî*: Şeyh Saduk, Muhammed b. Ali (H. 381)
12. *el-Envaru'l-Behiyye Fî Tevarih'il-Hüceci'l-İlâhiyye*: Abbas b. Muhammed Rıza el-Kummî (H. 1359)
13. *el-Fahrî Fî'l-Adabi's-Sultaniyye*: Muhammed b. Ali b. Tabataba (H. 709)
14. *el-Fihrist*: Şeyh Tusî, Ebu Cafer Muhammed b. Hasan (H. 460)
15. *el-Fusulu'l-Muhimme Fî Marifeti'l-Eimme*: İbn Sabbağ el-Malikî, Ali b. Muhammed b. Ahmed (H. 855)
16. *el-Gaybet*: Muhammed b. İbrahim Numanî (H. 380)
17. *el-Gaybet*: Şeyh Tusî, Ebu Cafer Muhammed b. Hasan (H. 460)

18. *el-Haraic ve'l-Ceraih*: Said b. Abdullah Kutbuddin Ravendî (H. 573)
19. *el-Hısal*: Şeyh Saduk, Muhammed b. Ali (H. 381)
20. *el-Hidayetu'l-Kubra*: Hüseyin b. Hamdan el-Husaybî (H. 334)
21. *el-İhticacu Alâ Ehli'l-Licac*: Ahmed b. Ali b. Ebî Talib (H. 560)
22. *el-İhtisas*: Şeyh Müfid, Muhammed b. Muhammed b. Numan el-Ukberî (H. 413)
23. *el-İmametü ve't-Tebşire*: Ali b. Hüseyin b. Babeveyh el-Kummî (H. 329)
24. *el-İmamü'l-Hadi Mine'l-Mehdi İle'l-Lehd*: Muhamed Kazım Kazvinî (Muasır)
25. *el-İrşad Fî Marifeti Hüceci'llahi Ale'l-İbad*: Şeyh Müfid, Muhammed b. Muhammed el-Ukberî (H. 413)
26. *el-İstıbsar*: Şeyh Tusî, Ebu Cafer Muhammed b. Hasan (H. 460)
27. *el-İthaf bi Hübbi'l-Eşraf*: Ebu Muhammed b. Amir eş-Şeb-ravî (H. 1171)
28. *el-Kâfi*: Muhammed b. Yakub el-Kuleynî er-Râzî (H. 329)
29. *el-Kâmil Fi't-Tarih*: İbn Esir, İzzuddin Ali b. Abdülkerim (H. 630)
30. *el-Mecdî Fî Ensabi't-Talibiyyin*: Ali b. Muhammed el-Alevî (H. 709)
31. *el-Mevagıf*: Azududdin Abdurrahman b. Ahmed el-İcî (H. 756)
32. *el-Mezar*: Muhammed b. Mekkî el-Amilî (H. 786)
33. *el-Mi'yarü ve'l-Muvazenetu Fî Fazaili'l-İmam Emiri'l-Müminin Ali b. Ebî Talib (a.s)*: Ebu Cafer el-İskafî, Muhammed b. Abdullah el-Mutezilî (H. 220)
34. *el-Mucemu'l-Kebir*: Süleyman b. Ahmed et-Taberanî (H. 360)
35. *el-Müntezem Fî Tarihi'l-Müluki ve'l-Ümem*: Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed b. Cevzî el-Kuraşî el-Bağdadî (H. 597)

36. *el-Müstedreku Ale's-Sahihayn*: Ebu Abdullah Muhammed b. Adullah el-Hâkim (H. 405)
37. *el-Vaî Bi'l-Vefeyat*: Salahuddin Halil b. İbek as-Safdi (H. 764)
38. *es-Sakib Fi'l-Menakib*: Muhammed b. Ali et-Tusi İbn Hamza (H. 560)
39. *es-Savaiku'l-Muhrika*: Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heytemi (H. 974)
40. *es-Sıratu'l-Müstakim*: Ali b. Yunus el-Amili (H. 877)
41. *et-Tefsiru'l-Mensub Li'l-İmami'l-Hasani'l-Askeri (a.s)*: İmam Hasan Askeri (H. 260)
42. *et-Tevhid*: Şeyh Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (H. 381)
43. *Fazailu's-Sahabe*: Ahmed b. Hanbel Şeybani (H. 241)
44. *Ferecu'l-Mehmum Fi Tarihi Ulemai'n-Nücum*: İbn Tavus, Ali b. Musa b. Cafer (H. 644)
45. *Hadikatu's-Şia*: Ahmed b. Muhammed el-Mukaddes el-Erdebili (H. 993)
46. *Hatimetu Müstedreki'l-Vesail*: Hüseyin Nurî et-Tabersi (H. 1320)
47. *Hayatu'l-İmami'l-Askeri (a.s)*: Bâkır Şerif el-Karaşi (Muasır)
48. *Hayatu'l-İmami'l-Askeri (a.s)*: Muhammed Cevad et-Tabesi (Muasır)
49. *Hilyetu'l-Evliya*: Ebu Nuaym Ahmed b. Abdullah el-İsfahanî (H. 430)
50. *İlâmu'l-Vera*: Ebu Ali Fazl b. Hasan Tabarsi (H. 458)
51. *İlelu's-Şerayi*: Şeyh Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (H. 381)
52. *İsbatu'l-Hüdat bi'n-Nususi ve'l-Mucizat*: Muhammed b. Hasan el-Hürri'l-Amili (H. 1104)
53. *İsbatu'l-Vasiyyet*: Ali b. Hüseyin el-Mes'udi (H. 346)
54. *Kadetune Keyfe Na'rifuhum*: Muhammed Hadi el-Milani (H. 1395)

55. *Kemalu'd-Din ve Tamamu'n-Nimet*: Şeyh Saduk, Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin (H. 381)
56. *Keşfu'l-Gumme Fî Marifeti'l-Eimme*: Ali b. İsa el-İrbelî (H. 692)
57. *Kıfayetu'l-Eser Fi'n-Nassi Ale'l-Eimmeti'l-İsna Aşer*: Ali b. Muhammed el-Hazzaz (H. 400)
58. *Lisanu'l-Arab*: (Muhammed b. Mukarrem b. Manzur el-Mısırî (H. 711)
59. *Maalimu'l-Ülema*: Muhammed b. Ali b. Şehraşub el-Mazendaranî (H. 588)
60. *Maani'l-Ahbar*: Şeyh Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (H. 381)
61. *Makatilu't-Talibiyin*: Ebu'l-Ferec Ali b. Hüseyin b. Muhammed el-Umevî el-İsfahanî (H. 356)
62. *Maktelu'l-Hüseyin*: Muvaafak b. Ahmed el-Harezmi (H. 568)
63. *Mecmau'l-Bahreyn*: Fahrüddin et-Turayhî (H. 1085)
64. *Medinetu'l-Maaciz*: Seyyid Haşim el-Bahranî
65. *Men Lâ Yahzuruhu'l-Fakih*: Şeyh Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (H. 381)
66. *Menakıbu Âl-i Ebî Talib*: Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Şehraşub (H. 588)
67. *Metalibu's-Seul Fî Menakıbi Âli'r-Resul*: Muhammed b. Talha eş-Şafîî (H. 652)
68. *Mietu Mengebe Min Menakıbi Emiri'l-Müminin ve'l-Eimmeti Min Voldihi Min Tariki'l-Âmme*: İbn Şazan, Muhammed b. Ahmed el-Kummî (H. 412)
69. *Minhacu't-Taharruk İnde'l-İmami'l-Hadi (a.s)*: Ali Necef (Muasır)
70. *Misbahu'l-Müteheccid*: Şeyh Tusî, Ebu Cafer Muhammed b. Hasan (H. 460)
71. *Mu'cemu Ricali'l-Hadis*: Ebu'l-Kasım Musavî el-Huî (H. 1413)

72. *Mu'cemu'l-Büldan*: Yakut b. Abdullah el-Hamevî (H. 626)
73. *Muhecu'd-Daavat ve Menhecu'l-İbadat*: İbn Tavus, Ali b. Musa b. Cafer (H. 664)
74. *Muhtasaru İsbati'r-Ric'at*: Fazl b. Şazan (H. 260)
75. *Mürucu'z-Zehab*: Ali b. Hüseyin el-Mes'udî (H. 346)
76. *Müsnedu Abî Ya'lâ*: Ebu Ya'lâ el-Musulî, Ahmed b. Ali b. el- Müsenna (H. 307)
77. *Müsnedu Ahmed*: Ahmed b. Hanbel (H. 241)
78. *Müstedreku'l-Vesail*: Hüseyin Nurî Tabersî (H. 1320)
79. *Nuru'l-Ebsar Fî Menakibi Âl-i Beyti'n-Nebiyi'l-Muhtar*: Mümin eşŞeblencî, Mümin b. Hasan (H. 1308)
80. *Ricalu İbn Davud*: Hasan b. Ali b. Davud Hillî (H. 707)
81. *Ricalu'l-Keşşî (İhtiyaru Marifeti'r-Rical)*: Şeyh Tusî Ebu Cafer Muhammed Muhammed b. Hasan (460)
82. *Ricalu'n-Neçaşî*: Ahmed b. Ali en-Necaşî (H. 450)
83. *Ricalu't-Tusî*: Şeyh Tusî, Ebu Cafer Muhammed b. Hasan (460)
84. *Risaletun Fî Âl-i A'yen*: Ebu Galib er-Râzî (H. 368)
85. *Sahihu Buharî*: Muhammed b. İsmail Buharî (H. 256)
86. *Sahihu İbn Hibban*: Muhammed b. Hibban (H. 354)
87. *Sahihu Müslim*: Müslim b. Haccac Nişaburî (H. 261)
88. *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*: Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî (H. 748)
89. *Sünenu Ebî Davud*: Süleyman b. Eş'as Sicistanî (H. 275)
90. *Şerhu İhkaki'l-Hak*: Şehabuddin el-Maraşî (H. 1411)
91. *Tacu'l-Mevalid*: Fazl b. Hasan et-Tabersî (H. 548)
92. *Tarihu Bağdad*: Ahmed b. Ali Hatip Bağdadî (H. 463)
93. *Tarihu Mevalidi'l-Eimmeti ve Vefeyatihim*: Abdullah b. Nasr b. Haşşab el-Bağdadî (H. 567)
94. *Tarihu'l-Gaybeti's-Suğra*: Muhammed Sadık es-Sadr (H. 1420)
95. *Tarihu'l-Hülefa*: Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Suyutî (H. 911)

96. *Tarihu'l-İslâm*: Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî (H. 748)
97. *Tarihu'l-İslâmî's-Siyasî*: Dr. Muhammed Hasan İbrahim Hasan (H. 1968)
98. *Tarihu'l-Yakubî*: Ahmed b. Ebî Yakub b. Vazih el-Yakubî (H. 284)
99. *Tarihu't-Taberî (Tarihu'l-Ümeme ve'l-Müluk)*: Muhammed b. Cerir et-Taberî (H. 310)
100. *Tarihu't-Tesşrii'l-İslâmî*: Dr. Abdulhadi el-Fazlî (Muasır)
101. *Tehzibu'l-Ahkâm*: Şeyh Tusî, Ebu Cafer Muhammed b. Hasan (H. 460)
102. *Tezkiretu'l-Havas*: Yusuf b. Abdullah Sıbt el-Cevzî (H. 654)
103. *Tuhafu'l-Ukul*: Hasan b. Ali b. Şube el-Harranî (H. 4. asrın âlimlerinden)
104. *Uddetu'd-Dâî*: Ahmed b. Fehd el-Hillî (H. 841)
105. *Uyunu Ahbari'r-Rıza (a.s)*: Şeyh Saduk, Muhammed b. Ali b. Hüseyin (H. 381)
106. *Uyunu'l-Mucizat*: Hüseyin b. Abdulvahhab (H. 5. asrın âlimlerinden)
107. *Vefeyatu'l-A'yan*: İbn Hallikan, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir (H. 681)
108. *Vesailu's-Şia*: Muhammed b. Hasan el-Hür el-Amilî (H. 1104)
109. *Yenabiu'l-Mevedde*: Süleyman b. İbrahim el-Kunduzî (H. 1294)

İÇİNDEKİLER

Takdim	7
Önsöz.....	9

Birinci Bölüm / 19

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) hayatına kısa bir bakış.....	21
İmam Hasan Askerî'nin Kişiliğinden Yansımalar.....	25
1- Abbasî Halifesi Mu'temid'in Tanıklığı	26
2- Abbasî Saray Doktorunun Tanıklığı.....	27
3- Ahmed b. Ubeydullah b. Hakan	27
4- Halife Mu'temid'in Kâtibi	29
5- Âkul Kilisesi'nin (Deyru'l-Akul) Rahibi.....	30
6- Muhammed b. Talha eş-Şafî	31
7- İbn Sabbağ el-Malikî	31
8- Allâme Sibte b. el-Cevzî	32
9- Allâme Muhammed Ebu'l-Huda Efendi.....	32
10- Allâme eş-Şebravî eş-Şafî	33
İmam Hasan Askerî'nin Kişiliğinden Görünümler	35
Hoşgörüsü ve Cömertliği	36
Zühdü ve İbadeti	38
İlmi ve İmamlığının Delilleri	40

İkinci Bölüm / 45

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Doğumu	47
Mübarek Nesebi.....	47

Doğum Yeri ve Tarihi	47
Lakapları ve Künyeleri	48
Fizikî Özellikleri	49
Yetiştirilmesi ve Büyüdüğü Ortam	49
İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Hayatının Aşamaları	55
İmam (a.s), Babasının Himayesinde	57
1- Farklı Bir Çocukluk.....	57
2- İmam Ali Naki (a.s) Asrı	59
3- İmam Hadi'nin (a.s) Olaylar Karşısında Takındığı Tavırlar..61	
İmam Hadi (a.s) ve Abbasî Halifesi Mütevekkil.....	63
İmam Hadi (a.s) ve Halife Muntasır'ın Veziri	65
İmam Hadi (a.s) ve İlmî Meydan Okumalar	66
İmam Hadi (a.s) ve Kur'ân'ın Mahlûklığı Fitnesi.....	67
İmam Hadi (a.s), Ashabı ve Şia'sıyla	69
İmam Hadi'nin (a.s) Şia'sını Gözetmesi ve İhtiyaçlarını Gidermesi	70
İmam Hadi (a.s) ve Gulat	73
İmam Hadi (a.s) ve Yaşadığı Dönemde Meydana Gelen İsyanlar.....	74
İmam Hadi (a.s) ve İktidara Karşı Kullandığı Yöntemler	75
4- İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Evlenmesi.....	77
5- İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Kardeşi Muhammed İle İlişkisi	85
6- Kardeşi Hüseyin İle İlişkisi.....	86
7- Kardeşi Cafer İle İlişkisi	87
8- Hasan Askerî'nin (a.s) İmamlığına Dair Naslar.....	88
a) Resulullah'tan (s.a.a) Gelen Naslar.....	88
b) Ehl-i Beyt İmamları'ndan Rivayet Edilen Naslar	98
c) Hasan Hasan Askerî'nin İmamlığıyla İlgili Olarak İmam Hadi'den Gelen Rivayetler	104
9- İmam Hadi'ye Suikast Düzenlenip Şehit Edilmesi	113

10- İmamlığının, Babasının Şehit Edilmesinden Sonra Öne Çıkan Delilleri	115
---	-----

Üçüncü Bölüm / 121

İmam Hasan Askerî (a.s) Döneminin Belirgin Özellikleri...123	
Siyasî Durum.....	123
Sosyal Durum.....	125
Kültürel Farklılıklar	128
Ekonomik Durum.....	129
İmam Hasan Askerî (a.s) Çağı	131
1- Abbasî Halifesi Mu'tez (Hicrî 252-255)	133
2- Abbasî Halifesi Muhtedi (Hicrî 255-256)	136
Muhtedi'nin Muarızlarına Karşı Siyaseti.....	138
a) Halife ve Ordu Emîrleri.....	138
b) Muhtedi ve İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Ashabı	139
c) İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Hapsedilmesi.....	141
3- Abbasî Halifesi Mutemed b. Mütvekkil (Hicrî 279-256).142	
a) Zenc İsyanı	144
b) İbnu's-Sufî el-Alevî Hareketi.....	145
c) Kûfe'de Ali b. Zeyd İsyanı.....	145
d) Mutemed ve İmam Askerî (a.s)	146
e) Mutemed'in Şia'ya Karşı Tutumu	150
İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Şahadeti	151
İmam Askerî'nin (a.s) Cenaze Namazı.....	154
İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Çocukları	155
İmam Hasan Askerî'nin çağının koşulları	157

Dördüncü Bölüm / 169

İmam Hasan Askerî ve İslâmî Alanın Gerektirdikleri.....171	
Yöneticilerle İlişkilerde Hikmetli ve Dikkatli Olma	171
Şüphelere Cevap Verme ve Risaletin Harimini Müdafaa Etme ..172	

Sapkın Akımlarla Mücadele Etme	174
1- İmam Hasan Askerî ve Seneviyye	175
2- İmam Hasan Askerî ve Sofiler	176
Hak Dine Davet Etme	177
İmam Hasan Askerî (a.s) Ve Salih Cemaatin İhtiyaçları	179
Birinci Bahis: İmam Hasan Askerî ve İmam Mehdi'nin	
Davası İçin Ortamı Hazırlama	181
Birinci Adım	184
İkinci Adım	186
Üçüncü Adım	187
Dördüncü Adım	189
Beşinci Adım	190
Altıncı Adım	192
Yedinci Adım	193
İkinci Bahis: Gaybet Asrına Hazırlama	193
Üçüncü Bahis: İmam Hasan Askerî (a.s) Döneminde Vekiller	
Sistemi	198
Dördüncü Bahis: Fukaha Medresesi ve Gaybet Asrına	
Hazırlık	202
Beşinci Bahis: Allah'ın Helâl ve Haramları Konusunda	
Güvenilen Ulemanın Önderliği	206
Altıncı Bahis: İmam Askerî ve Sapkın Fırkalar	209
1- İmam Hasan Askerî ve Vakıfler	210
2- İmam Hasan Askerî (a.s) ve Müfavvıza	212
Yedinci Bahis: İmam Hasan Askerî'nin Şiilere Vasiyet ve	
İrşatları	220
Sekizinci Bahis: İmam Askerî ve Güvenlik Önlemleri	224
İmam Hasan Askerî'nin (a.s) İlmî Mirası	229
Birincisi: Tefsir	229
Tefsir Mirasından Örnekler	231
İkincisi: Muknia Risalesi	234

Üçüncüsü: İmam Hadi ve İmam Hasan Askerî'nin Önemli Şahsiyetlerle Yaptıkları Yazışmalar.....	234
Dördüncüsü: İmam Hasan Askerî'nin Vasiyetleri, Mektup ve Tevkileri	234
Beşincisi: İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Fikrî ve İlmî Öncelikleri	250
Bilgi (Marifet İçerikli) Mirası	250
Kelâm Mirası	253
1) İmam Hasan Askerî'nin Açıklamalarında Tevhit	253
2) İmam Hasan Askerî'ye göre Ehl-i Beyt ve İmamet.....	254
İmam Hasan Askerî Mirasında İmam Mehdi (a.s).....	256
İmam'ın Mirasında Resulullah'ın Hayatı.....	257
İmam Hasan Askerî'nin Fikhî Mirasından Seçmeler	287
Taharet Babı	288
Namaz Babı	288
Oruç Babı	290
Humus ve Zekât Babı	291
Hac Babı	292
Nikâh ve Talâk Babı	292
Yargı ve Şahitlikler Babı	293
Vasiyet Babı.....	294
Vakıf Babı	296
Miras Babı	297
Maişet Babı	297
Çocuklar Babı	300
Dua İle İlgili Mirasından Seçmeler	301
Kaynakça.....	309

